

З.С. | Зовнішні справи

*Заснований у 1991 році
Випускається 6 разів на рік*

**Том 35, № 2
2025**

ISSN: 2663-2675
E-ISSN: 2663-2683

**Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації**
Серія: KB № 24816-14756 ПР від 31.03.2021 р.

Ідентифікатор медіа в Реєстрі суб'єктів у сфері медіа R30-04020
Рішення Національної ради України
з питань телебачення і радіомовлення
від 13 червня 2024 року № 2077

Журнал представлено
у таких наукометричних базах:
Google Scholar, НБУ ім. В. І. Вернадського,
Фахові видання України, Polska Bibliografia Naukowa, Dimensions,
Zeitschriften Datebank, University of Hull Library, SOLO, European University Institute,
Leipzig University Library, Cambridge University Library, Worldcat, Scilit, Litmaps

Зовнішні справи / Ред. кол.: Т. В. Сидорук та ін. – Київ: Громадська спілка «Редакція журналу «Зовнішні справи», 2025. – Том 35, № 2. – 127 с.

Засновник і видавець:
Громадська спілка «Редакція журналу «Зовнішні справи»
01001, пров. Рильський, 6, м. Київ, Україна
E-mail: info@uaforeignaffairs.com
<https://uaforeignaffairs.com/uk>

F.A. | **Foreign Affairs**

*Founded in 1991
Published six times per year*

**Volume 35, No. 2
2025**

ISSN: 2663-2675
E-ISSN: 2663-2683

**Certificate of state registration
of the print media**

Series: KV No. 24816-14756 PR dated 31.03.2021

Media identifier in the Register of Media Entities R30-04020
Decision of the National Council of Ukraine
on Television and Radio Broadcasting
of 13 June 2024 No. 2077

**Journal is presented
in the following scientometric databases:**

Google Scholar, VNLU, Professional publications of Ukraine,
Polska Bibliografia Naukowa, Dimensions, Zeitschriften Datebank,
University of Hull Library, SOLO, European University Institute, Leipzig University Library,
Cambridge University Library, Worldcat, Scilit, Litmaps

Foreign Affairs / Ed. col.: T. V. Sydoruk et al. – Kyiv: Public Union Editorial Board of the Journal
“Foreign Affairs”, 2025. – Volume 35, No. 2. – 127 p.

Founder and publisher:

Public Union Editorial Board of the Journal “Foreign Affairs”
01001, 6 Rylskyi Ln., Kyiv, Ukraine
E-mail: info@uaforeignaffairs.com
<https://uaforeignaffairs.com/en>

Редакційна колегія

Головний редактор

Тетяна Віталіївна Сидорук Доктор політичних наук, професор, Національний університет «Острозька академія», Україна

Заступник головного редактора

Єрмек Бурібаєв Доктор юридичних наук, професор, Казахський Національний педагогічний університет ім. Абая, Республіка Казахстан

Національні члени редколегії

Валерій Власенко Кандидат історичних наук, доцент, Сумський державний університет, Україна

Валерій Грицюк Кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, Національний університет оборони України імені Івана Черняховського, Україна

Ірина Тимейчук Кандидат філологічних наук, доцент, Національний університет «Острозька академія», Україна

Володимир Трофимович Доктор політичних наук, професор, Національний університет «Острозька академія», Україна

Міжнародні члени редколегії

Канат Єнсенов Доктор історичних наук, доцент, Інститут історії держави Комітету науки МОН Республіки Казахстан, Республіка Казахстан

Автанділ Сілагадзе Доктор економічних наук, професор, Тбіліський державний університет ім. Івана Джавахішвілі, Грузія

Жанна Хамзіна Доктор юридичних наук, професор, Казахський Національний педагогічний університет ім. Абая, Республіка Казахстан

Артур Атанесян Доктор політичних наук, професор, Єреванський державний університет, Республіка Армєнія

Наталія Чабан Доктор філософії, професор, Кентерберійський університет, Нова Зеландія

Нагіма Кала Доктор філософії, доцент, Євразійський національний університет імені Гумільова, Республіка Казахстан

Аліма Аунасова Доктор історичних наук, професор, Інститут історії держави Міністерства науки і вищої освіти Республіки Казахстан, Республіка Казахстан

Пауль Луїф Доктор політичних наук, лектор, Віденський університет, Австрія

Бойка Стефанова Доктор політичних наук, доцент, Техаський університет у Сан-Антоніо, США

Ольга Бертельсен Доктор історичних наук, Професор, Університет Тіффін, США

Editorial Board**Editor-in-Chief**

Tetiana Sydoruk Doctor of Political Sciences, Professor, National University of Ostroh Academy, Ukraine

Deputy Editor-in-Chief

Yermek Buribayev Doctor of Law, Professor, Abai Kazakh National Pedagogical University, Republic of Kazakhstan

National Members of the Editorial Board

Valeriy Vlasenko PhD in Historical Sciences, Associate Professor, Sumy State University, Ukraine

Valerii Hrytsiuk PhD in Historical Sciences, Senior Researcher, National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskyi, Ukraine

Iryna Tymeichuk PhD in Philological Sciences, Associate Professor, National University of Ostroh Academy, Ukraine

Volodymyr Trofymovych Doctor of Political Sciences, Professor, National University of Ostroh Academy, Ukraine

International Members of the Editorial Board

Kanat Yensenov Doctor of Historical Sciences, Associate Professor, Institute of the State History Ministry of Education and Science of Kazakhstan, Republic of Kazakhstan

Avtandil Silagadze Doctor of Economic Sciences, Professor, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

Zhanna Khamzina Doctor of Law, Professor, Abai Kazakh National Pedagogical University, Republic of Kazakhstan

Arthur Atanesyan Doctor of Political Sciences, Professor, Yerevan State University, Republic of Armenia

Natalia Chaban Doctor of Philosophy, Professor, University of Canterbury, New Zealand

Nagima Kala Doctor of Philosophy, Associate Professor, Gumilyov Eurasian National University, Republic of Kazakhstan

Alima Auanasova Doctor of Historical Sciences, Professor, Institute of State History of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan, Republic of Kazakhstan

Paul Luif Doctor of Political Science, Lecturer, University of Vienna, Austria

Boyka Stefanova PhD in Political Science, Associate Professor, University of Texas at San Antonio, USA

Olga Bertelsen PhD in History, Associate Professor, Tiffin University, USA

ЗМІСТ/CONTENTS

В. Кононенко

Аналіз стану економічної безпеки України: від зовнішніх чинників
до рідкоземельних металів і політичного протистояння зі Сполученими Штатами.....8

V. Kononenko

Analysis of the state of Ukraine's economic security: From external factors
to rare-earth metals and political confrontation with the United States15

Б. Сенекал

Розділай і володарюй: російські інформаційні операції в Південній Африці.....23

B. Senekal

Divide and conquer: Russian information operations in South Africa33

Е. Шахіні

Глобальні наслідки трансформацій економіки США в XX-XXI століттях45

E. Shahini

Global implications of the transformations in the US economy during the 20th and 21st centuries58

О. Сідлецька

Політики пам'яті як фактор транскордонної напруги: аналіз сучасних Азійських кейсів.....73

O. Sidletska

Memory politics as a factor of cross-border tension: An analysis of contemporary Asian cases.....86

К. Бродачевський

Структура глобальної дипломатії охорони здоров'я та значення ВООЗ у міжнародній політиці101

K. Brodaczewski

The structure of global health diplomacy and the significance of the WHO in international policy.....113

УДК 351.72
DOI: 10.59214/ua.fa/2.2025.15

Валерій Кононенко

Доктор юридичних наук, доцент

Державний податковий університет

08205, вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-6461-7072>

Аналіз стану економічної безпеки України: від зовнішніх чинників до рідкоземельних металів і політичного протистояння зі Сполученими Штатами

Анотація. Актуальність цього дослідження зумовлена трансформацією динаміки глобальної безпеки, що триває і посилюється військовими конфліктами, економічною залежністю та геополітичними переформатуваннями. Метою дослідження було вивчення впливу геополітичного становища України та зовнішніх впливів на її національну безпеку, з акцентом на ролі економічної безпеки, військових загроз та інтеграційних процесів. У дослідженні застосовано міждисциплінарний підхід, що поєднує правовий аналіз, економічні оцінки та геополітичні оцінки для забезпечення цілісного розуміння предмета. Міждисциплінарний підхід поєднав правові, економічні та геополітичні методи для дослідження національної безпеки України в контексті її геополітичного становища та зовнішніх впливів, використовуючи системний аналіз для оцінки її як багатогранного явища, контент-аналіз для вивчення міжнародно-правових документів та прогнозування для оцінки потенційних сценаріїв майбутніх загроз з урахуванням геополітичних тенденцій та економічних ризиків. На національну безпеку України суттєво впливають три основні зовнішні чинники – глобалізація, російсько-українська війна та європейська інтеграція, тоді як економічна безпека визначена як критично важливий компонент, оскільки фінансова стабільність та промислова стійкість країни безпосередньо пов'язані з її здатністю підтримувати суверенітет та демократичний розвиток. Міжнародні правові процедури та дипломатичні зусилля підкреслюються як ключові механізми протидії загрозам та забезпечення територіальної цілісності. Природні ресурси України мають стратегічне значення для світових держав, привертаючи міжнародний інтерес, але водночас наражаючи країну на потенційне зовнішнє втручання, а її геополітичне положення відіграє ключову роль у забезпеченні національної безпеки, оскільки розташування між основними центрами впливу створює як можливості, так і ризики. Висновки цього дослідження мають практичну цінність для політиків та науковців, які можуть використати його результати для розробки стратегій зміцнення національної безпеки України, посилення глобальних дипломатичних зусиль, а також для наукових досліджень у сфері геополітичної та економічної стабільності в умовах гібридної війни та управління ресурсами

Ключові слова: національна безпека; геополітичне становище; російсько-українська війна; європейська інтеграція; міжнародне право; територіальна цілісність; санкції

Вступ

Питання національної безпеки завжди було в центрі академічних і практичних дискусій, особливо в контексті геополітичного положення держави та зовнішніх впливів. У XXI столітті глобальна політика зосереджується на вирішенні викликів, спричинених процесами глобалізації. Одним із ключових аспектів сучасного міжнародного порядку є забезпечення безпеки в глобалізованому світі, оскільки загрози дедалі частіше набувають транскордонного характеру. У цьому контексті міжнародна спільнота приділяє особливу увагу питанням глобальної безпеки, які охоплюють як традиційні виклики (військові конфлікти, тероризм), так і нові (кібербезпека, екологічні кризи, пандемії)

(Alekseienko *et al.*, 2021). У сучасному глобалізованому світі національна безпека дедалі більше залежить від зовнішніх факторів, таких як економічна взаємозалежність, міжнародні конфлікти та геополітичні суперництва. Приклад України ілюструє, як національна безпека формується як внутрішньою стабільністю, так і зовнішніми тисками, включаючи військові загрози, економічні вразливості та стратегічні партнерства. Наукова проблема, проаналізована в цій статті, полягає у взаємозв'язку між геополітичним положенням держави та її національною безпекою. Важливо з'ясувати, як зовнішні фактори, включаючи російсько-українську війну, глобалізацію та міжнародну інтеграцію,

Отримано: 02.01. 2025, Перевірено: 24.03.2025, Прийнято: 25.04.2025

Suggested Citation:

Kononenko, V. (2025). Analysis of the state of Ukraine's economic security: From external factors to rare-earth metals and political confrontation with the United States. *Foreign Affairs*, 35(2), 15–22. doi: 10.59214/ua.fa/2.2025.15.

*Corresponding author

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

впливають на здатність держави підтримувати суверенітет, економічну стабільність і стійкість суспільства. З огляду на триваючі геополітичні напруження, розуміння цих динамік є ключовим не лише для України, а й для інших держав, які стикаються з подібними викликами безпеки.

Аналіз національної безпеки в контексті геополітичного позиціонування та зовнішніх впливів широко досліджувався в сучасних дослідженнях. Автори, на яких посиляється це дослідження, надають уявлення про вплив геополітичних факторів на національну безпеку, розглядаючи як теоретичні, так і практичні аспекти. Дослідження включає аналіз роботи M. Mouel & N. Poitiers (2023), які досліджували зв'язок між геополітичним позиціонуванням і стійкістю національної безпеки, підкреслюючи, як географічне розташування та стратегічні альянси впливають на стабільність держави.

Вплив зовнішніх акторів, включаючи регіональні та глобальні держави, є повторюваною темою в дослідженнях, на які посиляється ця стаття. Вивчаються економічні та військові виклики, які чинять зовнішні держави, та їхні наслідки для національної безпеки (Attinasi *et al.*, 2023). K. Suzuki (2023) зосередився на гібридних загрозах і асиметричних викликах, підкреслюючи зростаюче значення кіберзагроз, економічного примусу та інформаційної війни як критичних елементів, що впливають на національну безпеку. Дослідження F. Steinberg & G. Wolff (2023) порівняло різні моделі національної безпеки, надають цінні уявлення про найкращі практики та вразливості в різних геополітичних контекстах. Ці аналізи сприяють глибшому розумінню того, як нації адаптуються до нових загроз і відповідно коригують свої стратегії безпеки.

Дослідження S.R. Tagliapietra *et al.* (2023) підкреслило складність національної безпеки в сучасному світі. Інтегруючи геополітичні теорії, оцінки зовнішнього впливу та сучасні виклики безпеки, ці роботи сприяють розробці стратегічних політик. Існуюча література підкреслює необхідність адаптивних і стійких заходів безпеки для зменшення ризиків, пов'язаних із геополітичною нестабільністю та зовнішніми втручаннями (Hackenbroich *et al.*, 2022).

Метою статті був аналіз впливу геополітичного положення та зовнішніх факторів, включаючи погіршення політичних відносин між Україною та Сполученими Штатами, на економічну безпеку України.

Матеріали та методи

У дослідженні використано різноманітні нормативно-правові документи та теоретичні підходи, в межах яких досліджується взаємозв'язок між геополітичним становищем та національною безпекою (Mouel & Poitiers, 2023), вивчається вплив зовнішніх акторів на національну безпеку (Attinasi *et al.*, 2023), (2023) досліджується роль технологій у безпеці (Suzuki, 2023), оцінюються значення глобалізації для економічної безпеки України (Khaustova, 2013), представлено стратегічне бачення США та Європи щодо значення України в контексті геополітичних конфліктів (Bzhezinskiy, 2000).

У дослідженні застосовано комплексний набір методів наукового пошуку, який забезпечив системний та ґрунтовний аналіз впливу геополітичного становища

України на її національну безпеку, основними інструментами якого є аналіз та синтез, що дозволило здійснити декомпозицію проблеми на складові, визначити ключові загрози, які впливають на безпеку країни, та інтегрувати отримані дані в єдину концептуальну систему, створивши таким чином цілісну картину взаємозв'язку геополітичних чинників та рівня національної безпеки.

Порівняльний аналіз використовувався для оцінки ефективності безпекових стратегій у світовій практиці, досліджуючи підходи різних країн, зокрема, Східної Європи, Балтії та Західної Європи, що дозволило виявити найбільш успішні механізми захисту та оцінити їх потенційну адаптацію до українських реалій. Крім того, структурно-функціональний аналіз сприяв розгляду безпеки як складної системи, де кожна складова – військова, економічна та інформаційна – виконує певну функцію, а їх взаємозв'язок впливає на загальну стійкість держави до загроз.

Застосування системного підходу дозволило оцінити вплив міжнародних акторів та організацій на безпеку України, зокрема їхню роль у стабілізації або загостренні безпекової ситуації. Метод тематичних досліджень сприяв детальному аналізу конкретних подій, таких як російська агресія проти України, що дозволило оцінити ефективність міжнародної допомоги та внутрішніх заходів реагування. Ретроспективний аналіз допоміг простежити динаміку безпекових викликів з моменту здобуття Україною незалежності, виявити повторювані помилки та сформулювати уроки для майбутньої політики на основі цих висновків.

Дослідження починається з аналізу загальної ситуації з національною безпекою, зосереджуючи увагу на її взаємозв'язку з геополітичним становищем держави та зовнішніми факторами, підкреслюючи, що національна безпека залежить не лише від внутрішніх чинників, але й від зовнішніх впливів, таких як геополітичне суперництво та міжнародні конфлікти, на прикладі України, щоб проілюструвати, як зовнішні загрози (військові, економічні та стратегічні партнерства) взаємодіють з внутрішньою стабільністю країни. У дослідженні окремо розглянуто три основні зовнішні чинники, що впливають на Україну: глобалізація, війна з Росією та процес європейської інтеграції, зазначається, що територіальні втрати мають значні економічні наслідки, впливаючи на інтеграцію України у світову економіку та її національну безпеку. У заключному розділі дослідження підкреслено важливість адаптації стратегії національної безпеки до нових викликів та рекомендується розробити механізми захисту від зовнішніх загроз, особливо в умовах високої залежності від зовнішніх факторів, таких як економічна взаємозалежність та глобальна геополітична напруженість.

Результати

Згідно зі статтею 1 Law of Ukraine No. 2469-VIII (2018), державна безпека визначається як захист державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних невійськових загроз. Національні інтереси України охоплюють життєво важливі інтереси особи, суспільства

та держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життя та добробут її громадян. Таким чином, національний інтерес відображає основні цінності та прагнення українського народу (Medvid, 2017). Z. Hbur (2018) зазначив, що необхідною умовою безпеки національних інтересів держави є економічна безпека, тобто стан економіки та інститутів влади, який забезпечує гарантований захист національних інтересів, достатній оборонний потенціал.

O. Marchenko *et al.* (2020) інтерпретують безпеку в широкому сенсі як стан захисту особи, суспільства та держави від зовнішніх і внутрішніх небезпек і загроз. Цей захист базується на діяльності особи, суспільства, держави та глобальної спільноти націй у виявленні, запобіганні, послабленні та усуненні загроз, які можуть завдати неприйнятної шкоди та перешкоджати виживанню і розвитку.

Безпека країни насамперед залежить від стану її економіки, оскільки сильна економіка підтримує сильну демократію, утримання збройних сил та інші життєво важливі аспекти (Tsivihun, 2017). Таким чином, фундаментальною умовою забезпечення національних інтересів держави є економічна безпека, яка стосується стану економіки та державних інститутів, що гарантують захист національних інтересів і достатній оборонний потенціал (Hbur, 2018). Стратегія розвитку оборонно-промислового комплексу України підкреслює, що цей розвиток залежить, серед іншого, від національного економічного потенціалу (Decree of the President of Ukraine No. 372/2021, 2021). Крім того, фінансові та економічні можливості держави визначають планування в сфері національної безпеки (Law of Ukraine No. 2469-VIII, 2018). Економічна безпека держави залежить від захисту національних інтересів, сприяння економічному зростанню, підтримання економічної незалежності та досягнення сталого розвитку, одночасно зменшуючи вплив внутрішніх і зовнішніх загроз на соціально-економічну сферу (Tyshchenko & Yenina-Berezovska, 2011).

Трьома найбільш значущими зовнішніми факторами, що впливають на Україну, є глобалізація, російсько-українська війна та процес європейської інтеграції, який є стратегічним вектором розвитку української держави (Khaustova, 2013). На жаль, перспективи членства України в НАТО залишаються слабкими. Висока залежність України від зовнішніх чинників визначається її геополітичним становищем (Vonsovych, 2012), оскільки геополітичне протистояння між Заходом і Росією погіршує міжнародний клімат (Kopotun & Rudyk, 2023), ставлячи Україну на перехресті цієї боротьби. На думку Z. Bzhezinskiy (2000), втрата Україною незалежності матиме негативний вплив на Центральну Європу. З іншого боку, незалежність України кидає виклик самій суті імперських амбіцій Росії (Reznikova, 2022).

Україна займає стратегічно вигідне геополітичне положення на перетині західних і східних інтересів, що робить її ключовим гравцем у регіональній і міжнародній політиці. Її велика територія, чисельне населення, багаті природні ресурси, а також значний науковий, економічний і технологічний потенціал

створюють передумови для того, щоб Україна утвердилася як впливова європейська держава, надаючи їй не лише можливість, а й право формувати власну геополітичну стратегію, зосереджену на зміцненні демократичних інститутів, економічній інтеграції з європейськими та глобальними структурами, а також активній участі в міжнародних процесах, що формують глобальний порядок денний (Levenets, 2022).

Як підкреслює Z. Bzhezinskiy (2000), Україна є ключовим елементом, чия міцність визначить, чи відбудеться історична експансія Європи, припускаючи, що з точки зору Європи місія, покладена на Україну, перевищує значення самої країни, оскільки демократично та європейськи орієнтована Україна є необхідною для створення історично трансконтинентальної Європи (Kotovych, 2009). Однак визначення України як «ключового елемента», від якого залежить майбутнє Європи, є проблематичним як з точки зору внутрішнього розвитку країни, так і її безпеки, оскільки ця концепція, хоча й підкреслює важливість України в геополітичному просторі, накладає надмірні очікування та зобов'язання, які часто суперечать реальним інтересам держави, особливо з огляду на критичну потребу запобігти тому, щоб Україна, Молдова, Грузія та Сирія стали точками розколу в геополітичних сферах впливу та виникнення нових розділових ліній у Європі та інших регіонах (Kondratenko, 2019). Визначення місії України як інструменту для експансії Європи зводить її до ролі інструменту в ширших геополітичних процесах, а не самодостатнього суб'єкта міжнародної політики, позиціонуючи Україну насамперед як буферну зону або механізм регіональної трансформації, а не як державу з власними національними пріоритетами. Це створює значні ризики: по-перше, внутрішній розвиток України стає другорядним порівняно із зовнішніми цілями; по-друге, виклики безпеки посилюються, оскільки Україна змушена діяти як кордон між великими державами, а не як суб'єкт, що прагне власної стратегічної автономії, що потенційно сприяє кризі у східному векторі зовнішньої політики України (Kondratenko, 2022).

Більше того, концепція «історичної трансконтинентальної Європи» передбачає розширення європейського простору, але не уточнює, яку роль Україна має відігравати в цьому процесі, крім ролі мосту чи опори, що може призвести до того, що реальні потреби країни – такі як стабільність, економічне зростання та соціальний розвиток – будуть затмарені зовнішніми очікуваннями та глобальними геополітичними проектами, в кінцевому підсумку позбавляючи Україну можливості самостійно формувати свою стратегічну перспективу та забезпечувати стійку безпеку на власних умовах.

Незважаючи на очевидні переваги геополітичного розташування України між Заходом і Сходом, ця позиція також має значні недоліки, оскільки історично вона не лише відкривала можливості для співпраці з різними центрами влади, а й перетворювала країну на арену конкуруючих геополітичних інтересів, неодноразово призводячи до зовнішнього тиску, втручання і навіть втрати суверенітету, при цьому її велика територія та населення, хоча й вважаються факторами

сили, одночасно створюють виклики в управлінні, інфраструктурі та національній безпеці, а її природні ресурси, хоча й є потенційною перевагою, стають джерелом корупції та олігархічного контролю без ефективного управління, перешкоджаючи розвитку ринкової економіки. Крім того, твердження про потенціал України як великої європейської демократичної держави ігнорує реальні виклики, пов'язані з внутрішньою стабільністю, реформами та рівнем політичної культури, оскільки демократичні інститути залишаються слабкими, вплив олігархічних груп значним, а верховенство права все ще викликає дискусії, при цьому слід зазначити, що геополітичний статус не надається автоматично, а вимагає активної реалізації зовнішньополітичної стратегії – завдання, з яким Україна стикалася раніше, не завжди успішно, що означає, що позиціонування країни як геополітичного гравця має базуватися не лише на її потенціалі, а й на реальних можливостях і здатності ефективно використовувати свої ресурси та стратегічне положення.

Згідно з Z. Bzhezinskyi (2000), Україна – це держава, чия важливість визначається її вразливим розташуванням і здатністю відігравати особливу роль у житті геостратегічних гравців, надаючи їм доступ до ключових регіонів або відмовляючи в ресурсах (Kotovych, 2009). Хоча це твердження було зроблено досить давно, фактор ресурсів став особливо актуальним сьогодні: інформаційний простір наповнений аналізами щодо ресурсів України, зокрема рідкоземельних металів, і претензіями на них. Президент США Дональд Трамп заявив, що його адміністрація прагне вести переговори з Україною щодо доступу до її цінних природних ресурсів – рідкоземельних металів. За логікою Трампа, це могло б слугувати «платою» за продовження підтримки США України у війні з Росією (Tramp wants control..., 2025).

Однак питання рідкоземельних металів також стоїть у Європі, хоча її залежність від імпортованих критичних сировинних матеріалів значно відрізняється від залежності від російських викопних палив. На відміну від викопних палив, які широко використовуються в економіці, критичні сировинні матеріали потрібні в менших кількостях, але містять незамінні інгредієнти, необхідні для специфічних виробничих процесів. Наприклад, літій, кобальт і марганець є ключовими матеріалами для виробництва батарей для електромобілів (Mouel & Poitiers, 2023) та інших високотехнологічних галузей.

K. Suzuki (2023) підкреслив, що технології відіграють численні важливі ролі в сучасному суспільстві. Вони сприяють розвитку бізнесу та промисловості, а також можуть трансформувати військовий і безпековий сектори. З огляду на зростаючу напругу в глобальному безпековому середовищі в останні роки, питання технологічної конкурентоспроможності стало ключовою проблемою в міжнародних справах. Хоча геополітичні ризики та їхній вплив на глобальне виробництво і торгівлю є предметом триваючих дискусій, зараз є значні емпіричні докази, що вказують на посилення фрагментації глобальних ланцюгів вартості. Перебої, спричинені пандемією COVID-19, війною Росії проти України та ескалацією геополітичних напружень,

загалом розглядаються як ознаки тенденції до деглобалізації (Attinasi *et al.*, 2023).

Тому посилення економічної безпеки та досягнення стратегічної автономії є двома ключовими компонентами нової економічної політики в ЄС (Steinberg & Wolff, 2023). Така автономія, серед іншого, забезпечується створенням необхідного буфера безпеки проти монополістичних постачальників. Хоча матеріали вже формують основу європейської економіки, слугуючи фізичною основою для більшості економічних товарів, перехід до «зеленої» економіки ще більше підвищить їхню важливість. Очікується, що літєві батареї, наприклад, сприятимуть зростанню глобального попиту відповідно, на літій на 500-800 відсотків до 2030 року (Bonfanti & Garicano, 2022).

У результаті заявленою метою нової промислової стратегії Європейської Комісії, представленої в березні 2020 року, було управління переходом до зелених і цифрових технологій, уникаючи зовнішньої залежності (Tagliapietra *et al.*, 2023). J. Hackenbroich *et al.* (2022) зазначає, що економічна вага Європейського Союзу зменшується порівняно з іншими державами, що знаменує початок нової фази глобалізації, яка характеризується посиленням використання економічних інструментів у геополітичних цілях. Як наслідок, зростає інтерес Європейського Союзу до критичних сировинних матеріалів України.

У цьому нестабільному глобальному середовищі економічна безпека має бути однією з ключових трансформацій, які Європа здійснює. Досягнення більшої економічної безпеки передбачає розробку механізмів захисту від агресії (наприклад, війни Росії проти України), використання економічних інструментів та дипломатії у глобальних конфліктах і створення оновленого сектору жорсткої безпеки (Zulig, 2023; Galaziuk & Zelinska, 2024).

Характерною рисою сучасної глобальної економіки є стрімкий розвиток процесів лібералізації та інтеграції, що призводить до відкритості та взаємозалежності національних економік. Однак це також піднімає питання реалізації національних інтересів (економічних, політичних та соціальних) окремих держав (Rohach, 2013). Таким чином, досягнення економічної безпеки вимагає довгострокових зусиль та співпраці з ЄС, що також пов'язано з територіальними втратами України. Принципи територіальної цілісності та непорушності кордонів посідають центральне місце в сучасній міжнародно-правовій системі, виступаючи демократичними регулятивними джерелами міжнародного права та нормами універсального характеру. Водночас у взаємопов'язаній системі міжнародних відносин в умовах глобалізації важко очікувати на ізоляваність конфліктів, навіть у двосторонніх відносинах, без більшого чи меншого залучення третіх сторін (Tymchenko & Kononenko, 2021).

Після подій 2014 року на півдні та сході України питання анексії, окупації та правонаступництва набули особливого значення, а російсько-українська війна винесла їх на передній план (Kononenko *et al.*, 2022). Економічні наслідки таких територіальних втрат залежатимуть від продуктивності цих регіонів і ступеня їхньої інтеграції з рештою України. Проте економіка

України зрештою адаптується до будь-якої ситуації; питання в тому, наскільки болісним буде це пристосування (Charap & Priebe, 2023). Щоб проаналізувати потенціал України для адаптації до окреслених зовнішньополітичних і економічних викликів, розглянемо досвід Грузії після війни 2008 року та країн Балтії після розпаду СРСР. Перша зіткнулася з територіальними втратами після війни 2008 року з Росією, коли Південна Осетія та Абхазія стали де-факто відокремленими регіонами під впливом Росії, що призвело до значних економічних наслідків, таких як втрата доступу до ресурсів і ринків у цих регіонах, а також приплив біженців, що обтяжив бюджет; однак Грузія швидко адаптувалася, зосередившись на реформах, активно просуваючи європейську інтеграцію через економічні зміни та залучення іноземних інвестицій, як зазначено в дослідженні (Kakachia & Minesashvili, 2015).

Подібно до цього, Литва, Латвія та Естонія після здобуття незалежності в 1991 році зіткнулися з економічними викликами через розрив зв'язків із радянською економікою та необхідність адаптації до ринкових умов, обравши швидкий шлях до європейської інтеграції шляхом реформування своїх економік і політичних систем – Естонія, наприклад, стала лідером у цифровізації, що привернуло іноземні інвестиції та сприяло економічному зростанню, а їхня швидка інтеграція в ЄС і НАТО в 2004 році забезпечила безпеку та економічну стабільність, згідно з дослідженням (Mole, 2012).

Як і Грузія та країни Балтії, Україна після 2014 року зіткнулася з необхідністю адаптації до нових геополітичних реалій (війна, територіальні втрати) та економічних викликів (розрив торговельних зв'язків із Росією), при цьому всі ці країни обрали інтеграцію з глобальними структурами (ЄС, СОТ) як засіб адаптації; однак Грузія та країни Балтії пережили конфлікти меншого масштабу та отримали швидшу західну підтримку, тоді як Україна знаходиться у стані тривалого конфлікту і повільного прогресу у реформах.

Аналіз досвіду Грузії та країн Балтії підтверджує, що економіка України зрештою адаптується до нових умов, але підкреслює, що складність цього процесу залежить від швидкості реформ, зовнішньої підтримки та внутрішньої стабільності. На відміну від інших країн, Україна стикається з унікальним поєднанням війни та економічних викликів, що ускладнює адаптацію, але досвід інших націй свідчить, що інтеграція в глобальні ринки та реформи можуть значно полегшити цей процес.

Значним фактором, який нещодавно з'явився, є політичні напруження між Україною та Сполученими Штатами, незважаючи на їхнє стратегічне партнерство, засноване на спільних інтересах у безпеці, демократії та економічному розвитку. Аналіз потенційних політичних конфліктів і їхніх наслідків для економічної безпеки України виявляє ризики та вразливості, які можуть виникнути через ескалацію напруження. У разі політичного протистояння Україна може зіткнутися з серйозними економічними викликами, оскільки США є ключовим партнером у наданні фінансової, військової та гуманітарної допомоги, а скорочення або припинення цієї підтримки може негативно вплинути на макроекономічну стабільність України, особливо в

умовах триваючої війни з Росією. США також є провідним інвестором в економіку України, тому погіршення відносин може знизити інвестиційну привабливість України та призвести до відтоку капіталу.

Більше того, співпраця України з міжнародними фінансовими інституціями, такими як МВФ і Світовий банк, значною мірою залежить від США, які мають значний вплив у цих організаціях, і будь-яке призупинення або затримка програм фінансової допомоги може послабити гривню, підвищити інфляцію та виснажити резерви Національного банку України. Торговельні та економічні відносини також постраждають, оскільки США є важливим ринком для українських продуктів, зокрема в металургії, сільському господарстві та IT-секторі, а введення торговельних обмежень, тарифів або санкцій проти українських компаній може зменшити доходи від експорту, що є критичним джерелом надходження іноземної валюти.

Крім того, технологічна залежність становить ще один ризик, оскільки Україна активно співпрацює з американськими компаніями в цифрових технологіях, енергетиці, обороні та медицині, а обмежений доступ до цих технологій може уповільнити економічну модернізацію та знизити конкурентоспроможність українських підприємств. У політичному контексті протистояння з США може послабити міжнародні позиції України, зменшити підтримку в європейських структурах і ускладнити її євроатлантичну інтеграцію, що в кінцевому підсумку підвищить політичну та економічну вразливість України до інших глобальних гравців, таких, як Росія та Китай.

Обговорення

М. Mouel & N. Poitiers (2023) у своїй роботі наголосили, що геополітичне положення держави визначає її стійкість до зовнішніх загроз, а стратегічні ресурси, такі як рідкісноземельні метали, стають об'єктом міжнародного інтересу. Їхні висновки збігаються з результатами нашого дослідження, яке також підкреслює стратегічну важливість природних ресурсів України та її геополітичного положення. Однак проведений вище аналіз демонструє іншу картину щодо ролі ресурсів: якщо М. Mouel & N. Poitiers (2023) акцентують на економічній вигоді, наше дослідження вказує на те, що ресурси можуть стати джерелом зовнішнього тиску, зокрема через інтерес США та ЄС, що підвищує вразливість України. Не можна погодитись з надмірним оптимізмом щодо економічних можливостей, оскільки в умовах війни ресурси ускладнюють безпеку, а не лише сприяють розвитку. Причина розбіжностей може полягати в тому, що автори зосередилися на загальноєвропейському контексті, тоді як наше дослідження враховує специфіку України, зокрема її військовий конфлікт.

М. G. D. Attinasi *et al.* (2023) досліджували вплив зовнішніх акторів на національну безпеку, звертаючи увагу на економічні та військові загрози, а також на фрагментацію глобальних ланцюгів постачання через війну Росії проти України. Їхні результати частково збігаються з нашими, оскільки в даному дослідженні також відзначено вплив війни на економічну безпеку України, зокрема через залежність від зовнішньої фінансової підтримки. Проте твердження авторів про

деглобалізацію як основний тренд видаються дискусійними, позаяк наше дослідження показує, що для України інтеграція в глобальні структури (наприклад, через європейську інтеграцію) залишається ключовим шляхом адаптації, як це було в Грузії та країнах Балтії. Не можна підтримати їхній песимістичний погляд на глобалізацію, оскільки вважаємо, що для України вона створює можливості для економічного відновлення, попри ризики. Причина розбіжностей може полягати в різному фокусі: M.G.D. Attinasi *et al.* (2023) аналізували глобальні тренди, тоді як в даному дослідженні зосереджено увагу на конкретному кейсі України, де інтеграція є необхідною для виживання.

K. Suzuki (2023) акцентував на зростанні гібридних загроз, зокрема кібератак та інформаційної війни, а також на ролі технологій у безпеці. Дане дослідження частково підтримує ці висновки, оскільки також фіксується технологічна залежність України від США як потенційний ризик у разі політичного конфлікту. Однак цей аналіз розширено, додаючи економічні та геополітичні аспекти, такі як вплив війни та інтеграції, що не є основним фокусом K. Suzuki (2023). Варто підтримати його висновки щодо важливості технологій, але вважаємо, що в контексті України кіберзагрози є лише частиною ширшої проблеми, пов'язаної з війною та зовнішнім тиском. Причина різних трактувань може полягати в тому, що K. Suzuki (2023) зосереджується на технологічному аспекті, тоді як наше дослідження застосовує системний підхід, враховуючи всі компоненти безпеки.

F. Steinberg & G. Wolff (2023) у своїх порівняльних дослідженнях національних моделей безпеки наголошують на важливості економічної автономії та стійкості для протидії зовнішнім загрозам. Їхні висновки збігаються з актуальними в частині акценту на економічній безпеці як основі національної безпеки, позаяк варті підтримки їхні висновки щодо важливості економічної безпеки, яка справді є ключовою, особливо в умовах війни. Однак наше дослідження додає специфіку України, зокрема вплив тривалого конфлікту, що ускладнює досягнення автономії порівняно з іншими країнами, які аналізували автори. Відмінність пояснюється тим, що F. Steinberg & G. Wolff (2023) досліджували більш стабільні економіки, тоді як Україна перебуває в умовах активного конфлікту.

J. Hackenbroich *et al.* (2022) зазначили, що глобалізація дедалі більше використовується як інструмент геополітичного впливу, що створює нові виклики для безпеки. Це узгоджується з нашими результатами, адже також вказано на залежність України від зовнішніх партнерів, таких як США, і ризики, пов'язані з політичними напруженнями. Варто підтримати їхні висновки, оскільки економічна залежність справді посилює вразливість держав. Проте в цьому дослідженні вказано, що для України глобалізація є не лише загрозою, а й можливістю для інтеграції, що не так детально розглядається авторами. Причина розбіжностей може полягати в тому, що J. Hackenbroich *et al.* (2022) зосереджуються на загальносвітових трендах, тоді як в даному дослідженні враховано унікальний контекст України.

K. Kakachia & S. Minesashvili (2015) і R. Mole (2012) аналізували досвід Грузії та країн Балтії після конфліктів і розпаду СРСР, підкреслюючи, що інтеграція

в західні структури (ЄС, НАТО) стала ключем до їхньої адаптації. Наше дослідження підтверджує реальність такого алгоритму для України, оскільки європейська інтеграція є важливим шляхом для неї. Однак в цьому дослідженні зазначено, що Україна стикається з унікальними викликами через тривалий конфлікт і повільні реформи, що ускладнює її шлях порівняно з Грузією чи Балтією. Варто підтримати їхні висновки про важливість інтеграції, але вважаємо, що для України цей процес потребує більше часу та зовнішньої підтримки. Причина відмінностей – у масштабах конфлікту: Грузія та Балтія мали менш інтенсивні проблеми та швидше отримали підтримку Заходу.

Результати дослідження мають як схожість, так і відмінність із висновками інших авторів. Схожість полягає у визнанні ролі геополітичного положення (Mouel & Poitiers, 2023), економічної безпеки (Steinberg & Wolff, 2023) та інтеграції (Kakachia & Minesashvili, 2015) як ключових факторів національної безпеки. Відмінності виникають через специфіку України: тривалий конфлікт, повільні реформи та унікальна геополітична роль ускладнюють застосування загальних моделей. Варто підтримати висновки авторів щодо важливості економічної автономії та інтеграції, але не погоджуємося з надмірним оптимізмом щодо глобалізації (Attinasi *et al.*, 2023) чи ресурсів (Mouel & Poitiers, 2023), оскільки для України ці фактори часто стають джерелом вразливості. Причини розбіжностей – у різному фокусі досліджень: в даній статті враховано унікальний контекст України, тоді як інші автори часто аналізують ширші тренди чи стабільніші регіони.

Висновки

Предметом статті є вплив геополітичного становища України та зовнішніх чинників на її національну та економічну безпеку в контексті сучасних викликів, таких як війна, глобалізація, напруженість у відносинах зі Сполученими Штатами та європейська інтеграція. У статті представлено ґрунтовний міждисциплінарний аналіз, що поєднує правову, економічну та геополітичну перспективи. У ньому розглядаються як внутрішні, так і зовнішні загрози, з акцентом на трьох основних викликах: війна з Росією, глобалізаційні процеси та інтеграція з ЄС. У дослідженні підкреслено основоположну роль економічної безпеки для національної стійкості, висвітлено залежність України від зовнішніх ресурсів та фінансової допомоги. Було оцінено ризики, пов'язані з напруженими відносинами між США та Україною, які можуть негативно вплинути на інвестиції, торгівлю та технологічний прогрес. Також було розглянуто стратегічне значення рідкоземельних елементів та інших природних ресурсів. Порівняльний аналіз з Грузією та країнами Балтії проілюстрував, як малі держави можуть долати подібний зовнішній тиск.

Отримані результати стали значним внеском у розуміння національної безпеки як багатовимірної та динамічної системи, що формується під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників. У дослідженні безпека розглядалась не як статична внутрішня проблема, а як гнучка, взаємопов'язана структура, що охоплює економіку, міжнародне право і зовнішню політику. Такий підхід посилює сучасний академічний дискурс, під-

кресливши міждисциплінарний характер аналізу національної безпеки. Дослідження розширило поняття економічної безпеки, закликаючи до переосмислення її ролі в умовах гібридної війни, імпортозалежності та глобальних перебоїв у ланцюгах постачання. Демонструючи, що стратегічні ресурси, такі як рідкісноземельні метали, є одночасно і активами, і потенційними вразливими місцями, дослідження вносить важливий вимір в економічні та геополітичні дебати.

Аналіз також прояснив, як інтеграція може одночасно слугувати інструментом адаптації та джерелом зовнішніх обмежень, обмежуючи гнучкість політики. Ці висновки уточнили концептуальні рамки безпеки як балансу між суверенітетом і співпрацею. Порівняльний компонент підтвердив застосовність інтеграції до ЄС як стратегії стійкості, хоча унікальний контекст України – війна, потреби в реформах та інституційна нестабільність – вимагає індивідуального підходу до її застосування. Дослідження підкреслило стратегічну роль природних ресурсів України в міжнародних відносинах, оскільки підвищений інтерес до них з боку світових держав несе в собі як можливості, так і ризики. Політична напруженість, особливо у відносинах з ключовими союзниками, може підірвати фінансову стабільність і послабити позиції України на світових

ринках. Тому результати дослідження підкреслили важливість стратегічного діалогу, диверсифікації зовнішньої політики та зміцнення внутрішнього економічного потенціалу.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на вивчення цільових механізмів пом'якшення зовнішніх загроз економічній безпеці в умовах глобальної та регіональної невизначеності. Особливу увагу слід приділити розробці інструментів співпраці з міжнародними організаціями у сфері безпеки та визначенню сучасних економічних інструментів захисту національних інтересів.

Подяки

Висловлюю подяку Леоніду Тимченку, доктору юридичних наук, професору, професору кафедри міжнародного права та права Європейського Союзу державного податкового університету в Ірпені, за його багаторічну допомогу.

Фінансування

Дослідження не отримувало фінансування.

Конфлікт інтересів

Немає.

UDC: 351.72
DOI: 10.59214/ua.fa/2.2025.15

Valerii Kononenko*

Doctor of Law, Associate Professor

State Tax University

08205, 31 Universytetska Str., Irpin, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-6461-7072>

Analysis of the state of Ukraine's economic security: From external factors to rare-earth metals and political confrontation with the United States

Abstract. The relevance of this study stems from the ongoing transformation of global security dynamics, intensified by military conflicts, economic dependencies, and geopolitical realignments. The study aimed to explore the impact of Ukraine's geopolitical position and external influences on its national security, emphasising the role of economic security, military threats, and integration processes. The research employed a multidisciplinary approach, combining legal analysis, economic assessments, and geopolitical evaluations to provide a holistic understanding of the subject. The study adopted an interdisciplinary approach that integrated legal, economic, and geopolitical methods to examine Ukraine's national security within the context of its geopolitical position and external influences, using system analysis to assess it as a multifaceted phenomenon, content analysis to study international legal documents, and forecasting to evaluate potential future threat scenarios while considering geopolitical trends and economic risks. Ukraine's national security is significantly influenced by three main external factors: globalisation, the Russian-Ukrainian war, and European integration, while economic security is identified as a critically important component, with the country's financial stability and industrial resilience directly linked to its ability to maintain sovereignty and democratic development. International legal procedures and diplomatic efforts are emphasised as key mechanisms for countering threats and ensuring territorial integrity. Ukraine's natural resources hold strategic importance for global powers, attracting international interest while exposing the country to potential external interference, and its geopolitical position plays a pivotal role in national security, as its location between major centres of influence creates both opportunities and risks. The findings of this study offer practical value for policymakers and academic researchers, who can utilise the results to develop strategies for enhancing Ukraine's national security, strengthening global diplomatic efforts, and guiding academic research on geopolitical and economic stability in the context of hybrid warfare and resource management

Keywords: national security; geopolitical situation; Russian-Ukrainian war; European integration; international law; territorial integrity; sanctions

Introduction

The issue of national security has always been at the centre of academic and practical discussions, especially in the context of a state's geopolitical position and external influences. In the 21st century, global politics focuses on addressing challenges caused by globalisation processes. One of the key aspects of the contemporary international order is ensuring security in a globalised world, as threats increasingly take on a transnational nature. In this context, the international community pays special attention to global security issues, which encompass both traditional challenges (military conflicts, terrorism) and emerging ones (cybersecurity, environmental crises, pandemics) (Alekseienko *et al.*, 2021). In the modern globalised world, national security is increasingly influenced by external

factors such as economic interdependence, international conflicts, and geopolitical rivalries. The case of Ukraine exemplifies how national security is shaped by both internal stability and external pressures, including military threats, economic vulnerabilities, and strategic partnerships. The scientific problem analysed in this article is the interrelation between a state's geopolitical position and its national security.

The analysis of national security in the context of geopolitical positioning and external influences has been widely explored in contemporary research. The authors referenced in this study provide insights into the impact of geopolitical factors on national security, addressing both theoretical and practical dimensions. The

Received: 02.01. 2025, Revised: 24.03.2025, Accepted: 25.04.2025

Suggested Citation:

Kononenko, V. (2025). Analysis of the state of Ukraine's economic security: From external factors to rare-earth metals and political confrontation with the United States. *Foreign Affairs*, 35(2), 15-22. doi: 10.59214/ua.fa/2.2025.15.

*Corresponding author

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

research incorporates the studies of M. Mouel & N. Poitiers (2023), who examined the relationship between geopolitical positioning and national security resilience, highlighting how geographical location and strategic alliances shape state stability.

The influence of external actors, including regional and global powers, is a recurring theme in the studies cited in this article. The reviewed literature delves into economic and military pressures exerted by external states and their implications for national security (Attinasi *et al.*, 2023). K. Suzuki (2023) focused on hybrid threats and asymmetric challenges, emphasising the growing significance of cyber threats, economic coercion, and information warfare as critical elements affecting national security. Case studies by F. Steinberg & G. Wolff (2023) comparing different national security models provide valuable insights into best practices and vulnerabilities in various geopolitical contexts. These comparative analyses contribute to a deeper understanding of how nations adapt to emerging threats and adjust their security strategies accordingly.

The research of S.R. Tagliapietra *et al.* (2023) collectively underscores the complexity of national security in the modern world. By integrating geopolitical theories, external influence assessments, and contemporary security challenges, these studies contribute to the development of strategic policies. The existing literature highlights the necessity of adaptive and resilient security measures to mitigate risks associated with geopolitical instability and external interventions (Hackenbroich *et al.*, 2022).

This article aimed to analyse the impact of geopolitical position and external factors, including the deterioration of political relations between Ukraine and the United States, on Ukraine's economic security.

Materials and Methods

The study used various legal documents and theoretical approaches, examining the relationship between the geopolitical situation and national security (Mouel & Poitiers, 2023), studying the impact of external actors on national security (Attinasi *et al.*, 2023), examining the role of technology in security (Suzuki, 2023), assessing the importance of globalisation for Ukraine's economic security (Khaustova, 2013), and presenting the strategic vision of the United States and Europe regarding the importance of Ukraine in the context of geopolitical conflicts (Bzhezinskiy, 2000).

A comprehensive set of scientific research methods was applied in the study, ensuring a systematic and thorough analysis of the impact of Ukraine's geopolitical position on its national security, with the primary tools being analysis and synthesis, which enabled the decomposition of the problem into its components, identification of key threats affecting the country's security, and integration of the obtained data into a unified conceptual framework, thus creating a holistic picture of the interrelationship between geopolitical factors and the level of national security. Comparative analysis was used to evaluate the effectiveness of security strategies in global practice, examining the approaches of various countries, particularly those in Eastern Europe, the Baltic, and Western Europe, which helped identify the most successful protection mechanisms and assess their potential adaptation

to Ukrainian realities. Additionally, structural-functional analysis facilitated the examination of security as a complex system, where each component – military, economic, and informational – performs a specific function, and their interrelationship influences the overall resilience of the state against threats.

The application of a systemic approach enabled the assessment of the influence of international actors and organisations on Ukraine's security, particularly their role in either stabilising or exacerbating the security situation. The case study method facilitated a detailed analysis of specific events, such as Russian aggression against Ukraine, allowing for an evaluation of the effectiveness of international assistance and domestic response measures. Retrospective analysis helped trace the dynamics of security challenges since Ukraine's independence, identifying recurring mistakes and formulating lessons for future policy based on these findings.

The study started with an analysis of the overall national security situation, focusing on its relationship with the geopolitical position of the state and external factors, and emphasised that national security depends not only on internal factors but also on external influences such as geopolitical rivalries and international conflicts, using the case of Ukraine to illustrate how external threats (military, economic, and strategic partnerships) interact with the internal stability of the country. The study separately examined the three main external factors affecting Ukraine: globalisation, the war with Russia, and the process of European integration, noting that territorial losses have significant economic consequences, affecting Ukraine's integration into the global economy and its national security. The final section of the study emphasised the importance of adapting the national security strategy to new challenges and recommends developing mechanisms to protect against external threats, especially in the context of high dependence on external factors such as economic interdependence and global geopolitical tensions.

Results

According to Article 1 of the Law of Ukraine No. 2469-VIII (2018), state security is defined as the protection of state sovereignty, territorial integrity, the democratic constitutional order, and other vital national interests from real and potential non-military threats. Ukraine's national interests encompass the vital interests of individuals, society, and the state, the realisation of which ensures Ukraine's state sovereignty, progressive democratic development, as well as safe living conditions and the wellbeing of its citizens. Thus, the national interest reflects the core values and aspirations of the Ukrainian people (Medvid, 2017). Z. Hbur (2018) notes that a necessary condition for the security of the national interests of the state is economic security, that is, the state of the economy and institutions of power, which ensures guaranteed protection of national interests and sufficient defence potential.

O. Marchenko *et al.* (2020) interpret security in a broad sense as the state of protection of individuals, society, and the state from external and internal dangers and threats. This protection is based on the activities of individuals, society, the state, and the global community of nations in identifying, preventing, mitigating, and

eliminating threats that could cause unacceptable damage and obstruct survival and development.

The country's security primarily depends on the state of its economy, as a strong economy underpins a strong democracy, the maintenance of armed forces, and other vital aspects (Tsvihun, 2017). Therefore, a fundamental condition for ensuring the national interests of the state is economic security, which refers to the state of the economy and government institutions that guarantee the protection of national interests as well as sufficient defence potential (Hbur, 2018). The Strategy for the Development of Ukraine's Defense-Industrial Complex highlighted that this development relies, among other factors, on the national economic potential (Decree of the President of Ukraine No. 372/2021, 2021). Moreover, the state's financial and economic capabilities determine planning in the field of national security (Law of Ukraine No. 2469-VIII, 2018). The economic security of the state depends on safeguarding national interests, fostering economic growth, maintaining economic independence, and achieving sustainable development, while reducing the impact of internal and external threats on the socio-economic sphere (Tyshchenko & Yenina-Berezovska, 2011).

The three most significant external factors affecting Ukraine are globalisation, the Russian-Ukrainian war, and the process of European integration, which represents a strategic development vector for the Ukrainian state (Khaustova, 2013). Unfortunately, Ukraine's prospects for NATO membership remain weak. Ukraine's high dependence on external factors is determined by its geopolitical position (Vonsovykh, 2012), as geopolitical confrontation between the West and Russia worsens the international climate (Kopotun & Rudyk, 2023), placing Ukraine at the crossroads of this struggle. According to Z. Bzhezinskiy (2000), the loss of Ukraine's independence would have a negative impact on Central Europe. On the other hand, Ukraine's independence challenges the very essence of Russia's imperial ambitions (Reznikova, 2022).

Ukraine holds a strategically advantageous geopolitical position at the intersection of Western and Eastern interests, making it a key player in regional and international politics. Its vast territory, large population, rich natural resources, as well as significant scientific, economic, and technological potential, create the preconditions for Ukraine to establish itself as an influential European state, granting it not only the opportunity but also the right to shape its own geopolitical strategy, focused on strengthening democratic institutions, economic integration with European and global structures, and active participation in international processes that shape the global agenda (Levenets, 2022).

As Z. Bzhezinskiy (2000) emphasised, Ukraine is a linchpin whose strength will determine whether the historic expansion of Europe occurs or not, suggesting that, from Europe's perspective, the mission assigned to Ukraine surpasses the country's own significance, as a democratically oriented and European-oriented Ukraine is essential for the creation of a historically transcontinental Europe (Kotovych, 2009). However, designating Ukraine as the "linchpin" upon which Europe's future depends is problematic, both in terms of the country's internal development and its security, as this concept, while highlighting

Ukraine's importance in the geopolitical space, imposes excessive expectations and obligations that often contradict the state's real interests, especially given the critical need to prevent Ukraine, Moldova, Georgia, and Syria from becoming points of division in geopolitical spheres of influence and the emergence of new dividing lines in Europe and other regions (Kondratenko, 2019). Defining Ukraine's mission as an instrument for Europe's expansion reduces it to a tool in broader geopolitical processes rather than recognising it as a self-sufficient subject of international politics, positioning Ukraine primarily as a buffer zone or a mechanism for regional transformation rather than a state with its own national priorities. This creates significant risks: firstly, Ukraine's internal development becomes secondary to external objectives; secondly, security challenges intensify as Ukraine is forced to act as a frontier between major powers rather than as a subject pursuing its own strategic autonomy, potentially contributing to the crisis in the eastern vector of Ukraine's foreign policy (Kondratenko, 2022).

Moreover, the concept of a "historical transcontinental Europe" implies an expansion of the European space but does not specify the role Ukraine should play in this process beyond serving as a bridge or a foothold, which may lead to the country's real needs – such as stability, economic growth, and social development – being overshadowed by external expectations and global geopolitical projects, ultimately depriving Ukraine of the opportunity to independently shape its strategic perspective and ensure sustainable security on its own terms.

Despite the evident advantages of Ukraine's geopolitical location between the West and the East, this position also carries significant drawbacks, as historically, it has not only opened opportunities for cooperation with various centres of power but also turned the country into an arena of competing geopolitical interests, repeatedly resulting in external pressure, interference, and even loss of sovereignty. Its large territory and population, though considered factors of strength, simultaneously pose challenges in governance, infrastructure, and national security, while its natural resources, although a potential advantage, have become a source of corruption and oligarchic control without effective management, hindering the development of a market-based economy. Furthermore, the assertion of Ukraine's potential as a major European democratic state overlooks real challenges related to internal stability, reforms, and the level of political culture, as democratic institutions remain weak, the influence of oligarchic groups is significant, and the rule of law is still a matter of debate. It should also be noted that geopolitical status is not granted automatically but requires active implementation of a foreign policy strategy – a task Ukraine has faced previously, not always successfully – meaning that positioning the country as a geopolitical player must be based not only on its potential but also on its real capabilities and its ability to effectively utilise its resources and strategic position.

According to Z. Bzhezinskiy (2000), Ukraine is a state whose importance is determined by its "vulnerable location" and its ability to play a special role in the lives of geostrategic players by either providing them access to key regions or denying them resources (Kotovych, 2009).

Although this statement was made quite some time ago, the resource factor has become particularly relevant today: the information space is filled with analyses regarding Ukraine's resources, particularly rare-earth metals and claims over them. "U.S. President Donald Trump stated that his administration seeks to negotiate with Ukraine for access to its valuable natural resources – rare-earth metals. According to Trump's logic, this could serve as "payment" for continued U.S. support for Ukraine in its war with Russia" (Trump wants control..., 2025).

However, the issue of rare-earth metals also concerns Europe, although its dependence on imported critical raw materials differs significantly from its reliance on Russian fossil fuels. Unlike fossil fuels, which are widely consumed across the economy, critical raw materials are required in smaller quantities but contain essential components needed for specific production processes. For example, lithium, cobalt, and manganese are key materials for the production of batteries for electric vehicles (Mouel & Poiriers, 2023) and other high-tech industries.

K. Suzuki (2023) emphasised that technology plays numerous important roles in modern society. It drives business and industrial development and can also transform the military and security sectors. Given the increasing tension in the global security environment in recent years, the issue of technological competitiveness has become a key concern in international affairs. While geopolitical risks and their impact on global production and trade are subjects of ongoing debate, there is now substantial empirical evidence indicating increased fragmentation of global value chains. Disruptions caused by the COVID-19 pandemic, Russia's war against Ukraine, and escalating geopolitical tensions are generally viewed as signs of a trend towards deglobalisation (Attinasi *et al.*, 2023).

Therefore, enhancing economic security and achieving strategic autonomy are two key components of the new economic governance within the EU (Steinberg & Wolff, 2023). Such autonomy, among other things, is ensured by creating a necessary security buffer against monopolistic suppliers. While materials already form the foundation of the European economy, serving as the physical basis for most economic goods, the transition to a "green" economy will further increase their importance. It is expected that batteries, for example, will drive global demand for lithium up by 500-800 per cent by 2030 (Bonfanti & Garicano, 2022).

As a result, the declared goal of the European Commission's new industrial strategy, introduced in March 2020, was to manage the transition to green and digital technologies while avoiding external dependence (Tagliapietra *et al.*, 2023). J. Hackenbroich *et al.* (2022) noted that the economic weight of the European Union is decreasing compared to other states, marking the beginning of a new phase of globalisation characterised by an increased use of economic tools for geopolitical purposes. Consequently, there is a growing interest from the European Union in Ukraine's critical raw materials. In this unstable global environment, economic security must be one of the key transformations that Europe undertakes. Therefore, achieving greater economic security involves developing mechanisms for protection against aggression (e.g., Russia's war against Ukraine), leveraging

economic tools and diplomacy in global conflicts, and establishing a renewed hard security sector (Zulig, 2023; Galaziuk & Zelinska, 2024).

A distinctive feature of the modern global economy is the rapid development of liberalisation and integration, leading to openness and interdependence among national economies. However, this also raises the issue of safeguarding the national interests (economic, political, and social) of individual states (Rohach, 2013). Thus, achieving economic security requires long-term efforts and cooperation with the EU, which is also linked to Ukraine's territorial losses. The principles of territorial integrity and the inviolability of borders hold a central place in the modern international legal system, serving as democratic regulatory sources of international law and norms of a universal nature. At the same time, in the interconnected system of international relations under globalisation, it is difficult to expect the isolation of conflicts, even in bilateral relations, without the greater or lesser involvement of third parties (Tymchenko & Kononenko, 2021).

Following the events of 2014 in southern and eastern Ukraine, issues of annexation, occupation, and state succession gained particular significance, with the Russian-Ukrainian war pushing them to the forefront (Kononenko *et al.*, 2022). The economic consequences of such territorial loss depend on the productivity of these regions and the degree of their integration with the rest of Ukraine. Nevertheless, Ukraine's economy will eventually adapt to any situation; the question is how painful this adjustment will be (Charap & Priebe, 2023). To analyse Ukraine's potential for adapting to the outlined foreign policy and economic challenges, it is useful to examine the experiences of Georgia following the 2008 war and the Baltic states after the collapse of the USSR. Georgia faced territorial losses after the 2008 war with Russia, when South Ossetia and Abkhazia became de facto separated regions under Russian influence, leading to significant economic consequences such as the loss of access to resources and markets in these regions, as well as an influx of refugees that strained the budget; however, Georgia adapted quickly by focusing on reforms aimed at Western integration, actively pursuing European integration through economic reforms and the attraction of foreign investment, as noted in a study (Kakachia & Minesashvili, 2015).

Similarly, Lithuania, Latvia, and Estonia, after gaining independence in 1991, encountered economic challenges due to the disruption of ties within the Soviet economy and the need to adapt to market conditions, choosing a rapid path towards European integration by reforming their economies and political systems. Estonia, for instance, became a leader in digitalisation, which attracted foreign investment and fostered economic growth – while their swift integration into the EU and NATO in 2004 ensured security and economic stability, according to research (Mole, 2012).

Like Georgia and the Baltic states, Ukraine after 2014 has faced the need to adapt to new geopolitical realities (war, territorial losses) and economic challenges (disruption of trade ties with Russia), with all these countries opting for integration with global structures (EU, WTO) as a means of adaptation; however, Georgia and the Baltic states experienced smaller-scale conflicts and received

faster Western support, whereas Ukraine grapples with a prolonged conflict and slower reform progress.

The analysis of the experiences of Georgia and the Baltic states confirms that Ukraine's economy will eventually adapt to new conditions, but highlights that the difficulty of this process depends on the speed of reforms, external support, and internal stability. Unlike other countries, Ukraine faces a unique combination of war and economic challenges, complicating adaptation; yet the experience of other nations suggests that integration into global markets and reforms can significantly ease this process.

A significant factor that has emerged recently is the political tension between Ukraine and the United States, despite their strategic partnership based on shared interests in security, democracy, and economic development; however, analysing potential political conflicts and their implications for Ukraine's economic security reveals risks and vulnerabilities that may arise from escalating tensions. In the event of political confrontation, Ukraine could face serious economic challenges, as the United States is a key partner providing financial, military, and humanitarian aid, and a reduction or cessation of this support could adversely affect Ukraine's macroeconomic stability, particularly amid the ongoing war with Russia. The United States is also a leading investor in Ukraine's economy, so deteriorating relations could reduce Ukraine's investment attractiveness and lead to capital outflows.

Moreover, Ukraine's cooperation with international financial institutions such as the IMF and the World Bank heavily depends on the United States, which holds significant influence in these organisations, and any suspension or delay in financial assistance programmes could weaken the hryvnia, increase inflation, and deplete the National Bank of Ukraine's reserves. Trade and economic relations would also suffer, as the United States is an important market for Ukrainian products, particularly in metallurgy, agriculture, and the IT sector; the introduction of trade restrictions, tariffs, or sanctions against Ukrainian companies could reduce export revenues, a critical source of foreign currency income.

Additionally, technological dependence poses another risk, as Ukraine actively collaborates with American companies in digital technologies, energy, defence, and medicine, and restricted access to these technologies could slow economic modernisation and reduce the competitiveness of Ukrainian enterprises. In the political context, confrontation with the United States could weaken Ukraine's international standing, diminish support within European structures, and complicate its Euro-Atlantic integration, ultimately increasing Ukraine's political and economic vulnerability to other global players, such as Russia and China.

Discussion

M. Mouel & N. Poitiers (2023) emphasised in their research that a state's geopolitical position determines its resilience to external threats, while strategic resources, such as rare-earth metals, become objects of international interest. Their findings align with the results of the present study, which also highlighted the strategic importance of Ukraine's natural resources and geopolitical position. However, the analysis conducted above reveals

a different perspective on the role of resources: while M. Mouel & N. Poitiers (2023) focus on economic benefits; this study indicates that resources can become a source of external pressure, particularly due to the interest of the USA and the EU, thereby increasing Ukraine's vulnerability. These arguments are worth supporting regarding the importance of geopolitical positioning, but this study disagrees with their overly optimistic view of economic opportunities, as, in the context of war, resources complicate security rather than solely fostering development. The reason for these discrepancies may lie in the authors' focus on a broader European context, whereas this study accounts for Ukraine's specific circumstances, particularly its ongoing military conflict.

M.G.D. Attinasi *et al.* (2023) investigated the impact of external actors on national security, focusing on economic and military threats, as well as the fragmentation of global supply chains due to Russia's war against Ukraine. Their results partially coincide with the current findings, as they also noted the impact of the war on Ukraine's economic security, particularly through its dependence on external financial support. However, the authors' claim that deglobalisation is the dominant trend appears debatable, as this study demonstrates that, for Ukraine, integration into global structures (e.g., through European integration) remains a key adaptation pathway, as seen in the cases of Georgia and the Baltic states. The pessimistic view of globalisation is not supported, as it is considered to offer Ukraine opportunities for economic recovery despite associated risks. The divergence in perspectives may result from differing focuses: M.G.D. Attinasi *et al.* (2023) analysed global trends, while the emphasis here is on Ukraine's specific case, where integration is considered essential for survival.

K. Suzuki (2023) highlighted the rise of hybrid threats, particularly cyberattacks and information warfare, as well as the role of technology in security. These findings are partially supported, acknowledging Ukraine's technological dependence on the United States as a potential risk in the event of political conflict. The analysis is expanded through the inclusion of economic and geopolitical aspects, such as the impact of war and integration, which were not the primary focus of Suzuki. His conclusions on the importance of technology are supported, although it is argued that, in Ukraine's context, cyber threats constitute only a part of a broader issue shaped by war and external pressure. The difference in interpretations may stem from K. Suzuki's (2023) focus on the technological aspect, in contrast to a systemic approach that considers all components of security.

F. Steinberg & G. Wolff (2023), in their comparative studies of national security models, emphasise the importance of economic autonomy and resilience in countering external threats. Their findings align with the present study in emphasising economic security as a foundation of national security, which is supported by the current analysis of the role of financial stability in Ukraine's sovereignty. It is reasonable to support their conclusions, as economic security is indeed crucial, especially in wartime. However, this study adds Ukraine's specific context, particularly the impact of a prolonged conflict, which makes achieving autonomy more challenging compared with the

countries analysed by the authors. This difference can be explained by the fact that F. Steinberg & G. Wolff (2023) examine more stable economies, while Ukraine is in the midst of an active conflict.

J. Hackenbroich *et al.* (2022) noted that globalisation is increasingly used as a tool of geopolitical influence, creating new security challenges. This observation aligns with the present findings, which also highlight Ukraine's dependence on external partners, such as the United States, and the risks linked to political tensions. Their conclusions are supported, as economic dependence indeed heightens Ukraine's vulnerability. At the same time, it is emphasised that, for Ukraine, globalisation represents not only a threat but also an opportunity for integration – an aspect not explored in detail by the authors. The discrepancies may arise from J. Hackenbroich *et al.* (2022) focusing on global trends, while the present analysis considers Ukraine's specific context.

K. Kakachia & S. Minesashvili (2015) and R. Mole (2012) analysed the experiences of Georgia and the Baltic states after conflicts and the collapse of the USSR, highlighting integration into Western structures (EU, NATO) as a key factor in their adaptation. This argument is confirmed by the present study, which also identifies European integration as a vital pathway for Ukraine. At the same time, Ukraine's unique challenges – including a prolonged conflict and slow reforms – are noted as complicating its trajectory compared with Georgia or the Baltic states. The authors' conclusions on the importance of integration are supported, while it is also emphasised that, in Ukraine's case, the process demands more time and external support. These differences can be attributed to the scale of conflict: Georgia and the Baltic states experienced shorter conflicts and received more immediate Western support.

The study's results share both similarities and differences with the findings of other authors. Common ground is found in the recognition of geopolitical positioning (Mouel & Poitiers, 2023), economic security (Steinberg & Wolff, 2023), and integration (Kakachia & Minesashvili, 2015) as central components of national security. Divergences arise from Ukraine's specific circumstances: prolonged conflict, slow reforms, and a unique geopolitical role complicate the applicability of general models. The conclusions regarding the importance of economic autonomy and integration are supported, while excessive optimism about globalisation (Attinasi *et al.*, 2023) or resource potential (Mouel & Poitiers, 2023) is challenged, as these factors often become sources of vulnerability for Ukraine. Such discrepancies result from the differing focuses of the studies: broader trends and more stable regions versus Ukraine's singular context.

Conclusions

The subject of this article was the impact of Ukraine's geopolitical position and external factors on its national and economic security in the context of contemporary challenges such as war, globalisation, tensions with the United States, and European integration. The article presented a thorough, interdisciplinary analysis combining legal, economic, and geopolitical perspectives. It examined both internal and external threats, with a focus on three major challenges: the war with Russia, globalisation

processes, and integration with the EU. The study emphasised the foundational role of economic security for national resilience and highlighted Ukraine's dependence on external resources and financial assistance. The risks posed by strained United States-Ukraine relations, which could negatively affect investment, trade, and technological advancement, were assessed. The strategic importance of rare-earth elements and other natural resources was also addressed. A comparative analysis with Georgia and the Baltic states illustrated how small states can navigate similar external pressures.

The findings provided a significant contribution to understanding national security as a multidimensional and dynamic system shaped by internal and external pressures. The study conceptualised security not as a static domestic issue but as a flexible, interconnected structure involving the economy, international law, and foreign policy. This approach enhanced the current academic discourse by stressing the interdisciplinary nature of national security analysis. The study expanded the notion of economic security, urging a reconsideration of its role amid hybrid warfare, import dependencies, and global supply chain disruptions. By demonstrating that strategic resources such as rare-earth metals are both assets and potential vulnerabilities, the research introduces a crucial dimension to economic and geopolitical debates.

The analysis also clarified how integration can simultaneously serve as a tool for adaptation and a source of external constraints, limiting policy flexibility. These findings refined the conceptual framework of security as a balance between sovereignty and cooperation. The comparative component reinforced the applicability of EU integration as a strategy for resilience, though Ukraine's unique context – warfare, reform needs, and institutional fragility – requires tailored application. The research underlined the strategic role of Ukraine's natural resources in international relations, as increased interest from global powers brings both opportunity and risk. Political tensions, particularly with key allies, could undermine financial stability and weaken Ukraine's position in global markets. Therefore, the findings stressed the importance of strategic dialogue, diversification of foreign policy, and the reinforcement of domestic economic capacity.

Future studies should explore targeted mechanisms for mitigating external threats to economic security under global and regional uncertainty. Special attention should be paid to developing tools for cooperation with international organisations in the field of security and identifying modern economic instruments to safeguard national interests.

Acknowledgements

Gratitude is expressed to Leonid Tymchenko, Doctor of Legal Sciences, Professor, and Professor of the Department of International Law and European Union Law at the State Tax University in Irpin, for his many years of assistance.

Funding

The research received no funding.

Conflict of Interest

None.

References

- [1] Alekseienco, I.V., Kuras, A.I., & Margulov, A.Kh. (2021). *Global issues of international relations and world politics: The security dimension*. Dnipro: DDUVS.
- [2] Attinasi, M.G., Ioannou, D., Lebastard, L., & Morris, R. (2023). *Global production and supply chain risks: Insights from a survey of leading companies*. *ECB Economic Bulletin*, 7.
- [3] Bonfanti, G., & Garicano, L. (2022). *Do financial markets consider European common debt a safe asset?* Retrieved from <https://www.bruegel.org/blog-post/do-financial-markets-consider-european-common-debt-safe-asset>.
- [4] Bzhezynskyi, Z. (2000). *The grand chessboard: American primacy and its geostrategic imperatives*. Lviv, Ivano-Frankivsk: Lileia-NV.
- [5] Charap, S., & Priebe, M. (2023). Avoiding a long war U.S. policy and the trajectory of the Russia-Ukraine conflict. *National Security Research Division (NSRD)*. doi: 10.7249/PEA2510-1.
- [6] Decree of the President of Ukraine No. 372/2021 "On the Strategy for the Development of Ukraine's Defense-Industrial Complex". (2021, August). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/372/2021#n12>.
- [7] Galaziuk, N., & Zelinska, O. (2024). Economic diplomacy in the system of supporting Ukraine's foreign economic activity. *Economic Forum*, 14(4), 8-21. doi: 10.62763/ef/4.2024.08.
- [8] Hackenbroich, J., Medunic, F., & Zerk, P. (2022). *Tough trade: The hidden costs of economic coercion*. Retrieved from <https://ecfr.eu/publication/tough-trade-the-hidden-costs-of-economic-coercion/>.
- [9] Hbur, Z.V. (2018). *Economic security of Ukraine in modern conditions*. *Investments: Practice and Experience*, 2, 97-101.
- [10] Kakachia, K., & Minesashvili, S. (2015). Identity politics and European integration: The case of Georgia. *Caucasus Survey*, 3(2), 123-140. doi: 10.1016/j.euras.2015.04.00.
- [11] Khaustova, M.H. (2013). *The problem of organisational-legal support for the harmonisation of Ukraine's legislation with the legislation of the European Union*. *The Problem of Legality*, 121, 23-36.
- [12] Kondratenko, O. (2022). *The crisis of the eastern vector of Ukraine's foreign policy*. *Political Studies*, 1(3), 138-163.
- [13] Kondratenko, O.Yu. (2019). *Geostrategy of the Russian Federation: Theoretical foundations and practical implementation*. (Doctoral thesis, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine).
- [14] Kononenko, V., Tymchenko, L., & Tarakhonich, T. (2022). Political and legal aspects of the right of peoples to self-determination in the light of Russian aggression against Ukraine (modern view). *European Studies*, 9(2), 62-79. doi: 10.2478/eustu-2022-0014.
- [15] Kopotun, I.M., & Rudyk, M.M. (2023). Analysis of Ukraine's security threats in the context of martial law. *Irpri Legal Journal: Scientific Journal*, 2(11), 20-27. doi: 10.33244/2617-4154-2(11)-2023-20-27.
- [16] Kotovych, I.O. (2009). *Ukraine on the "Great chessboard" of Zbigniew Brzezinski*. *Bulletin of V.N. Karazin Kharkiv National University. Kharkiv: KhNU*, 14, 184-190.
- [17] Law of Ukraine No. 2469-VIII "On the National Security of Ukraine". (2018, June). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.
- [18] Levenets, M.Y. (2022). *Geopolitical position of Ukraine within international relations on the political arena in modern conditions*. In *Modern challenges of socio-political development: Political-legal, socio-economic, and cultural dimensions: Proceedings of the all-Ukrainian scientific and practical conference* (pp. 31-36). Odesa: State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky".
- [19] Marchenko, O.M., Pushak, Ya.Ya., & Revak, I.O. (2020). *Financial security of the state*. Lviv State University of Internal Affairs.
- [20] Medvid, F.M. (2017). *National security and national interests of Ukraine in a globalised world*. *Visnyk of Lviv University. Historical Series. Special Issue, special issue*, 781-789.
- [21] Mole, R. (2012). *The Baltic states from the Soviet Union to the European Union identity, discourse and power in the post-communist transition of Estonia, Latvia and Lithuania*. New York: Routledge.
- [22] Mouel, M., & Poitiers, N. (2023). *Why Europe's critical raw materials strategy has to be international*. Retrieved from <https://www.bruegel.org/analysis/why-europes-critical-raw-materials-strategy-has-be-international>.
- [23] Reznikova, O. (2022). *Strategic analysis of Ukraine's security environment*. Retrieved from <https://niss.gov.ua/news/statti/stratehichnyy-analiz-bezpekovoho-seredovyscha-ukrayiny>.
- [24] Rohach, O.I. (Ed.). (2013). *World finance: Current trends and development prospects*. Kyiv: Kyiv University Publishing and Printing Centre.
- [25] Steinberg, F., & Wolff, G. (2023). Dealing with Europe's economic (in-) security. *Global Policy*, 15(1), article number 183192. doi: 10.1111/1758-5899.13303.
- [26] Suzuki, K. (2023). *How will the economic security law change Japan's sci-tech policy?* Retrieved from <https://www.tokyofooundation.org/research/detail.php?id=943>.
- [27] Tagliapietra, S., Veugelers, R., & Zettelmeyer, J. (2023). *Rebooting the European Union's Net Zero Industry Act*. Retrieved from <https://www.bruegel.org/policy-brief/rebooting-european-unions-net-zero-industry-act>.
- [28] Trump wants control over Ukraine's rare earth metals. What is this and where are they? (2025). Retrieved from <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c5y69dvdy59o>.
- [29] Tsvihun, T.V. (2017). *Economic security in the system of national security of Ukraine*. *Economics and Society*, 11, 150-156.
- [30] Tymchenko, L., & Kononenko, V. (2021). Territory of state as indivisible whole and the norms of Constitution. *Juridical Tribune Journal*, 11(3), 497-508. doi: 10.24818/TBJ/2021/11/3.05.

- [31] Tyshchenko, O.M., & Yenina-Berezovska, A.O. (2011). [The relationship between state economic security and business behavior in the taxation sphere](#). *Problems of Economics*, 4, 32-39.
- [32] Vonsovykh, O. (2012). [The State of Ukraine's National Security in the current geopolitical situation](#). *Political Management*, 1-2, 177-185.
- [33] Zulig, F. (2023). *Economic security: A new EU paradigm?* Retrieved from <https://www.epc.EU/en/publications/Economic-Security-A-New-EU-Paradigm~516bc0>.

УДК 327.8:316:4+94(6)
DOI: 10.59214/ua.fa/2.2025.33

Бургет Сенекал

Доктор філософії в галузі літературознавства, науковий співробітник

Університет Вільної Держави

9301, просп. Нельсона Манделі, 205, м. Блумфонтейн, Південно-Африканська республіка

<https://orcid.org/0000-0002-1385-9258>

Розділяй і володарюй: російські інформаційні операції в Південній Африці

Анотація. Розуміння всепроникної та еволюціонуючої природи російських дезінформаційних кампаній має вирішальне значення для захисту демократичних процесів та інформаційної цілісності в усьому світі. Метою цього дослідження був аналіз багатогранних дезінформаційних стратегій Росії, зокрема їхнього глобального охоплення та особливого впливу на Південну Африку. Для цього було проведено якісний аналіз російських інформаційних операцій, простежено їхнє історичне коріння в «дезінформації» радянських часів та досліджено сучасні методи, такі як поширення неправдивих наративів, теорій змови та маніпуляції в соціальних мережах. Крім того, дослідження включало тематичні дослідження, що детально описують російське втручання в різних геополітичних контекстах, зокрема в США, Європі та Україні, щоб проілюструвати масштаби та інтенсивність цих операцій. Надалі дослідження зосередилося на зростаючій активності Росії в Африці, з особливим акцентом на аналізі збільшення її інвестицій і цілеспрямованої дезінформаційної діяльності в унікальному історичному і політичному ландшафті Південної Африки. Дослідження показало, що Росія стратегічно використовує існуючі суспільні розбіжності та історичні зв'язки в цільових країнах, зокрема, використовуючи расову напруженість у Південній Африці для поширення проросійських і антизахідних поглядів за допомогою ретельно розроблених наративів. Аналіз глобальних тематичних досліджень виявив стійкі закономірності в тактиці дезінформації Росії, підкресливши цілеспрямовані зусилля, спрямовані на підірив західних інститутів і просування конкретних геополітичних цілей за допомогою стратегічного маніпулювання інформаційним середовищем. Зрештою, це дослідження підкреслило складний і адаптивний характер російських дезінформаційних кампаній, продемонструвавши їхню здатність використовувати вразливі місця в різних політичних ландшафтах. Висновки цього дослідження пропонують цінну інформацію для політиків, медіа-організацій та груп громадянського суспільства для розробки ефективних контрзаходів і зміцнення стійкості до маніпулятивних інформаційних тактик як у Південній Африці, так і на міжнародній арені.

Ключові слова: теорії змови; дезінформація; гібридна війна; медіаграмотність; пропаганда

Вступ

У 2025 році розуміння російських інформаційних операцій, зокрема їхнього впливу на Південну Африку, є критично важливим, оскільки ці кампанії активно спрямовані на дестабілізацію демократичних процесів та поглиблення суспільних розбіжностей. Стратегічне маніпулювання інформаційним простором не лише підіриває цілісність політичного дискурсу, а й впливає на громадську думку та результати виборів, що робить його прямою загрозою національному суверенітету та соціальній згуртованості. З огляду на геополітичне значення Південної Африки та її складний історичний контекст, вона слугує важливим полігоном для розуміння того, як такі операції розробляються і розгортаються в різних умовах. На практиці виявлення

і протидія цим тактикам дезінформації має важливе значення для захисту демократичних інститутів, забезпечення чесних виборів і створення стійкого інформаційного середовища.

Російські дезінформаційні операції на Заході, а також в Африці розглядались у ряді різних досліджень. У звіті E. Treuger *et al.* (2022) детально описано російські зусилля з дезінформації в соціальних мережах на основі аналізу російської військової літератури, звітів про розслідування та інтерв'ю з експертами, і зроблено висновок, що Росія розглядає соціальні мережі як загрозу і зброю, проводить широкомасштабні, але скромно фінансовані дезінформаційні кампанії і, ймовірно, продовжить розвивати свою тактику. R. Cohen &

Отримано: 28.12. 2024, Перевірено: 22.03.2025, Прийнято: 25.04.2025

Suggested Citation:

Senekal, B. (2025). Divide and conquer: Russian information operations in South Africa. *Foreign Affairs*, 35(2), 33-44. doi: 10.59214/ua.fa/2.2025.33.

*Corresponding author

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

A. Radin (2019) дослідили ворожі заходи Росії в Європі, проаналізувавши російські цілі, стратегії та вплив у країнах Балтії, Південно-Східної Європи та інших частинах Європи, використовуючи відкриті джерела та інтерв'ю, і виявили зворотний зв'язок між засобами впливу Росії та її здатністю досягати своїх інтересів.

L. Doroshenko & J. Lukito (2021) дослідили інформаційну війну «Агентства інтернет-досліджень» (АІД) Росії проти України в Інтернеті під час військового конфлікту на Донбасі, використовуючи обчислювальний та якісний контент-аналіз, моделювання часових рядів та історичні рамки рефлексивного контролю, показавши, як АІД використовувало мультиплатформні стратегії дезінформації для маніпулювання громадською думкою та збільшення кількості своїх прихильників в Інтернеті. У доповіді B. Bianchi *et al.* (2022) обговорюється зростаючий вплив Росії в Африці, зокрема через заходи безпеки, ініціативи «м'якої сили» та економічну діяльність, з використанням аналізу відкритих джерел і подій, показуючи, що Росія використовує вразливі місця і пропонує «пакети підтримки режиму», щоб отримати вплив, в той час як західні країни стикаються зі зростаючою конкуренцією. M. Blankenship & A.U. Ordu (2022) вивчали поширеність і вплив російської дезінформації в Twitter (X) щодо війни в Україні та її наслідків для Африки, використовуючи комп'ютерний аналіз понад 3,5 мільйона твіттів, і виявили, що, хоча дезінформація існувала і поширювалася російськими джерелами, більшість твіттів звинувачували Росію у відсутності продовольчої безпеки і проти стояли російським наративам про нацизм в Україні.

A. Minaiilo (2023) досліджував стратегію дезінформації Росії в Африці, зосередившись на її впливі на сприйняття війни в Україні та відносини із Заходом, використовуючи аналіз відкритих джерел і звітів, і виявили, що Росія прагнула змінити глобальну динаміку сили, експлуатуючи колоніальну історію і просуваючи проросійські наративи, підриваючи при цьому участь Заходу, зокрема Франції. C. Clifford & S. Gruzd (2022) дослідили використання Росією державних ЗМІ та кампаній у соціальних мережах для здійснення «м'якої сили» в Африці, проаналізувавши відкриті джерела та окремі події, і виявили, що Росія використовувала антиімперіалістичні наративи та партнерства з місцевими акторами для поширення своїх повідомлень, часто протидіючи західним наративам, незважаючи на те, що працювала з обмеженим бюджетом і стикалася з проблемами цифрового впливу. Таке використання місцевих акторів було підкреслено у звіті Centre for Information Resilience (2023), який дослідив кампанії «#IStandWithPutin» та «#IStandWithRussia» у Твіттері в Південній Африці за допомогою мережевого аналізу понад 221 000 твіттів, виявивши, що Дудузіле Самбудла-Зума, дочка колишнього президента Південної Африки Джейкоба Зуми, була ключовою впливовою особою, яка посилювала проросійські наративи за допомогою як органічних, так і потенційно штучних засобів. У звіті Africa Center for Strategic Studies (2022) проаналізовано поширеність і тактику дезінформаційних кампаній в Африці, в тому числі спонсорованих Росією, з використанням публічно задокументованих випадків і експертного аналізу, і виявлено, що

дезінформація широко поширена, стає все більш витонченою, підриває демократію, а соціальні медіа-платформи неналежним чином реагують на цю проблему. J. Seekings & C. Saunders (2022) проаналізували реакцію Південної Африки на російське вторгнення в Україну у 2022 році, вивчивши записи голосувань в ООН, заяви уряду та реакцію громадянського суспільства, і виявили, що «позаблокованість» Південної Африки є упередженою щодо Росії, що викликає занепокоєння щодо її прихильності до демократії та потенційних негативних наслідків для демократичного майбутнього.

Аналізуючи застосовані стратегії та використані вразливі місця, метою цього дослідження було з'ясувати виклики, які створює російська дезінформація, та значення розбудови стійкості до цих загроз. Дослідження мало два завдання:

◆ дослідити багатогранні дезінформаційні кампанії Росії, зосередившись на їхньому глобальному охопленні та конкретному впливі на Південну Африку;

◆ висвітлити виклики, пов'язані з російською дезінформацією, та актуальність розвитку стійкості до цих загроз.

Матеріали та методи

Теоретично дослідження було засновано на розумінні інформаційної війни як складової гібридної війни з акцентом на стратегії «розділяй і володарюй». Ця концепція спирається на поняття «дезінформація», яке походить з практики радянських часів і було адаптоване до сучасної інформаційної епохи. Для вивчення російських інформаційних операцій у дослідженні передусім використовувався огляд та аналіз літератури.

На початку дослідження було визначено глобальний контекст шляхом аналізу наявної літератури про російські інформаційні операції, спрямовані проти США, ЄС і НАТО. Це передбачало визначення ключових термінів, таких як «дезінформація», та ідентифікацію різних залучених суб'єктів. На цьому етапі було узагальнено звіти Africa Center for Strategic Studies (2022), Centre for Information Resilience (2023) та African Digital Democracy Observatory (2024), щоб визначити масштаби та характер проблеми. Згодом дослідження заглибилось в конкретні кейси російського втручання в США, Європі та Україні. Ці розділи включали детальний аналіз звітів, академічних досліджень та аналізів новин про ці події, зосереджуючись на використаних тактиках, таких як маніпулювання соціальними мережами та поширення неправдивих наративів. Для цього було використано метод огляду, який передбачає зіставлення та порівняння даних з різних джерел.

Надалі сфера дослідження розширилася до обговорення загальної тактики, яку застосовують російські дезінформаційні кампанії. Це передбачало використання попередніх тематичних досліджень та інших студій для виявлення загальних закономірностей, таких як використання теорій змови та зображення Росії як захисника традиційних цінностей. На цьому етапі використовувався порівняльний аналіз різних джерел для абстрагування загальних принципів. Нарешті, дослідження звузило свій фокус до Південної Африки. Цей розділ включав аналіз звітів, новинних статей та академічних досліджень, пов'язаних з російськими

інвестиціями та дезінформаційною діяльністю в регіоні. Ключовим аспектом було вивчення того, як Росія експлуатує расову напруженість та історичні наративи, що вимагало ретельної інтерпретації різних джерельних матеріалів. Цей етап характеризувався цілеспрямованим застосуванням методу огляду та аналізу до конкретного географічного контексту.

Результати та обговорення

Передумови інформаційних операцій. Російські стратегічні документи визначають інформаційну війну як складову сучасної, або гібридної, війни, яка інтегрує політичні, військові, технічні, дипломатичні, економічні, інформаційні та психологічні інструменти (Čižik, 2017). Цитуючи виступ Генерального секретаря НАТО Єнса Столтенберга у 2015 році, F. Splidsboel Hansen (2017) пише, що гібридну війну можна розглядати як «темне відображення (комплексного) підходу». Хоча комплексний підхід призначений для стабілізації вразливих держав за допомогою комбінованих кінетичних і некінетичних операцій, включаючи «завоювання сердець і умів», він може бути перевернутий і використаний для дестабілізації, використовуючи вразливості, а не пом'якшуючи їх, що є ключовою тактикою гібридної війни. Таким чином, дезінформація є ключовим елементом гібридної війни.

Дезінформацію можна визначити як «навмисне та скоординоване поширення неправдивої, неточної або оманливої інформації, розробленої, представленої та просуваної для досягнення мети політичної комунікації» (Doroshenko & Lukito, 2021). Аналогічні визначення можна знайти у C. Johnson & W. Marcellino (2021), A. Nitzske (2022) та S. Jeon (2024). Термін «дезінформація» російського походження увійшов в англійську мову наприкінці 1970-х – на початку 1980-х років (Brantly, 2020). A. Abrams (2016) та A.F. Brantly (2020) показали, як концепція зародилася в Росії XIX ст., розвивалася за радянської влади і врешті-решт була адаптована до інформаційної епохи. Таким чином, використання дезінформації сучасною російською державою є продовженням спроб радянських часів дезорієнтувати своїх супротивників, заплямувати репутацію своїх політичних опонентів і, зрештою, підірвати віру в їхні політичні системи (Yablokov, 2022).

Починаючи з чеченських воєн (1994 і 1999 років) і російсько-грузинської війни 2008 року, вплив на світову громадську думку знову став актуальним у зовнішній політиці Москви (Kragh & Åsberg, 2017). Як цитує J. Duberry (2022), у 2011 році Міністерство оборони Росії дало зрозуміти, що має намір використовувати інформацію як зброю в конфліктах: «...нанесення шкоди інформаційним системам, процесам і ресурсам, критичним та іншим структурам, підрив політичної, економічної та соціальної систем, масована психологічна маніпуляція населенням з метою дестабілізації держави і суспільства, а також примушення держави до прийняття рішень на користь протилежної сили».

У 2020-х роках російський дезінформаційний апарат складається з різноманітних інституцій, включаючи державні, афілійовані з державою та недержавні установи (Karlsen, 2019; Treyger *et al.*, 2022). До державних розвідувальних установ належать Служба зовнішньої

розвідки Російської Федерації (СВР), Федеральна служба безпеки Російської Федерації (ФСБ) і Головне розвідувальне управління Збройних сил Росії (ГРУ) (Brantly, 2020). Серед новинних та інформаційних каналів, які належать або спонсоруються російською державою, – Fort Russ News, Global Research, New Eastern Outlook Journal, News Front, One World Press, Redfish, RT (колишній Russia Today), Sputnik, Фонд стратегічної культури і Tacc (Matthews *et al.*, 2021). Особливо виділяється RT, який під гаслом «Ставте більше запитань» представив себе «як правдоруба, який кидає виклик елітам західного світу» (Yablokov, 2022). Росія також широко використовує соціальні мережі, включаючи місцеві популярні платформи, такі як «ВКонтакте» (VK) і «Одноклассники» (OK), а також глобальні платформи, такі як Instagram, Reddit, YouTube, Tumblr, 4chan, 9GAG і Pinterest (Mueller, 2019; Treyger *et al.*, 2022). Подібно до того, як радянські зусилля з дезінформації були добре скоординованими та інтегрованими (Brantly, 2020), сучасні російські дезінформаційні кампанії також виглядають скоординованими (Treyger *et al.*, 2022).

Донедавна помітним гравцем російської дезінформаційної мережі було «Агентство інтернет-досліджень», відоме на Заході як «Агентство інтернет-досліджень» (IRA), яке розпочало свою діяльність у Санкт-Петербурзі в 2013 році (DiResta *et al.*, 2019). Засноване Євгеном Пригожиным, який очолював «Групу Вагнер» до своєї смерті у 2023 році, IRA було відоме своїми тісними зв'язками з російським урядом (Weiss & Vaux, 2020; Treyger *et al.*, 2022; Jeon, 2024). Хоча компанія офіційно розпущена у 2016 році, вона наразі працює під іншою назвою – «Главсеть», як стверджують E. Treyger *et al.* (2022).

Дезінформаційні кампанії Кремля не є уніфікованими, а скоріше адаптованими до конкретних країн і сегментів населення, з окремими кампаніями, розробленими для таких регіонів, як Грузія, Україна, країни Балтії, Скандинавії та Центральна Європа (Čižik, 2017). Тим не менш, більшість російських дезінформаційних кампаній спрямовані на розкол суспільства, про що йтиметься в наступних розділах.

Сполучені Штати Америки. У 2016 році IRA втрутилася у президентські вибори в США під назвою «Проект Лахта» (Mueller, 2019; Treyger *et al.*, 2022). Метою було посіяти розбрат в американському суспільстві, з акцентом на подальшу підтримку президента Дональда Трампа як кандидата в президенти (Treyger *et al.*, 2022). За допомогою розгалуженої мережі профілів і веб-сайтів у соціальних мережах ліві і праві, а також чорношкірі американці були націлені на повідомлення з підтримкою, щоб загострити існуючі розбіжності і таким чином розділити американське суспільство (DiResta *et al.*, 2019; Mueller, 2019; Walter *et al.*, 2020). P. DiResta *et al.* (2019) детально дослідили цю кампанію, проаналізувавши великий масив даних постів IRA в соціальних мережах і розкривши їхню тактику націлювання та впливу на американських громадян, включаючи створення фейкових осіб, поширення дезінформації та використання соціальних розбіжностей. Основні висновки цього дослідження полягають у тому, що операції впливу IRA були широкомасштабними, тривалими і спрямованими на конкретні

спільноти за допомогою спеціальних повідомлень, використовуючи різні платформи і тактики, щоб посіяти розбрат і вплинути на американську політику. Аналогічно, M. Bastos & J. Farkas (2019) застосували змішаний підхід для аналізу 826 акаунтів у X/Twitter і 6 377 твітів IPA, виявивши, що IPA використовувала різні пропагандистські стратегії, пристосовані до конкретних цілей кампанії, таких як консервативні патріоти, активісти руху «Життя чорних має значення» та місцеві ЗМІ. E. Treyger *et al.* (2022) також висвітлили підхід Росії до інформаційної війни в соціальних мережах, включаючи його теоретичні засади, практичну реалізацію та реакцію інших країн. Важливо, що це дослідження показало, що Росія розглядає соціальні медіа і як загрозу, і як зброю, використовуючи їх в інформаційній війні для поширення дезінформації, впливу на зовнішню політику і підризу Заходу, при цьому адаптуючи свою тактику і методи, щоб уникнути контрзаходів.

Російські дезінформаційні кампанії мають на меті розділити західні суспільства за цілою низкою питань. За даними D.A. Broniatowski *et al.* (2018), ще у 2015 році IPA поширювала як про-, так і антивакцинаторські меседжі, намагаючись посіяти розбрат в американському суспільстві. Спираючись на висновки D.A. Broniatowski *et al.* (2018), D. Walter *et al.* (2020) виявили, що Twitter-акаунти IPA, які підтримують Трампа, також просували антивакцинаційні меседжі, тоді як ті, що підтримують Х. Клінтон, виступали за вакцинацію (див. також аналогічні висновки I. Alieva *et al.* (2022)). Ця тема стала більш помітною під час пандемії COVID-19, про що йтиметься далі.

Окрім зосередження уваги на американському суспільстві, однією з головних цілей IPA був підризу довіри до основних ЗМІ (DiResta *et al.*, 2019; Ślufińska, 2022). Ця антизахідна позиція ЗМІ згодом стала помітною рисою російської пропаганди під час вторгнення в Україну у 2022 році (див. нижче): H.W.A. Hanley *et al.* (2022) виявили, що напади на західні ЗМІ були четвертою за величиною темою в їхньому наборі даних російських пропагандистських повідомлень у X/Twitter. До речі, Дональд Трамп також відомий своїми нападками на ЗМІ (Chirwa & Manyana, 2021).

Розслідування Р.С. Мюллера (2019) щодо російського втручання у президентські вибори в США 2016 року виявило численні контакти між посадовцями передвиборчого штабу Трампа та особами, пов'язаними з російським урядом, але зрештою не знайшло переконливих доказів координації. Незважаючи на висновки цього звіту, російська підтримка Трампа є цікавою, враховуючи твердження про те, що Трамп був завербований для роботи на Комітет державної безпеки (КДБ) у 1980-х роках (Unger, 2019; 2021). У 2025 році ці звинувачення знову з'явилися на тлі підтримки Трампом Росії у російській війні в Україні, наприклад, коли він назвав президента України Володимира Зеленського «диктатором», а 24 лютого 2025 року Сполучені Штати проголосували разом з Росією, Північною Кореєю, Білоруссю та іншими країнами проти української резолюції в ООН, яку підтримали ключові союзники США, такі як Велика Британія та більша частина Європи (Most, 2025; Spector, 2025). Такі звинувачення у зв'язках між Трампом і Росією не були доведені.

Інформаційні операції в Європі. За даними західних спецслужб, Росія наразі вважається іноземною державою, яка найактивніше намагається впливати на європейську політику та процес прийняття рішень (Karlsen, 2019). Цей вплив поширюється на дезінформаційні кампанії, спрямовані на послаблення НАТО та ЄС. У Європі російські дезінформаційні кампанії діють за тією ж схемою, що і в США, де відмінності між громадами посилюються для розколу суспільства (Karlsen, 2019; Mölder, 2021). G.H. Karlsen (2019) проаналізував близько 40 річних звітів 15 західних розвідувальних служб, розкриваючи стратегію Росії «розділяй і володарюй» в Європі через експлуатацію різних суспільних розбіжностей, включаючи меншини, біженців і екстремістів, а також дезінформаційні кампанії і кібероперації з метою послаблення НАТО і ЄС. У 2016 році російські ЗМІ поширили неправдиву заяву про те, що 13-річна російська дівчинка була зґвалтована іммігрантами в Німеччині, що викликало протести (Kragh & Åsberg, 2017; Karlsen, 2019; Treyger, *et al.*, 2022). Sputnik також орієнтувався на різні групи за допомогою замовних статей, які експлуатували вже існуючі антиістеблішментські, антинатовські та антиєвропейські настрої, прагнучи посилити ці погляди за допомогою стратегічного «підштовхування» (Kragh & Åsberg, 2017).

Росія часто націлена на праві групи в ЄС (Čižik, 2017), такі як «Альтернатива для Німеччини» (AfD) в Німеччині (Ramos & Raab, 2022). Росія підтримує AfD для досягнення своєї стратегічної мети – дестабілізації ЄС шляхом посилення антиліберальних, антиінституційних поглядів, націлюючись на Німеччину як ключову опору ЄС і НАТО та апелюючи до груп, маргіналізованих глобальними тенденціями і мейнстрімною політикою (Ramos & Raab, 2022). У березні 2015 року в Санкт-Петербурзі відбувся Російський міжнародний консервативний форум за участю європейських неофашистських партій зі свастикоподібною символікою, що викликало обурення громадськості через його приуроченість до 70-ї річниці перемоги над фашизмом і мовчазну згоду Кремля (Ramos & Raab, 2022). J.M. Ramos & N. Raab (2022) зазначають: «Кремль опинився в незручному становищі, оскільки він підтримував ультраправі партії за кордоном за їхню здатність дестабілізувати Захід, але був менш зацікавлений у тому ж самому всередині країни». A.V. Bohr (2024) також обговорив, як Росія використовує місцеві партизанські групи, зокрема шведських ультраправих, для поширення шкідливої інформації, імітуючи їхні наративи.

IPA також брала участь у кампаніях за вихід Великої Британії з ЄС під час референдуму щодо Brexit (Bastos & Farkas, 2019; Nitzske, 2022; Treyger *et al.*, 2022). Вона також намагалася вплинути на президентські вибори у Франції у 2017 році на користь Марін Ле Пен (Karlsen, 2019; Geissler *et al.*, 2022; Treyger *et al.*, 2022). Як і в США, російська дезінформація в Європі має на меті підірвати довіру до провідних західних ЗМІ, як це, наприклад, відбувається в країнах Вишеградської четвірки (Словаччина, Чехія, Польща та Угорщина) (Čižik, 2017). Ця стратегія спрямована на створення інформаційного вакууму, в якому легше закріплюються підтримувані Росією наративи. Крім того, російські

ЗМІ часто зображують ЄС як організацію, що зазнає невдачі або вмирає (Kragh & Åsberg, 2017), в той же час зображуючи НАТО як загрозу для Росії. M. Kragh & S. Åsberg (2017) відзначають цю невідповідність: «Захід зображується як слабкий, але в той же час як майже екзистенційна загроза для Росії».

Тому в Європі інформаційні операції проявляються як частина ширших стратегій впливу, спрямованих на формування суспільних настроїв, маніпулювання громадською думкою та послаблення довіри до демократичних інститутів. Вони включають широкий спектр дій – від поширення дезінформації до використання цифрових платформ для загострення соціальної напруги. Такі процеси стають дедалі більш технологічно складними, що вимагає від європейських країн посилення їхньої спроможності виявляти, аналізувати та протидіяти цим викликам.

Російська «дезінформація» в Україні. Одна з наймасштабніших дезінформаційних кампаній Росії відбулася напередодні та під час анексії Криму у 2014 році та підтримки сепаратистів на Донбасі (Treyger *et al.*, 2022). Після революції на Майдані, яка завершилася на початку 2014 року, Росія ініціювала кампанію з дискредитації нового уряду України на чолі з Петром Порошенком після усунення проросійського Віктора Януковича (Treyger *et al.*, 2022). Для досягнення цієї дискредитації прозахідні політичні лідери в Україні були названі нацистами (Fortuin, 2022; Nitszke, 2022). Російські ЗМІ також стверджували, що Україна відповідальна за порушення прав людини на Донбасі, включно з геноцидом (Fortuin, 2022). Дослідження L. Doroshenko & J. Lukito's (2021) продемонструвало, що дезінформаційна стратегія ІРА проти України була багатоплатформовою кампанією з використанням новинних веб-сайтів та соціальних мереж для спотворення, відволікання уваги, відкидання та заперечення причетності Росії, віддзеркалюючи тактику холодної війни для маніпулювання сприйняттям та прийняттям рішень. ІРА створила фасад активних онлайн-агрегаторів новин і лідерів думок, щоб розмити межі між фактами і вигадками, новинами і пропагандою, експлуатуючи вразливості медіа-системи за допомогою стратегічної, цілеспрямованої кампанії, а не просто «наводнюючи» соціальні медіа (Doroshenko & Lukito, 2021).

У 2022 році російська дезінформаційна мережа значною мірою переробила ті самі наративи про відносини між Росією, Україною та Заходом, які вона використовувала з моменту анексії Криму для виправдання свого нового вторгнення в Україну (Alyukov, 2022). Використовуючи попередні дослідження, В.А. Senekal (2023) виділив наступні сім неправдивих наративів, поширюваних Росією щодо війни в Україні:

- 1) анти-НАТО та розширення НАТО;
- 2) представництво «Новоросії», яке вважає Донецьку та Луганську області частиною Росії;
- 3) що українці в Криму вітали російську анексію, супутня думка про те, що Росія звільняє українців, і що український уряд жорстоко (навіть геноцидно) пригнічує людей на Донбасі, а також супутня думка про те, що Росія допомагає сепаратистам;

4) падіння Віктора Януковича було фашистським переворотом, а нова влада є неонацистською;

5) український уряд корумпований, а Україна – не вдала держава;

6) створення Заходом лабораторій біологічної зброї в Україні;

7) західні ЗМІ не заслуговують на довіру.

Хоча Twitter був однією з основних платформ для поширення дезінформації під час цієї кампанії, двома іншими основними каналами були Facebook і TikTok (Sánchez del Vas & Navarro, 2024). Хоча зростає занепокоєння щодо діп-фейків, створених штучним інтелектом (ШІ) R. Sánchez del Vas & T. Navarro (2024) не виявили жодних суттєвих доказів цього в досліджуваному ними матеріалі. Однак великі мовні моделі (BMM), такі як ті, що лежать в основі ChatGPT, використовуються в інформаційній війні, причому російські спецслужби використовують BMM для тонкого маніпулювання західними новинними статтями та поширення дезінформації, що включає сфабриковані негативні події війни, неправдиві цитати західних лідерів та шкідливі висловлювання про українське керівництво (Diesen *et al.*, 2024). Хоча деякі з цих спроб є незграбними і залишають сліди англійських інструкцій, використаних для створення фейкового тексту, цей маніпульований контент автоматично поширюється на численних веб-сайтах, щоб підірвати підтримку України з боку Заходу.

Російські інформаційні операції на Заході: загальний контекст. Одним з інструментів, який найчастіше використовується для розколу суспільства в російських дезінформаційних кампаніях, є теорії змови. У період з 2015 по 2017 рік ІРА просуvala різні теорії змови, зокрема пов'язані з вакцинацією, «глобалістським порядком денним», Джорджем Соросом, твердженням, що Вольфганг Амадей Моцарт був чорношкірим, твердженням, що твори Шекспіра були написані чорношкірою жінкою, а також ідеєю про те, що Статуя Свободи спочатку мала зображати чорношкіру жінку (DiResta *et al.*, 2019). I. Alieva *et al.* (2022) спостерігали безліч теорій змови в російській дезінформації в Твіттері під час вторгнення в Україну в 2022 році, особливо відзначаючи ті, що стосувалися Джорджа Сороса та Pfizer.

З вищезазначеним пов'язано те, що J.A. Granados Samayoa *et al.* (2022) назвали «теорією змови-шлюзу» через її здатність нашоувати людей до віри в інші теорії змови: Неправдива інформація про COVID-19. Російська дезінформація поширювала фейкові новини саме щодо COVID-19 (Duberry, 2022; Ginossar *et al.*, 2022; Nitszke, 2022). P. Śledź (2020) проаналізував антизахідні дезінформаційні кампанії Китаю та Росії під час пандемії COVID-19 і виявив, що обидві країни застосовували тактику «розділай і володарюй», загострюючи існуючу суспільну напруженість і підживлюючи довіру до західних інституцій, причому Китай напав на США, а Росія поширювала теорії змови, щоб підживлювати антивакцинаторські рухи та недовіру до заходів у сфері охорони громадського здоров'я. М. Метьюз *et al.* (2021) також проаналізували пов'язані з COVID-19 зловмисні та підривні інформаційні зусилля Росії та Китаю, виявивши, що Росія, зокрема, використовувала стратегію «розділай і володарюй»,

посилюючи існуючі соціально-політичні розбіжності в США за допомогою різноманітної дезінформації та пропаганди, спрямованої на різні верстви населення, наприклад, твердження про те, що обмеження щодо COVID-19 є соціалістичним порядком денним, спрямованим на позбавлення прав, або про те, що збої в роботі системи охорони здоров'я в США вказують на меншовартість капіталістичного ладу.

З появою вакцин проти COVID-19 Росія поширювала дезінформацію про їхні побічні ефекти та ставила під сумнів їхню ефективність (Nitszke, 2022). На противагу цьому, російська вакцина «Спутник V» зображувалася як ефективна (Horawalavithana *et al.*, 2022). Цікаво, що M. Novotná *et al.* (2023) повідомили про сильну кореляцію між пандемією і запереченням вакцини та підтримкою Росії, зв'язок, який також виявили R. Sánchez del Vas & T. Navarro (2024) і B.A. Senekal (2023).

Хоча Росія використовує соціальні проблеми, теорії змови та пандемії для розколу західних суспільств, російська пропаганда також намагається зобразити Росію як поборника традиційних християнських цінностей на противагу занепадаючому Заходу: «Адміністрація Путіна будує свій імідж на тлі занепадаючої Європи як значущої альтернативи, сильної імперії, що просуває консервативні та традиційні цінності» (Mölder, 2021; Ramos & Raab, 2022). З цієї причини російські дезінформаційні кампанії особливо націлені на консервативну і праву аудиторію (Cohen & Radin, 2019). Ці кампанії, які набирають обертів приблизно з 2011 року, включають зображення Росії як лідера білої, консервативної та патріархальної Європи (Keating & Schmitt, 2021). Цей меседж, схоже, знаходить сприятливий ґрунт, оскільки J.M. Ramos & R. Raab (2022) зазначають, що «ультраправі партії, будь то в Європі, Латинській Америці, Азії чи США, дивляться на Росію як на маяк надії, спокушені різними російськими меседжами на ретельно курованих платформах соціальних мереж». Тим часом по всій Росії Кремль сприяє створенню атмосфери релігійної толерантності, заохочуючи наявність різноманітних релігійних просторів, зокрема мечетей і синагог, що йде врозріз із правими поглядами на Заході (Ramos & Raab, 2022). Багато людей, наближених до Путіна, є євреями або представляють інші меншини, що несумісне з ультраправими настроями. Крім того, Росія придушує правий екстремізм всередині країни, водночас заохочуючи його ззовні. Це питання особливо актуальне для Південної Африки, про що йтиметься нижче. Дослідження показали, що консервативні та праві люди легше вірять неправдивій інформації (Soares *et al.*, 2023). Це створює точку дотику, де перетинається віра в Росію як поборника консервативних цінностей і віра в різноманітні теорії змови та дезінформацію, яку поширює Росія.

Приклад Південної Африки. Протягом останнього десятиліття Росія все більше інвестувала в Африку, переважно через постачання зброї та приватних військових підрядників (Weiss & Vaux, 2020; Bianchi *et al.*, 2022; Neethling, 2023). Ці інвестиції в Африку відбуваються на тлі нових дезінформаційних кампаній Росії по всьому світу, які спрямовані на дестабілізацію інших країн і створення підтримки російської точки зору. Росія є провідним джерелом дезінформації

в Африці, відповідальним за приблизно 40 % усіх таких кампаній на континенті (Schmidt, 2024). Російські дезінформаційні кампанії були спрямовані проти щонайменше дев'ятнадцяти африканських країн, зробивши значний внесок у занепад демократії на всьому континенті (Schmidt, 2024). Поширення дезінформації в Африці слугує геостратегічним цілям Росії, послаблюючи демократичні інститути, заохочуючи перевороти, підживлюючи антизахідні та антиоонівські настрої і створюючи сумніви щодо таких питань, як зміна клімату та наука про пандемії (Schmidt, 2024). Значна частина російської дезінформації в Африці пов'язана з покійним Євгеном Пригожиным і його групою Вагнера (Miniailo, 2023). Після смерті Пригожина, схоже, російська дезінформація в Африці переходить до Російського африканського корпусу, нового спеціального підрозділу російських збройних сил, та інформаційного агентства «Африканська ініціатива», яке має зв'язки з російською розвідкою і контролюється з Москви (Schmidt, 2024).

D. Geissler *et al.* (2022) показали, що російські дезінформаційні кампанії особливо націлені на США, Індію та Південну Африку, тоді як інші джерела особливо підкреслюють націленість на Південну Африку (Blankenship & Ordu, 2022; Schwikowski, 2022; Schmidt, 2024). Проаналізувавши 349 455 твітів, опублікованих 132 131 акаунтом у Твіттері з лютого по липень 2022 року, D. Geissler *et al.* (2022) пояснюють таку націленість на США, Індію та Південну Африку спробами Росії підірвати громадську підтримку України в США, тоді як Індія та Південна Африка утрималися під час голосування за Резолюцію ООН ES-11/1, а отже, можуть бути більш сприйнятливими до російської точки зору. Аналогічно, I. Yablokov (2022) зазначив, що російські «ферми тролів», схоже, використовують ботів для поширення прокремлівських повідомлень про війну в Україні серед населення країн БРИКС (Бразилія, Росія, Індія, Китай і Південна Африка), оскільки ці країни можуть бути більш сприйнятливими до таких наративів. Працюючи місцевими мовами, російські медіа-канали експлуатують місцеві політичні проблеми і поширюють антиамериканські або антибританські мему, які знаходять відгук у багатьох громадян країн БРИКС, час від часу публікуючи і поширюючи контент, пов'язаний з російсько-українською війною, покликаний просувати промосковську точку зору.

Південна Африка має особливе значення для Росії, оскільки країна виступає ключовим важелем впливу для Росії для посилення свого впливу в Африці (Schmidt, 2024). Під час президентства Джейкоба Зуми (2009-2018) відбулося помітне зміцнення зв'язків між Росією та Південною Африкою, хоча це ускладнювалося непослідовним керівництвом і звинуваченнями в корупції (Seekings & Saunders, 2022; Jeon, 2024; Schmidt, 2024). Також були виявлені зв'язки між деякими політиками та елітами АНК і Росією (Schmidt, 2024). Ці зв'язки виражаються у підтримці Росії у зовнішньополітичних питаннях. Під час голосування в Генеральній Асамблеї ООН 2 березня 2022 року 141 країна схвалила резолюцію ES-11/1, 5 країн проголосували проти (включаючи Білорусь і Північну Корею), а 35 країн утрималися (включаючи Індію,

Південну Африку і Пакистан (Geissler *et al.*, 2022). Як член БРИКС і на тлі тривалого історичного альянсу між правлячим Африканським національним конгресом (АНК) і Росією, відмова Південної Африки голосувати проти вторгнення була очікуваною. У день російсько-го вторгнення в Україну, 24 лютого 2022 року, міністр оборони ПАР Танді Модізе відвідав російське військове святкування в резиденції російського посла, яке опозиційний Демократичний альянс (ДА) пізніше порівняв з тостом за німецьку армію в німецькому посольстві в день вторгнення Адольфа Гітлера в Польщу в 1939 році (Seekings & Saunders, 2022). Нинішній президент ПАР Сиріл Рамафоса також звинуватив у конфлікті розширення НАТО і використав російський термін «спеціальна військова операція» для позначення вторгнення (Seekings & Saunders, 2022). Мали місце чутки, що ПАР навіть проведе військові навчання з Росією і Китаєм (Schmidt, 2024), і ходять чутки, що Південна Африка також постачала Росії зброю (Du Plessis *et al.*, 2023).

Південноафриканська підтримка Росії надходить насамперед від політичних партій, пов'язаних з визвольною боротьбою, та їхніх відгалужень, які представляють чорношкіру більшість: правлячий АНК, партія uMkhonto weSizwe (МКП) (яка асоціюється з колишнім президентом Джейкобом Зумою і є третьою за величиною партією) та «Борці за економічну свободу» (ЕФФ) (четверта за величиною політична партія, відома своєю антизахідною позицією) (Seekings & Saunders, 2022). І ЕФФ, і МКП є відгалуженнями АНК. Як і АНК, ЕФФ також звинуватив у конфлікті розширення НАТО, а лідер ЕФФ Джуліус Малема заявив, що «немає абсолютно нічого поганого в тому, що Російська Федерація відвертає явну і очевидну загрозу безпеці російської території і народу з боку сил НАТО, і особливо США» (Seekings & Saunders, 2022). Представник ЕФФ також заявив: «Південноафриканці не забули, що саме Росія підтримала нас у темні і неприродні дні гноблення» (Rosen, 2023).

З іншого боку, ДА, яка є другою за величиною політичною партією і спирається переважно на підтримку білої меншини, однозначно засудила вторгнення Росії в Україну, заборонила російським чиновникам відвідувати всі заходи ДА і висловила солідарність з українським послом (Seekings & Saunders, 2022). Лідер ДА Джон Стенхойзен також відвідав Україну в травні 2022 року (Rosen, 2023). Мзванеле Маньї з ЕФФ звинуватив ДА в тому, що вона є «ще одним форпостом Європи в Південній Африці, тому вони підтримують все, що потурає Заходу» (Rosen, 2023). Інша партія, яка спирається на підтримку білої меншини, Фронт свободи плюс (ФС+), також стала на бік України (Prince, 2023). Слід зазначити, що біла меншина складається з африканців – населення північноєвропейського походження, яке розмовляє мовою африкаанс, і південноафриканських англійців британського походження.

У Південній Африці російська стратегія дезінформації переважно спрямована зверху вниз, використовуючи історичні зв'язки з АНК для впливу на членів і лідерів партії, які потім просувають антизахідні та проросійські наративи в Інтернеті (Schmidt, 2024). Africa Center for Strategic Studies (2022) виявив

16 окремих російських дезінформаційних кампаній в Африці з 2014 по 2022 рік. У Південній Африці в 2019 році Пригожин фінансово підтримував місцевих впливових осіб у соціальних мережах для поширення антизахідних настроїв і отримання підтримки АНК, а в 2020 році X/Twitter використовувався для заохочення насильства на ґрунті ксенофобії. Аналогічні висновки отримали В. Bianchi *et al.* (2022) та С. Clifford & G. Gruzd (2022). У 2024 році Росія знову заплатила впливовим особам у соціальних мережах, щоб ті спробували вплинути на вибори в ПАР на боці пов'язаних з Росією партій (Allen & Le Roux, 2024).

Після вторгнення в Україну дочка колишнього президента ПАР Джейкоба Зуми Дудузіле Самбудла-Зума відіграла значну роль у поширенні російської пропаганди, згідно з даними Center for Information Resilience (2023). М. Blankenship & A.U. Urdu (2022) також дослідили російську пропаганду в Твіттері, націлену на Африку, і виявили, що більшість твітів були ретвітами з RT, проросійських анонімних конспірологічних акаунтів та інших новинних сайтів, які підтримують Кремль. В. Bianchi *et al.* (2022) також виявили, що російська пропагандистська та дезінформаційна діяльність в Африці передається на аутсорсинг місцевим користувачам Facebook, X/Twitter, WhatsApp і Telegram, що робить російські повідомлення більш достовірними і складнішими для виявлення. Водночас популярність RT і, зокрема, Sputnik зростає на африканському континенті (Clifford & Gruzd, 2022). Росія також використовує такі інституції, як Фонд «Русскій мір» і Російська православна церква, для налагодження зв'язків, наприклад, пропонуючи курси російської мови (Sukhankin, 2019a) або дозволяючи студентам навчатися в Росії (Bianchi *et al.*, 2022; Klyszcz, 2024).

З точки зору змісту російської пропаганди, спрямованої на Африку, ці кампанії збігаються з російськими пропагандистськими кампаніями на Заході, прагнучи розділити суспільства. S. Sukhankin (2019b) стверджує: «Цілком очевидно, що Москва – попри свою оптимістичну риторику (...) – сповнена рішучості розпалити існуючі суперечності на расовому ґрунті в африканських суспільствах і вже роками активно бере участь у такій інформаційній кампанії. Окрім внутрішніх цілей (показати внутрішній аудиторії приклади глибокого неблагополуччя в інших суспільствах), Москва реалізує в Африці стратегію «розділяй і володарюй», прагнучи послабити і підірвати внутрішню єдність і (і без того досить крихку) згуртованість африканських держав, з якими вона хоче співпрацювати на своїх власних умовах. Ця спроба «послабити і підірвати внутрішню єдність і (вже досить крихку) згуртованість» також підкреслюється Africa Center for Strategic Studies (2022) як стратегія, що «посилює невдоволення і використовує розбіжності всередині цільового суспільства, сприяючи фрагментації і бездіяльності».

Російські медіа-канали, з одного боку, підкреслюють історичний зв'язок Росії з визвольними рухами чорношкірих, яким вона надавала підтримку під час холодної війни (Clifford & Gruzd, 2022; Del Re, 2022; Schwikowski, 2022). Використовуючи історичні наративи про взаємодію Радянської Росії з африканськими країнами та підтримку рухів опору в Анголі, Мозамбіку

та Гвінеї-Бісау під час Холодної війни, Москва експлуатує відсутність у неї колоніального минулого або сучасної колоніальної поведінки, спираючись на існуючі нарративи (Del Re, 2022). У російських ЗМІ цапом-відбувайлом за проблеми Африки зазвичай стають США і меншою мірою – ЄС (Sukhankin, 2019a; Blankenship & Ordu, 2022; Clifford & Gruzdz, 2022). У значній частині Африки антизахідна позиція Росії є насамперед антифранцузькою, де Росія просуває неправдиві нарративи про французькі амбіції домінувати в Африці і зображує французькі сили як слабкі (Miniailo, 2023). У такий спосіб Росія використовує історичні образи, пов'язані з колоніальною епохою. Як стверджує А. Miniailo (2023), «Зрештою, Росія використовує травматичну спадщину європейського колоніалізму в Африці як засіб просування себе до позиції аутсайдера, якому довіряють».

Те саме можна сказати і про російські дезінформаційні кампанії в Південній Африці. Під час виборів у Південній Африці 2024 року Росія платила впливовим особам у соціальних мережах, щоб вони підривали авторитет DA (Allen & Le Roux, 2024), яка є офіційною опозицією до правлячого АНК і широко розглядається як партія, що представляє ліберальні білі цінності. Один із впливових осіб розповів дослідникам, що йому заплатили за те, щоб він висвітлював «жорстокість, яку синя партія (DA) чинила щодо темношкірих людей», здебільшого через те, що DA підтримує зовнішню політику США і займає проукраїнську позицію (Allen & Le Roux, 2024). З іншого боку, лунали звинувачення в тому, що МКП отримувала фінансову допомогу від Росії (Allen & Le Roux, 2024). У соціальних мережах з'явилося багато постів, зокрема, від Дудузіле Самбудла-Зуми, в яких висловлювалася підтримка як МКП, так і Росії (African Digital Democracy Observatory, 2024). К. Allen & J. Le Roux (2024) також згадують про поширення російських прапорів на акунтах у соціальних мережах під час виборів 2024 року в Південній Африці. Проросійські твіти Дудузіле Самбудла-Зуми під час війни в Україні, наприклад, підкріплюють ці нарративи різними антизахідними, антизахідними ЗМІ та пропутінським контентом (Center for Information Resilience, 2023).

Націленість Росії на чорношкіре африканське населення навколо питань антиколоніалізму та антизахідних нарративів знаходить сприятливий ґрунт у все більш войовничому антиколоніальному дусі часу. Останніми роками чорношкірі студенти в кампусах Південної Африки насильницьки закликали до трансформації та деколонізації освіти, скидаючи статуї європейців в рамках іконоборчого процесу, спрямованого на усунення європейських пережитків з повсякденного життя. З огляду на антиколоніальну позицію Росії, не дивно, що деякі коментатори відзначили, що є південноафриканці, які погоджуються з російською позицією щодо України (Ndzendze, 2022; Oosthuizen, 2022). З точки зору політичного лідерства, J. Seekings & C. Saunders (2022) обговорюють чітку лінію розмежування: чорні політичні партії підтримують Росію, білі – Захід.

З одного боку, Росія націлена на чорношкірих прихильників, наголошуючи на їхніх антиколоніальних переконаннях, з іншого боку, Росія також націлена

на консервативну білу аудиторію в усьому світі щодо південноафриканських питань. Наприклад, стаття в Nya Dagbladet (шведському ультраправому виданні), джерело якої – RT, б'є на сполох щодо експропріації землі білих південноафриканських фермерів без компенсації (реальна проблема), використовуючи це як застереження для Швеції щодо небезпеки статусу білої меншини (Bohr, 2024).

Починаючи з 2016 року, Росія зображує розвиток подій у Південній Африці як зворотний апартеїд, а сайт Torwar.ru навіть говорить про «чорний нацизм» (Sukhankin, 2019b). Прокремлівські джерела, такі як Tsargrad.tv, наприклад, стверджують, що «все, що сьогодні має Південна Африка (...), було досягнуто виключно завдяки сучасним агротехнологічним досягненням білих», потенційне виключення яких призведе до «зімбабвеїзації ПАР» (Sukhankin, 2019b). Newizv.ru стверджує, що саме «...білі люди принесли цивілізацію. Південна Африка була однією з найрозвиненіших країн світу. А де вона сьогодні? Мрія чорношкірих здійснилася. Тепер влада в руках їхніх одноплемінників» (Sukhankin, 2019b).

З 2018 року російські ЗМІ стверджували, що десятки тисяч африканців переїдуть до Росії після того, як уряд ПАР оголосив, що розслідує експропріацію землі без компенсації (Sukhankin, 2019b; Mölder, 2021). Versia.ru стверджувала, що до трьох мільйонів африканців розглядають можливість переїзду до Росії (Sukhankin, 2019b), телеканал «Росія-24» називав африканців «братами по вірі» (Mölder, 2021), а ЗМІ також підтримували фізичну роботу з африканцями (Ferris-Rotman, 2018; Thamm, 2019). У листопаді 2018 року правий відеоблогер Afrikaner Віллем Петцер подорожував Південною Африкою з командою російського «Першого державного телебачення», після чого в Росії вийшов репортаж про вбивства на фермах (Thamm, 2019). За словами М. Thamm (2019), Петцер також є прихильником Володимира Путіна та Олександра Дугіна. Sputnik також публікував співчутливі репортажі про африканера, наприклад, D. Bolotsky (2018). Російські медіа-канали продовжували поширювати міф про геноцид білої раси в Південній Африці (Sukhankin, 2019b), в тому числі на RT (Sukhankin, 2019a). Набір даних X/Twitter, проаналізований S. Jeon (2024), також містив сфабриковані твердження про поширену бідність серед білих південноафриканців і неправдиві звинувачення в організованому урядом «геноциді білих». Цікаво, що Дональд Трамп робив аналогічні заяви: у 2018 році він написав у X/Twitter про експропріацію землі, заявивши, що «уряд Південної Африки зараз відбирає землю у білих фермерів» (Chirwa & Manyana, 2021; Kohnert, 2025), а у 2025 році запропонував притулок переслідуваним африканцям, посилаючись на те, що уряд АНК «захоплює землі» і «робить речі, які можуть бути набагато гіршими» (Kohnert, 2025; Spector, 2025). Це напівправа: уряд АНК дійсно погрожував захопити власність білих південноафриканців у 2018 році і намагався внести відповідні зміни до Конституції, але не зміг ухвалити закон (Senekal, 2020; Zille, 2025); у 2025 році уряд АНК ухвалив відповідний закон, хоча на момент написання цієї статті він все ще оскаржується (Zille, 2025); а вбивства на фермах були

проблемою, що викликає занепокоєння, впродовж останніх трьох десятиліть (Clack & Minnaar, 2018). Хоча вбивства на фермах і спроби АНК підірвати права власності є реальністю, так само як і розпалювання ненависті до білих з боку чиновників АНК (Senekal, 2020), питання широкомасштабних виселень на расовому ґрунті або організованих урядом вбивств білих не матеріалізувалося. Однак і Трамп, і Росія апелюють до білих південноафриканців з перебільшеними вимогами, і таким чином отримують підтримку серед правого населення в Європі та Південній Африці.

Оскільки африканці загалом більш консервативні та релігійні, ніж західне населення Європи (Vestergaard, 2001; Finlayson, 2019), російська теза про те, що вони є bastionом консервативних християнських цінностей – на відміну від занепадаючого Заходу – резонує з деякими африканцями. Кілька коментаторів відзначили підтримку Росії з боку деяких африканців (Biehl, 2022a; 2022b; Oosthuizen, 2022; Pretorius, 2023). В. Senekal (2023) зазначив, що велика кількість – хоча і меншість – коментарів читачів африкаанс внизу новинних повідомлень і статей про російське вторгнення в Україну висловлюють проросійські погляди і використовують аргументи, які можна знайти в російських дезінформаційних кампаніях. Наприклад, у липні 2014 року літак Малайзійських авіаліній рейсу MH17, що летів з Амстердама до Куала-Лумпура, був збитий над Україною підтримуваними Росією сепаратистами за допомогою російської ракети класу «земля-повітря». Незважаючи на розслідування, яке підтвердило відповідальність Росії та підтримуваних нею сепаратистів, російська дезінформація намагалася перекласти провину на Україну (Doroshenko & Lukito, 2021; Erlich & Garner, 2023). В одному з проросійських коментарів мовою африкаанс ця подія згадується наступним чином: «Україна повністю занепала з моменту здобуття незалежності, а лідери, один за одним, служили лише собі. Замість того, щоб розвивати свою країну, вони хотіли захопити більше землі і зв'язатися з іноземцями, такими як Хантер Байден, і планами НАТО. Що там роблять біолабораторії? Росія надала докази того, що Україна збила голландський літак, але Захід відмовляється в це вірити. Зеленський грає в Папу Римського, і всі платять йому великі гроші за його хитру роль» (Senekal, 2023). В. Senekal (2023) також згадує про відстеження російських пропагандистських матеріалів, розміщених на Telegram-каналі мовою африкаанс, до публікації на офіційному Telegram-каналі Міністерства закордонних справ Росії. Хоча ім'я користувача Telegram не називається з етичних міркувань, саме цей користувач широко відомий у правих колах африканерів, що свідчить про прямий зв'язок між африканерівськими та російськими інформаційними каналами.

Іншими словами, російська пропаганда чітко націлена на Африку і Південну Африку за тією ж схемою, що і в США та ЄС, прагнучи посилити відмінності між групами населення. З одного боку, Росія створює враження, що політика її нинішнього уряду є продовженням політики Радянського Союзу щодо визвольного руху чорношкірих, і звинувачує Захід у проблемах в Африці, а з іншого боку, білій аудиторії розповідають, що чорношкірі

є причиною невдач Африки, що Росія є другом білої меншини в Південній Африці, і що Росія є bastionом консервативних християнських цінностей. У Південній Африці, як і скрізь, Росія грає на обидві сторони.

Висновки

Мета цього дослідження – проаналізувати багатогранні дезінформаційні кампанії Росії, зосередивши увагу на їхньому глобальному охопленні та конкретному впливі на Південну Африку, а також з'ясувати виклики, які ці операції створюють для демократичних суспільств. Ця мета була досягнута завдяки широкому огляду та аналізу наявної літератури, звітів і тематичних досліджень.

Дослідження розпочалося зі встановлення ширшого контексту російських інформаційних операцій, спрямованих проти США, ЄС і НАТО. У ньому визначено ключові терміни та залучені суб'єкти, а потім розглянуто конкретні випадки втручання, такі як вибори в США 2016 року та дії Росії в Європі та Україні. Потім були обговорені загальні тактики, такі як теорії змови і зображення Росії як поборника традиційних цінностей. Нарешті, увага була зосереджена на Південній Африці, де розглядалася зростаюча інвестиційна та дезінформаційна діяльність Росії, зокрема, експлуатація расової напруженості та історичних наративів. Цей аналіз спирався на широке коло джерел, включаючи наукові праці, звіти та новини.

Результати дослідження виявили послідовну схему російських дезінформаційних кампаній, спрямованих на розкол суспільства та підлив західних інституцій. Росія використовує різноманітні тактики – від маніпуляцій у соціальних мережах і поширення неправдивих наративів до підтримки екстремістських груп і використання наявних суспільних розколів. У Південній Африці ця стратегія передбачає використання історичних зв'язків з АНК і використання расової напруженості для просування проросійських і антизахідних наративів. Російська дезінформація в Південній Африці часто спускається зверху вниз, впливаючи на політичні еліти, які потім поширюють ці меседжі. Цей підхід адаптований до різних верств населення: один наратив спрямований на чорношкірих південноафриканців, наголошуючи на антиколоніалізмі, а інший – на білих південноафриканців, стверджуючи про «геноцид білих» і Росію як захисника консервативних християнських цінностей. Ці висновки є цінними, оскільки вони покращують розуміння того, як Росія адаптує свою тактику дезінформації до конкретних національних контекстів, загострюючи існуючі розбіжності і впливаючи на політичні результати. Також було підкреслено стратегічне значення Південної Африки для Росії як важеля впливу на всю Африку.

Обмеженням цього дослідження була опора на загальнодоступну інформацію, яка може не повністю відображати масштаби російських операцій через підпільний характер такої діяльності. Подальші дослідження могли б вивчити конкретні механізми впливу та вплив цих кампаній на громадську думку в Південній Африці за допомогою збору первинних даних та поглиблених тематичних досліджень. Вивчення ефективності контрзаходів і ролі місцевих акторів у

протидії російській дезінформації також може стати цінним напрямком майбутніх досліджень.

Подяки

Немає.

Фінансування

Дослідження не отримувало фінансування.

Конфлікт інтересів

Немає.

UDC: 327.8:316:4+94(6)
Doi: 10.59214/ua.fa/2.2025.33

Burgert Senekal*

PhD in Literature, Research Fellow

University of the Free State

9301, 205 Nelson Mandela Ave., Bloemfontein, Republic of South Africa

<https://orcid.org/0000-0002-1385-9258>

Divide and conquer: Russian information operations in South Africa

Abstract. Understanding the pervasive and evolving nature of Russian disinformation campaigns is crucial for safeguarding democratic processes and information integrity globally. The purpose of this study was to dissect Russia's multifaceted disinformation strategies, specifically examining their global reach and distinct impact on South Africa. For this, the study employed a qualitative analysis of Russian information operations, tracing their historical roots in Soviet-era "dezinformatsiya" and investigating contemporary methods such as the dissemination of false narratives, conspiracy theories, and social media manipulation. Furthermore, the study included case studies detailing Russian interference in various geopolitical contexts, including the United States, Europe, and Ukraine, to illustrate the scope and intensity of these operations. Subsequently, the study focused on Russia's escalating engagement in Africa, with a particular emphasis on analysing its growing investment and targeted disinformation activities within South Africa's unique historical and political landscape. The study found that Russia strategically exploits existing societal divisions and historical ties within target countries, including leveraging racial tensions in South Africa to propagate pro-Russian and anti-Western viewpoints through carefully crafted narratives. The analysis of global case studies revealed consistent patterns in Russia's disinformation tactics, highlighting a deliberate effort to undermine Western institutions and advance specific geopolitical objectives through the strategic manipulation of the information environment. Ultimately, the present study underscored the intricate and adaptive nature of Russian disinformation campaigns, demonstrating their capacity to exploit vulnerabilities in diverse political landscapes. The findings of this study offer valuable insights for policymakers, media organisations, and civil society groups in developing effective countermeasures and fostering resilience against manipulative information tactics both in South Africa and across the international arena.

Keywords: conspiracy theories; disinformation, hybrid warfare, media literacy, propaganda

Introduction

In 2024, understanding Russian information operations, particularly their impact on South Africa, is critical as these campaigns actively seek to destabilise democratic processes and exacerbate societal divisions. The strategic manipulation of information landscapes not only undermines the integrity of political discourse but also influences public opinion and electoral outcomes, making it a direct threat to national sovereignty and social cohesion. Considering South Africa's geopolitical significance and its complex historical context, it serves as a crucial testing ground for understanding how such operations are tailored and deployed in diverse settings. Practically, identifying and countering these disinformation tactics is essential for safeguarding democratic institutions, ensuring fair elections, and fostering a resilient information environment.

Various studies have considered Russian disinformation operations in the West as well as in Africa. The report

by E. Treyger *et al.* (2022) detailed Russian disinformation efforts on social media using an analysis of Russian military literature, investigative reports, and expert interviews, finding that Russia viewed social media as both a threat and a weapon, had conducted wide-reaching but modestly resourced disinformation campaigns, and was likely to continue evolving its tactics. R. Cohen & A. Radin (2019) examined Russian hostile measures in Europe through analysis of Russian objectives, strategies, and influence in the Baltics, Southeastern Europe, and other parts of Europe, utilising open sources and interviews, finding an inverse relationship between Russia's means of influence and its ability to achieve its interests.

L. Doroshenko & J. Lukito (2021) investigated Russia's Internet Research Agency's (IRA) online informational warfare against Ukraine during the Donbas military conflict using computational and qualitative content

Received: 28.12. 2024, Revised: 22.03.2025, Accepted: 25.04.2025

Suggested Citation:

Senekal, B. (2025). Divide and conquer: Russian information operations in South Africa. *Foreign Affairs*, 35(2), 33-44. doi: 10.59214/ua.fa/2.2025.33.

*Corresponding author

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

analyses, time series modelling, and a historical framework of reflexive control, revealing how the IRA employed multiplatform disinformation strategies to manipulate public opinion and grow their online following. The report by B. Bianchi *et al.* (2022) discussed Russia's growing influence in Africa, particularly through security measures, soft power initiatives, and economic activities, using analysis of open sources and events, revealing that Russia was exploiting vulnerabilities and offering "regime support packages" to gain influence while Western nations faced increasing competition. M. Blankenship & A.U. Ordu (2022) studied the prevalence and effects of Russian disinformation on Twitter (X) regarding the war in Ukraine and its effects on Africa using a computational analysis of over 3.5 million tweets, finding that while disinformation existed and was spread by Russian sources, most tweets blamed Russia for food insecurity and countered Russian narratives about Nazism in Ukraine.

A. Miniailo (2023) explored Russia's disinformation strategy in Africa, focusing on its impact on the perception of the Ukraine war and relations with the West, using analysis of open sources and reports, and found that Russia aimed to shift global power dynamics by exploiting colonial history and promoting pro-Russian narratives while undermining Western involvement, particularly France. C. Clifford & S. Gruzd (2022) examined Russia's use of state-owned media and social media campaigns to exercise soft power in Africa by analysing open sources and events, finding that Russia leveraged anti-imperialist narratives and partnerships with local actors to spread its messages, often countering Western narratives, despite operating with a limited budget and facing challenges in digital influence. This use of local actors was emphasised in the report by the Centre for Information Resilience (2023), which examined the "#IStandWithPutin" and "#IStandWithRussia" campaign on X/Twitter in South Africa using a network analysis of over 221,000 tweets, revealing that Duduzile Sambudla-Zuma, daughter of former South African President Jacob Zuma, was a key influencer who amplified pro-Russian narratives through both organic and potentially artificial means. The report by the Africa Center for Strategic Studies (2022) analysed the prevalence and tactics of disinformation campaigns in Africa, including those sponsored by Russia, using publicly documented instances and expert analysis, finding that disinformation was widespread, increasingly sophisticated, undermined democracy, and social media platforms were inadequately addressing the issue. J. Seekings & C. Saunders (2022) analysed South Africa's response to the 2022 Russian invasion of Ukraine through examination of UN voting records, government statements, and civil society reactions, revealing South Africa's "non-alignment" to be biased towards Russia, raising concerns about its commitment to democracy and potential negative impacts on its democratic future.

By analysing the strategies employed and the vulnerabilities exploited, the purpose of the present study was to elucidate the challenges posed by Russian disinformation and the significance of building resilience against these threats. The study had two objectives:

- ◆ to examine Russia's multifaceted disinformation campaigns, focusing on their global reach and specific impact on South Africa;

- ◆ to highlight the challenges posed by Russian disinformation and the relevance of developing resilience against these threats.

Materials and Methods

The theoretical framework underlying the study was rooted in understanding information warfare as a component of hybrid warfare, emphasising the "divide and conquer" strategy. This framework drew on the concept of "dezinformatsiya", which originated from Soviet-era practices and was adapted to the contemporary information age. The study primarily employed a literature review and analysis approach to examine Russian information operations.

Initially, the study set the global context by reviewing existing literature on Russian information operations targeting the US, EU, and NATO. This involved defining key terms like "disinformation" and identifying various actors involved. This stage relied on synthesising existing reports of Africa Center for Strategic Studies (2022), Centre for Information Resilience (2023), and African Digital Democracy Observatory (2024) to establish the breadth and nature of the problem. Subsequently, the study delved into concrete case studies of Russian interference in the US, Europe, and Ukraine. These sections involved detailed examinations of reports, academic studies, and news analyses of these events, focusing on the tactics used, such as social media manipulation and the spread of false narratives. This involved a review-based method, collating and comparing findings from multiple sources.

Subsequently, the study broadened its scope to discuss general tactics employed by Russian disinformation campaigns. This involved drawing upon the previous case studies and other studies to identify common patterns, such as the use of conspiracy theories and the portrayal of Russia as a defender of traditional values. This phase used a comparative analysis of various sources to abstract general principles. Finally, the study narrowed its focus to South Africa. This section involved analysing reports, news articles, and academic studies related to Russian investment and disinformation activities in the region. A key aspect was examining how Russia exploited racial tensions and historical narratives, which required careful interpretation of various source materials. This stage was characterised by a focused application of the review and analysis method to a particular geographic context.

Results and Discussion

Background of information operations. Russian strategic documents define information warfare as a component of modern, or hybrid, warfare, which integrates political, military, technical, diplomatic, economic, informational, and psychological tools (Čížik, 2017). Quoting NATO Secretary General Jens Stoltenberg from a speech in 2015, F. Splidsboel Hansen (2017) writes that hybrid warfare can be viewed as "the dark reflection of (the) comprehensive approach". While designed to stabilise vulnerable states through combined kinetic and non-kinetic operations, including "winning hearts and minds", the comprehensive approach can be inverted and used for destabilisation, exploiting vulnerabilities rather than mitigating them, which is a key tactic of hybrid warfare. Disinformation is therefore a core element of hybrid warfare.

Disinformation can be defined as “the intentional and coordinated spread of false, inaccurate, or misleading information designed, presented, and promoted to achieve a political communication goal” (Doroshenko & Lukito, 2021). Analogous definitions can be found in C. Johnson & W. Marcellino (2021), A. Nitszke (2022), and S. Jeon (2024). The term, “dezinformatsiya”, of Russian origin, entered common English usage in the late 1970s and early 1980s (Brantly, 2020). A. Abrams (2016) and A.F. Brantly (2020) showed how the concept originated in 19th century Russia, was developed under Soviet rule, and eventually adapted to the Information Age. The use of disinformation by the current Russian state is therefore a continuation of Soviet-era attempts to disorient its adversaries, tarnish the reputation of their political opponents, and ultimately erode faith in their political systems (Yablokov, 2022).

From the Chechen wars (1994 and 1999) and the 2008 Russia-Georgia war onward, influencing global public opinion regained relevance in Moscow’s foreign policy (Kragh & Åsberg, 2017). As quoted by J. Duberry (2022), in 2011, the Russian Ministry of Defence made it clear that it intended to use information as a weapon in conflicts, “...inflicting damage to information systems, processes and resources, critical and other structures, undermining the political, economic, and social systems, a massive psychological manipulation of the population to destabilise the state and society, as well as coercing the state to take decisions for the benefit of the opposing force”.

In the 2020s, the Russian disinformation apparatus consists of a variety of institutions, including state, state-affiliated, and non-state-affiliated institutions (Karlsen, 2019; Treyger *et al.*, 2022). State intelligence institutions include the Foreign Intelligence Service of the Russian Federation (SVR), the Federal Security Service of the Russian Federation (FSB), and Main intelligence Directorate, Military of Russia (GRU) (Brantly, 2020). The news and information channels owned or sponsored by the Russian state include Fort Russ News, Global Research, New Eastern Outlook Journal, News Front, One World Press, Redfish, RT (formerly Russia Today), Sputnik, the Strategic Culture Foundation, and Tass (Matthews *et al.*, 2021). Particularly prominent is RT, which with the slogan “Question more” came to present itself “as an underdog truth-teller that takes on the elites of the Western world” (Yablokov, 2022). Russia also utilises social media extensively, including locally popular platforms such as VKontakte (VK) and Odnoklassniki (OK), along with global platforms such as Instagram, Reddit, YouTube, Tumblr, 4chan, 9GAG, and Pinterest (Mueller, 2019; Treyger *et al.*, 2022). Just as Soviet disinformation efforts were highly coordinated and integrated (Brantly, 2020), so too are the contemporary Russian disinformation campaigns seemingly coordinated (Treyger *et al.*, 2022).

Until recently, a prominent player in the Russian disinformation network has been the “Агентство интернет-исследований”, known in the West as the Internet Research Agency (IRA), which commenced its operations in St. Petersburg in 2013 (DiResta *et al.*, 2019). Founded by Yevgeny Prigozhin, who headed the Wagner Group until his death in 2023, the IRA was known to have close ties with the Russian government (Weiss & Vaux, 2020; Treyger *et*

al., 2022; Jeon, 2024). Although the company officially disbanded in 2016, it is currently operating under a different name, Glavset, according to E. Treyger *et al.* (2022).

The Kremlin’s disinformation campaigns are not uniform but rather customised to target specific countries and population segments, with distinct campaigns tailored for regions like Georgia, Ukraine, the Baltics, Nordic countries, and Central Europe (Čížik, 2017). Nevertheless, most Russian disinformation campaigns aim to divide societies, as is discussed in the following sections.

United States of America. In 2016, the IRA interfered in the US presidential election under the name Project Lakhta (Mueller, 2019; Treyger *et al.*, 2022). The intention was to spread discord in American society, with the focus on later supporting President Donald Trump as a presidential candidate (Treyger *et al.*, 2022). With an extensive network of social media profiles and websites, left- and right-wingers, as well as Black Americans, were targeted with supportive messages in an attempt to exacerbate existing differences and thus divide American society (DiResta *et al.*, 2019; Mueller, 2019; Walter *et al.*, 2020). R. DiResta *et al.* (2019) investigated this campaign in detail, analysing a large dataset of social media posts from the IRA and revealing their tactics for targeting and influencing American citizens, including creating fake personas, spreading disinformation, and exploiting social divisions. The key takeaways from this study were that the IRA’s influence operations were extensive, ongoing, and targeted specific communities with tailored messaging, utilising various platforms and tactics to sow division and influence American politics. Analogously, M. Bastos & J. Farkas (2019) used a mixed-methods approach to analyse 826 X/Twitter accounts and 6,377 tweets from the IRA, finding that the IRA employed distinct propaganda strategies tailored to specific campaign targets, such as conservative patriots, Black Lives Matter activists, and local news outlets. E. Treyger *et al.* (2022) also highlighted Russia’s approach to social media-based information warfare, including its theoretical underpinnings, practical implementation, and the responses of other countries. Importantly, this study indicated that Russia viewed social media as both a threat and a weapon, employing it in information warfare to spread disinformation, influence foreign politics, and undermine the West, while adapting its tactics and techniques to evade countermeasures.

Russian disinformation campaigns aim to divide Western societies across a range of topics. As early as 2015, the IRA disseminated both pro- and anti-vaccination messages, according to D.A. Broniatowski *et al.* (2018), in an effort to sow discord within American society. Building on the findings of D.A. Broniatowski *et al.* (2018), D. Walter *et al.* (2020) found that IRA X/Twitter accounts supporting Trump also promoted anti-vaccination messages, while those supporting H. Clinton advocated for vaccinations (see also the analogous findings by I. Alieva *et al.* (2022)). This theme became more prominent during the COVID-19 pandemic, as is discussed later.

Apart from focusing on American society, one of the IRA’s primary goals was to erode trust in the mainstream media (DiResta *et al.*, 2019; Ślufińska, 2022). This anti-Western media stance later became a prominent feature of Russian propaganda during the 2022 invasion of Ukraine

(see below), with H.W.A. Hanley *et al.* (2022) finding that attacks on Western media constituted the fourth largest theme in their dataset of Russian propaganda messages on X/Twitter. Incidentally, Donald Trump has also been known for his attacks on the media (Chirwa & Manyana, 2021).

The investigation by R.S. Mueller (2019) into the Russian interference in the 2016 US Presidential election identified multiple contacts between Trump campaign officials and individuals linked to the Russian government but ultimately found no conclusive evidence of coordination. Despite this report's findings, the Russian support for Trump is interesting, considering the allegations that Trump was recruited to work for the Committee for State Security (KGB) during the 1980s (Unger, 2019; 2021). In 2025, these allegations resurfaced amidst Trump's support for Russia in the Russian war in Ukraine, e.g., by calling Ukraine President Volodymyr Zelensky a "dictator", and on 24 February 2025, the United States voted with Russia, North Korea, Belarus, and others against a Ukrainian resolution at the UN, which was backed by key US allies like the UK and most of Europe (Most, 2025; Spector, 2025). Such allegations of ties between Trump and Russia have not been proven.

Information operations in Europe. According to Western intelligence services, Russia is currently considered the foreign power that most actively seeks to influence European politics and decision-making (Karlsen, 2019). This influence extends to disinformation campaigns aimed at weakening NATO and the EU. In Europe, Russian disinformation campaigns follow the same pattern as in the US, where differences between communities are amplified to divide societies (Karlsen, 2019; Mölder, 2021). G.H. Karlsen (2019) analysed approximately 40 annual reports from 15 Western intelligence services, revealing Russia's "divide and conquer" strategy in Europe through the exploitation of various societal divisions, including minorities, refugees, and extremists, alongside disinformation campaigns and cyber operations, to weaken NATO and the EU. In 2016, Russian media outlets spread a false claim alleging that a 13-year-old Russian girl had been raped by immigrants in Germany, triggering protests (Kragh & Åsberg, 2017; Karlsen, 2019; Treyger, *et al.*, 2022). Sputnik also targeted various groups with tailored articles exploiting pre-existing anti-establishment, anti-NATO, and anti-EU sentiments, aiming to amplify these views through strategic "nudging" (Kragh & Åsberg, 2017).

Russia often targets right-wing groups in the EU (Čížik, 2017), such as the Alternative für Deutschland (AfD) in Germany (Ramos & Raab, 2022). Russia supports the AfD to advance its strategic goal of destabilising the EU by empowering anti-liberal, anti-institutional views, targeting Germany as a key pillar of both the EU and NATO, and appealing to groups marginalised by global trends and mainstream politics (Ramos & Raab, 2022). In March 2015, a Russian International Conservative Forum, featuring European neo-fascist parties with swastika-like symbols, was held in St. Petersburg, sparking public outrage due to its timing near the 70th anniversary of the victory over fascism and the Kremlin's tacit acceptance (Ramos & Raab, 2022). J.M. Ramos & N. Raab (2022) remarked, "The Kremlin was in an awkward position because it supported the Far-Right wing parties abroad for

their ability to destabilise the West but was less interested in the same message at home". A.V. Bohr (2024) also discussed how Russia uses local partisan groups, specifically the Swedish far-right, to disseminate malignant information by mimicking their narratives.

The IRA also took part in campaigns favouring the UK's departure from the EU during the Brexit referendum (Bastos and Farkas, 2019; Nitszke, 2022; Treyger *et al.*, 2022). It also sought to influence the French presidential election in 2017 in favour of Marine Le Pen (Karlsen, 2019; Geissler *et al.*, 2022; Treyger *et al.*, 2022). As in the US, Russian disinformation in Europe seeks to undermine trust in the mainstream Western media, as for instance happens in the Visegrad countries (Slovakia, Czech Republic, Poland, and Hungary) (Čížik, 2017). This strategy aims to create an information vacuum where Russian-backed narratives can more easily take hold. Furthermore, Russian media often depicts the EU as a failing or dying organisation (Kragh & Åsberg, 2017), while at the same time depicting NATO as a threat to Russia. M. Kragh & S. Åsberg (2017) noted the inconsistency: "The West is portrayed as weak, but at the same time a near existential threat to Russia".

Therefore, in Europe, information operations are manifested as part of broader strategies of influence aimed at shaping public sentiment, manipulating public opinion, and weakening trust in democratic institutions. They include a wide range of actions, from spreading disinformation to using digital platforms to exacerbate social tensions. Such processes are becoming increasingly technologically sophisticated, requiring European countries to strengthen their capacity to detect, analyse, and counter these challenges.

Russian "dezinformatsiya" in Ukraine. One of Russia's most extensive disinformation campaigns occurred in the lead-up to and during its 2014 annexation of Crimea and support for separatists in Ukraine's Donbas region (Donetsk and Luhansk) (Treyger *et al.*, 2022). In the aftermath of the Maidan revolution, which concluded in early 2014, Russia initiated a campaign to discredit Ukraine's new government under Petro Poroshenko, following the ousting of the pro-Russian Viktor Yanukovich (Treyger *et al.*, 2022). To accomplish this discrediting, pro-Western political leaders in Ukraine were labelled as Nazis (Fortuin, 2022; Nitszke, 2022). Russian media also made claims that Ukraine was responsible for human rights violations in Donbas, including genocide (Fortuin, 2022). L. Doroshenko & J. Lukito's (2021) research demonstrated that the IRA's disinformation strategy against Ukraine was a multi-platform campaign using news websites and social media to distort, distract, dismiss, and deny Russia's involvement, mirroring Cold War tactics to manipulate perceptions and decision-making. The IRA created a facade of active online news aggregators and opinion leaders to blur the lines between fact and fiction, news and propaganda, exploiting the vulnerabilities of the media system through a strategic, deliberate campaign, rather than simply "flooding" social media (Doroshenko & Lukito, 2021).

In 2022, the Russian disinformation network largely recycled the same narratives about the Russia-Ukraine-West relationship that it had been using since the annexation of Crimea to justify its new invasion of Ukraine (Alyukov, 2022). Using previous research, B.A. Senekal (2023)

singled out the following seven false narratives spread by Russia regarding the war in Ukraine:

- 1) anti-NATO and NATO expansion;
- 2) the representation of Novorossiia, which considers Donetsk and Luhansk Oblasts to be part of Russia;
- 3) that Ukrainians in Crimea welcomed the Russian annexation, the accompanying view that Russia is liberating Ukrainians, and that the Ukrainian government is violently (even genocidally) oppressing people in the Donbas region, and the accompanying view that Russia is helping separatists;
- 4) the fall of Viktor Yanukovich was a fascist coup, and the new government is neo-Nazi;
- 5) the Ukrainian government is corrupt, and Ukraine is a failed state;
- 6) the establishment of biological weapons laboratories by the West in Ukraine;
- 7) the Western media is not trustworthy.

While X/Twitter was one of the main platforms for disseminating disinformation during this campaign, the other two main avenues were Facebook and TikTok (Sánchez del Vas & Navarro, 2024). Although there are increasing concerns about Artificial Intelligence (AI) generated deep-fakes, no significant evidence of them was discovered by R. Sánchez del Vas & T. Navarro (2024) in their examined material. However, Large Language Models (LLMs) such as those underlying ChatGPT, are being utilised for information warfare, with Russian intelligence agencies leveraging LLMs to subtly manipulate Western news articles and spread disinformation that includes fabricated negative war developments, false quotations from Western leaders, and harmful pronouncements about Ukrainian leadership (Diesen *et al.*, 2024). While some of these attempts are clumsy and leave traces of the English instructions used to create the fake text, this manipulated content is being automatically spread across numerous websites to undermine Western support for Ukraine.

Russian information operations in the West: General context. One of the tools employed to divide societies most often in Russian disinformation campaigns is conspiracy theories. Between 2015 and 2017, the IRA promoted various conspiracy theories, including those related to vaccinations, the “globalist agenda”, George Soros, the claim that Wolfgang Amadeus Mozart was black, the assertion that Shakespeare’s works were written by a black woman, and the idea that the Statue of Liberty was originally intended to depict a black woman (DiResta *et al.*, 2019). I. Alieva *et al.* (2022) observed a multitude of conspiracy theories in Russian disinformation on X/Twitter during the 2022 invasion of Ukraine, specifically noting those involving George Soros and Pfizer.

Tying in with the above is what J.A. Granados Samayoa *et al.* (2022) called the “gateway conspiracy theory” because of its ability to open people up to beliefs in other conspiracy theories: False information around COVID-19. Russian disinformation spread fake news specifically regarding COVID-19 (Duberry, 2022; Ginossar *et al.*, 2022; Nitszke, 2022). P. Śledź (2020) analysed the anti-Western disinformation campaigns of China and Russia during the COVID-19 pandemic, finding that both countries employed “divide and conquer” tactics by exacerbating existing societal tensions and undermining trust in

Western institutions, with China attacking the US, and Russia spreading conspiracy theories to fuel anti-vaccine movements and distrust in public health measures. M. Matthews *et al.* (2021) also analysed COVID-19-related malign and subversive information efforts by Russia and China, finding that Russia particularly employed a “divide and conquer” strategy by amplifying existing sociopolitical divides within the US through varied disinformation and propaganda targeting different segments of the population, such as claims that COVID-19 restrictions were a socialist agenda to take away rights, or that the US health system’s failures indicated the inferiority of capitalism.

As COVID-19 vaccines became available, Russia spread further disinformation about their side effects and questioned their efficacy (Nitszke, 2022). In contrast, the Russian vaccine, Sputnik V, was portrayed as effective (Horawalavithana *et al.*, 2022). Interestingly, M. Novotná *et al.* (2023) reported a strong correlation between pandemic and vaccine denial and support for Russia, a link which was also found by R. Sánchez del Vas & T. Navarro (2024) and B.A. Senekal (2023).

While Russia uses societal issues, conspiracy theories, and pandemics to divide Western societies, Russian propaganda also attempts to portray Russia as a champion of traditional Christian values, as opposed to the decadent West: “The Putin administration builds its image vis-à-vis a declining Europe as a meaningful alternative, a strong empire, promoting conservative and traditional values” (Mölder, 2021; Ramos & Raab, 2022). For this reason, Russian disinformation campaigns particularly target conservative and right-wing audiences (Cohen & Radin, 2019). These campaigns, which have been gaining traction since around 2011, include portraying Russia as the leader of a white, conservative, and patriarchal Europe (Keating & Schmitt, 2021). The message seems to find favourable ground, with J.M. Ramos & R. Raab (2022) remarking, that “the Far Right parties, whether in Europe, Latin America, Asia, or the U.S., look to Russia as a beacon of hope, enticed by various Russian messaging on carefully curated social media platforms”. Meanwhile, across Russia, the Kremlin is fostering an environment of religious tolerance by encouraging the presence of diverse religious spaces, including mosques and synagogues, which goes against right-wing views in the West (Ramos & Raab, 2022). Many people close to Putin are Jewish or represent other minorities, which would be incompatible with far-right sentiments. Furthermore, Russia suppresses right-wing extremism internally, while encouraging it externally. This issue is particularly pertinent with regards to South Africa, as is discussed below. Research found that conservative and right-leaning individuals believe false information more easily (Soares *et al.*, 2023). This creates a nexus point where belief in Russia as the champion of conservative values and belief in a variety of conspiracy theories and disinformation – as spread by Russia – intersects.

South Africa case. Russia has increasingly invested in Africa over the past decade, mainly through the supply of weapons and private military contractors (Weiss & Vaux, 2020; Bianchi *et al.*, 2022; Neethling, 2023). This investment in Africa comes alongside Russia’s renewed disinformation campaigns worldwide, which seek to destabilise other countries and to create support for Russia’s

perspective. Russia is the leading source of disinformation in Africa, responsible for approximately 40% of all such campaigns on the continent (Schmidt, 2024). Russian disinformation campaigns have targeted at least nineteen African nations, contributing significantly to the decline of democracy across the continent (Schmidt, 2024). Disseminating disinformation in Africa serves Russia's geostrategic goals by weakening democratic institutions, encouraging coups, fuelling anti-Western and anti-UN sentiment, and creating doubt about issues such as climate change and pandemic science (Schmidt, 2024). Much of the Russian disinformation in Africa can be traced back to the late Yevgeny Prigozhin and his Wagner Group (Minaiilo, 2023). Following Prigozhin's death, it appears that Russian disinformation efforts in Africa are transitioning to the Russian Africa Corps, a new special branch of the Russian military, and the Africa Initiative News Agency, which has ties to Russian intelligence and is overseen from Moscow (Schmidt, 2024).

D. Geissler *et al.* (2022) showed that Russian disinformation campaigns particularly target the US, India, and South Africa, while other sources specifically highlight the targeting of South Africa (Blankenship & Ordu, 2022; Schwikowski, 2022; Schmidt, 2024). Analysing 349,455 tweets posted by 132,131 X/Twitter accounts between February and July 2022, D. Geissler *et al.* (2022) attributed this targeting of the US, India, and South Africa to Russia's attempts to undermine public support for Ukraine in the US, while India and South Africa had both abstained from voting for UN Resolution ES-11/1 and therefore might be more receptive to the Russian perspective. Analogously, I. Yablokov (2022) noted that Russian "troll farms" appear to be using bots to disseminate pro-Kremlin messaging about the war in Ukraine to the populations of BRICS (Brazil, Russia, India, China, and South Africa) nations, as these countries may be more receptive to such narratives. Operating in local languages, Russian media channels exploit local political issues and disseminate anti-US or anti-UK memes, which resonate with many BRICS nation citizens, occasionally posting and sharing Russia-Ukraine war-related content designed to promote pro-Moscow viewpoints.

South Africa has special significance for Russia, since the country acts as a key point of leverage for Russia to increase its influence across Africa (Schmidt, 2024). During the presidency of Jacob Zuma (2009-2018), there was a notable strengthening of ties between Russia and South Africa, though this was complicated by inconsistent leadership and corruption allegations (Seekings & Saunders, 2022; Jeon, 2024; Schmidt, 2024). Connections were also discovered between certain ANC politicians and elites, and Russia (Schmidt, 2024). These connections translate to support for Russia on foreign policy issues. In the vote in the UN General Assembly on March 2, 2022, 141 countries approved Resolution ES-11/1, 5 countries voted against it (including Belarus and North Korea), and 35 countries abstained (including India, South Africa, and Pakistan) (Geissler *et al.*, 2022). As a member of the BRICS countries, and against the backdrop of a long historical alliance between the ruling African National Congress (ANC) and Russia, South Africa's refusal to vote against the invasion was expected. On the day of the

Russian invasion of Ukraine, 24 February 2022, South African Defence Minister Thandi Modise attended a Russian military celebration at the Russian Ambassador's residence, which the opposition Democratic Alliance (DA) later likened to toasting the German army at the German embassy on the day Adolf Hitler invaded Poland in 1939 (Seekings & Saunders, 2022). Current South African President Cyril Ramaphosa also blamed the conflict on NATO expansion and used Russia's term, "Special Military Operation", to refer to the invasion (Seekings & Saunders, 2022). There were rumours that South Africa will even hold military exercises with Russia and China (Schmidt, 2024), and there are rumours that South Africa has also supplied Russia with weapons (Du Plessis *et al.*, 2023).

South African support for Russia comes primarily from political parties associated with the liberation struggle and their offshoots, and represent the black majority: the ruling ANC, the uMkhonto weSizwe party (MKP) (which is associated with former president Jacob Zuma and the third largest party), and the Economic Freedom Fighters (EFF) (the fourth largest political party known for their anti-Western stance) (Seekings & Saunders, 2022). Both the EFF and MKP are offshoots of the ANC. Like the ANC, the EFF also blamed the conflict on NATO expansion, with EFF leader Julius Malema stating, "there is absolutely nothing wrong with the Russian Federation averting what is a patent and clear security threat to Russian territory and people by NATO forces, and particularly the US" (Seekings & Saunders, 2022). A spokesperson for the EFF also said, "South Africans have not forgotten that it was Russia that supported us during the dark and unnatural days of oppression" (Rosen, 2023).

On the other side, the DA, which is the second largest political party and draws its support largely from the white minority, unequivocally condemned Russia's invasion of Ukraine, banned Russian officials from all DA events and expressed solidarity with the Ukrainian ambassador (Seekings & Saunders, 2022). DA leader John Steenhuisen also visited Ukraine in May 2022 (Rosen, 2023). Mzwanele Manyi of the EFF accused the DA of being "another outpost of Europe in South Africa, so they support anything that panders to the West" (Rosen, 2023). Another party that draws its support from the white minority, the Freedom Front Plus (FF+), also sided with Ukraine (Prince, 2023). Notably, the white minority is composed of the Afrikaner, an Afrikaans speaking population from north European descent, and the South African English, from British descent.

In South Africa, Russia's disinformation strategy is primarily top-down, leveraging historical ANC ties to influence party members and leaders who then promote anti-Western and pro-Russian narratives online (Schmidt, 2024). The Africa Center for Strategic Studies (2022) identified 16 separate Russian disinformation campaigns in Africa from 2014 to 2022. In South Africa, in 2019, local social media influencers were financially supported by Prigozhin to spread anti-Western sentiments and to garner support for the ANC, and in 2020, X/Twitter was used to encourage xenophobic violence. B. Bianchi *et al.* (2022) and C. Clifford & G. Gruzd (2022) obtained analogous findings. In 2024, Russia again paid social media influencers to try to influence the South

African elections on the side of Russia-aligned parties (Allen & Le Roux, 2024).

With the invasion of Ukraine, former South African President Jacob Zuma's daughter, Duduzile Sambudla-Zuma, played a significant role in the spread of Russian propaganda, according to the Center for Information Resilience (2023). M. Blankenship & A.U. Urdu (2022) also investigated Russian propaganda on X/Twitter specifically targeting Africa and found that most tweets were retweets from RT, pro-Russian anonymous conspiracy accounts, and other news sites that support the Kremlin. B. Bianchi *et al.* (2022) also found that Russian propaganda and disinformation activities in Africa are being outsourced to local users of Facebook, X/Twitter, WhatsApp, and Telegram, making Russian messages more credible and more challenging to detect. At the same time, the popularity of RT and Sputnik specifically is increasing across the African continent (Clifford & Gruzd, 2022). Russia also uses institutions such as the Russian World Foundation and the Russian Orthodox Church to forge ties, e.g., by offering courses in the Russian language (Sukhankin, 2019a) or to let students study in Russia (Bianchi *et al.*, 2022; Klyszcz, 2024).

In terms of the content of Russian propaganda specifically targeting Africa, these campaigns are aligned with Russian propaganda campaigns in the West by seeking to divide societies. S. Sukhankin (2019b) argues, "It is quite clear that Moscow – despite its optimistic rhetoric (...) – is determined to inflame existing race-driven frictions within African societies and has been actively engaging in such an information campaign for years. Aside from internal goals (showing domestic audiences examples of deep malaise in other societies), Moscow pursues a "divide and conquer" strategy in Africa, seeking to weaken and undermine internal unity and (already rather fragile) cohesion among African states it wishes to engage on its own terms. This attempt "to weaken and undermine internal unity and (already rather fragile) cohesion" is also highlighted by the Africa Center for Strategic Studies (2022) as a strategy that, "amplifies grievances and exploits divisions within a targeted society, fostering fragmentation and inaction".

Russian media channels, on the one hand, emphasise Russia's historical connection with Black liberation movements, to whom they provided support during the Cold War (Clifford & Gruzd, 2022; Del Re, 2022; Schwikowski, 2022). Leveraging historical narratives of Soviet Russia's interactions with African nations and Cold War support for resistance movements in Angola, Mozambique, and Guinea-Bissau, Moscow exploits its lack of a colonial past or present-day colonial behaviour by building upon existing narratives (Del Re, 2022). In the Russian media, the scapegoat for Africa's problems is usually the US, and to a lesser extent – the EU (Sukhankin, 2019a; Blankenship & Ordu, 2022; Clifford & Gruzd, 2022). In large parts of Africa, Russia's anti-Western stance is primarily anti-French, where Russia promotes false narratives of French ambitions to dominate Africa, and depicts French forces as feeble (Miniailo, 2023). In doing so, Russia taps into historical grievances related to the colonial era. As A. Miniailo (2023) argued, "Ultimately, Russia is weaponising the traumatic legacy of European colonialism in Africa as a means of propelling itself to the position of a trusted outsider".

The same is true of Russian disinformation campaigns in South Africa. During the 2024 South African election, Russia paid social media influencers to undermine the DA (Allen & Le Roux, 2024), which is the official opposition to the ruling ANC and is widely regarded as a party representing liberal white values. One influencer told researchers that he was paid to highlight "brutalities that the blue party (DA) was doing to Black people", mostly because the DA supports US foreign policy and takes a pro-Ukraine stance (Allen & Le Roux, 2024). On the other hand, accusations were made that the MKP received financial aid from Russia (Allen & Le Roux, 2024). There were many social media posts – particularly those by Duduzile Sambudla-Zuma – that expressed support for both MKP and Russia (African Digital Democracy Observatory, 2024). K. Allen & J. Le Roux (2024) also mentioned the proliferation of Russian flags on social media accounts during the 2024 election in South Africa. Duduzile Sambudla-Zuma's pro-Russian tweets during the war in Ukraine, e.g., reinforce these narratives, with various anti-Western, anti-Western media, and pro-Putin content (Center for Information Resilience, 2023).

Russia's targeting of the Black African population around issues of anti-colonialism and anti-Western narratives finds fertile ground in an increasingly militant anti-colonial zeitgeist. In recent years, Black students across South African campuses have violently called for transformation and the decolonisation of education, removing statues of Europeans in an iconoclastic process that seeks to remove European remnants from daily life. Considering Russia's anti-colonial stance, it comes as no surprise that several commentators noted that there are South Africans who agree with the Russian position regarding Ukraine (Ndzendze, 2022; Oosthuizen, 2022). In terms of political leadership, J. Seekings & C. Saunders (2022) discussed a clear dividing line: black political parties support Russia, white political parties support the West.

While Russia on the one hand targets Black supporters by emphasising their anti-colonial credentials, on the other hand, Russia is also targeting conservative white audiences worldwide around South African issues. For instance, an article in *Nya Dagbladet* (a Swedish far-right news outlet), sourced to RT, raises alarm about white South African farmers facing land expropriation without compensation (a real issue), using it as a cautionary tale for Sweden regarding the dangers of white minority status (Bohr, 2024).

Since 2016, Russia has depicted ongoing developments in South Africa as a reverse apartheid, with Topwar.ru even referring to "black Nazism" (Sukhankin, 2019b). Pro-Kremlin sources such as Tsargrad.tv, for instance, claim that "everything South Africa has today (...) was achieved exclusively due to the up-to-date agro-technological achievements of the whites", whose potential exclusion will lead to the "Zimbabweisation [zimbarwizatsiya] of South Africa" (Sukhankin, 2019b). Newizv.ru argued it was "... the white people who brought civilisation. South Africa used to be one of the best-developed countries in the world. And where is it today? The dream of the Blacks has come true. Now, the power is in the hands of their tribesmen" (Sukhankin, 2019b).

Since 2018, Russian media has claimed that tens of thousands of Afrikaners will move to Russia after the South

African government announced it was investigating land expropriation without compensation (Sukhankin, 2019b; Mölder, 2021). Versia.ru claimed that up to three million Afrikaners are considering moving to Russia (Sukhankin, 2019b), Russia-24 referred to Afrikaners as “brothers in faith” (Mölder, 2021), and the media were also supported by physical outreach to Afrikaners (Ferris-Rotman, 2018; Thamm, 2019). The right-wing Afrikaner vlogger, Willem Petzer, travelled through South Africa with a team from Russian State Television 1 in November 2018, after which a report about farm murders was broadcast in Russia (Thamm, 2019). According to M. Thamm (2019), Petzer is also an admirer of Vladimir Putin and Alexander Dugin. Sputnik has also published sympathetic reports about the Afrikaner, for example by D. Bolotsky (2018). Russian media channels further propagated the myth of a white genocide in South Africa (Sukhankin, 2019b), including on RT (Sukhankin, 2019a). The X/Twitter dataset analysed by S. Jeon (2024) also contained fabricated claims about widespread poverty among white South Africans, and falsely alleging a government-orchestrated “white genocide”. Interestingly, Donald Trump has made analogous claims: in 2018, he posted about land expropriation on X/Twitter, saying that the “South African Government is now seizing land from white farmers” (Chirwa & Manzana, 2021; Kohnert, 2025), and in 2025, he offered asylum to persecuted Afrikaners, referring to the ANC government’s “land grabbing” and “doing things that may be far worse than that” (Kohnert, 2025; Spector, 2025). This is a half-truth: The ANC government did threaten to seize the properties of white South Africans in 2018 and tried to amend the Constitution to do so, but failed to pass the legislation (Senekal, 2020; Zille, 2025); in 2025, the ANC government passed legislation to this effect, although as of writing, the law is still being challenged (Zille, 2025); and farm murders have been a concerning issue over the past three decades (Clack & Minnaar, 2018). While farm murders and ANC attempts to undermine property rights are a reality, along with anti-white hate speech by ANC officials (Senekal, 2020), the issue of large-scale race-based evictions or government-orchestrated killings of whites has not materialised. Both Trump and Russia, however, appeal to white South Africans with exaggerated claims, and in doing so, gain support amongst right-wing populations in Europe, and in South Africa.

Since the Afrikaner is generally more conservative and religious than Western populations in Europe (Vestergaard, 2001; Finlayson, 2019), the Russian proposition that they are the bastion of conservative Christian values – unlike the decadent West – resonates with some Afrikaners. Several commentators noted support for Russia from some Afrikaners (Biehl, 2022a; 2022b; Oosthuizen, 2022; Pretorius, 2023). B. Senekal (2023) noted that a large number – albeit a minority – of Afrikaans reader comments at the bottom of news reports and opinion pieces about the Russian invasion of Ukraine express pro-Russian views, and with arguments found in Russian disinformation campaigns. For instance, in July 2014, Malaysia Airlines Flight MH17, traveling from Amsterdam to Kuala Lumpur, was shot down over Ukraine by Russian-backed separatists using a Russian surface-to-air missile. Despite an investigation confirming Russian and Russian-backed

separatist responsibility, Russian disinformation efforts attempted to shift the blame to Ukraine (Doroshenko & Lukito, 2021; Erlich & Garner, 2023). This event is referred to in one of the Afrikaans pro-Russian comments as follows: “Ukraine has completely fallen into decline since its independence and the leaders, one after the other, have only served themselves. Instead of developing their country, they have instead wanted to grab more land and become involved with foreigners like Hunter Biden and NATO’s plans. What are the biolabs doing there? Russia has provided evidence that Ukraine shot down the Dutch flight, but the West refuses to believe it. Zelensky is playing the Pope, and everyone is paying him big time for his cunning role” (Senekal, 2023). B. Senekal (2023) also mentioned tracing Russian propaganda material posted on an Afrikaans Telegram channel to a post on the Russian Ministry of Foreign Affairs’ official Telegram channel (Russian MFA). While the Telegram user is not named for ethical reasons, this particular user is widely known in Afrikaner right-wing circles, showing a direct link between Afrikaner and Russian information channels.

In other words, Russian propaganda is clearly targeting Africa and South Africa, following the same pattern as in the US and EU, by seeking to amplify differences between population groups. On the one hand, Russia creates the impression that their current government’s policies are a continuation of the Soviet Union’s pro-Black liberation movement policies, and they blame the West for problems in Africa, but on the other hand, white audiences are told that Black people are causing Africa to fail, Russia is a friend to the white minority in South Africa, and Russia is the bastion of conservative Christian values. In South Africa, as elsewhere, Russia plays both sides.

Conclusions

The purpose of the present study was to examine Russia’s multifaceted disinformation campaigns, focusing on their global reach and specific impact on South Africa, and to elucidate the challenges these operations pose to democratic societies. This purpose was addressed through an extensive review and analysis of existing literature, reports, and case studies.

The study began by establishing the broader context of Russian information operations targeting the US, EU, and NATO. It defined key terms and actors involved, before delving into concrete instances of interference, such as the 2016 US election and Russian actions in Europe and Ukraine. General tactics like conspiracy theories and the portrayal of Russia as a champion of traditional values were then discussed. Finally, the focus narrowed to South Africa, examining Russia’s growing investment and disinformation activities, particularly the exploitation of racial tensions and historical narratives. This analysis relied on a broad range of sources, including academic papers, reports, and news articles.

The findings revealed a consistent pattern of Russian disinformation campaigns aimed at dividing societies and undermining Western institutions. Russia utilises a variety of tactics, from social media manipulation and spreading false narratives to supporting extremist groups and exploiting existing societal fissures. In South Africa, this strategy involves leveraging historical ties with the ANC

and exploiting racial tensions to promote pro-Russian and anti-Western narratives. Russian disinformation in South Africa is often top-down, influencing political elites who then disseminate these messages. This approach is tailored to different segments of the population, with one narrative targeting black South Africans by emphasising anti-colonialism and another targeting white South Africans with claims of “white genocide” and Russia as a defender of conservative Christian values. These findings are valuable as they improve the understanding of how Russia adapts its disinformation tactics to specific national contexts, exacerbating existing divisions and influencing political outcomes. The strategic significance of South Africa to Russia as a leverage point for influence across Africa was also highlighted.

A limitation of this study was the reliance on publicly available information, which may not fully capture the

extent of Russian operations due to the clandestine nature of such activities. Further research could explore the specific mechanisms of influence and the impact of these campaigns on public opinion in South Africa through primary data collection and in-depth case studies. Examining the effectiveness of countermeasures and the role of local actors in countering Russian disinformation would also be valuable areas for future investigation.

Acknowledgements

None.

Funding

The study was not funded.

Conflict of Interest

None.

References

- [1] Abrams, S. (2016). Beyond propaganda: Soviet active measures in Putin’s Russia, *Connections: The Quarterly Journal*, 15(1), 5–31. doi: 10.11610/Connections.15.1.01.
- [2] Africa Center for Strategic Studies. (2022). *Mapping disinformation in Africa*. Retrieved from <https://africacenter.org/spotlight/mapping-disinformation-in-africa/>.
- [3] African Digital Democracy Observatory. (2024). *Unravel South Africa’s election chaos and Zuma’s influence. Pro-Russian accounts fuel polarisation as South Africa’s elections near. A look into the disinfo storm shaping the country’s political future*. Retrieved from <https://disinfo.africa/unravel-south-africas-election-chaos-and-zuma-s-influence-b9e9880ff3d3>.
- [4] Alieva, I., Ng, L.H.X. & Carley, K.M., (2022). Investigating the spread of Russian disinformation about biolabs in Ukraine on Twitter using social network analysis. In *2022 IEEE international conference on big data* (pp. 1770–1775). Osaka: IEEE. doi: 10.1109/BigData55660.2022.10020223.
- [5] Allen, K., & Le Roux, J. (2024). *Under the influence? Online mis/disinformation in South Africa’s May 2024 election*. Retrieved from <https://surl.li/iqfaeg>.
- [6] Alyukov, M. (2022). Propaganda, authoritarianism and Russia’s invasion of Ukraine. *Nature Human Behaviour*, 6(6), 763–765. doi: 10.1038/s41562-022-01375-x.
- [7] Bastos, M., & Farkas, J. (2019). “Donald Trump is my president!”: The Internet Research Agency propaganda machine. *Social Media + Society*, 5(3). doi: 10.1177/2056305119865466.
- [8] Bianchi, B., Bukarti, A.B., El-Badawi, E., & Munashinghe, S. (2022). *Security, soft power and regime support: Spheres of Russian influence in Africa*. Retrieved from <https://www.institute.global/insights/geopolitics-and-security/security-soft-power-and-regime-support-spheres-russian-influence-africa>.
- [9] Biehl, S. (2022a). *Charm door Russia: “Ukraine is korrupt and Russia must clean up”*. Retrieved from <https://maroelamedia.co.za/debat/meningsvormers/bekoor-deur-rusland-oekraïne-is-korrupt-en-rusland-moet-opruim/>.
- [10] Biehl, S. (2022b). *Where does fascination with Russia come from?* Retrieved from <https://maroelamedia.co.za/debat/meningsvormers/waar-kom-bekoring-met-rusland-vandaan/>.
- [11] Blankenship, M., & Ordu, A.U. (2022). *Russian disinformation in Africa: What’s sticking and what’s not*. Retrieved from <https://www.brookings.edu/blog/africa-in-focus/2022/10/17/russian-disinformation-in-africa-whats-sticking-and-whats-not/>.
- [12] Bohr, A.V. (2024). *Shadows of the Kremlin – the role of local partisan groups in the Russian information War. The case of Russia and the Swedish far-right*. (Master thesis. Swedish Defense University, Stockholm, Sweden).
- [13] Bolotsky, D. (2018). *To the rescue: Russian activist travels to South Africa to help Boer minority*. Retrieved from <https://sputnikglobe.com/20181123/boer-afrikaner-minorities-south-africa-help-poluboyarenko-1070064931.html>.
- [14] Brantly, A.F. (2020). *A brief history of fake. Surveying Russian disinformation from the Russian Empire through the Cold War and to the present*. In C. Whyte, A.T. Thrall & B.M. Mazanec (Eds.), *Information warfare in the age of cyber conflict* (pp. 27–41). London: Routledge.
- [15] Broniatowski, D.A., Jamison, A.M., Qi, S., AlKulaib, L., Chen, T., Benton, A., Quinn, S.C., & Dredze, M. (2018). Weaponized health communication: Twitter bots and Russian trolls amplify the vaccine debate. *American Journal of Public Health*, 108(10), 1378–1384. doi: 10.2105/AJPH.2018.304567.
- [16] Center for Information Resilience. (2023). *The #IStandWithPutin & #IStandWithRussia campaign in South Africa*. London: Center for Information Resilience.
- [17] Chirwa, C., & Manyana, Z. (2021). The rise of fake news: Surveying the effects of social media on informed democracy. *The Thinker*, 88(3), 59–66. doi: 10.36615/thethinker.v88i3.604.
- [18] Čížik, T. (2017). *Russian information warfare in Central Europe*. In T. Čížik (Ed.), *Information warfare – new security challenge for Europe* (pp. 8–31). Bratislava: Centre for European and North Atlantic Affairs (CENAA).

- [19] Clack, W., & Minnaar, A. (2018). [Rural crime in South Africa: An exploratory review of “farm attacks” and stocktheft as the primary crimes in rural areas](#). *Acta Criminologica: African Journal of Criminology & Victimology*, 31(1), 103-135.
- [20] Clifford, C., & Gruz, S. (2022). [Russian and African media: Exercising soft power](#). Johannesburg: South African Institute of International Affairs.
- [21] Cohen, R., & Radin, A. (2019). *Russia’s hostile measures in Europe: Understanding the threat*. Santa Monica: RAND Corporation. doi: 10.7249/RR1793.
- [22] Del Re, E.C. (2022). [Russian disinformation in Africa and the Sahel in the post-truth era](#). *Rivista di Studi Politici Internazionali*, 89(3-4), 535-550.
- [23] Diesen, S., Karlsen, G., Kosiander, A., Løvik, A., & Nyhamar, T. (2024). *Lessons learned from the war in Ukraine – lessons learned after a thousand days of war*. Retrieved from <https://www.ffi.no/publikasjoner/arkiv/erfaringer-fra-krigen-i-ukraina-laeringspunkter-etter-tusen-dager-med-krig>.
- [24] DiResta, R., Shaffer, K., Ruppel, B., Sullivan, D., Matney, R., Fox, R., Albright, J., & Johnson, B. (2019). [The tactics & tropes of the Internet Research Agency](#). Washington: Congress of the United States.
- [25] Doroshenko, L., & Lukito, J. (2021). [Trollfare: Russia’s disinformation campaign during military conflict in Ukraine](#). *International Journal of Communication*, 15, 4662-4689.
- [26] Du Plessis, C., Peyton, N., & Acharya, B. (2023). *US envoy says Russian ship picked up weapons in South Africa*. Retrieved from <https://www.reuters.com/world/us-envoy-says-russian-ship-picked-up-arms-south-africa-2023-05-11/>.
- [27] Duberry, J. (2022). AI and the weaponisation of information: Hybrid threats against trust between citizens and democratic institutions. In *Artificial intelligence and democracy: Risks and promises of ai-mediated citizen-government relations* (pp. 158-194). London: Edward Elgar Publishing. doi: 10.4337/9781788977319.00011.
- [28] Erlich, A., & Garner, C. (2023). Is pro-Kremlin disinformation effective? Evidence from Ukraine. *The International Journal of Press/Politics*, 28(1), 5-28. doi: 10.1177/19401612211045221.
- [29] Ferris-Rotman, A. (2018). *Why Russia is wooing South Africa’s white farmers*. Retrieved from https://www.washingtonpost.com/world/europe/why-russia-is-wooing-south-africas-white-farmers/2018/09/23/3308a7c4-b6a3-11e8-ae4f-2c1439c96d79_story.html.
- [30] Finlayson, K. (2019). “Ik ben een afrikaander”: Redrawing Afrikaner ethnic boundaries in New Zealand. *Sites: A Journal of Social Anthropology and Cultural Studies*, 16(2). doi: 10.11157/sites-id436.
- [31] Fortuin, E. (2022). “Ukraine commits genocide on Russians”: The term “genocide” in Russian propaganda. *Russian Linguistics*, 46(3), 313-347. doi: 10.1007/s11185-022-09258-5.
- [32] Geissler, D., Bär, D., Pröllochs, N., & Feuerriegel, S. (2022). Russian propaganda on social media during the 2022 invasion of Ukraine. *arXiv*. doi: 10.48550/arxiv.2211.04154.
- [33] Ginossar, T., Cruickshank, I. J., Zheleva, E., Sulskis, J., & Berger-Wolf, T. (2022). Cross-platform spread: Vaccine-related content, sources, and conspiracy theories in YouTube videos shared in early Twitter COVID-19 conversations. *Human Vaccines & Immunotherapeutics*, 18(1). doi: 10.1080/21645515.2021.2003647.
- [34] Granados Samayoa, J.A., Moore, C.A., Ruisch, B.C., Boggs, S.T., Ladanyi, J.T., & Fazio, R.H. (2022). A gateway conspiracy? Belief in COVID-19 conspiracy theories prospectively predicts greater conspiracist ideation. *Plos One*, 17(10), article number e0275502. doi: 10.1371/journal.pone.0275502.
- [35] Hanley, H.W.A., Kumar, D., & Durumeric, Z. (2022). Happenstance: Utilising semantic search to track Russian state media narratives about the Russo-Ukrainian War on Reddit. *arXiv*. doi: 10.48550/arxiv.2205.14484.
- [36] Horawalavithana, S., De Silva, R., Weerasekara, N., Kin Wai, N.G., Nabeel, M., Abayaratna, B., Elvitigala, C., Wijesekera, P., & Iamnitshi, A. (2022). Vaccination trials on hold: Malicious and low credibility content on Twitter during the AstraZeneca COVID-19 vaccine development. *Computational and Mathematical Organization Theory*, 29, 448-469. doi: 10.1007/s10588-022-09370-3.
- [37] Jeon, S. (2024). [Are claims of Russian disinformation in Africa founded? Elections in Zimbabwe, South Africa and the Democratic Republic of the Congo](#). In T. Roberts & G.H. Karekwaivanane (Eds.), *Digital disinformation in Africa. Hashtag politics, power and propaganda* (pp. 125-152). London: Bloomsbury Publishing.
- [38] Johnson, C., & Marcellino, W. (2021). [Bad actors in news reporting: Tracking news manipulation by state actors](#). Santa Monica: RAND Corporation.
- [39] Karlsen, G.H. (2019). Divide and conquer: Ten lessons about Russian political influence activities in Europe. *Palgrave Communications*, 5(1), article number 19. doi: 10.1057/s41599-019-0227-8.
- [40] Keating, V.C., & Schmitt, O. (2021). Ideology and influence in the debate over Russian election interference. *International Politics*, 58, 757-771 (2021). doi: 10.1057/s41311-020-00270-4.
- [41] Klyszcz, I.U. (2024). *Rossotrudnichestvo in Africa: Propaganda and soft power*. Retrieved from <https://euvsdisinfo.eu/rossotrudnichestvo-in-africa-propaganda-and-soft-power/>.
- [42] Kohnert, D. (2025). [Impact of Trump 2.0 on Sub-Saharan Africa](#). Hamburg: GIGA.
- [43] Kragh, M., & Åsberg, S. (2017). Russia’s strategy for influence through public diplomacy and active measures: The Swedish case. *Journal of Strategic Studies*, 40(6), 773-816. doi: 10.1080/01402390.2016.1273830.
- [44] Matthews, M., Migacheva, K., & Brown, R.A. (2021). *Superspreaders of malign and subversive information on COVID-19: Russian and Chinese efforts targeting the United States*. Santa Monica: RAND Corporation. doi: 10.7249/RR-A112-11.
- [45] Miniailo, A. (2023). Russian disinformation strategy in Africa: Impact on Ukraine and relations with the West. *Russian Analytical Digest*, 305, 6-8. doi: 10.3929/ethz-b-000644957.

- [46] Mölder, H. (2021). *A culture of fear: The decline of Europe in Russian political imagination*. In A. Önnersfors & A. Krouwel (Eds.), *Europe: Continent of conspiracies. Conspiracy theories in and about Europe* (pp. 231-252). Oxon: Routledge.
- [47] Most, D. (2025). *United States sides with Russia, breaks with Europe, in Ukraine war resolution*. Retrieved from <https://www.bu.edu/articles/2025/us-sides-with-russia-ukraine-war-resolution/>.
- [48] Mueller, R.S. (2019). *Report on the investigation into Russian interference in the 2016 Presidential election*. Washington: The United States Department of Justice.
- [49] Ndzendze, B. (2022). *Russia-Ukraine: Discretion is the better part of valour for South Africa*. Retrieved from <https://mg.co.za/thoughtleader/opinion/2022-03-07-russia-ukraine-discretion-is-the-better-part-of-valour-for-south-africa/>.
- [50] Neethling, T. (2023). Russian para-military operations in Africa: The Wagner Group as a de facto foreign policy instrument. *Scientia Militaria: South African Journal of Military Studies*, 51(1). doi: 10.5787/51-1-1403.
- [51] Nitszke, A. (2022). The European Union versus Russian Disinformation. In P. Bajor (Ed.), *Information security policy: Conditions, threats and implementation in the international environment* (pp. 35-51). Krakow: Ksiegarnia Akademicka Publishing. doi: 10.12797/9788381388276.02.
- [52] Novotná, M., Macková, A., Bieliková, K., & Rossini, P. (2023). Barriers to participation in polarized online discussions about Covid-19 and the Russo-Ukrainian War. *Media and Communication*, 11(3), 274-284. doi: 10.17645/mac.v11i3.6657.
- [53] Oosthuizen, J. (2022). *Putin se strange Suid-African bedmates*. Retrieved from <https://voertaal.nu/poetin-se-vreemde-suid-afrikaanse-bedmaats/>.
- [54] Pretorius, J. (2023). *That Ukraine war – on whose side is you?* Retrieved from <https://southcoastherald.co.za/487437/die-oekrane-oorlog-aan-wie-se-kant-is-jy/>.
- [55] Prince, L. (2023). *SA ready for Russian minister se ampsbesoek*. Retrieved from <https://www.netwerk24.com/netwerk24/nuus/politiek/sa-slaggereed-vir-russiese-minister-se-ampsbesoek-20230122>.
- [56] Ramos, J.M., & Raab, N. (2022). Russia abroad, Russia at home: The paradox of Russia's support for the far right. *Russian Politics*, 7(1), 69-97. doi: 10.30965/24518921-00604012.
- [57] Rosen, K.R. (2023). *South Africa's divisions over Russia policy expose racial fault lines*. Retrieved from <https://www.codastory.com/newsletters/south-africa-russia-policy/>.
- [58] Sánchez del Vas, R., & Tuñón Navarro, J. (2024). Disinformation on the COVID-19 pandemic and the Russia-Ukraine War: Two sides of the same coin? *Humanities and Social Sciences Communications*, 11(1), article number 851. doi: 10.1057/s41599-024-03355-0.
- [59] Schmidt, A. (2024). *Russian disinformation in Africa: Threat to democracy and reinforcement of authoritarianism and corruption*. (Master thesis, Université catholique de Louvain, Ottignies-Louvain-la-Neuve, Belgium).
- [60] Schwikowski, M. (2022). *Russia targets Africa with propaganda machine*. Retrieved from <https://www.dw.com/en/russia-targets-africa-with-propaganda-machine/a-63916836>.
- [61] Seekings, J., & Saunders, C. (2022). The Russian invasion of Ukraine and the future of democracy in South Africa. *The Strategic Review for Southern Africa*, 44(1), 115-131. doi: 10.35293/srsa.v44i1.4100.
- [62] Senekal, B.A. (2020). *The blue-eyed devil rapists: An exploration of the discourse on Twitter around land thieves in a South African context*. *Ensovoort*, 41(7).
- [63] Senekal, B.A. (2023). Traces of Russian propaganda narratives in comments on Maroela Media's news reports about the war in Ukraine. *LitNet Akademies Geesteswetenskappe*, 20(2), 40-67. <https://doi.org/10.56273/1995-5928/2023/j20n2b2>.
- [64] Ślędź, P. (2020). *The fog of falsehoods: Chinese and Russian anti-western COVID-19 disinformation*. *Rocznik Strategiczny*, 26, 389-401.
- [65] Ślufińska, M. (2022). The Russia-Ukraine War. Two strategies of communication? In *Information security policy: Conditions, threats and implementation in the international environment* (pp. 67-81). Krakow: Ksiegarnia Akademicka Publishing. doi: 10.12797/9788381388276.04.
- [66] Soares, F.B., Gruzd, A., & Mai, P. (2023). Falling for Russian propaganda: Understanding the factors that contribute to belief in pro-Kremlin disinformation on social media. *Social Media + Society*, 9(4). doi: 10.1177/20563051231220330.
- [67] Spector, J.B. (2025). *As Trump dismantles US norms and institutions, Afrikaner refugee process remains unclear*. Retrieved from <https://www.dailymaverick.co.za/article/2025-02-25-as-trump-dismantles-us-norms-and-institutions-afrikaner-refugee-process-remains-unclear/>.
- [68] Splidsboel Hansen, F. (2017). *Russian hybrid warfare: A study of disinformation*. Copenhagen: Danish Institute for International Studies (DIIS).
- [69] Sukhankin, S. (2019a). *The Kremlin's controversial "soft power" in Africa (part one)*. *Eurasia Daily Monitor*, 16(168).
- [70] Sukhankin, S. (2019b). *The Kremlin's controversial "soft power" in Africa (part two)*. *Eurasia Daily Monitor*, 16(171).
- [71] Thamm, M. (2019). *Global alt-right exploiting SA's divisions and history*. Retrieved from <https://www.dailymaverick.co.za/article/2019-01-29-global-alt-right-exploiting-sas-divisions-and-history/#.XFCjwP2ewRw.twitter>.
- [72] Treyger, E., Cheravitch, J., & Cohen, R.S. (2022). *Russian disinformation efforts on social media*. Santa Monica: RAND Project Air Force.
- [73] Unger, C. (2019). *House of Trump, house of Putin: The untold story of Donald Trump and the Russian mafia*. London: Transworld.

- [74] Unger, C. (2021). *American kompromat: How the KGB cultivated Donald Trump and related tales of sex, greed, power, and treachery*. London: Scribe UK.
- [75] Vestergaard, M. (2001). *Who's got the map? The negotiation of Afrikaner identities in post-apartheid South Africa*. *Daedalus*, 130(1), 19-44.
- [76] Walter, D., Ophir, Y., & Jamieson, K.H. (2020). Russian Twitter accounts and the partisan polarisation of vaccine discourse, 2015-2017. *American Journal of Public Health*, 110(5), 718-724. doi: [10.2105/AJPH.2019.305564](https://doi.org/10.2105/AJPH.2019.305564).
- [77] Weiss, M., & Vaux, P. (2020). *The company you keep: Yevgeny Prigozhin's influence operations in Africa*. Washington: Free Russia Foundation.
- [78] Yablokov, I. (2022). Russian disinformation finds fertile ground in the West. *Nature Human Behaviour*, 6(6), 766-767. doi: [10.1038/s41562-022-01399-3](https://doi.org/10.1038/s41562-022-01399-3).
- [79] Zille, H. (2025). *DA's court challenge against Expropriation Act begins*. Retrieved from <https://www.da.org.za/2025/02/das-court-challenge-against-expropriation-act-begins>.

УДК: 338(73)+327.7
DOI: 10.59214/ua.fa/2.2025.53

Ермір Шахіні

Доктор економічних наук, доцент

Університет Олександра Мойсіу в Дурресі

2001, вул. Курріла, 1, м. Дуррес, Албанія

<https://orcid.org/0000-0002-0083-1029>

Глобальні наслідки трансформацій економіки США в XX-XXI століттях

Анотація. Вплив капіталізму на економічний розвиток США та Європи є актуальною темою дослідження з огляду на ту роль, яку відіграє ця країна у світовій економіці та міжнародних відносинах. Метою даного дослідження було здійснити комплексний порівняльний аналіз впливу капіталістичної моделі на економічний розвиток Європи та США в період від промислової революції до 2024 року. Для досягнення поставленої мети було проаналізовано широке коло історичних джерел, статистичних даних та наукової літератури, що дозволило простежити еволюцію капіталізму в США в довгостроковій перспективі та всебічно оцінити його вплив на економічний розвиток та суспільне життя в обох регіонах. Особлива увага була приділена порівняльному аналізу розвитку капіталістичних відносин у Великобританії, Німеччині, Франції, Італії та скандинавських країнах, а також виявленню спільних рис та відмінностей у формуванні капіталістичних моделей по обидва боки Атлантики. У результаті дослідження було виявлено, що ліберальна та неоліберальна система відіграла вирішальну роль у економічному піднесенні США та провідних європейських країн, забезпечивши високі темпи зростання, технологічний прогрес та підвищення рівня життя населення. Водночас, розвиток капіталізму супроводжувався загостренням соціальних протиріч, зростанням нерівності та екологічною деградацією. Дослідження показало, що від колоніальної доби до 2024 року, капіталізм у США та Європі зазнавав постійних трансформацій, еволюціонуючи від ранніх форм до зрілого корпоративного та фінансового капіталізму. Робота розкриває діалектику позитивних і негативних наслідків капіталістичного розвитку для різних суспільних груп та сфер життя. Капіталізм сприяв розкриттю продуктивних сил та технологічному прогресу, але також породжував експлуатацію та соціальну несправедливість. Результати дослідження можуть бути використані економістами, політиками та науковцями для розробки більш збалансованих економічних стратегій, що враховують як переваги капіталістичної системи, так і шляхи подолання її недоліків. Міжнародні організації та аналітичні центри можуть застосувати ці висновки для формування рекомендацій щодо глобального економічного управління та сталого розвитку.

Ключові слова: промислова революція; соціальна нерівність; глобалізація; дерегуляція; монополізація

Вступ

Дослідження впливу капіталізму на економічний розвиток Європи та США є надзвичайно важливим з огляду на ту роль, яку відіграють ці регіони у світовій економіці та міжнародних відносинах. США та провідні європейські країни є одними з найпотужніших економік світу, і саме капіталістична модель економічного розвитку стала основою для формування їхніх сучасних держав. Вивчення та порівняння досвіду США та європейських країн у розбудові капіталістичної економіки може дати цінні висновки для інших країн, які прагнуть досягти високого рівня економічного розвитку та добробуту своїх громадян. Проблематика дослідження полягає у наявності тривалих дискусій щодо ефективності та справедливості капіталістичної

моделі як в США, так і в Європі, незважаючи на її загальноновизнаний успіх.

З одного боку, критики капіталізму аргументують, що він сприяє надмірній концентрації багатства в руках обмеженої кількості осіб, поглиблюючи соціальну нерівність та створюючи умови для експлуатації робітників. Вони стверджують, що капіталістична система призводить до нерівномірного розподілу ресурсів та можливостей, що в свою чергу породжує соціальну напругу та конфлікти в суспільстві (Levy, 2021). Крім того, на думку критиків, капіталізм часто нехтує інтересами найбільш вразливих верств населення, зосереджуючись на максимізації прибутків для власників капіталу. З іншого боку,

Отримано: 03.01. 2025, Перевірено: 28.03.2025, Прийнято: 25.04.2025

Suggested Citation:

Shahini, E. (2025). Global implications of the transformations in the US economy during the 20th and 21st centuries. *Foreign Affairs*, 35(2), 53-63. doi: 10.59214/ua.fa/2.2025.53.

*Corresponding author

прихильники капіталізму наполягають на тому, що саме принципи вільного ринку та конкуренції є ключовими рушіями інновацій, підвищення продуктивності праці та економічного зростання. Вони стверджують, що капіталістична система створює стимули для підприємництва, інвестицій та розвитку нових технологій, що в кінцевому рахунку сприяє покращенню добробуту суспільства в цілому. На їхню думку, конкуренція на ринку спонукає компанії до постійного вдосконалення своїх товарів та послуг, що йде на користь споживачам. Крім того, прихильники капіталізму вважають, що він надає людям більше економічної свободи та можливостей для реалізації своїх талантів і здібностей.

Роль США у формуванні глобального капіталізму, взаємозв'язок між економічною та політичною владою досліджуються в праці L. Panitch & S. Gindin (2021). Автори стверджують, що американський капіталізм мав значний вплив на розвиток світової економіки та міжнародних відносин. Розвиток капіталізму в США в міжвоєнний період, його специфічні прояви та наслідки аналізуються в дослідженні G. Krozewski (2023). Автор розглядає вплив Великої депресії на трансформацію капіталістичної системи та роль держави в регулюванні економіки. Феномен державного капіталізму в США, його особливості та наслідки для економічного розвитку країни досліджуються в роботах F. Pollock (2020) та D.J. D'Amico (2022). Автори розглядають роль держави в економічних процесах, можливості та обмеження державного регулювання в умовах капіталістичної системи.

Глобальний вплив атлантичного рабства на розвиток капіталістичної економіки досліджується в праці J.E. Inikori (2020). Автор стверджує, що атлантична работоргівля та плантаційна економіка відіграли ключову роль у формуванні капіталістичної світової економіки, що мало значні наслідки для соціально-економічного розвитку як Європи, так і США. Вплив капіталізму на рівень життя та добробут населення в глобальному масштабі аналізується в дослідженні D. Sullivan & J. Nickel (2023), автори розглядають динаміку реальних заробітних плат, показників здоров'я та смертності з XVI століття, що дозволяє оцінити довгострокові наслідки розвитку капіталізму для різних регіонів світу, включаючи Європу та США. Еволюція капіталізму в глобальній історичній перспективі досліджується в роботі A.D. Edwards *et al.* (2020), автори аналізують розвиток капіталістичних відносин у різних частинах світу, включаючи Європу та США, що дозволяє виявити спільні риси та відмінності у формуванні капіталістичних моделей в різних історичних та культурних контекстах.

Попри значну кількість досліджень, присвячених впливу капіталізму на економічний розвиток Європи та США, ця тема залишається актуальною та потребує подальшого вивчення. Зокрема, недостатньо дослідженими є питання трансформації капіталістичних моделей в обох регіонах в умовах глобалізації та технологічних змін, впливу капіталізму на соціальну структуру та нерівність в європейських та американському суспільствах, екологічних наслідків функціонування капіталістичної системи тощо.

Метою цієї роботи було провести всебічне порівняльне дослідження впливу капіталізму на економічний розвиток Європи та Сполучених Штатів Америки в період з 1760 року (початок промислової революції) до 2024 року. Для реалізації поставленої мети були поставлені наступні завдання:

- ◆ дослідити історичні передумови та етапи формування капіталістичної моделі в Європі та США з 1760 по 2024 рік;
- ◆ проаналізувати основні чинники, які сприяли економічному зростанню в умовах капіталізму в Європі та США протягом досліджуваного періоду;
- ◆ провести порівняльний аналіз впливу капіталізму на соціальну структуру та рівень життя різних верств суспільства в європейських країнах та США з кінця XVIII століття до 2024 року.

Матеріали та методи

Дане дослідження ґрунтувалось на комплексному міждисциплінарному підході до вивчення впливу капіталізму на економічний розвиток США та Європи. Для забезпечення всебічного аналізу було визначено широкі хронологічні рамки роботи – від початку XIX ст., коли розгорнулася промислова революція, до 2024 р. Це дозволило простежити довгострокову еволюцію капіталістичних систем в обох регіонах. Дослідження зосереджувалось на вивченні впливу капіталізму на економічний розвиток США та ключових європейських країн – Великобританії, Німеччини, Франції, Італії, Швеції та Нідерландів. Аналіз охоплював багато аспектів, зокрема формування інституційної структури ринкової економіки, динаміку економічного зростання, структурні зміни, розвиток фінансової системи, вплив на соціальну структуру та роль держави в економіці. Для виявлення історичних передумов та етапів становлення капіталізму було застосовано історико-генетичний метод. Це дозволило реконструювати середовище та обставини, в яких зароджувались капіталістичні відносини, простежити еволюцію господарських форм та виявити критичні точки трансформації економічних систем США та європейських країн. Аналіз динаміки економічного розвитку здійснювався за допомогою економіко-статистичних методів. Побудова динамічних рядів та розрахунок різноманітних показників дозволили проаналізувати довгострокові тренди економічного зростання, зміни структури економіки та коливання ділової активності. Застосування кореляційно-регресійного аналізу допомогло встановити взаємозв'язки між різними параметрами економічного розвитку.

Дослідження інституційної структури капіталізму та ролі держави в економіці вимагало використання методів інституційного аналізу. Це дозволило простежити формування базових інститутів ринкової економіки та проаналізувати еволюцію систем державного регулювання в різних країнах. Важливою складовою дослідження став порівняльний аналіз впливу капіталізму на економічний розвиток США та країн Європи. Це дозволило виявити спільні риси та відмінності у становленні та еволюції капіталістичних систем, порівняти моделі корпоративного управління, фінансові системи, роль держави в економіці та підходи до вирішення соціальних проблем.

На завершальному етапі було здійснено синтез отриманих результатів та сформульовано висновки. Узагальнення проаналізованих даних дозволило виявити закономірності та особливості впливу капіталізму на економічний розвиток США та європейських країн, його суперечливі соціальні наслідки, а також окреслити перспективи подальшої еволюції капіталістичних систем. Застосування комплексу дослідницьких методів та залучення різнопланової інформації забезпечило всебічне дослідження впливу капіталізму на економічний розвиток США та Європи в історичній ретроспективі. Міждисциплінарний характер роботи дозволив здійснити багатовимірний аналіз складного та неоднозначного феномену капіталізму в різних національних контекстах та отримати науково обґрунтовані висновки.

Результати

Історичні передумови та етапи становлення капіталізму в Європі та США. Формування капіталістичної моделі в США та Європі бере свій початок з колоніального періоду та промислової революції, проте шляхи розвитку капіталізму в цих регіонах мали свої особливості. У США розвиток капіталізму почався з активізації товарно-грошових відносин у британських колоніях Північної Америки у XVII-XVIII ст. Колоніальна економіка базувалася переважно на сільському господарстві, ремеслах та торгівлі. Поступово відбувався процес первісного нагромадження капіталу, формувалися ринкові інститути та підприємницький клас (Kulikoff, 2014; McCusker & Menard, 2014).

Одним із ключових факторів розвитку капіталістичних відносин у колоніальний період в Америці було поширення приватної власності на землю. Англійська корона надавала земельні гранти колоністам, що створювало умови для розвитку фермерства та плантаційного господарства (Knowles, 2022). На Півдні активно розвивалося рабовласництво, яке стало основою для функціонування плантаційної економіки та експорту сільськогосподарської продукції. У Європі в цей час відбувалися схожі процеси, але з певними відмінностями. У Великобританії, яка стала піонером промислової революції, процес первісного нагромадження капіталу відбувався через огороження общинних земель та витіснення селян у міста, де вони ставали найманими робітниками (Webster, 2023). У Франції та Німеччині цей процес був повільнішим через збереження феодальних відносин. Промислова революція, яка почалася у Великобританії в середині XVIII ст., а потім поширилася на інші європейські країни та США, стала ключовим етапом у розвитку капіталізму. В Англії текстильна промисловість, металургія та машинобудування стали локомотивами економічного зростання. Винахід парового двигуна Джеймсом Ваттом у 1769 році революціонізував виробництво та транспорт (Baracca, 2023).

У США промислова революція розгорнулася дещо пізніше, на рубежі XVIII-XIX ст (Gilroy, 2023). Важливим поштовхом став винахід бавовноочисної машини Елі Вітні у 1793 році, який сприяв механізації текстильного виробництва. США мали перевагу у вигляді великих природних ресурсів та відсутності феодальних

пережитків, що сприяло швидшому економічному зростанню. Франція та Німеччина дещо відставали від Великобританії та США в індустріалізації, але в XIX ст. також здійснили значний промисловий прорив. У Франції розвиток капіталізму стимулювався державними інвестиціями в інфраструктуру та промисловість, особливо в період Другої імперії (1852-1870) (Lafrance & Miller, 2023). У Німеччині важливу роль у розвитку капіталізму відіграли банки та картелі, які забезпечували фінансування промисловості та концентрацію виробництва (Hilferding, 2023).

Важливим аспектом розвитку капіталізму як в США, так і в Європі було вдосконалення транспортної інфраструктури. Будівництво каналів, залізниць та доріг сприяло зниженню транспортних витрат, розширенню ринків збуту та прискоренню товарообігу. У США будівництво трансконтинентальної залізниці в 1860-х роках з'єднало східне та західне узбережжя, стимулюючи економічний розвиток та освоєння нових територій (Goodrich, 1960). У Європі розвиток залізничного транспорту також мав величезне значення, особливо в Великобританії та Німеччині. Друга половина XIX ст. ознаменувалася концентрацією капіталу та монополізацією як у США, так і в Європі. В США цей період, відомий як «позолочений вік», характеризувався формуванням великих корпорацій та трестів. Компанії, такі як Standard Oil, U.S. Steel та American Tobacco Company, встановлювали контроль над цілими галузями економіки (Sawyer, 2019). Монополізація дозволяла корпораціям диктувати ціни, обмежувати конкуренцію та отримувати надприбутки. У Європі також відбувалася концентрація виробництва, хоча і з певними національними особливостями. У Німеччині формувалися потужні промислові конгломерати, відомі як картелі, які об'єднували виробників певної галузі для контролю цін та ринків (Hilferding, 2023). У Великобританії процес монополізації був менш виражений, але також спостерігалася зростання великих корпорацій, особливо в галузі важкої промисловості та суднобудування (Payne, 1967).

Важливою відмінністю між США та Європою був розвиток банківської системи та фінансового капіталу. У США формувалися великі інвестиційні банки, такі як J.P. Morgan & Co., які відігравали ключову роль у фінансуванні промисловості та концентрації капіталу. У Європі, особливо в Німеччині, розвивалася система універсальних банків, які поєднували комерційні та інвестиційні функції та мали тісні зв'язки з промисловістю (Hilferding, 2023). Розвиток капіталізму супроводжувався значними соціальними змінами та конфліктами як в США, так і в Європі. Формування промислового пролетаріату та буржуазії, урбанізація, зростання соціальної нерівності були характерними для обох регіонів (Laurie, 1989). «Позолочений вік» супроводжувався загостренням соціальних протиріч, зростанням робітничого руху та страйками. Соціальні конфлікти, такі як страйк на залізниці Пуллмана (1894 р.) та страйк текстильників у Лоуренсі (1912 р.), відображали загострення класової боротьби в умовах монополістичного капіталізму (Winslow, 2020). У Європі також відбувалися масові робітничі виступи, формувалися профспілки та соціалістичні партії.

Реакція держави на соціальні проблеми та регулювання економіки відрізнялися в США та Європі. У США в кінці XIX – на початку XX ст. були прийняті антимонопольні закони (Закон Шермана 1890 р., Закон Клейтона 1914 р.), спрямовані на обмеження монополій та захист конкуренції (Stereu, 2022). У Європі, особливо в Німеччині та Великобританії, держава активніше втручалася в економіку та соціальну сферу. Наприклад, в Німеччині за часів Бісмарка були запроваджені перші в світі системи соціального страхування (Hilferding, 2023). Колоніальна експансія відіграла важливу роль у розвитку капіталізму як в США, так і в європейських країнах. США розширювали свою територію на захід, що забезпечувало доступ до нових ресурсів та ринків. Європейські держави, особливо Великобританія, Франція, Німеччина та Нідерланди, створили великі колоніальні імперії, які стали джерелом сировини та ринками збуту для промислових товарів. На рубежі XIX–XX ст. як в США, так і в провідних європейських країнах відбувався перехід до монополістичного капіталізму. Однак цей процес мав свої особливості в різних країнах. У США формувалися великі трести та холдинги, які часто контролювали цілі галузі економіки. У Німеччині домінували картелі та синдикати, які об'єднували виробників для регулювання цін та ринків. У Великобританії процес монополізації був менш виражений, але також спостерігалось зростання концентрації виробництва.

Перша світова війна мала значний вплив на розвиток капіталізму як в США, так і в Європі. Для європейських країн війна призвела до величезних людських та економічних втрат, руйнування промисловості та інфраструктури. США, навпаки, вийшли з війни посилені, ставши світовим кредитором та провідною економічною державою. Міжвоєнний період характеризувався нестабільністю та кризовими явищами в капіталістичній системі. Велика депресія 1929–1933 років вразила як США, так і європейські країни, призвівши до масового безробіття та падіння виробництва (Ardan, 2023). Реакція на кризу відрізнялася в різних країнах. У США була запроваджена програма «Нового курсу» Франкліна Рузвельта, яка передбачала активне державне втручання в економіку та соціальну сферу (Lehndorff, 2020). У Європі реакція на кризу варіювалася від посилення державного регулювання (як у Великобританії та Франції) до встановлення тоталітарних режимів (як у Німеччині та Італії).

Після Другої світової війни розвиток капіталізму в США та Західній Європі пішов різними шляхами. США зміцнили свої позиції як світовий економічний лідер, їхня економічна модель базувалася на принципах вільного ринку з обмеженим державним втручанням. У Західній Європі, особливо в скандинавських країнах, Німеччині та Франції, сформувалася модель «соціального ринкового господарства» або «держави загального добробуту», яка передбачала активну роль держави в економіці та розвинену систему соціального захисту (Katunines & Diener, 2021). У другій половині XX ст. як США, так і країни Західної Європи пережили період стрімкого економічного зростання, відомий як «золоте тридцятиріччя» (1945–1975 рр.). Цей період характеризувався високими темпами економічного зростання,

низьким безробіттям та інфляцією, зростанням рівня життя та формуванням суспільства масового споживання (Bresser-Pereira, 2020). Однак з 1970-х років капіталістична система знову зіткнулася з викликами. Нафтові кризи 1973 та 1979 років, зростання інфляції та уповільнення економічного зростання призвели до переосмислення економічної політики. У 1980-х роках в США та Великобританії почалася епоха неолібералізму, пов'язана з іменами Рональда Рейгана та Маргарет Тетчер (Quiggin, 2021). Ця політика передбачала дерегуляцію економіки, приватизацію, зниження податків та обмеження ролі держави.

В останні десятиліття XX – на початку XXI ст. розвиток капіталізму в США та Європі відбувався під впливом глобалізації, технологічних змін та фінансизації економіки. Зростала роль транснаціональних корпорацій, відбувалася інтеграція фінансових ринків, розвивалися нові галузі економіки, пов'язані з інформаційними технологіями. Глобальна фінансова криза 2007–2009 років виявила вразливість сучасної капіталістичної системи та призвела до нових дискусій про роль держави в економіці та необхідність регулювання фінансових ринків (Olbrys, 2021). Ця криза мала серйозні наслідки як для США, так і для європейських країн, особливо для південної Європи.

У підсумку, розвиток капіталізму в США та Європі мав як спільні риси, так і значні відмінності. Спільними були тенденції до концентрації виробництва та капіталу, технологічний прогрес, урбанізація, формування масового суспільства споживання. Відмінності проявлялися у ролі держави в економіці, моделях соціального захисту, структурі промисловості та фінансової системи. США традиційно характеризувалися більш ліберальною моделлю капіталізму з меншим державним втручанням, тоді як в Європі, особливо в континентальній частині, сформувалася модель соціально орієнтованого капіталізму з більшою роллю держави в економіці та соціальній сфері. Ці відмінності зберігаються і в XXI столітті, хоча процеси глобалізації та технологічних змін призводять до певного зближення моделей капіталізму в різних країнах.

Ключові фактори економічного зростання США та Європи в умовах капіталізму: порівняльний аналіз. Розвиток капіталістичної системи в США та Європі супроводжувався стрімким економічним зростанням, зумовленим низкою ключових факторів, які мали як спільні риси, так і суттєві відмінності в обох регіонах. У США одним із визначальних чинників економічного успіху став технологічний прогрес та інноваційна діяльність. Американські винахідники та підприємці активно впроваджували нові технології у виробництво, що дозволяло підвищувати продуктивність праці, знижувати витрати та покращувати якість продукції. Такі інновації, як телеграф, телефон, електричне освітлення, двигун внутрішнього згоряння та конвеєрне виробництво, революціонізували різні галузі економіки та сприяли створенню нових індустрій (Hounshell, 2023).

В Європі технологічний прогрес також відіграв ключову роль, але його характер та темпи відрізнялися в різних країнах. Великобританія, як піонер промислової революції, довгий час зберігала лідерство

в технологічних інноваціях, особливо в текстильній промисловості та металургії (Baracca, 2023). Німеччина, яка пізніше долучилася до індустріалізації, зробила значний прорив у хімічній промисловості та електротехніці. Франція відзначилася інноваціями в автомобілебудуванні та авіації (Cameron, 2000).

Важливу роль у стимулюванні інноваційної діяльності в США відігравала система патентного права та захисту інтелектуальної власності. Патентне законодавство США, яке бере свій початок ще з кінця XVIII ст., забезпечувало винахідникам та інноваторам можливість отримувати прибутки від своїх винаходів та стимулювало технологічний розвиток. Водночас, практика ліцензування патентів та створення патентних пулів сприяла поширенню інновацій та їх комерціалізації (Adams, 2019). У Європі патентні системи також розвивалися, але з певними відмінностями. Наприклад, у Німеччині патентна система була тісно пов'язана з промисловою політикою держави та сприяла розвитку картелів (Hilferding, 2023).

Значний внесок у технологічний прогрес США зробила система вищої освіти та наукових досліджень. Провідні університети США, такі як Массачусетський технологічний інститут, Стенфордський університет та Каліфорнійський університет у Берклі, стали центрами інноваційної діяльності та співпраці між академічною наукою та бізнесом (Gordon & Schultz, 2020). Федеральне фінансування наукових досліджень, особливо в сферах оборони та охорони здоров'я, також відіграло важливу роль у стимулюванні технологічного розвитку (Datta *et al.*, 2019).

В Європі система вищої освіти та наукових досліджень мала свої особливості. Німецька модель дослідницького університету (Humboldtian model of higher education), яка поєднувала викладання та наукові дослідження, стала зразком для багатьох країн (Bongaerts, 2022). У Франції важливу роль відігравали спеціалізовані вищі школи (Grandes Écoles) та державні дослідницькі установи (Picard, 2023). Великобританія зберігала свою традиційну систему елітних університетів, але також розвивала нові технічні навчальні заклади.

Розбудова інфраструктури, зокрема транспортної системи, стала одним із ключових факторів економічного зростання як в США, так і в Європі. В США будівництво каналів, залізниць, автомобільних доріг та аеропортів сприяло зниженню транспортних витрат, прискоренню товарообігу та розширенню ринків збуту. Особливе значення мала розбудова залізничної мережі, зокрема будівництво трансконтинентальних залізниць, таких як First Transcontinental Railroad (1869 р.), що дозволило з'єднати східне та західне узбережжя країни (Glaeser & Poterba, 2020).

В Європі розвиток транспортної інфраструктури також був критично важливим для економічного зростання. Великобританія першою створила розгалужену мережу залізниць, що стимулювало її промисловий розвиток (Baracca, 2023). У Франції важливу роль відіграло будівництво каналів та доріг, яке часто здійснювалося за ініціативою держави. Німеччина, після об'єднання в 1871 році, активно розвивала свою залізничну мережу, що сприяло економічній інтеграції країни (Braun & Franke, 2022).

Підприємництво та конкуренція були рушійними силами економічного розвитку як в США, так і в Європі, але їх прояви мали певні відмінності. В США економічна система, заснована на принципах вільного ринку та обмеженого державного втручання, створювала особливо сприятливе середовище для розвитку підприємницької ініціативи та бізнесу. Культура підприємництва, яка формувалася в США протягом XIX-XX ст., заохочувала ризик, інновації та наполегливу працю. Такі видатні підприємці, як Ендрю Карнегі, Джон Рокфеллер, Генрі Форд та інші, своїм прикладом надихали наступні покоління бізнесменів та сприяли утвердженню цінностей вільного ринку.

В Європі підприємництво також відіграло важливу роль, але його характер часто відрізнявся. У Великобританії, подібно до США, існувала сильна традиція індивідуального підприємництва. У Німеччині важливу роль відігравали сімейні підприємства та тісна співпраця між банками та промисловістю. У Франції держава часто відіграла активнішу роль у стимулюванні підприємництва та промислового розвитку.

Конкуренція була невід'ємною рисою капіталістичної системи як в США, так і в Європі, але її інтенсивність та форми варіювалися. В США відсутність жорстких обмежень та регулювання з боку держави дозволяла компаніям вільно змагатися за ринки збуту та споживачів. Конкуренція стимулювала підприємців до впровадження інновацій, підвищення ефективності виробництва та покращення якості продукції (Rosenberg, 2020).

В Європі конкуренція часто набувала інших форм. У Німеччині, були поширені картелі, які обмежували конкуренцію всередині галузей, але сприяли конкурентоспроможності німецької промисловості на міжнародних ринках. У Великобританії конкуренція була більш вільною, але часто обмежувалася неформальними джентльменськими угодами між підприємцями. Державна політика відіграла важливу роль у розвитку капіталізму як в США, так і в Європі, але її форми та інтенсивність суттєво відрізнялися. В США, незважаючи на переважання ідей економічного лібералізму, уряд здійснював низку заходів, спрямованих на підтримку та регулювання економічної діяльності. Протягом XIX ст. США дотримувалися політики протекціонізму, встановлюючи високі мита на імпортовані товари з метою захисту національної промисловості (Irwin, 2020). Державна підтримка освіти, науки та інновацій також відіграла важливу роль (Geiger, 2017; Goldin & Katz, 2018).

В Європі роль держави в економіці часто була більш вираженою. У Франції держава активно втручалася в економіку, здійснюючи планування та підтримуючи ключові галузі промисловості (Warlouzet, 2020). У Німеччині держава тісно співпрацювала з промисловими картелями та банками для стимулювання економічного розвитку (Hilferding, 2023). У Великобританії державне втручання було менш вираженим, але все ж відіграло важливу роль, особливо в періоди економічних криз.

Регулювання фінансової системи та забезпечення економічної стабільності були важливими аспектами державної політики як в США, так і в Європі. В США

створення Федеральної резервної системи у 1913 р. дозволило централізувати контроль над грошово-кредитною політикою та запобігати фінансовим кризам (Bordo & Prescott, 2023). Під час Великої депресії 1930-х років уряд США запровадив низку регуляторних заходів для стабілізації фінансової системи (Peretz & Schroedel, 2009).

Розвиток центральних банків та фінансового регулювання в Європі відіграв ключову роль у формуванні капіталістичної системи, при цьому кожна країна мала свої особливості, що відображали її історичний шлях та економічні потреби. Швеція стала піонером у створенні центрального банку, заснувавши Ріксбанк у 1668 році. Цей факт часто залишається недооціненим, але він демонструє ранній розвиток фінансових інститутів у Скандинавії. Ріксбанк спочатку виконував функції комерційного банку, але поступово еволюціонував у повноцінний центральний банк, що сприяло стабільності шведської фінансової системи та підтримувало економічний розвиток країни (Herger, 2021).

Банк Англії, заснований у 1694 році, хоч і не був першим, але став найвпливовішим центральним банком у світі. Його роль у забезпеченні фінансової стабільності виходила далеко за межі Великобританії. У XIX столітті, коли Лондон став світовим фінансовим центром, політика Банку Англії мала глобальний вплив. Він встановлював стандарти для банківської практики, які згодом переймалися іншими країнами (Herger, 2021). У Німеччині Рейхсбанк, створений у 1876 році після об'єднання країни, відігравав crucial роль у фінансуванні стрімкої індустріалізації. Тісна співпраця між банком, державою та промисловістю стала характерною рисою німецької моделі капіталізму. Ця модель значно відрізнялася від більш ліберальної британської системи і сприяла швидкому економічному зростанню Німеччини (Herger, 2021). Франція пішла іншим шляхом. Банк Франції, заснований Наполеоном у 1800 році, довгий час залишався під сильним впливом держави. Він відігравав важливу роль у фінансуванні державних витрат та підтримці французької промисловості, що відображало більш централізований підхід до економічного розвитку (Herger, 2021). В Італії, яка пізніше інших великих європейських держав досягла політичного об'єднання, Банк Італії був створений лише у 1893 році. Його головним завданням стало об'єднання розрізнених регіональних фінансових систем та підтримка економічної модернізації країни (Herger, 2021).

Ці відмінності у розвитку та функціях центральних банків відображали різні шляхи, якими країни Європи рухалися до капіталізму. Вони також впливали на формування національних моделей капіталізму, визначаючи роль держави в економіці, характер взаємодії між фінансовим та промисловим секторами, а також ступінь інтеграції у міжнародну фінансову систему.

Антимонопольне регулювання стало важливою складовою державної політики в США з кінця XIX століття. Прийняття Закону Шермана (1890 р.), Закону Клейтона (1914 р.) та створення Федеральної торговельної комісії (1914 р.) мали на меті обмеження монополізації ринків та захист конкуренції (Steinbaum &

Stucke, 2020). Проте, ефективність антимонопольного законодавства часто обмежувалася через різні фактори (Hofstadter, 2012). В Європі антимонопольне регулювання розвивалося повільніше і мало свої особливості в різних країнах. У Німеччині, наприклад, картелі довгий час вважалися корисними для економічного розвитку і не підлягали суворому регулюванню. У Великобританії антимонопольне законодавство з'явилося лише після Другої світової війни.

Розвиток капіталізму в США та Європі відбувався в різних історичних та географічних умовах, що призвело до формування відмінних економічних моделей у цих регіонах. США, не обтяжені феодалними пережитками та багаті на природні ресурси, змогли розвивати свою економіку більш динамічно. Ця перевага дозволила американському капіталізму швидко набирати обертів, створюючи сприятливе середовище для підприємництва та інновацій. Натомість, європейські країни мусили долати вікові традиційні соціальні структури та працювати в умовах обмеженості ресурсів, що уповільнювало їхній економічний розвиток.

Ці базові відмінності вплинули на роль держави в економіці обох регіонів. У США сформувалася модель з обмеженим державним втручанням, хоча уряд все ж відігравав важливу роль у створенні сприятливих умов для бізнесу. Така модель сприяла розвитку приватної ініціативи та формуванню великих корпорацій і трестів. Європейські держави, особливо континентальні, змушені були активніше втручатися в економічні процеси, щоб подолати історичні перешкоди та стимулювати розвиток. Це призвело до формування більш регульованої економічної системи, де важливу роль відігравали картелі та сімейні підприємства, особливо в таких країнах, як Німеччина.

Різні підходи до ролі держави та структури промисловості вплинули на розвиток фінансових систем. У США сформувалася система, орієнтована на фондовий ринок, з провідною роллю інвестиційних банків. Це відповідало потребам великих корпорацій у залученні капіталу та сприяло розвитку культури індивідуального інвестування. В континентальній Європі, особливо в Німеччині, банки відігравали більш активну роль у фінансуванні промисловості, що відображало тісніші зв'язки між фінансовим сектором та виробництвом.

Ці економічні відмінності мали глибокі соціальні наслідки. В США розвинулася культура індивідуалізму та «американської мрії», що підкреслювала можливості особистого успіху в умовах вільного ринку. Європейський капіталізм, зіткнувшись з більш вкоріненими соціальними структурами та обмеженими ресурсами, часто супроводжувався гострішими соціальними конфліктами, що призвело до формування сильних робітничих рухів та розвитку ідей соціального захисту.

Хоча ці відмінності мають глибоке історичне коріння і продовжують впливати на економічні моделі США та Європи до сьогодні, процеси глобалізації та технологічних змін у XX-XXI століттях призвели до певного зближення капіталістичних моделей. Міжнародна конкуренція, обмін ідеями та технологіями, а також глобальні економічні виклики змусили обидва регіони адаптувати свої економічні системи. Проте,

незважаючи на ці конвергентні процеси, суттєві відмінності між американською та європейською моделями капіталізму зберігаються, відображаючи унікальний історичний досвід та культурні особливості кожного регіону.

Еволюція капіталістичних моделей в США та Європі протягом XX-XXI ст.: порівняльний аналіз. Капіталістичні системи в США та Європі пройшли через значні трансформації протягом XX-XXI століть, реагуючи на економічні кризи, політичні зміни та соціальні виклики. Ці еволюційні процеси мали як спільні риси, так і суттєві відмінності, що зумовлювалося історичними, культурними та геополітичними факторами. У США поворотним моментом стала Велика депресія 1929-1933 років, яка поставила під сумнів життєздатність ліберальної економічної моделі (Ardan, 2023). Відповіддю на кризу став «Новий курс» президента Франкліна Рузвельта, який передбачав безпрецедентне розширення ролі федерального уряду в економіці та соціальній сфері (Lehndorff, 2020). Ці реформи трансформували американський капіталізм у бік «соціального лібералізму», посиливши державне регулювання та розширивши соціальні гарантії.

У Європі реакція на Велику депресію була різноманітною. У Великобританії уряд дотримувався більш консервативного підходу, зосередившись на бюджетній економії. Натомість, у Швеції соціал-демократичний уряд започаткував програму, подібну до американського «Нового курсу», яка заклала основи «шведської моделі» соціального добробуту. У Німеччині економічна криза сприяла приходу до влади нацистів, які впровадили систему державного капіталізму з елементами планової економіки (Ardan, 2023).

Післявоєнний період ознаменувався «золотим віком» капіталізму як у США, так і в Західній Європі. В США економіка переживала безпрецедентне зростання завдяки технологічним інноваціям, розширенню внутрішнього ринку та сприятливій міжнародній кон'юктурі (Gross & Sampat, 2023). Цей період характеризувався розширенням середнього класу, підвищенням рівня життя та розвитком системи соціального забезпечення (Chancel *et al.*, 2013).

У Західній Європі післявоєнне відновлення супроводжувалося формуванням різних моделей «соціального ринкового господарства». У Німеччині була впроваджена концепція «соціальної ринкової економіки», яка поєднувала вільний ринок з сильною системою соціального захисту. Франція обрала шлях «дирижизму» – активного державного втручання в економіку та планування (Hall, 1986). У Великобританії лейбористський уряд провів масштабну націоналізацію ключових галузей промисловості та створив Національну службу охорони здоров'я (Chick, 2020).

Важливу роль у повоєнному розвитку капіталізму в Європі відіграли процеси економічної інтеграції. Створення Європейського об'єднання вугілля і сталі у 1951 році, а згодом Європейського економічного співтовариства у 1957 році, заклало основи для формування спільного ринку та гармонізації економічних політик європейських країн (Pomfret, 2021). Кінець 1960-х – початок 1970-х років ознаменувався кризою

повоєнної моделі капіталізму як у США, так і в Європі. Зростання інфляції, уповільнення економічного зростання та енергетична криза 1973 року поставили під сумнів ефективність кейнсіанської економічної політики (Aksakal, 2019). Це створило передумови для неоліберальних реформ в обох регіонах.

У США неоліберальний поворот пов'язаний з президентством Рональда Рейгана (1981-1989). Його адміністрація здійснила низку ринкових реформ, спрямованих на дерегуляцію економіки, приватизацію та зниження податків (Rasmus, 2020). Ці зміни сприяли економічному зростанню та підвищенню ефективності ринків, але також призвели до зростання нерівності та фінансової нестабільності. У Європі неоліберальні тенденції також набули поширення, але їх впровадження було більш поступовим та диференційованим. У Великобританії уряд Маргарет Тетчер (1979-1990) провів радикальні ринкові реформи, включаючи масштабну приватизацію та обмеження впливу профспілок. У континентальній Європі неоліберальні ідеї впроваджувалися більш обережно, зберігаючи елементи «соціальної ринкової економіки».

Процеси економічної глобалізації наприкінці XX – на початку XXI століття мали значний вплив на розвиток капіталізму як у США, так і в Європі. Лібералізація міжнародної торгівлі, зростання транснаціональних корпорацій та інтеграція фінансових ринків трансформували економічні системи обох регіонів (Schoenbaum, 2020). Для США глобалізація відкрила нові можливості для американських компаній на зарубіжних ринках, але також загострила проблеми деіндустріалізації та зростання нерівності (Callaghan, 2021). Європейські країни також зіткнулися з викликами глобалізації, але їх відповіді були різними. Німеччина, наприклад, зуміла зберегти сильну промислову базу завдяки високій якості продукції та інвестиціям у навчання робочої сили. Скандинавські країни адаптували свої моделі соціального добробуту до умов глобальної конкуренції, зберігаючи високий рівень соціального захисту при одночасному підвищенні гнучкості ринку праці.

Фінансова криза 2007-2008 років та наступна Велика рецесія стали серйозним випробуванням для капіталістичних систем по обидва боки Атлантики. У США криза призвела до масштабного втручання держави для порятунку фінансової системи та стимулювання економіки (Jaffee, 2019). В Європі криза виявила структурні недоліки єврозони та призвела до боргової кризи в ряді південноєвропейських країн (Bassago & Bulfone, 2022). Це спонукало до посилення економічної інтеграції та створення нових механізмів фінансової стабільності в ЄС. Еволюція капіталістичних моделей у США та Європі протягом XX-XXI століть характеризується як спільними тенденціями, так і суттєвими відмінностями. Ці відмінності охоплюють широкий спектр аспектів економічної організації, від ролі держави в економіці до специфіки корпоративного управління та соціального захисту. Порівняльний аналіз цих ключових характеристик дозволяє краще зрозуміти унікальні риси капіталізму в обох регіонах та їх еволюцію з часом (Таб. 1).

Таблиця 1. Порівняльна характеристика ключових аспектів капіталізму в США та Європі

Аспект	США	Європа
Роль держави в економіці	Обмежена	Більш виражена, особливо в КЄ
Структура власності	Розпорошена акціонерна власність	Більш концентрована власність
Корпоративне управління	Орієнтація на короткострокові показники	Врахування інтересів різних стейкхолдерів
Трудові відносини	Слабкі позиції профспілок	Сильніші позиції профспілок
Соціальний захист	Фрагментована система	Всеохоплюючі системи, особливо в СК
Охорона здоров'я	Переважно приватне страхування	Універсальна система охорони здоров'я
Економічна інтеграція	Відсутність наднаціональних структур	ЄС та єдина валюта євро
Вплив глобалізації	Впровадження елементів соціального захисту	Гнучкіше регулювання ринків

Примітки: КЄ – континентальна Європа СК – скандинавські країни ЄС – Європейський Союз

Джерела: створено автором

Підсумовуючи, можна зазначити, що еволюція капіталістичних моделей в США та Європі протягом XX-XXI століть демонструє як здатність капіталізму адаптуватися до мінливих умов, так і стійкість національних та регіональних особливостей економічних систем. Кризи та виклики, з якими стикалися капіталістичні системи, призводили до їх трансформації та реформування, але не до фундаментальної зміни їхньої природи. Сучасні виклики, такі як зростаюча нерівність, технологічні зміни, кліматична криза та наслідки пандемії COVID-19, ставлять нові запитання щодо майбутнього капіталізму як в США, так і в Європі. Пошук відповідей на ці виклики, ймовірно, призведе до подальшої еволюції капіталістичних моделей в обох регіонах, можливо, у напрямку більш інклюзивних та стійких форм економічної організації.

Суперечності та виклики капіталізму в США та Європі. На початку XXI століття капіталістичні системи як в США, так і в Європі стикаються з низкою серйозних проблем та викликів, які ставлять під сумнів їх ефективність та легітимність. Хоча деякі з цих проблем є спільними для обох регіонів, їх прояви та підходи до вирішення часто відрізняються, що відображає особливості розвитку капіталізму в США та різних європейських країнах.

Однією з найгостріших проблем капіталізму в США є зростання економічної нерівності та поляризація суспільства (Rouce, 2022). За останні декілька десятиліть спостерігається стійка тенденція до концентрації доходів та багатства в руках невеликої групи найзаможніших американців, тоді як доходи середнього та нижчого класів стагнують. Згідно з дослідженнями, частка національного доходу, що припадає на верхній 1 % населення США, зросла з 10 % у 1980 р. до 20 % у 2016 р. Особливо разючим є зростання нерівності багатства – на частку верхнього 1% населення припадає близько 40 % усіх активів, тоді як нижня половина населення володіє лише 2 % (Chancel *et al.*, 2022).

У Європі проблема економічної нерівності також присутня, але її масштаби та динаміка відрізняються від США. Загалом, європейські країни демонструють нижчий рівень нерівності доходів та багатства порівняно з США. Наприклад, у Німеччині частка національного доходу одна з найвищих в Європі, що припадає на верхній 1 % населення, становить близько 24 % (Dao, 2020), а в скандинавських країнах цей показник значно нижчий. Проте в Європі загалом

спостерігається тенденція до зростання нерівності, особливо після фінансової кризи 2008 року.

Причини зростання нерівності як в США, так і в Європі є комплексними та включають такі фактори, як технологічні зміни, глобалізація, ослаблення профспілок, зміни в податковій політиці та освітній системі. Однак вплив цих факторів різниться між регіонами. У США, наприклад, більш виражена тенденція до зниження податків для заможних верств населення та корпорацій, тоді як в багатьох європейських країнах зберігається більш прогресивна система оподаткування. Деіндустріалізація та структурні зміни в економіці є ще одним викликом для капіталізму як в США, так і в Європі. В США протягом останніх декількох десятиліть спостерігається стійка тенденція до скорочення частки обробної промисловості у ВВП та зайнятості, натомість зростає роль сфери послуг, особливо фінансового сектору та індустрії знань (High, 2020; Medeiros & Trebat, 2022).

У Європі процес деіндустріалізації також має місце, але з певними відмінностями. Наприклад, Німеччина зуміла зберегти сильну промислову базу завдяки високотехнологічному виробництву та експортній орієнтації економіки. Італія, незважаючи на економічні труднощі, зберігає значну частку малих та середніх підприємств у виробничому секторі. Водночас, такі країни як Великобританія пережили більш глибоку деіндустріалізацію, подібну до американської (Elhefnawy, 2021). Фінансіалізація економіки є характерною рисою сучасного капіталізму як в США, так і в Європі, хоча її масштаби та форми відрізняються. В США фінансовий сектор відіграє особливо важливу роль в економіці, і за останні декілька десятиліть його частка у ВВП та корпоративних прибутках істотно зросла. Це призвело до зростання нестабільності та кризовості економічної системи, що яскраво проявилось під час глобальної фінансової кризи 2007-2008 років (Haldane *et al.*, 2010).

У Європі процес фінансіалізації також має місце, але з певними особливостями. У Великобританії, яка має потужний фінансовий сектор, зосереджений в лондонському Сіті, фінансіалізація проявляється найбільш яскраво. У континентальній Європі, особливо в Німеччині, банки традиційно відігравали більш важливу роль у фінансуванні реального сектору економіки, що певною мірою обмежувало фінансіалізацію. Проте і тут спостерігається тенденція до зростання ролі фінансових ринків та інструментів.

Екологічні виклики є спільною проблемою для капіталістичних систем США та Європи. США є одним із найбільших емітентів парникових газів у світі, і значна частина цих викидів припадає на промисловість, транспорт та енергетику. Незважаючи на зростання інвестицій у відновлювану енергетику та «зелені» технології, багато американських компаній продовжують покладатися на викопне паливо та екологічно шкідливі практики (Pascaris & Pearce, 2020).

Європейські країни загалом демонструють більшу прихильність до вирішення екологічних проблем. Європейський Союз прийняв амбітні цілі щодо скорочення викидів парникових газів та переходу до «зеленої» економіки в рамках «Європейського зеленого курсу». Такі країни як Німеччина, Данія та Швеція є лідерами у впровадженні відновлюваних джерел енергії та екологічно чистих технологій. Проте і в Європі існують значні виклики, пов'язані з переходом до сталої економіки, особливо в країнах, які сильно залежать від викопного палива, таких як Польща. Однак варто зазначити, що подібна політика зелених рухів часто виявляється неадекватною, що призводить до накопичення проблем в економіках країн ЄС. Наприклад, Німеччина, яка довгий час вважалася лідером у впровадженні зелених технологій, зіткнулася з рецесією, частково спричиненою високими цінами на енергію та втратою конкурентоспроможності енергоємних галузей промисловості. Аналогічно, Великобританія стикається з економічними труднощами, які частково пов'язані з амбітними цілями щодо скорочення викидів та переходу до відновлюваних джерел енергії.

Загальне сповільнення економіки ЄС також можна частково пов'язати з витратами на зелений перехід. Ці економічні труднощі особливо гостро відчуються в періоди кризи, коли добробут громадян опиняється під загрозою через високі ціни на енергію та втрату робочих місць у традиційних галузях промисловості. Крім того, політики, які активно лобіюють зелену політику,

часто стикаються з падінням рейтингів та втратою довіри виборців, особливо коли економічні наслідки цієї політики стають очевидними. Це створює парадоксальну ситуацію, коли необхідні для довгострокової екологічної стійкості заходи стають політично непопулярними в короткостроковій перспективі. Таким чином, хоча європейські країни і демонструють лідерство у вирішенні екологічних проблем, реалізація цих амбітних цілей виявляється складним завданням, яке вимагає ретельного балансування між екологічними цілями, економічним зростанням та соціальним добробутом.

Соціальні виклики, зокрема проблеми в системі охорони здоров'я, також є спільними для США та Європи, але проявляються по-різному. В США, незважаючи на найвищі у світі витрати на охорону здоров'я, значна частина населення не має медичного страхування або змушена нести непомірний тягар медичних витрат (Emanuel *et al.*, 2021). Пандемія COVID-19 загострила ці проблеми та виявила неготовність американської системи охорони здоров'я до масштабних викликів (Jarrett *et al.*, 2022).

У Європі системи охорони здоров'я загалом є більш доступними та універсальними. Багато європейських країн мають системи державного медичного страхування, які забезпечують широке охоплення населення медичними послугами. Проте і тут існують проблеми, зокрема, довгі черги на деякі види лікування, нестача медичного персоналу в певних регіонах, а також виклики, пов'язані зі старінням населення.

Капіталістичні системи США та Європи, незважаючи на спільні риси, демонструють значні відмінності у підходах до вирішення ключових економічних та соціальних питань. Ці відмінності охоплюють широкий спектр аспектів, від рівня економічної нерівності до ролі держави в економіці та підходів до глобалізації. Порівняльний аналіз цих особливостей дозволяє краще зрозуміти унікальні характеристики капіталізму в обох регіонах та виявити їх сильні і слабкі сторони (Таб. 2).

Таблиця 2. Порівняльна характеристика ключових аспектів капіталізму в США та Європі

Аспект	США	Європа
Економічна нерівність	Вища	Нижча, особливо в СК
Соціальний захист	Менш розвинений	Більш розвинений
Екологічна політика	Менш послідовна, залежить від ПА	Більш послідовна та амбітна
Роль держави в економіці	Обмежена	Більш активна, особливо в КЄ та СК
Структура економіки	Більша деіндустріалізація	Збереження промислової бази в ДЄК
Підхід до міжнародної торгівлі	Традиційно ВТ, зростання протекціонізму	ВТ з акцентом на регулювання

Примітки: СК – Скандинавські країни; ПА – Політичні адміністрації; КЄ – Континентальна Європа; ДЄК – Деякі європейські країни; ВТ – Вільна торгівля

Джерела: створено автором

Незважаючи на ці відмінності, капіталістичні системи США та Європи стикаються з багатьма спільними викликами, які вимагають нових підходів та рішень. Зростаюча нерівність, екологічні проблеми, технологічні зміни та глобальна конкуренція ставлять під сумнів традиційні моделі економічного розвитку.

В обох регіонах ведуться дискусії про необхідність реформування капіталістичної системи для забезпечення більш сталого та інклюзивного розвитку. В США ці дебати часто зосереджуються навколо ідей

«прогресивного капіталізму» або «стейкхолдерського капіталізму», які передбачають більшу увагу до соціальних та екологічних аспектів бізнесу. В Європі обговорюються концепції «соціальної ринкової економіки» та «зеленого зростання».

Пандемія COVID-19 стала каталізатором для переосмислення багатьох аспектів економічної та соціальної політики як в США, так і в Європі. Вона виявила вразливості глобальних ланцюгів поставок, недоліки систем охорони здоров'я та соціального захисту,

а також поглибила існуючі нерівності. У відповідь на ці виклики, уряди по обидва боки Атлантики вдалися до безпрецедентних заходів економічного стимулювання та соціальної підтримки.

Підсумовуючи, можна сказати, що капіталістичні системи США та Європи, незважаючи на свої відмінності, стоять перед спільним викликом – необхідністю адаптації до нових реалій XXI століття. Вирішення проблем економічної нерівності, екологічної стійкості, технологічних змін та соціальної справедливості вимагатиме інноваційних підходів та, можливо, суттєвої трансформації існуючих економічних моделей. Успіх цих зусиль матиме вирішальне значення не лише для майбутнього капіталізму в цих регіонах, але й для глобальної економічної системи в цілому.

Обговорення

Результати даного дослідження виявили певні суперечності та неоднозначні наслідки капіталістичного розвитку як у США, так і в Європі. Аналіз продемонстрував значний внесок капіталізму в зростання економічної могутності та підвищення загального рівня добробуту суспільства в обох регіонах. Капіталістична система, заснована на приватній власності, вільному ринку та підприємництві, забезпечила стрімкий технологічний прогрес, розширення виробництва та споживання, покращення якості життя для значної частини населення. Водночас, дослідження не оминувало увагою і проблемні аспекти капіталістичного розвитку, зокрема загострення соціальних суперечностей та конфліктів. Як у США, так і в Європі розвиток капіталізму супроводжувався посиленням експлуатації найманої праці, зростанням майнової нерівності, періодичними економічними кризами. Однак, ці проблеми проявлялися по-різному в досліджених країнах та на різних етапах розвитку.

Насамперед, дослідження підкреслило вирішальне значення інституційних перетворень для формування капіталістичних систем у США та Європі. Аналіз показав, що розвиток ринкових відносин в обох регіонах спирався на цілеспрямовану розбудову правових та організаційних механізмів, покликаних забезпечити функціонування приватної власності, вільної конкуренції та підприємництва. Водночас, виявлено суттєві відмінності у підходах до інституційного оформлення капіталізму в США та різних європейських країнах.

Ця теза перегукується з висновками D.J. D'Amico (2022), який наголошує на активній ролі держави у формуванні інституційного каркасу капіталізму. Однак, якщо автор зосереджується переважно на американському досвіді, дане дослідження пропонує порівняльний аналіз інституційних траєкторій США та ключових європейських економік. Це дозволило виявити як спільні риси, так і суттєві відмінності у формуванні капіталістичних інститутів по обидва боки Атлантики.

Зокрема, дослідження поглибило розуміння специфіки державного впливу на економіку в різних моделях капіталізму. Воно продемонструвало, що якщо в США переважав більш ліберальний підхід з акцентом на антимонопольному регулюванні та обмеженому соціальному захисті, то в багатьох європейських країнах

держава відігравала активнішу роль у координації економічної діяльності, розвитку соціального партнерства та забезпеченні широких соціальних гарантій. Ці інституційні відмінності мали значний вплив на траєкторії економічного розвитку, формуючи різні моделі капіталізму з власними перевагами та викликами.

Ці критичні спостереження щодо ролі держави в розвитку капіталізму в США та Європі багато в чому співзвучні з положеннями неомарксистської теорії, зокрема з концепцією державно-монополістичного капіталізму, обґрунтованою в працях F. Pollock (2020) та інших представників Франкфуртської школи. Згідно з цим підходом, активне втручання держави в економіку, характерне для розвинених капіталістичних країн у XX столітті, спрямоване не стільки на подолання іманентних суперечностей капіталізму, скільки на їх часткове пом'якшення та стабілізацію в інтересах монополістичного капіталу. Відтак, висновки цього дослідження про суперечливий та неоднозначний вплив капіталізму на суспільний розвиток США та Європи значною мірою кореспондуються з критичним аналізом державно-монополістичного капіталізму в концепції F. Pollock (2020). Утім, на відміну від ортодоксального марксизму, дане дослідження уникає спрощеного протиставлення держави та ринку. Натомість, воно підкреслило діалектичну взаємодію та взаємозумовленість цих інституцій у розвитку як американського, так і європейських варіантів капіталізму. Аналіз показав, що державне регулювання економіки відіграло важливу роль на всіх етапах становлення капіталістичних систем по обидва боки Атлантики, створюючи необхідні передумови для функціонування ринкових механізмів та водночас реагуючи на їхні збої та негативні наслідки. Особливо яскраво ця діалектика проявилася в період Великої депресії та післявоєнної відбудови, коли держави і в США, і в Європі взяли на себе безпрецедентні функції з порятунку економіки та соціального захисту населення.

Водночас, дослідження виявило суттєві відмінності у формах та масштабах державного втручання між США та різними європейськими країнами. Якщо в США переважала модель «вбудованого лібералізму» з обмеженим соціальним захистом, то в Європі сформувалися різні варіанти «соціальної ринкової економіки» з більш активною роллю держави у координації економічної діяльності та забезпеченні соціального добробуту.

Такий нюансований підхід, який враховує як спільні тенденції, так і національні особливості взаємодії держави та ринку, дозволяє глибше зрозуміти складну динаміку розвитку капіталізму в США та Європі. Це вигідно відрізняє дану роботу від більш догматичних варіантів неомарксистської критики, пропонуючи більш диференційований погляд на роль держави в різних моделях капіталістичної економіки.

Ще одним важливим результатом дослідження став порівняльний аналіз впливу капіталізму на зростання продуктивності праці та формування нових економічних інститутів у США та Європі. Аналіз показав, що розвиток капіталістичних відносин, заснованих на ринковій конкуренції, підприємництві та інноваціях, стимулював постійне вдосконалення засобів виробництва, оптимізацію використання ресурсів та

запровадження більш ефективних форм організації праці в обох регіонах. Це знаходило відображення в систематичному підвищенні продуктивності праці, що було одним із ключових факторів економічного зростання як США, так і європейських країн протягом XIX-XX ст.

Водночас дослідження виявляє певні відмінності у темпах та характері цих процесів. Зокрема, США демонстрували більш динамічне зростання продуктивності праці у промисловому секторі, що пояснюється як більшою доступністю природних ресурсів, так і більш гнучкою системою трудових відносин. Натомість, деякі європейські країни, особливо Німеччина та скандинавські держави, досягли вищих показників продуктивності у високотехнологічних галузях та сфері послуг завдяки ефективнішій системі професійної освіти та більш розвиненому соціальному партнерству.

Становлення капіталізму в обох регіонах супроводжувалося формуванням нових інститутів, покликаних забезпечити функціонування ринкової економіки, – від системи комерційного права та банківського кредитування до бірж, страхових компаній, професійних асоціацій тощо. Проте і тут спостерігалися певні регіональні особливості. Якщо в США переважав більш ліберальний підхід до формування економічних інститутів з акцентом на саморегулюванні ринку, то в багатьох європейських країнах держава відігравала активнішу роль у створенні та регулюванні цих інституцій (Head, 2006).

Ці висновки певною мірою перегукуються з результатами дослідження економіки Толаї, здійсненого T.S. Epstein (2019). Попри кардинальні відмінності в рівні розвитку та історико-культурному контексті, обидва дослідження демонструють вирішальне значення капіталістичних відносин для модернізації традиційних суспільств та активізації економічного зростання. Зокрема, вчений відзначає ключову роль таких факторів, як впровадження нових технологій, розвиток торгівлі та кредиту, зміни в організації виробництва та розподілі праці для підвищення продуктивності господарської діяльності толаїв під впливом їх залучення до глобальної капіталістичної системи. Ці спостереження багато в чому суголосні з висновками даного дослідження щодо ролі технологічних інновацій, розвитку фінансових інститутів та трансформації трудових відносин у становленні капіталізму в США та Європі.

Ці особливості зумовили більш високі темпи та органічний характер капіталістичної модернізації США та Європи порівняно з постколоніальними суспільствами «периферії». Водночас, дане дослідження виявляє і суттєві відмінності між американською та європейськими моделями капіталізму. Зокрема, в США спостерігалася більша динаміка ринкових перетворень та інновацій, тоді як у багатьох європейських країнах капіталістична модернізація відбувалася більш поступово, зі збереженням певних елементів традиційних соціально-економічних структур.

Дане дослідження приділяє значну увагу різноманітності моделей капіталізму в Європі та США, а також їх впливу на економічний розвиток. Аналіз показує, що існують суттєві відмінності між ліберальною ринковою економікою США та координованими ринковими економіками деяких європейських країн. Ці відмінності проявляються у ролі держави, структурі ринку

праці, системі соціального захисту, корпоративному управлінні тощо. Дослідження демонструє, що кожна модель має свої переваги та недоліки, які по-різному впливають на економічне зростання, інновації, соціальну рівність та адаптивність до глобальних викликів. Ці спостереження багато в чому перегукуються з висновками A. Johnston & A. Regan (2021) щодо різноманітності моделей капіталізму в Європейському Союзі. Автори аналізують здатність ЄС інтегрувати різні моделі капіталізму, наголошуючи на існуванні суттєвих інституційних відмінностей між країнами-членами. Вони виділяють ліберальні ринкові економіки (наприклад, Велика Британія), координовані ринкові економіки (Німеччина, скандинавські країни) та змішані ринкові економіки (країни Південної Європи). Автори стверджують, що ці відмінності створюють значні виклики для економічної інтеграції та координації політики в рамках ЄС.

Одним із найбільш істотних наукових результатів даного дослідження є порівняльний аналіз ролі рабства та колоніальної експлуатації в генезі капіталістичних систем США та Європи. Спираючись на широке коло історичних джерел, дослідження доводить, що ці форми примусової праці не були архаїчними пережитками минулого чи девіаціями від магістрального шляху розвитку капіталізму. Навпаки, вони утворювали органічну складову процесу первісного нагромадження капіталу та розвитку індустрії в обох регіонах. У випадку США аналіз показує, що плантаційне рабство афроамериканців на Півдні відігравало ключову роль у забезпеченні сировиною (передусім бавовною) промисловості Півночі, а також у формуванні внутрішнього ринку та фінансової системи країни. Масове використання підневільної праці забезпечувало колосальні прибутки плантаторів, які інвестувалися в різні сфери економіки, живлячи промисловий переворот. Щодо Європи, дослідження висвітлює роль колоніальної експлуатації у нагромадженні капіталу та стимулюванні економічного розвитку метрополій. Зокрема, аналізується вплив работоргівлі та плантаційного господарства у колоніях на розвиток портових міст, фінансових центрів та промисловості в таких країнах як Велика Британія, Франція та Нідерланди.

Ці результати багато в чому суголосні з висновками дослідження T. Burnard & G. Riello (2020), які обґрунтовують тезу про ключову роль рабства в генезі не лише американського, а й британського капіталізму. Спираючись на широке коло джерел та історіографії, автори показують, як работоргівля та експлуатація рабської праці в плантаційних господарствах Вест-Індії та південних колоній сприяли нагромадженню торгового та фінансового капіталу, розширенню внутрішнього ринку та стимулюванню технологічних інновацій в метрополії, закладаючи підґрунтя для промислового перевороту. Водночас, дане дослідження пропонує більш диференційований аналіз, виявляючи як спільні риси, так і відмінності у ролі рабства та колоніальної експлуатації в економічному розвитку США та різних європейських країн. Зокрема, підкреслюється, що якщо для США рабство було внутрішнім феноменом, тісно пов'язаним з політичними та соціальними інститутами країни, то для європейських держав колоніальна

експлуатація була переважно зовнішнім чинником, що впливав на економіку опосередковано.

Дане дослідження розглядає складну взаємодію між капіталізмом та суспільними благами (commons) в контексті економічного розвитку США та Європи. Аналіз показує, що процес становлення капіталістичних відносин супроводжувався не лише приватизацією та комерціалізацією ресурсів, але й створенням нових форм спільного користування та управління суспільними благами. Особлива увага приділяється ролі цифрових технологій у формуванні нових моделей співпраці та обміну, які кидають виклик традиційним капіталістичним структурам власності та виробництва. Ці спостереження значною мірою перегукуються з висновками дослідження А. Arvidsson (2020), який аналізує динаміку відносин між капіталізмом та суспільними благами в сучасну епоху. Автор стверджує, що розвиток інформаційних технологій та мережових форм організації створює нові можливості для колективного виробництва та розподілу цінностей поза межами ринкових механізмів. Він виділяє різні форми “commons-based peer production”, від програмного забезпечення з відкритим кодом до спільних міських проектів, які демонструють потенціал альтернативних економічних моделей.

Водночас, дане дослідження пропонує більш нюансований погляд на роль держави та правових інститутів у регулюванні взаємодії між капіталістичними та некапіталістичними формами економічної діяльності. Воно показує, як законодавство та політика в різних країнах по-різному впливали на баланс між приватними та суспільними інтересами, формуючи специфічні національні моделі капіталізму. А. Arvidsson (2020), натомість, більше уваги приділяє потенціалу самоорганізації та горизонтальних форм координації в рамках “commons-based” економіки. Дане дослідження розглядає вплив капіталізму на економічний розвиток США та Європи в широкій історичній перспективі, приділяючи особливу увагу трансформаціям капіталістичної системи у другій половині XX – на початку XXI століття. Аналіз показує, що цей період характеризувався значними структурними змінами в організації виробництва, фінансовій системі, міжнародних економічних відносинах та ролі держави в економіці. Дослідження виявляє як спільні тенденції, так і відмінності у розвитку американського та європейських варіантів капіталізму, зокрема в контексті глобалізації, технологічних інновацій та соціально-економічних викликів.

Ці спостереження багато в чому перегукуються з концепцією «пізнього капіталізму», розробленою Е. Mandel (2024) та оновленою в його останніх працях. Автор розглядає «пізній капіталізм» як особливу фазу розвитку капіталістичної системи, що характеризується зростаючою роллю держави в економіці, інтенсифікацією процесів концентрації та централізації капіталу, прискоренням технологічних інновацій та глобалізацією економічних відносин. Він аналізує ці процеси в контексті довгострокових циклів капіталістичного розвитку, приділяючи особливу увагу механізмам кризи та відновлення. Водночас, між дослідженнями є і суттєві відмінності. Дана робота пропонує більш емпірично орієнтований аналіз, спираючись

на широкий спектр історичних даних та конкретних прикладів з економічного розвитку США та європейських країн. Натомість, підхід Е. Mandel (2024) є більш теоретичним та узагальнюючим, спрямованим на виявлення фундаментальних законів руху капіталістичної системи. Підсумовуючи, можна констатувати, що результати даного дослідження істотно збагачують та проблематизують сучасні наукові уявлення про закономірності та суперечності розвитку капіталізму в США та Європі. Порівняльний аналіз висновків роботи з концептуальними підходами інших авторів демонструє евристичну цінність та новаторство запропонованої дослідницької перспективи.

Дослідження ґрунтується на ретельному опрацюванні теоретичних здобутків сучасної історіографії, творчо розвиваючи найбільш продуктивні концепції та підходи – від нової інституціональної економічної історії та неомарксизму до «нової історії капіталізму» та постколоніальних студій. Водночас, робота пропонує оригінальний синтез цих дослідницьких традицій на ґрунті системного порівняльного аналізу американського та європейського історичного досвіду. Такий підхід дозволяє створити цілісну, багатовимірну картину генези та еволюції капіталізму в США та Європі в єдності його економічних, політико-правових, соціокультурних вимірів. Критичне зіставлення результатів дослідження з висновками інших науковців не лише підтверджує усталені концепції, а й виявляє їхні прогалини та суперечності, окреслюючи нові перспективи для подальших досліджень у цій галузі.

Висновки

Проведений в дослідженні аналіз показав, що технологічний прогрес та інновації були ключовими факторами економічного зростання в обох регіонах, але з різними підходами. США демонстрували більшу гнучкість в адаптації технологій завдяки розвиненій патентній системі та співпраці університетів з бізнесом. Європейські інновації часто залежали від державної підтримки та планування. Розвиток інфраструктури, особливо транспортної, став критичним для економічного зростання. В США це призвело до масштабного будівництва залізниць і доріг, сприяючи формуванню єдиного ринку. В Європі інфраструктурний розвиток відбувався під більшим державним контролем. Вплив капіталізму на соціальну структуру різнився, зокрема в США розвинулася культура індивідуалізму, що сприяло динамічному середньому класу, але призвело до значної нерівності. В Європі гостріші соціальні конфлікти зумовили формування сильних робітничих рухів та розвинутіших систем соціального захисту, що призвело до меншої економічної нерівності порівняно з США.

Дослідження показало, що роль держави в економіці суттєво відрізнялася в США та Європі. В США сформувалася модель з обмеженим державним втручанням, хоча уряд все ж відіграв важливу роль у створенні сприятливих умов для бізнесу. Європейські держави, особливо континентальні, змушені були активніше втручатися в економічні процеси, що призвело до формування більш регульованої економічної системи. Аналіз еволюції капіталістичних моделей протягом XX-XXI століть виявив, що обидва регіони

зіткнулися з необхідністю адаптації до нових викликів, таких як глобалізація, технологічні зміни та екологічні проблеми. Дослідження також виявило, що капіталістичні системи США та Європи стикаються з низкою спільних викликів на початку XXI століття. Це зростаюча економічна нерівність, екологічні проблеми, технологічні зміни та глобальна конкуренція. Однак підходи до вирішення цих проблем часто відрізняються, що відображає історично сформовані особливості економічних моделей в обох регіонах.

Перспективи подальших досліджень включають більш детальний аналіз впливу технологічних інновацій на розвиток капіталізму в США та Європі, дослідження трансформації капіталістичних моделей під впливом глобалізації та цифровізації

економіки, а також вивчення нових форм капіталізму, що формуються у відповідь на сучасні виклики, такі як зміна клімату та соціальна нерівність. Особливо актуальним є дослідження адаптації капіталістичних систем до умов пост-пандемічного світу та нових геополітичних реалій.

Подяки

Немає.

Фінансування

Дослідження не отримувало фінансування.

Конфлікт інтересів

Немає.

UDC: 338(73)+327.7
DOI: 10.59214/ua.fa/2.2025.57

Ermir Shahini*

Doctor of Economics, Associate Professor

Alexander Moisiu University of Durres

2001, 1 Currila Str., Durres, Albania

<https://orcid.org/0000-0002-0083-1029>

Global implications of the transformations in the US economy during the 20th and 21st centuries

Abstract. The impact of capitalism on the economic development of the USA and Europe remains a significant subject of research, given the prominent role the United States plays in the global economy and international relations. This study aimed to conduct a comprehensive comparative analysis of the influence of the capitalist model on the economic development of Europe and the USA from the Industrial Revolution to 2024. To achieve this aim, a wide range of historical sources, statistical data, and scholarly literature were analysed, enabling the long-term evolution of capitalism in the USA to be traced and its impact on economic development and social life in both regions to be thoroughly assessed. Particular attention was given to the comparative analysis of the development of capitalist relations in the United Kingdom, Germany, France, Italy, and the Nordic countries, as well as to identifying common features and differences in the formation of capitalist models on both sides of the Atlantic. The findings indicated that the liberal and neoliberal systems played a decisive role in the economic rise of the USA and the leading European countries, fostering high growth rates, technological advancement, and improvements in living standards. Simultaneously, the development of capitalism was accompanied by the intensification of social contradictions, growing inequality, and environmental degradation. The study showed that from the colonial era to 2024, capitalism in the USA and Europe underwent constant transformations, evolving from its early forms to mature corporate and financial capitalism. The study explored the dialectic of positive and negative consequences of capitalist development for different social groups and spheres of life. Capitalism contributed to the unleashing of productive forces and technological progress, but also generated exploitation and social injustice. The findings of the study can be used by economists, policymakers, and scholars in developing more balanced economic strategies that take into account both the advantages of the capitalist system and ways to address its shortcomings. International organisations and think tanks can apply these findings to formulate recommendations regarding global economic governance and sustainable development

Keywords: Industrial Revolution; social inequality; globalisation; deregulation; monopolisation

Introduction

Research into the impact of capitalism on the economic development of Europe and the USA is of paramount importance, given the significant role these regions play in the global economy and international relations. The USA and leading European countries are among the world's most powerful economies, and the capitalist model of economic development has served as the bedrock for the formation of their modern states. Examining and comparing the experience of the USA and European countries in establishing capitalist economies can yield valuable insights for other nations striving to attain a high level of economic development and prosperity for their citizens. The problematic nature of this research lies in the existence of persistent debates concerning the effectiveness

and fairness of the capitalist model, both in the USA and in Europe, notwithstanding its widely acknowledged success.

On the one hand, critics of capitalism argue that it promotes the excessive concentration of wealth in the hands of a limited number of individuals, exacerbating social inequality and creating conditions for the exploitation of workers. They assert that the capitalist system leads to an uneven distribution of resources and opportunities, which in turn generates social tension and conflict within society (Levy, 2021). Furthermore, according to critics, capitalism often neglects the interests of the most vulnerable segments of the population, prioritising profit maximisation for the owners of capital. On the other hand, proponents of capitalism contend that it is the principles of

Received: 03.01. 2025, Revised: 28.03.2025, Accepted: 25.04.2025

Suggested Citation:

Shahini, E. (2025). Global implications of the transformations in the US economy during the 20th and 21st centuries. *Foreign Affairs*, 35(2), 58-63. doi: 10.59214/ua.fa/2.2025.58.

*Corresponding author

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

the free market and competition that are the key drivers of innovation, increased labour productivity, and economic growth. They argue that the capitalist system creates incentives for entrepreneurship, investment, and the development of new technologies, which ultimately contribute to the improvement of overall societal well-being. In their view, market competition motivates companies to constantly improve their goods and services, which benefits consumers. Furthermore, proponents of capitalism believe that it provides people with greater economic freedom and opportunities to realise their talents and abilities.

The role of the USA in shaping global capitalism and the relationship between economic and political power are examined in the research by L. Panitch & S. Gindin (2021). The authors contend that American capitalism has had a significant influence on the development of the global economy and international relations. Capitalist development in the USA during the interwar period, including its specific manifestations and consequences, are analysed in the study by G. Krozewski (2023). The author examines the impact of the Great Depression on the transformation of the capitalist system and the role of the state in regulating the economy. The phenomenon of state capitalism in the USA, its characteristics and consequences for the country's economic development, are explored in the articles by F. Pollock (2020) and D.J. D'Amico (2022); the authors discuss the role of the state in economic processes and the potential and limitations of state regulation within the capitalist system.

The global impact of Atlantic slavery on the development of the capitalist economy is explored in the study by J.E. Inikori (2020). The author asserts that the Atlantic slave trade and plantation economies played a key role in shaping the capitalist world economy, which had significant consequences for the socio-economic development of both Europe and the USA. The impact of capitalism on living standards and population well-being on a global scale is analysed in the study by D. Sullivan & J. Hickel (2023); the authors examine the dynamics of real wages, health indicators, and mortality rates since the 16th century, enabling the evaluation of the long-term consequences of capitalist development for different regions of the world, including Europe and the USA. The evolution of capitalism from a global historical perspective is explored in the research by A.D. Edwards *et al.* (2020); the authors analyse the development of capitalist relations in different parts of the world, including Europe and the USA, enabling the identification of commonalities and distinctions in the shaping of capitalist models in different historical and cultural contexts.

Despite a significant body of research dedicated to the impact of capitalism on the economic development of Europe and the USA, this topic remains relevant and requires further investigation. Specifically, issues that remain underexamined include the transformation of capitalist models in both regions in the context of globalisation and technological change, the impact of capitalism on social structure and inequality within European and US societies, the environmental consequences of the capitalist system's operation, among others.

This research aimed to conduct a comprehensive comparative study of the impact of capitalism on the economic

development of Europe and the United States of America during the period from 1760 (the beginning of the Industrial Revolution) to 2024. To achieve this aim, the following objectives were set:

- ◆ to investigate the historical preconditions and stages of the formation of the capitalist model in Europe and the USA from 1760 to 2024;
- ◆ to analyse the main factors contributing to economic growth under capitalism in Europe and the USA throughout the period under review;
- ◆ to conduct a comparative analysis of the impact of capitalism on the social structure and living standards of different strata of society in European countries and the USA from the late 18th century to 2024.

Materials and Methods

This study was based on a comprehensive interdisciplinary approach to examining the impact of capitalism on the economic development of the USA and Europe. To ensure a comprehensive analysis, broad chronological parameters were defined for the study, spanning from the beginning of the 19th century, when the Industrial Revolution unfolded, up to 2024. This enabled the tracing of the long-term evolution of capitalist systems in both regions. The study focused on examining the impact of capitalism on the economic development of the USA and key European countries – Great Britain, Germany, France, Italy, Sweden, and the Netherlands. The analysis covered numerous aspects, including the formation of the institutional structure of the market economy, the dynamics of economic growth, structural changes, the development of the financial system, the impact on social structure, and the role of the state in the economy. To identify the historical preconditions and stages of the formation of capitalism, the historical-genetic method was applied. This enabled the reconstruction of the context and conditions under which capitalist relations emerged, to trace the evolution of economic forms, and to identify critical points of transformation within the economic systems of the USA and European countries. The analysis of the dynamics of economic development was conducted using economic-statistical methods. The construction of time series and the calculation of various indicators enabled the analysis of long-term trends in economic growth, changes in the structure of the economy, and fluctuations in business activity. The application of correlation-regression analysis helped to establish relationships between various parameters of economic development.

The investigation into the institutional structure of capitalism and the role of the state in the economy required the use of institutional analysis methods. This enabled the tracing of the formation of the basic institutions of the market economy and to analyse of the evolution of systems of state regulation in different countries. A significant component of the research was the comparative analysis of the impact of capitalism on the economic development of the USA and European countries. This enabled the identification of commonalities and distinctions in the establishment and evolution of capitalist systems, to compare models of corporate governance, financial systems, the role of the state in the economy, and approaches to addressing social problems.

At the final stage, the findings were synthesised and conclusions were drawn. Synthesising the analysed data enabled the identification of patterns and specific features of capitalism's impact on the economic development of the USA and European countries, its contradictory social consequences, and outlining the prospects for the continued evolution of capitalist systems. The application of a set of research methods and the inclusion of diverse information ensured a comprehensive study of the impact of capitalism on the economic development of the USA and Europe from a historical perspective. The interdisciplinary nature of the research enabled a multifaceted analysis of the complex and ambiguous phenomenon of capitalism within different national contexts and to obtaining of scientifically sound conclusions.

Results

Historical preconditions and stages in the development of capitalism in Europe and the USA. The formation of the capitalist model in the USA and Europe originates in the colonial period and the Industrial Revolution, yet the trajectories of capitalist development in these regions exhibited distinct features. In the USA, the development of capitalism began with the intensification of commodity-money relations in the British colonies of North America during the 17th-18th centuries. The colonial economy was primarily based on agriculture, crafts, and trade. The process of primitive accumulation of capital unfolded gradually, and market institutions and an entrepreneurial class emerged (Kulikoff, 2014; McCusker & Menard, 2014).

A key factor contributing to capitalist relations during the colonial era in America was the spread of private land ownership. The English Crown granted land to colonists, facilitating the growth of farming and plantation economies (Knowles, 2022). Slavery developed extensively in the South, which formed the foundation for the operation of plantation economies and the export of agricultural products. At this time in Europe, comparable developments were taking place, albeit with some variations. In Great Britain, which became the pioneer of the Industrial Revolution, the process of primitive capital accumulation took place via the enclosure of common lands and the displacement of peasants to cities, where they became wage labourers (Webster, 2023). This process was slower in France and Germany due to the persistence of feudal relations. The Industrial Revolution, which began in Great Britain in the mid-18th century and later spread to other European countries and the USA, marked a pivotal phase in the evolution of capitalism. In England, the textile industry, metallurgy, and engineering served as the engines of economic growth. James Watt's invention of the steam engine in 1769 revolutionised production and transport (Baracca, 2023).

The Industrial Revolution unfolded slightly later in the USA, around the turn of the 18th and 19th centuries (Gilroy, 2023). A significant impetus was provided by the invention of the cotton gin by Eli Whitney in 1793, which facilitated the mechanisation of textile production. The USA possessed an advantage in having abundant natural resources and a lack of feudal vestiges, which contributed to faster economic growth. Industrialisation in France and Germany lagged slightly behind that of Great Britain and the USA, but they also experienced a significant industrial

surge in the 19th century. In France, the development of capitalism was stimulated by state investment in infrastructure and industry, particularly during the Second Empire (1852-1870) (Lafrance & Miller, 2023). In Germany, a significant role in the development of capitalism was played by banks and cartels, which provided finance for industry and the concentration of production (Hilferding, 2023).

An important aspect in the development of capitalism in both the USA and Europe was the improvement of transport infrastructure. The construction of canals, railways, and roads contributed to reduced transport costs, the expansion of markets, and the acceleration of trade. In the USA, the construction of the transcontinental railway in the 1860s connected the East and West coasts, stimulating economic development and the settlement of new territories (Goodrich, 1960). In Europe, the development of railway transport also held immense significance, particularly in Great Britain and Germany. The second half of the 19th century was marked by the concentration of capital and monopolisation in both the USA and Europe. In the USA, this period, known as the Gilded Age, was characterised by the formation of large corporations and trusts. Companies such as Standard Oil, U.S. Steel, and the American Tobacco Company established control over entire sectors of the economy (Sawyer, 2019). Monopolisation allowed corporations to dictate prices, restrict competition, and earn excessive profits. Concentration of production also occurred in Europe, albeit with certain national peculiarities. In Germany, powerful industrial conglomerates, known as cartels, were formed, which united producers in a specific sector to control prices and markets (Hilferding, 2023). In Great Britain, the process of monopolisation was less pronounced, but the growth of large corporations was also observed, particularly in heavy industry and shipbuilding (Payne, 1967).

An important difference between the USA and Europe was the development of the banking system and financial capital. In the USA, large investment banks such as J.P. Morgan & Co. were formed, which played a key role in the financing industry and the concentration of capital. In Europe, particularly in Germany, a system of universal banks developed, which combined commercial and investment functions and had close ties with industry (Hilferding, 2023). The development of capitalism was accompanied by significant social changes and conflicts in both the USA and Europe. The formation of the industrial proletariat and the bourgeoisie, urbanisation, and growing social inequality were characteristic of both regions (Laurie, 1989). The Gilded Age was accompanied by the intensification of social contradictions, the rise of the labour movement, and strikes. Social conflicts, such as the Pullman Railway Strike (in 1894) and the Lawrence Textile Strike (in 1912), reflected the intensification of class struggle under conditions of monopolistic capitalism (Winslow, 2020). Mass labour protests also occurred in Europe, and trade unions and socialist parties were formed.

The state's reaction to social problems and the regulation of the economy differed between the USA and Europe. In the USA, in the late 19th and early 20th centuries, anti-monopoly laws (the Sherman Act of 1890, the Clayton Act of 1914) were passed, aimed at limiting monopolies and protecting competition (Stern, 2022). In Europe, particularly in Germany and Great Britain, the state

intervened more actively in the economy and the social sphere. For instance, under Bismarck in Germany, the world's first systems of social insurance were introduced (Hilferding, 2023). Colonial expansion played an important role in the development of capitalism in both the USA and European countries. The USA expanded its territory westward, which provided access to new resources and markets. European powers, particularly Great Britain, France, Germany, and the Netherlands, created large colonial empires, which became sources of raw materials and markets for manufactured goods. At the turn of the 19th-20th centuries, a transition to monopolistic capitalism occurred in both the USA and leading European countries. Nevertheless, this process exhibited distinctive characteristics across various nations. In the USA, large trusts and holdings were formed, which often controlled entire sectors of the economy. In Germany, cartels and syndicates predominated, which united producers to regulate prices and markets. In Great Britain, the process of monopolisation was less pronounced, but an increase in the concentration of production was also observed.

The First World War had a significant impact on the development of capitalism in both the USA and Europe. For European countries, the war led to immense human and economic losses and the destruction of industry and infrastructure. The USA, conversely, emerged from the war strengthened, becoming a global creditor and a leading economic power. The interwar period was characterised by instability and crises within the capitalist system. The Great Depression of 1929-1933 hit both the USA and European countries, leading to mass unemployment and a decline in production (Arđan, 2023). The reaction to the crisis differed across countries. In the USA, Franklin Roosevelt's New Deal programme was introduced, which involved active state intervention in the economy and the social sphere (Lehndorff, 2020). In Europe, reactions to the crisis ranged from increased state regulation (as in Great Britain and France) to the establishment of totalitarian regimes (as in Germany and Italy).

After the Second World War, the development of capitalism in the USA and Western Europe diverged. The USA strengthened its role as the leading global economic power; its economic model was founded on free-market principles with limited state intervention. In Western Europe, particularly in the Nordic countries, Germany, and France, a model of the "social market economy" or the "welfare state" emerged, which entailed an active role for the state in the economy and a developed system of social protection (Katuninec & Diener, 2021). In the second half of the 20th century, both the USA and Western European countries experienced a period of rapid economic growth, often referred to as the Thirty Glorious Years (1945-1975). This period was characterised by high rates of economic growth, low unemployment and inflation, rising living standards, and the formation of a mass consumption society (Bresser-Pereira, 2020). However, from the 1970s onwards, the capitalist system once again faced challenges. The oil crises of 1973 and 1979, rising inflation, and the slowdown of economic growth led to a rethinking of economic policy. In the 1980s, the era of neoliberalism began in the USA and Great Britain, associated with the names of Ronald Reagan and Margaret Thatcher (Quiggin, 2021).

This policy entailed deregulation of the economy, privatisation, tax cuts, and a reduction in the role of the state.

In the final decades of the 20th and the beginning of the 21st century, capitalist development in the USA and Europe was shaped by globalisation, technological change, and the financialisation of the economy. There was a growing role for multinational corporations, the integration of financial markets occurred, and new sectors of the economy developed related to information technology. The global financial crisis of 2007-2009 revealed the vulnerability of the contemporary capitalist system and led to new discussions about the role of the state in the economy and the need for financial market regulation (Olbrys, 2021). This crisis had serious consequences for both the USA and European countries, particularly for Southern Europe.

In summary, the development of capitalism in the USA and Europe had both common features and significant differences. Common among these were tendencies towards the concentration of production and capital, technological progress, urbanisation, and the formation of a mass consumption society. Differences were evident in the role of the state in the economy, models of social protection, and the structure of industry and the financial system. The USA has traditionally been characterised by a more liberal model of capitalism with less state intervention, whereas in Europe, particularly on the Continent, a model of socially oriented capitalism emerged with a greater role for the state in the economy and the social sphere. These differences persist in the 21st century, although the processes of globalisation and technological change are leading to a certain convergence of capitalist models across different countries.

Key factors of economic growth in the USA and Europe under capitalism: A comparative analysis. The development of the capitalist system in the USA and Europe was accompanied by rapid economic growth, driven by several key factors which had both common features and significant differences in both regions. In the USA, one of the defining factors of economic success was technological advancement and innovative activity. American inventors and entrepreneurs vigorously introduced new technologies into manufacturing, enabling increases in labour productivity, lowering costs, and enhancing product quality. Innovations such as the telegraph, telephone, electric lighting, the internal combustion engine, and assembly line production revolutionised various sectors of the economy and facilitated the creation of new industries (Hounshell, 2023).

In Europe, technological progress also played a key role, but its character and pace differed across countries. Great Britain, as the pioneer of the Industrial Revolution, long maintained leadership in technological innovation, particularly in the textile industry and metallurgy (Baracca, 2023). Germany, a later entrant to industrialisation, made significant breakthroughs in the chemical industry and electrical engineering. France distinguished itself with innovations in automobile manufacturing and aviation (Cameron, 2000).

The system of patent law and intellectual property protection played a significant role in fostering innovation in the USA. The US patent law, originating in the late 18th century, provided inventors and innovators

with the opportunity to profit from their inventions and stimulated technological development (Adams, 2019). Simultaneously, the practice of patent licensing and the creation of patent pools contributed to the dissemination of innovations and their commercialisation. In Europe, patent systems also developed, albeit with some variations. For example, in Germany, the patent system was closely linked to the state's industrial policy and contributed to the development of cartels (Hilferding, 2023).

The US system of higher education and scientific research made a substantial contribution to technological advancement. Leading US universities, such as the Massachusetts Institute of Technology, Stanford University, and the University of California, Berkeley, served as hubs of innovation and fostered collaboration between academic research and industry (Gordon & Schultz, 2020). Federal funding of scientific research, particularly in the areas of defence and healthcare, also played an important role in stimulating technological development (Datta *et al.*, 2019).

In Europe, the system of higher education and scientific research exhibited its own characteristics. The German model of the research university (Humboldtian model of higher education), which combined teaching and research, became a model for many countries (Bongaerts, 2022). In France, an important role was played by specialised higher education institutions (Grandes Écoles) and state research institutions (Picard, 2023). Great Britain retained its traditional system of elite universities, but also developed new technical educational institutions.

The development of infrastructure, particularly the transport system, became one of the key factors of economic growth in both the USA and Europe. In the USA, the construction of canals, railways, roads, and airports contributed to reduced transport costs, accelerating the circulation of goods, and the expansion of markets. The development of the railway network was of particular significance, notably the construction of transcontinental railways such as the First Transcontinental Railroad (1869), which enabled the connection of the country's East and West coasts (Glaeser & Poterba, 2020).

In Europe, the development of transport infrastructure was also critically important for economic growth. Great Britain was the first to create an extensive railway network, which stimulated its industrial development (Baracca, 2023). In France, an important role was played by the construction of canals and roads, which was often undertaken on state initiative. Germany, after unification in 1871, actively developed its railway network, which contributed to the country's economic integration (Braun & Franke, 2022).

Entrepreneurship and competition were the driving forces of economic development in both the USA and Europe, but their manifestations had certain differences. In the USA, the economic system, founded on the principles of the free market and limited state intervention, created a particularly favourable environment for the development of entrepreneurial initiative and business. The entrepreneurial culture, shaped in the USA throughout the 19th and 20th centuries, fostered risk-taking, innovation, and hard work. Prominent entrepreneurs such as Andrew Carnegie, John Rockefeller, Henry Ford, and others served as

inspiration for later generations of entrepreneurs and contributed to the affirmation of free-market values.

In Europe, entrepreneurship also played an important role, but its character often differed. In Great Britain, similar to the USA, there was a strong tradition of individual entrepreneurship. In Germany, an important role was played by family businesses and close cooperation between banks and industry. In France, the state often played a more active role in stimulating entrepreneurship and industrial development.

Competition was an integral feature of the capitalist system in both the USA and Europe, but its intensity and forms varied. In the USA, the absence of strict state restrictions and regulations allowed companies to compete freely for markets and consumers. Competition stimulated entrepreneurs to introduce innovations, increase production efficiency, and enhance product quality (Rosenberg, 2020).

In Europe, competition often took different forms. In Germany, cartels were prevalent, which limited competition within industries but contributed to the competitiveness of German industry in international markets (Hilferding, 2023). In Great Britain, competition was freer, but was often limited by informal gentlemen's agreements among businessmen. State policy played an important role in the development of capitalism in both the USA and Europe, but its forms and intensity differed significantly. In the USA, despite the prevalence of economic liberal ideas, the government implemented several measures aimed at supporting and regulating economic activity. Throughout the 19th century, the USA pursued a policy of protectionism, imposing high tariffs on imported goods to protect national industry (Irwin, 2020). State support for education, science, and innovation also played an important role (Geiger, 2017; Goldin & Katz, 2018).

In Europe, the role of the state in the economy was often more pronounced. In France, the state actively intervened in the economy, carrying out planning and supporting key industries (Warloutzet, 2020). In Germany, the state cooperated closely with industrial cartels and banks to stimulate economic development (Hilferding, 2023). In Great Britain, state intervention was less pronounced, but nonetheless played an important role, particularly during periods of economic crisis.

Regulation of the financial system and ensuring economic stability were important aspects of state policy in both the USA and Europe. In the USA, the creation of the Federal Reserve System in 1913 allowed for the centralisation of control over monetary policy and the prevention of financial crises (Bordo & Prescott, 2023). During the Great Depression of the 1930s, the US government introduced several regulatory measures to stabilise the financial system (Peretz & Schroedel, 2009).

The development of central banks and financial regulation in Europe played a key role in the formation of the capitalist system, with each country having its own specific characteristics reflecting its historical trajectory and economic needs. Sweden became a pioneer in the creation of a central bank by founding the Riksbank in 1668. This fact is often overlooked, but it highlights the early emergence of financial institutions in Scandinavia. The Riksbank initially operated as a commercial bank but gradually evolved into a fully-fledged central bank, which contributed

to the stability of the Swedish financial system and supported the country's economic development (Herger, 2021).

The Bank of England, founded in 1694, although not the first, became the most influential central bank in the world. Its role in ensuring financial stability extended far beyond Great Britain. In the 19th century, when London became the world's financial centre, the Bank of England's policies exerted worldwide influence. It set standards for banking practice, which were subsequently adopted by other countries (Herger, 2021). In Germany, the Reichsbank, created in 1876 after the country's unification, played a crucial role in financing rapid industrialisation. Close cooperation between the bank, the state, and industry became a characteristic feature of the German model of capitalism. This model differed significantly from the more liberal British system and contributed to Germany's rapid economic growth (Herger, 2021). France followed a different path. The Bank of France, founded by Napoleon in 1800, for a long time remained under strong state influence. It played an important role in financing state expenditure and supporting French industry, which reflected a more centralised approach to economic development (Herger, 2021). In Italy, which achieved political unification later than other major European powers, the Bank of Italy was created only in 1893. Its main task became the unification of fragmented regional financial systems and supporting the country's economic modernisation (Herger, 2021).

These differences in the development and functions of central banks reflected the different paths through which European countries moved towards capitalism. They also influenced the formation of national models of capitalism, determining the role of the state in the economy, the nature of interaction between the financial and industrial sectors, as well as the degree of integration into the international financial system. Antitrust regulation became a significant element of US government policy from the late 19th century. The passage of the Sherman Act (in 1890), the Clayton Act (in 1914), and the creation of the Federal Trade Commission (in 1914) were aimed at limiting market monopolisation and protecting competition (Steinbaum & Stucke, 2020). Nevertheless, the efficacy of antitrust legislation was frequently constrained by various factors (Hofstadter, 2012). In Europe, antitrust regulation developed more slowly and exhibited specific features across various nations. In Germany, for example, cartels were for a long time considered beneficial for economic development and were not subject to strict regulation. In Great Britain, antitrust legislation was only introduced after the Second World War.

The development of capitalism in the USA and Europe took place within diverse historical and geographical contexts, resulting in the emergence of divergent economic models in these regions. The USS, unburdened by feudal vestiges and endowed with abundant natural resources, were able to pursue a more dynamic path of economic development. This inherent advantage enabled American capitalism to accelerate quickly, creating a favourable environment for entrepreneurship and innovation. In contrast, European countries were compelled to overcome longstanding traditional social structures and function within resource constraints, hindering their economic advancement.

These fundamental differences influenced the role of the state in the economy of both regions. In the USA, a model characterised by limited state intervention emerged, although the government nonetheless played an important role in creating favourable conditions for business. Such a model fostered the development of private initiative and the formation of large corporations and trusts. European states, particularly continental ones, were compelled to intervene more actively in economic processes in order to overcome historical obstacles and stimulate development. This led to the formation of a more regulated economic system, where an important role was played by cartels and family businesses, particularly in countries such as Germany.

Different approaches to the role of the state and the structure of industry influenced the development of financial systems. In the USA, a stock market-oriented system emerged with a leading role for investment banks. This corresponded to the needs of large corporations for raising capital and fostered a culture of individual investment. In continental Europe, particularly in Germany, banks played a more active role in financing industry, which reflected closer ties between the financial sector and manufacturing. These economic differences had profound social consequences. In the USA, a culture of individualism and the American Dream developed, which emphasised the opportunities for personal success within a free market. European capitalism, confronted with more deeply entrenched social structures and limited resources, was often accompanied by sharper social conflicts, leading to the formation of strong labour movements and the development of ideas surrounding social protection.

While these distinctions are deeply historically rooted and persist in influencing the economic models of the USA and Europe, the forces of globalisation and technological shifts during the 20th and 21st centuries have led to a certain convergence of capitalist models. International competition, the exchange of ideas and technologies, as well as global economic challenges, have compelled both regions to adapt their economic systems. Nevertheless, despite these convergent processes, substantial differences between the American and European models of capitalism persist, reflecting the unique historical experience and cultural specificities of each region.

The evolution of capitalist models in the USA and Europe throughout the 20th and 21st centuries: A comparative analysis. Capitalist systems in the USA and Europe underwent significant transformations throughout the 20th and 21st centuries, in response to economic crises, political changes, and social challenges. These evolutionary processes exhibited both common features and substantial differences, shaped by historical, cultural, and geopolitical factors. In the USA, a turning point was the Great Depression of 1929-1933, which called into question the viability of the liberal economic model (Ardan, 2023). The response to the crisis was President Franklin Roosevelt's New Deal, which involved an unprecedented expansion of the federal government's role in the economy and the social sphere (Lehndorff, 2020). These reforms transformed American capitalism towards "social liberalism" by strengthening state regulation and expanding social welfare provisions.

In Europe, the reaction to the Great Depression was diverse. In Great Britain, the government pursued a more conservative approach, focusing on fiscal austerity. In contrast, in Sweden, the social democratic government initiated a programme similar to the American New Deal, which laid the foundations for the “Swedish model” of social welfare. In Germany, the economic crisis contributed to the rise of the Nazis to power, who implemented a system of state capitalism with elements of a planned economy (Ardan, 2023).

The post-war period was marked by the “golden age” of capitalism in both the USA and Western Europe. In the USA, the economy experienced unprecedented growth thanks to technological innovation, the expansion of the domestic market, and favourable international conditions (Gross & Sampat, 2023). This period was characterised by the expansion of the middle class, rising living standards, and the development of the social security system (Chancel *et al.*, 2013).

In Western Europe, post-war reconstruction was accompanied by the formation of various models of the “social market economy” or the “welfare state”, which entailed an active role for the state in the economy and a developed system of social protection (Katuninec & Diener, 2021). In Germany, the concept of the “social market economy” was introduced, which combined the free market with a strong system of social protection. France chose the path of “dirigisme” – active state intervention in the economy and planning (Hall, 1986). In Great Britain, the Labour government carried out large-scale nationalisation of key industries and created the National Health Service (Chick, 2020).

Processes of economic integration played a significant role in the post-war development of capitalism in Europe. The creation of the European Coal and Steel Community in 1951 and subsequently the European Economic Community in 1957 laid the foundations for the formation of a common market and the harmonisation of European countries’ economic policies (Pomfret, 2021). The late 1960s and early 1970s were marked by a crisis of the post-war capitalist model in both the US and Europe. Rising inflation, the slowdown of economic growth, and the energy crisis of 1973 called into question the effectiveness of Keynesian economic policy (Aksakal, 2019). This created preconditions for neoliberal reforms in both regions.

In the USA, the neoliberal turn is associated with the presidency of Ronald Reagan (1981-1989). His administration implemented several market reforms aimed at deregulation of the economy, privatisation, and tax

reduction (Rasmus, 2020). These changes contributed to economic growth and increased market efficiency, but also led to rising inequality and financial instability. In Europe, neoliberal tendencies also gained traction, but their implementation was more gradual and differentiated. In Great Britain, Margaret Thatcher’s government (1979-1990) implemented sweeping market reforms, including large-scale privatisation and curbing the power of trade unions. In continental Europe, neoliberal ideas were implemented more cautiously, preserving elements of the “social market economy”.

Economic globalisation in the late 20th and early 21st centuries had a significant impact on the development of capitalism in both the USA and Europe. Liberalisation of international trade, the growth of multinational corporations, and the integration of financial markets transformed the economic systems of both regions (Schoenbaum, 2020). For the USA, globalisation opened up new opportunities for American companies in foreign markets, but also exacerbated the problems of deindustrialisation and rising inequality (Callaghan, 2021). European countries also faced the challenges of globalisation, but their responses were different. Germany, for example, managed to preserve a strong industrial base thanks to high-quality products and investments in labour force training. The Nordic countries adapted their social welfare models to the conditions of global competition, while maintaining a high level of social protection and simultaneously increasing labour market flexibility.

The financial crisis of 2007-2008 and the subsequent Great Recession posed a significant challenge for capitalist systems on both sides of the Atlantic. In the USA, the crisis led to largescale state intervention to rescue the financial system and stimulate the economy (Jaffee, 2019). In Europe, the crisis revealed structural weaknesses of the Eurozone and led to a debt crisis in several Southern European countries (Baccaro & Bulfone, 2022). This prompted increased economic integration and the creation of new financial stability mechanisms within the EU. The evolution of capitalist models in the USA and Europe throughout the 20th and 21st centuries is characterised by both common trends and significant differences. These differences encompass a wide range of aspects of economic organisation, from the role of the state in the economy to the specifics of corporate governance and social protection. A comparative analysis of these key characteristics provides greater insight into the unique features of capitalism in both regions and their evolution over time (Table 1).

Table 1. Key aspects of capitalism in the USA and Europe: A comparative overview

Aspect	USA	Europe
Aspect	Limited	More pronounced, especially in NE
Ownership structure	Dispersed share ownership	More concentrated ownership
Corporate governance	Short-term orientation	Stakeholder orientation
Labour relations	Weaker trade unions	Stronger trade unions
Social protection	Fragmented system	More comprehensive systems, especially in SC
Healthcare	Primarily private insurance	Universal healthcare system
Economic integration	Absence of supranational structures	EU and the Euro
Impact of globalisation	Adoption of social protection elements	More flexible market regulation

Notes: CE – Continental Europe; SC – Nordic countries; EU – European Union

Sources: created by the author

In summary, the evolution of capitalist models in the USA and Europe throughout the 20th and 21st centuries demonstrates both capitalism's capacity to adapt to evolving circumstances and the persistence of national and regional characteristics of economic systems. The crises and challenges encountered by capitalist systems led to their transformation and reform, but not to a fundamental change in their nature. Contemporary challenges, such as rising inequality, technological change, the climate crisis, and the consequences of the COVID-19 pandemic, raise new questions about the future of capitalism in both the USA and Europe. The search for answers to these challenges is likely to lead to further evolution of capitalist models in both regions, potentially towards more inclusive and sustainable forms of economic organisation.

Contradictions and challenges facing capitalism in the USA and Europe. In the early 21st century, capitalist systems in both the USA and Europe are facing several serious problems and challenges which call into question their effectiveness and legitimacy. While some of these issues are shared across both regions, their manifestations and approaches to resolution often differ, reflecting the distinct paths of capitalist development in the USA and different European nations.

One of the most acute problems facing capitalism in the US is the growth of economic inequality and societal polarisation (Royce, 2022). In recent decades, a steady trend has been observed in the concentration of income and wealth in the hands of a small group of the wealthiest Americans, while middle and lower-class incomes have remained stagnant. According to research, the top 1% share of US national income increased from 10% in 1980 to 20% in 2016. Particularly striking is the growth in wealth inequality – the top 1% holds approximately 40% of total assets, while the bottom half of the population owns only 2% (Chancel *et al.*, 2022).

In Europe, the problem of economic inequality is also present, but its scale and dynamics differ from the USA. Overall, European countries exhibit lower levels of income and wealth inequality compared to the USA. For example, in Germany, the share of national income going to the top 1% of the population is one of the highest in Europe, standing at around 24% (Dao, 2020), while in the Nordic countries, this figure is significantly lower. Nevertheless, Europe as a whole has seen a trend towards increasing inequality, especially since the financial crisis of 2008.

The causes of rising inequality in both the USA and Europe are complex and include factors such as technological change, globalisation, the weakening of trade unions, changes in tax policy, and the education system. Nevertheless, the impact of these factors varies across regions. For instance, the USA exhibits a more marked trend towards lowering taxes for affluent segments of the population and corporations, whereas many European nations retain a more progressive taxation system. Deindustrialisation and structural changes in the economy represent another challenge for capitalism in both the USA and Europe. In the USA, over the last few decades, there has been a steady trend towards a reduction in the share of manufacturing in GDP and employment; conversely, the service sector's role has increased, particularly the financial sector and knowledge-based industries (High, 2020; Medeiros & Trebat, 2022).

In Europe, the process of deindustrialisation is also occurring, albeit with some variations. For instance, Germany managed to preserve a strong industrial base by virtue of high-tech production and an export-oriented economy. Italy, despite economic difficulties, retains a significant share of small and medium-sized enterprises in the manufacturing sector. Simultaneously, countries such as Great Britain experienced a deeper deindustrialisation, similar to the American one (Elhefnawy, 2021). The financialisation of the economy is a hallmark of contemporary capitalism in both the USA and Europe, although its scale and forms differ. In the USA, the financial sector plays a particularly prominent role in the economy, and its share of GDP and corporate profits has increased substantially over recent decades. This has led to increased instability and crisisproneess in the economic system, as vividly illustrated during the global financial crisis of 2007-2008 (Haldane *et al.*, 2010).

In Europe, the process of financialisation is also occurring, albeit with some distinctive features. In Great Britain, which has a powerful financial sector centred in the City of London, financialisation is most pronounced. In continental Europe, particularly in Germany, banks have traditionally been more prominent in financing the real economy, which has, to some extent, limited financialisation. Nevertheless, a growing role for financial markets and instruments is also evident in these countries. Environmental challenges represent a common problem for capitalist systems in the USA and Europe. The USA is one of the largest emitters of greenhouse gases globally, with a substantial share originating from industry, transport, and the energy sector. Notwithstanding rising investment in renewable energy and "green" technologies, numerous US companies still depend on fossil fuels and environmentally detrimental practices (Pascaris & Pearce, 2020).

European countries generally demonstrate a stronger commitment to tackling environmental challenges. The European Union has adopted ambitious targets for reducing greenhouse gas emissions and transitioning to a "green" economy as part of the European Green Deal. Countries such as Germany, Denmark, and Sweden are leaders in implementing renewable energy sources and environmentally friendly technologies. Nevertheless, Europe also faces considerable challenges associated with the transition to a sustainable economy, particularly in countries heavily reliant on fossil fuels, such as Poland. It should be noted, however, that similar policies pursued by certain green movements often prove short-sighted, leading to the accumulation of problems in the economies of EU countries. For instance, Germany, long considered a leader in implementing green technologies, has faced a recession, attributable in part to high energy costs and the loss of competitiveness of energy-intensive industries. Similarly, Great Britain is facing economic difficulties, which are partly related to ambitious targets for emission reduction and the transition to renewable energy sources.

The overall slowdown of the EU economy can also be partially attributed to the costs of the green transition. These economic difficulties are particularly acutely felt during periods of crisis, when the welfare of citizens is threatened due to high energy prices and job losses in traditional industries. Furthermore, policymakers actively

promoting green policies often face falling approval ratings and a loss of voter confidence, especially when the economic consequences of these policies become apparent. This creates a paradoxical situation, where measures necessary for long-term environmental sustainability become politically unpopular in the short term. Thus, although European countries demonstrate leadership in addressing environmental problems, the implementation of these ambitious goals proves to be a complex task which requires careful balancing between environmental goals, economic growth, and social welfare.

Social challenges, particularly issues within the healthcare system, are also common to the USA and Europe, but manifest differently. In the USA, despite having the highest healthcare spending globally, a significant portion of the population lacks health insurance or is forced to bear an exorbitant burden of medical costs (Emanuel *et al.*, 2021). The COVID-19 pandemic exacerbated these problems and revealed the unpreparedness of

the American healthcare system for large-scale challenges (Jarrett *et al.*, 2022).

In Europe, healthcare systems are generally more accessible and universal. Many European countries have state health insurance systems which ensure widespread access to medical services. Nevertheless, challenges are also present, such as long waiting lists for certain types of treatment, shortages of medical staff in specific regions, and issues related to demographic ageing. Despite their commonalities, the capitalist systems in the USA and Europe demonstrate significant differences in their approaches to resolving key economic and social issues. These differences encompass a wide range of aspects, from the level of economic inequality to the role of the state in the economy and approaches to globalisation. A comparative analysis of these characteristics provides greater insight into the unique characteristics of capitalism in both regions and allows for the identification of their strengths and weaknesses (Table 2).

Table 2. Key aspects of capitalism in the USA and Europe: A comparative overview

Aspect	USA	Europe
Economic inequality	Higher	Lower, especially in NC
Social protection	Less developed	More developed
Environmental policy	Less consistent, dependent on PA	More consistent and ambitious
Role of the state in the economy	Limited	More active, especially in CE and SC
Structure of the economy	Greater deindustrialisation	Retention of the industrial base in the SEC
Approach to international trade	Traditionally Free Trade, rising protectionism	Free Trade with emphasis on regulation

Notes: NC – Nordic countries; PA – Political administrations; CE – Continental Europe; SEC – Some European countries
Sources: created by the author

Despite these differences, the capitalist systems in the USA and Europe are facing many common challenges which require new approaches and solutions. Rising inequality, environmental problems, technological change, and global competition call into question traditional models of economic development. Debates are underway in both regions concerning the necessity of reforming the capitalist system to ensure more sustainable and inclusive development. In the USA, these debates often centre around the ideas of “progressive capitalism” or “stakeholder capitalism”, which envisage greater attention to the social and environmental aspects of business. In Europe, concepts such as the “social market economy” and “green growth” are discussed. The COVID-19 pandemic served as a catalyst for rethinking many aspects of economic and social policy in both the USA and Europe. It exposed the vulnerabilities of global supply chains, the shortcomings of healthcare and social protection systems, and also deepened existing inequalities. In response to these challenges, governments on both sides of the Atlantic undertook unprecedented economic stimulus and social support measures.

In conclusion, it can be stated that the capitalist systems of the USA and Europe, despite their differences, face a common challenge – the necessity of adapting to the new realities of the 21st century. Addressing the problems of economic inequality, environmental sustainability, technological change, and social justice will require innovative approaches and, possibly, a substantial transformation of current economic models. The success of these efforts will

be crucial not only for the future of capitalism in these regions but also for the global economic system as a whole.

Discussion

The results of this study revealed certain contradictions and mixed outcomes of capitalist development in both the USA and Europe. The analysis demonstrated capitalism’s significant contribution to the growth of economic power and the enhancement of overall societal well-being in both regions. The capitalist system, based on private ownership, free markets, and entrepreneurship, facilitated rapid technological progress, the expansion of production and consumption, and the improvement of the quality of life for a significant portion of the population. Simultaneously, the study did not overlook the problematic aspects of capitalist development, notably the exacerbation of social contradictions and conflicts. In both the USA and Europe, the development of capitalism was accompanied by the intensification of the exploitation of wage labour, the growth of wealth inequality, and periodic economic crises. Nevertheless, these problems manifested differently in the countries studied and at different stages of development.

Primarily, the study highlighted the crucial significance of institutional transformations for the formation of capitalist systems in the USA and Europe. The analysis showed that the development of market relations in both regions was based on the purposeful development of legal and organisational mechanisms designed to ensure the functioning of private property, free competition, and entrepreneurship. Simultaneously, significant differences

were found in the approaches to the institutionalisation of capitalism in the USA and various European countries.

This thesis resonates with the findings of D.J. D'Amico (2022), who emphasises the active role of the state in forming the institutional framework of capitalism. However, whereas that author concentrates predominantly on the American experience, the present research provides a comparative analysis of the institutional trajectories of the USA and key European economies. This enabled the identification of both common features and substantial differences in the formation of capitalist institutions on both sides of the Atlantic.

Specifically, the study deepened the understanding of the specific nature of state influence on the economy within different models of capitalism. It demonstrated that while a more liberal approach predominated in the USA, with an emphasis on antitrust regulation and limited social protection, in many European countries, the state played a more active role in coordinating economic activity, developing social partnership, and ensuring extensive social security. These institutional differences had a significant impact on the trajectories of economic development, shaping different models of capitalism with their own advantages and challenges.

These critical observations regarding the role of the state in the development of capitalism in the USA and Europe are in many ways consonant with the tenets of neo-Marxist theory, particularly with the concept of state-monopoly capitalism elaborated in the articles of F. Pollock (2020) and other representatives of the Frankfurt School. According to this approach, the active intervention of the state in the economy, characteristic of developed capitalist countries in the 20th century, is aimed less at resolving the inherent contradictions of capitalism and more towards their partial amelioration and stabilisation in the interests of monopoly capital. Consequently, the conclusions of this study regarding the contradictory and ambiguous impact of capitalism on societal development in the USA and Europe largely correspond with F. Pollock's (2020) critical analysis of statemonopoly capitalism. Nevertheless, in contrast to orthodox Marxism, this study avoids a simplistic opposition between state and market. Instead, it underscored the dialectical interplay and mutual conditioning of these institutions in the development of both the American and European variants of capitalism. The analysis showed that state regulation of the economy played an important role at all stages in the formation of capitalist systems on both sides of the Atlantic, by creating the necessary preconditions for the functioning of market mechanisms and simultaneously responding to their failures and negative consequences. This dialectic was particularly evident during the period of the Great Depression and post-war reconstruction, when states in both the USA and Europe assumed unprecedented functions in rescuing the economy and protecting the population socially.

Furthermore, the study revealed substantial differences in the forms and scale of state intervention between the USA and various European countries. Whereas in the USA, a model of "embedded liberalism" featuring restricted social welfare was prevalent, in Europe, various versions of the "social market economy" emerged with a

more active role for the state in coordinating economic activity and ensuring social welfare. This nuanced approach, considering both shared tendencies and national particularities in state-market interaction, allows for a deeper understanding of the complex dynamics of capitalist development in the USA and Europe. This favourably distinguishes the present study from more dogmatic interpretations of neo-Marxist critique by offering a more differentiated view of the role of the state within different models of the capitalist economy.

A further significant finding of the research was the comparative analysis of the impact of capitalism on the growth of labour productivity and the formation of new economic institutions in the USA and Europe. The analysis showed that the development of capitalist relations, based on market competition, entrepreneurship, and innovation, stimulated the constant improvement of the means of production, the optimisation of resource utilisation, and the introduction of more efficient forms of work organisation in both regions. This was reflected in a systematic increase in labour productivity, which was one of the key factors of economic growth for both the USA and European countries throughout the 19th and 20th centuries.

At the same time, the study reveals certain differences in the pace and character of these processes. Specifically, the USA exhibited more rapid growth in labour productivity in the industrial sector, attributable both to greater access to natural resources and a more flexible system of labour relations. In contrast, some European countries, especially Germany and the Scandinavian states, achieved higher productivity levels in high-technology sectors and the service sector thanks to a more effective system of vocational education and more developed social partnership.

The emergence of capitalism in both regions was accompanied by the formation of new institutions designed to ensure the functioning of the market economy – ranging from commercial law and bank credit systems to stock exchanges, insurance companies, professional associations, and so forth. Nevertheless, some regional particularities were evident. Whereas in the USA, a more liberal approach towards shaping economic institutions was prevalent, focusing on market selfregulation, in many European countries, the state played a more active part in the creation and regulation of these institutions (Head, 2006).

These findings are to some degree consonant with the results of the study on the Tolai economy, conducted by T.S. Epstein (2019). Notwithstanding radical disparities in developmental level and historical-cultural context, both pieces of research highlight the critical importance of capitalist relations in modernising traditional societies and fostering economic expansion. In particular, that scholar points to the crucial role played by factors including the introduction of new technologies, the development of trade and credit, and changes in the organisation of production and the division of labour in increasing the productivity of the Tolai economy under the influence of their integration into the global capitalist system. These observations largely accord with the findings of the present research concerning the role of technological innovation, the development of financial institutions, and the transformation of labour relations in the emergence of capitalism in the USA and Europe.

These features led to a more rapid pace and more organic nature of capitalist modernisation in the USA and Europe compared to post-colonial societies in the “periphery”. At the same time, this study also reveals substantial differences between the American and European models of capitalism. Specifically, the USA exhibited greater dynamism in market transformation and innovation, while in many European countries, capitalist modernisation occurred more gradually, with the retention of certain elements of traditional socio-economic structures.

This study pays significant attention to the diversity of capitalist models in Europe and the USA, as well as their impact on economic development. The analysis shows that significant differences exist between the liberal market economy of the USA and the coordinated market economies of certain European countries. These differences are evident in the role of the state, the structure of the labour market, the social protection system, corporate governance, and so forth. The study demonstrates that each model possesses distinct strengths and weaknesses, which variously influence economic growth, innovation, social equality, and adaptability to global challenges. These observations largely resonate with the conclusions of A. Johnston & A. Regan (2021) concerning the diversity of capitalist models within the European Union. The authors analyse the EU’s capacity to integrate different models of capitalism, emphasising the existence of substantial institutional differences between member states. They identify liberal market economies (e.g., Great Britain), coordinated market economies (Germany, Nordic countries), and mixed market economies (Southern European countries). The authors argue that these differences create significant challenges for economic integration and policy coordination within the EU framework.

A particularly salient finding of this research is the comparative analysis of the role of slavery and colonial exploitation in the genesis of the capitalist systems of the USA and Europe. Drawing upon a wide range of historical sources, the study demonstrates that these forms of forced labour were not archaic vestiges of the past or aberrations from the main path of capitalist development. On the contrary, they constituted an organic component of the process of primitive accumulation of capital and the development of industry in both regions. In the case of the USA, the analysis shows that the plantation slavery of African Americans in the South played a key role in providing raw materials (primarily cotton) for the industries of the North, as well as in shaping the country’s domestic market and financial system. The mass use of enslaved labour generated colossal profits for planters, which were invested in various sectors of the economy, fuelling the industrial revolution. As for Europe, the study highlights the role of colonial exploitation in the accumulation of capital and stimulating the economic development of the metropolises. In particular, the impact of the slave trade and plantation economies in the colonies is analysed on the development of port cities, financial centres, and industry in countries such as Great Britain, France, and the Netherlands.

These findings largely accord with the conclusions drawn by T. Burnard & G. Riello (2020), who support the contention regarding the key role of slavery in the genesis

of not only American but also British capitalism. Drawing upon a wide range of sources and historiography, the authors show how the slave trade and the exploitation of enslaved labour in the plantation economies of the West Indies and the southern colonies contributed to the accumulation of commercial and financial capital, the expansion of the domestic market, and the stimulation of technological innovation in the metropole, laying the groundwork for the industrial revolution. Furthermore, this study offers a more differentiated analysis, identifying both common features and differences in the role of slavery and colonial exploitation in the economic development of the USA and various European countries. Specifically, it is underscored that whereas for the USA, slavery constituted an internal phenomenon closely linked to the country’s political and social institutions, for European states, colonial exploitation was predominantly an external factor, influencing the economy indirectly.

This study examines the complex interaction between capitalism and the commons in the context of economic development in the USA and Europe. The analysis shows that the emergence of capitalist relations involved not merely the privatisation and commodification of resources, but also the creation of new forms of shared use and management of the commons. Particular attention is paid to the role of digital technologies in shaping new models of cooperation and exchange, which challenge traditional capitalist structures of ownership and production. These observations largely resonate with the findings of the study by A. Arvidsson (2020), who analyses the dynamics of the relationship between capitalism and commons in the modern era. Author argues that the development of information technologies and network forms of organisation creates new opportunities for the collective production and distribution of value beyond market mechanisms. He identifies various forms of “commons-based peer production”, ranging from open-source software to collaborative urban projects, which demonstrate the potential of alternative economic models.

Furthermore, this study offers a more nuanced perspective on the role of the state and legal institutions in regulating the interaction between capitalist and non-capitalist forms of economic activity. It shows how legislation and policy in different countries have variously influenced the balance between private and public interests, shaping specific national models of capitalism. A. Arvidsson (2020), in contrast, pays more attention to the potential for self-organisation and horizontal forms of coordination within the framework of a “commons-based” economy. This study examines the impact of capitalism on economic development in the USA and Europe in a broad historical perspective, paying particular attention to the transformations of the capitalist system in the second half of the 20th and the beginning of the 21st century. The analysis shows that this period was characterised by significant structural changes in the organisation of production, the financial system, international economic relations, and the role of the state in the economy. The study reveals both common trends and differences in the development of the American and European variants of capitalism, particularly in the context of globalisation, technological innovation, and socio-economic challenges.

These observations largely resonate with the concept of “late capitalism”, developed by E. Mandel (2024) and updated in his latest research. Author’s views “late capitalism” as a particular phase in the development of the capitalist system, characterised by the growing role of the state in the economy, the intensification of processes of capital concentration and centralisation, the acceleration of technological innovation, and the globalisation of economic relations. He analyses these processes in the context of long-term cycles of capitalist development, paying particular attention to the mechanisms of crisis and recovery. Concurrently, there are also substantial distinctions between the pieces of research. This study offers a more empirically oriented analysis, drawing upon a wide range of historical data and specific examples from the economic development of the USA and European countries. Instead, E. Mandel’s (2024) approach is more theoretical and generalising, aimed at identifying the fundamental laws of motion of the capitalist system. In conclusion, it can be stated that the results of this study significantly enrich and problematise contemporary scholarly understanding of the patterns and contradictions in the development of capitalism in the USA and Europe. Comparing the study’s findings with the conceptual approaches of other authors demonstrates the heuristic value and the novelty of the research perspective offered.

The research draws upon a meticulous engagement with the theoretical contributions of contemporary historiography, creatively building upon the most fruitful concepts and approaches – from the new institutional economic history and neo-Marxism to the “new history of capitalism” and post-colonial studies. Concurrently, the research offers an original synthesis of these research traditions grounded in a systematic comparative analysis of the American and European historical experience. Such an approach allows for the creation of a holistic, multidimensional picture of the genesis and evolution of capitalism in the USA and Europe, encompassing its economic, politico-legal, and socio-cultural dimensions. Critically contrasting the research findings with the conclusions of other scholars not only validates established concepts but also exposes their limitations and inconsistencies, outlining new perspectives for further research in this field.

Conclusions

The study’s analysis revealed that technological advancement and innovation constituted key drivers of economic growth in both regions, but with different approaches. The USA exhibited greater adaptability in technology adoption owing to a well-developed patent system and collaboration between universities and businesses. European innovation

was frequently contingent upon state support and planning. Infrastructure development, particularly transport infrastructure, proved critical for economic growth. In the USA, this led to the large-scale construction of railways and roads, facilitating the formation of a unified market. In Europe, infrastructure development was subject to greater government control. Capitalism’s influence on social structure varied; notably, in the USA, a culture of individualism emerged, which fostered a dynamic middle class but led to significant inequality. In Europe, more acute social conflicts spurred the formation of strong labour movements and more advanced social welfare systems, resulting in less economic inequality compared to the USA.

The study showed that the role of the state in the economy differed significantly in the USA and Europe. In the USA, a model of limited state intervention emerged, although the government nonetheless played an important role in creating favourable conditions for business. European states, particularly continental ones, were compelled to intervene more actively in economic processes, which led to the formation of a more regulated economic system. The analysis examining the evolution of capitalist models over the 20th and 21st centuries showed that both regions confronted the need to adapt to new challenges, such as globalisation, technological change, and environmental problems. The study also found that capitalist systems in the USA and Europe are facing several common challenges in the early 21st century. These include rising economic inequality, environmental problems, technological change, and global competition. Nevertheless, approaches to resolving these problems frequently vary, mirroring the historically shaped characteristics of the economic models in both regions.

Prospects for further research include a more detailed analysis of the impact of technological innovations on the development of capitalism in the USA and Europe, research into the transformation of capitalist models under the influence of globalisation and the digitalisation of the economy, and examining new forms of capitalism arising in response to modern challenges such as climate change and social inequality. Particularly relevant is research into the adaptation of capitalist systems to the conditions of the post-pandemic world and new geopolitical realities.

Acknowledgements

None.

Funding

The research received no funding.

Conflict of Interest

None.

References

- [1] Adams, J.N. (2019). History of the patent system. In *Research handbook on patent law and theory* (pp. 2-26). Cheltenham: Edward Elgar Publishing. doi: 10.4337/9781785364129.00009.
- [2] Aksakal, B.S. (2019). [World bank and keynesian economics](#). *Business and Economics Research Journal*, 10(1), 77-94.
- [3] Ardan, M. (2023). [Great Economic Depression of 1929: First global economic crisis](#). In *Black swan: Economic crises* (pp. 9-41). Singapore: Springer Nature Singapore.
- [4] Arvidsson, A. (2020). Capitalism and the commons. *Theory, Culture & Society*, 37(2), 3-30. doi: 10.1177/0263276419868838.
- [5] Baccaro, L., & Bulfone, F. (2022). [Growth and stagnation in Southern Europe](#). In *Diminishing returns: The new politics of growth and stagnation* (pp. 293-322). Oxford: Oxford University Press.

- [6] Baracca, A. (2023). *Technological breakthroughs, energy, and efficiency at the beginning of the first industrial revolution: Spillovers from the modernization of science*. Berlin: Max Planck Institute for the History of Science.
- [7] Bongaerts, J.C. (2022). The Humboldtian model of higher education and its significance for the European University on responsible consumption and production. *BHM Mining and Metallurgy Monthly Bulletin*, 167, 500-507. doi: [10.1007/s00501-022-01280-w](https://doi.org/10.1007/s00501-022-01280-w).
- [8] Bordo, M.D., & Prescott, E.S. (2023). *Federal reserve structure and the production of monetary policy ideas*. Cambridge: National Bureau of Economic Research. doi: [10.3386/w31915](https://doi.org/10.3386/w31915).
- [9] Braun, S.T., & Franke, R. (2022). Railways, growth, and industrialization in a developing German economy, 1829-1910. *The Journal of Economic History*, 82(4), 1183-1221. doi: [10.1017/S0022050722000377](https://doi.org/10.1017/S0022050722000377).
- [10] Bresser-Pereira, L.C. (2020). *The golden age of capitalism*. Retrieved from <https://bresserpereira.centrodeconomiapolitica.org/papers/2020/Chapter-5-The-Golden-Age-of-Capitalism.pdf>.
- [11] Burnard, T., & Riello, G. (2020). Slavery and the new history of capitalism. *Journal of Global History*, 15(2), 225-244. doi: [10.1017/S1740022820000029](https://doi.org/10.1017/S1740022820000029).
- [12] Callaghan, C.W. (2021). Consequences of deindustrialisation for globalisation: Insights for international business. *International Business Review*, 30(3), article number 101804. doi: [10.1016/j.ibusrev.2021.101804](https://doi.org/10.1016/j.ibusrev.2021.101804).
- [13] Cameron, R.E. (2000). *France and the economic development of Europe, 1800-1914*. London: Psychology Press.
- [14] Chancel, L., Demailly, D., Waisman, H., & Guivarch, C. (2013). *A post-growth society for the 21st century. Does prosperity have to wait for the return of economic growth*. Paris: Iddri.
- [15] Chancel, L., Piketty, T., Saez, E., & Zucman, G. (Eds.). (2022). *World inequality report 2022*. Cambridge: Harvard University Press.
- [16] Chick, M. (2020). *Changing times: Economics, policies, and resource allocation in Britain since 1951*. Oxford: Oxford University Press.
- [17] D'Amico, D.J. (2022). *State capitalism in the United States: The military and prison industrial complexes*. In *The Oxford handbook of state capitalism and the firm* (pp. 641-658). Oxford: Oxford University Press.
- [18] Dao, M. (2020). *Wealth inequality and private savings: The case of Germany*. Washington: International Monetary Fund.
- [19] Datta, S., Saad, M., & Sarpong, D. (2019). National systems of innovation, innovation niches, and diversity in university systems. *Technological Forecasting and Social Change*, 143, 27-36. doi: [10.1016/j.techfore.2019.02.005](https://doi.org/10.1016/j.techfore.2019.02.005).
- [20] Edwards, A.D., Hill, P., & Neves-Sarriegui, J. (2020). Capitalism in global history. *Past & Present*, 249(1). doi: [10.1093/pastj/gtaa044](https://doi.org/10.1093/pastj/gtaa044).
- [21] Elhefnawy, N. (2021). *Comparative deindustrialization: A note on American and British manufacturing since the 1970s*. doi: [10.2139/ssrn.3873241](https://doi.org/10.2139/ssrn.3873241).
- [22] Emanuel, E.J., Gudbranson, E., Van Parys, J., Gørtz, M., Helgeland, J., & Skinner, J. (2021). Comparing health outcomes of privileged US citizens with those of average residents of other developed countries. *JAMA Internal Medicine*, 181(3), 339-344. doi: [10.1001/jamainternmed.2020.7484](https://doi.org/10.1001/jamainternmed.2020.7484).
- [23] Epstein, T.S. (2019). *Capitalism, primitive and modern: Some aspects of total economic growth*. New York: Routledge. doi: [10.4324/9780429334627](https://doi.org/10.4324/9780429334627).
- [24] Geiger, R.L. (2017). *Research and relevant knowledge: American research universities since World War II*. New York: Routledge. doi: [10.4324/9781315128481](https://doi.org/10.4324/9781315128481).
- [25] Gilroy, C.G. (2023). *The history of silk, cotton, linen, wool, and other fibrous substances: including observations on spinning, dyeing, and weaving*. Glasgow: Good Press.
- [26] Glaeser, E.L., & Poterba, J.M. (2020). *Economic analysis and infrastructure investment*. Cambridge: National Bureau of Economic Research. doi: [10.3386/w28215](https://doi.org/10.3386/w28215).
- [27] Goldin, C., & Katz, L.F. (2018). *The race between education and technology*. In *Inequality in the 21st Century* (pp. 49-54). New York: Routledge.
- [28] Goodrich, C. (1960). *Government promotion of American canals and railroads 1800-1890*. New York: Columbia University Press. doi: [10.7312/good91334](https://doi.org/10.7312/good91334).
- [29] Gordon, H.R., & Schultz, D. (2020). *The history and growth of career and technical education in America*. Long Grove: Waveland Press.
- [30] Gross, D.P., & Sampat, B.N. (2023). America, jump-started: World War II R&D and the takeoff of the US innovation system. *American Economic Review*, 113(12), 3323-3356. doi: [10.1257/aer.20221365](https://doi.org/10.1257/aer.20221365).
- [31] Haldane, A., Brennan, S., & Madouros, V. (2010). *What is the contribution of the financial sector: Miracle or mirage*. In *The future of finance* (pp. 87-120). London: London School of Economics and Political Science.
- [32] Hall, P.A. (1986). *Governing the economy: The politics of state intervention in Britain and France*. New York: Oxford University Press.
- [33] Head, J. (2006). *The future of the global economic organizations: An evaluation of criticisms leveled at the IMF, the multilateral development banks, and the WTO*. *Fordham International Law Journal*, 30(1), 177-182.
- [34] Herger, N. (2021). *History of Central Banking*. Retrieved from <https://nherger.com/wp-content/uploads/2021/03/cb-history.pdf>.
- [35] High, S. (2020). *Deindustrialization and its consequences*. In *Routledge international handbook of working-class studies* (pp. 169-179). London: Routledge.

- [36] Hilferding, R. (2023). [Extracts from "Finance capital: A study of the latest phase of capitalist development"](#). In *Imperialism* (pp. 223-256). London: Routledge.
- [37] Hofstadter, R. (2012). [The paranoid style in American politics](#). New York: Knopf Doubleday Publishing Group.
- [38] Hounshell, D. (2023). [From the American system to mass production, 1800-1932: The development of manufacturing technology in the United States](#). Lexington: Plunkett Lake Press.
- [39] Inikori, J.E. (2020). Atlantic slavery and the rise of the capitalist global economy. *Current Anthropology*, 61(22), 159-171. doi: [10.1086/709818](#).
- [40] Irwin, D.A. (2020). Trade policy in American economic history. *Annual Review of Economics*, 12, 23-44. doi: [10.1146/annurev-economics-070119-024409](#).
- [41] Jaffee, D. (2019). The current crisis of US neoliberal capitalism and prospects for a new "social structure of accumulation". *Review of Radical Political Economics*, 51(2), 193-210. doi: [10.1177/0486613417736890](#).
- [42] Jarrett, M., et al. (2022). Pandemic preparedness: COVID-19 lessons learned in New York's hospitals. *Joint Commission Journal on Quality and Patient Safety*, 48(9), 475-491. doi: [10.1016/j.jcjq.2022.06.002](#).
- [43] Johnston, A., & Regan, A. (2021). [Introduction: Is the European Union capable of integrating diverse models of capitalism?](#). In *Is the European Union capable of integrating diverse models of capitalism?* (pp. 1-15). London: Routledge.
- [44] Katuninec, M., & Diener, L. (2021). [Welfare state as one of the principal factors driving post-war European integration process](#). *Balkan Social Science Review*, 17.
- [45] Knowles, L.C.A. (2022). [Economic development of the British overseas empire](#). London: Routledge.
- [46] Krozewski, G. (2023). [Capitalism](#). In *The interwar world* (pp. 461-477). London: Routledge.
- [47] Kulikoff, A. (2014). [From British peasants to colonial American farmers](#). Chapel Hill: Univ of North Carolina Press.
- [48] Lafrance, X., & Miller, S. (2023). [The transition to capitalism in modern France: Primitive accumulation and markets from the old regime to the post-WWII Era](#). Abingdon: Taylor & Francis.
- [49] Laurie, B. (1989). [Artisans into workers: Labor in nineteenth-century America](#). Champaign: University of Illinois Press.
- [50] Lehdorff, S. (2020). ["New Deal" means being prepared for conflict. What we can learn from the New Deal of the 1930s](#). Verlag Hamburg: Hamburg.
- [51] Levy, J. (2021). [Ages of American capitalism: A history of the United States](#). New York: Random House Publishing Group.
- [52] Mandel, E. (2024). [Late capitalism](#). London: Verso Books.
- [53] McCusker, J.J., & Menard, R.R. (2014). [The economy of British America, 1607-1789](#). Chapel Hill: UNC Press Books.
- [54] Medeiros, C.A.D., & Trebat, N. (2022). Income distribution, bargaining power, and structural change in developed economies. *Journal of Economic Issues*, 56(2), 431-438. doi: [10.1080/00213624.2022.2057172](#).
- [55] Olbrys, J. (2021). [The global financial crisis 2007-2009](#). Retrieved from https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3872477.
- [56] Panitch, L., & Gindin, S. (2021). [The making of global capitalism](#). In *Power and inequality* (pp. 237-244). New York: Routledge.
- [57] Pascaris, A.S., & Pearce, J.M. (2020). US greenhouse gas emission bottlenecks: Prioritization of targets for climate liability. *Energies*, 13(15), article number 3932. doi: [10.3390/en13153932](#).
- [58] Payne, P.L. (1967). The emergence of the large-scale company in Great Britain, 1870-1914. *The Economic History Review*, 20(3), 519-542. doi: [10.2307/2593070](#).
- [59] Peretz, P., & Schroedel, J.R. (2009). Financial regulation in the United States: Lessons from history. *Public Administration Review*, 69(4), 603-612. doi: [10.1111/j.1540-6210.2009.02009.x](#).
- [60] Picard, E. (2023). The foundation of French universities: The long posterity of the Napoleonic order. In *Handbook on higher education management and governance* (pp. 88-95). Cheltenham: Edward Elgar Publishing. doi: [10.4337/9781800888074.00016](#).
- [61] Pollock, F. (2020). [State capitalism: Its possibilities and limitations](#). In *Critical theory and society* (pp. 95-118). New York: Routledge.
- [62] Pomfret, R. (2021). [The economic integration of Europe](#). Harvard: Harvard University Press.
- [63] Quiggin, J. (2021). The evolution of neoliberalism. In *Sustainability and the new economics: Synthesising ecological economics and modern monetary theory* (pp. 89-106). Cham: Springer International Publishing. doi: [10.1007/978-3-030-78795-0_6](#).
- [64] Rasmus, J. (2020). [The scourge of neoliberalism: US economic policy from Reagan to Trump](#). Los Angeles: SCB Distributors.
- [65] Rosenberg, N. (2020). [Technology and American economic growth](#). New York: Routledge.
- [66] Royce, E. (2022). [Poverty and power: The problem of structural inequality](#). Lanham: Rowman & Littlefield.
- [67] Sawyer, L.P. (2019). [US antitrust law and policy in historical perspective](#). Boston: Harvard Business School.
- [68] Schoenbaum, T.J. (2020). [The art of the deal and North American free trade: Advantage for the United States?](#). *Ohio State Business Law Journal*, 14, article number 100.
- [69] Steinbaum, M., & Stucke, M.E. (2020). [The effective competition standard](#). *The University of Chicago Law Review*, 87(2), 595-623.
- [70] Steren, E.J. (2022). Antitrust Law. In *Laws of medicine: Core legal aspects for the healthcare professional* (pp. 327-347). Cham: Springer International Publishing. doi: [10.1007/978-3-031-08162-0_22](#).
- [71] Sullivan, D., & Hickel, J. (2023). Capitalism and extreme poverty: A global analysis of real wages, human height, and mortality since the long 16th century. *World Development*, 161, article number 106026. doi: [10.1016/j.worlddev.2022.106026](#).

- [72] Warlouzet, L. (2020). The collapse of the French Shipyard of Dunkirk and EEC state-aid control (1977-1986). *Business History*, 62(5), 858-878. doi: [10.1080/00076791.2017.1307341](https://doi.org/10.1080/00076791.2017.1307341).
- [73] Webster, C. (2023). Accumulation by dispossession: Land grabs, enclosure and trespass. In *Rich crime, poor crime: Inequality and the rule of law* (pp. 35-59). Leeds: Emerald Publishing Limited. doi: [10.1108/978-1-83909-822-220230003](https://doi.org/10.1108/978-1-83909-822-220230003).
- [74] Winslow, C. (2020). *Radical seattle: The general strike of 1919*. New York: NYU Press.

УДК 327.5:351+94(5)
DOI: 10.59214/ua.fa/2.2025.86

Оксана Сідлецька

Аспірант, асистент кафедри

Подільський державний університет

32316, вул. Шевченка, 13, м. Кам'янець-Подільський, Україна

<https://orcid.org/0009-0007-4308-7774>

Політики пам'яті як фактор транскордонної напруги: аналіз сучасних Азійських кейсів

Анотація. Метою дослідження було визначення впливу політик пам'яті країн Азії на формування регіональних конфліктів. У дослідженні було використано порівняльний аналіз, дискурсивний аналіз офіційних наративів пам'яті та контент-аналіз політичних документів і комеморативних практик. У роботі було досліджено концепції та класифікації політик пам'яті. Аналіз кейсів показав, що офіційні версії історичних подій та комеморативні практики не лише формують суперечності, а й безпосередньо впливають на сучасні дипломатичні відносини. У випадку розділу Британської Індії розбіжності в історичних наративах Індії та Пакистану продовжують підігрівати напругу, що проявляється у прикордонних зіткненнях у Кашмірі, дипломатичних блокадах та протистоянні на міжнародних майданчиках, зокрема в Організації об'єднаних націй та Шанхайській організації співробітництва. Японська агресія в Азії у XX столітті залишилась джерелом розбіжностей між Японією, Кореєю та Китаєм, що виявляється у взаємних економічних санкціях, постійних суперечках щодо історичних подій та періодичних дипломатичних демаршах. Військові конфлікти між Камбоджею та В'єтнамом демонструють довготривалий вплив колоніального минулого: спогади про військові дії та окупацію знаходять відображення у напруженості на кордоні, обмеженнях у торгівельних відносинах та політичному суперництві за вплив у межах Асоціації держав Південно-Східної Азії. Важливо, що політики пам'яті не лише впливають на внутрішньополітичні процеси, а й відіграють ключову роль у міжнародній політиці і зовнішньополітичній ідентичності країн. Аналіз тенденцій свідчить, що використання історичної пам'яті як інструменту політичної легітимації або мобілізації націоналістичних настроїв сприяє не лише загостренню конфліктів, а й формуванню довготривалих бар'єрів для регіональної інтеграції та міжнародного співробітництва. Результати дослідження можуть бути використані для розробки стратегій управління історичною пам'яттю з метою зменшення міждержавної напруги, сприяння діалогу та примиренню, а також для формування політик, які запобігатимуть маніпуляціям історичними наративами у зовнішній і внутрішній політиці

Ключові слова: історичні наративи; регіональний конфлікт; дипломатія; національна ідентичність; комеморативні практики

Вступ

Політики пам'яті відіграють ключову роль у формуванні національної ідентичності та впливають на суспільно-політичний розвиток держав, особливо в регіонах, що мають історично конфліктне минуле. В Азії питання інтерпретації історичних подій залишається чутливим фактором, що впливає на дипломатичні відносини, економічне співробітництво та регіональну безпеку. Дослідження цієї теми є особливо актуальним у контексті сучасних міжнародних викликів, оскільки використання історичної пам'яті як інструменту зовнішньої політики дедалі частіше стає причиною дипломатичних криз та санкцій. Наприклад, у 2024 році Південна Корея бойкотувала меморіальну церемонію

на японських шахтах Садо через відсутність офіційного визнання та вибачень за використання корейських примусових робітників під час Другої світової війни. Цей крок підкреслив тривалі історичні суперечності між двома країнами та їхній вплив на сучасні дипломатичні відносини (Seo, 2024). Крім того, пам'ять про Китайсько-в'єтнамську війну 1979 року залишається чутливим питанням у відносинах між Китаєм та В'єтнамом. Хоча обидві країни намагалися мінімізувати згадки про цей конфлікт для покращення двосторонніх відносин, періодичні напруження, пов'язані з територіальними спорами в Південно-Китайському морі, знову актуалізують ці історичні

Отримано: 20.12. 2024, Перевірено: 22.03.2025, Прийнято: 25.04.2025

Suggested Citation:

Sidletska, O. (2025). Memory politics as a factor of cross-border tension: An analysis of contemporary Asian cases. *Foreign Affairs*, 35(2), 86-100. doi: 10.59214/ua.fa/2.2025.86.

*Corresponding author

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

питання (Nguyen, 2024a). Аналіз взаємозв'язку між комеморативними практиками та їхніми політичними наслідками дозволяє оцінити, яким чином історична пам'ять у XXI столітті виступає як фактор посилення транскордонної напруги.

Як зазначає L. Klymenko (2022), пам'ять є не лише результатом індивідуального чи колективного досвіду, але й продуктом процесів національної ідентифікації, державної ідеології, політичної пропаганди та суспільного і академічного конструювання історичних наративів. Політики пам'яті стають основою для формування національної ідентичності, що впливає на громадську думку та міждержавні відносини. Комеморативні практики, такі як національні свята, пам'ятники та музеї, слугують важливими інструментами у конструюванні колективної пам'яті, що формує суспільні уявлення про минуле.

Як зазначає V. Slyusar *et al.* (2024), історична пам'ять відіграє ключову роль у динаміці іредентичних конфліктів, впливаючи на переговірні процеси та стратегії медіації. Політика іредентизму, що спрямована на інтеграцію етнічних груп у межах єдиної держави, базується на історичних наративах, які можуть як сприяти консолідації, так і загострювати суперечності. Водночас історична пам'ять функціонує у двох вимірах: як діахронний зв'язок поколінь та як синхронна комунікація, що формує уявлення про спільне майбутнє. У переговорах це створює виклики для медіаторів, оскільки взаємодія сторін спирається не лише на раціональні історичні знання, а й на міфи, символи та культурні архетипи. Врахування цих аспектів є критично важливим для успішного посередництва в конфліктах, пов'язаних із територіальними претензіями та етнонаціональними ідентичностями.

Політика пам'яті тісно пов'язана з історичною політикою, політичним використанням минулого, міфотворчістю, колективною ідентичністю, історичним наративом і публічною комеморацією. Як зазначає K.O. Goldenstein (2023), історична політика відображає політичну інтерпретацію минулого, спрямовану на формування культурної інфраструктури та законодавства. Політичне використання минулого виявляється у зверненні до історії для досягнення політичних цілей. Процес формування колективних і політичних ідентичностей через історичні ресурси вимагає використання символів, що закріплюють пам'ять і забезпечують соціальну цілісність для майбутніх поколінь. Держави використовують політики пам'яті для створення позитивного або негативного образу інших країн, що може мати довгострокові наслідки для міжнародних відносин.

Дослідження O. Horban & R. Martych (2020) демонструє, що сучасні підходи до вивчення історичної пам'яті сформувалися під впливом методологічних змін в історичній науці, зокрема кризи традиційної історіографії та постмодерністської критики метанаративів. Спочатку історичну пам'ять розглядали як спосіб реконструкції минулого відповідно до актуальних суспільних потреб, проте згодом вона набула нового значення як інструмент колективної ідентичності. Її реактуалізація виявляється через комеморативні практики, музеєфікацію спадщини та розвиток

меморіального туризму. Водночас сучасний етап її розвитку супроводжується кризою ідеї об'єктивності та переосмисленням історичних уявлень, що трансформує роль пам'яті в політичних і соціальних процесах.

Колективна пам'ять відіграє ключову роль у формуванні громадянського суспільства, сприяючи конструюванню національної ідентичності та зміцненню соціальних норм. Як показують дослідження O. Batrymenko *et al.* (2024), вона підвищує рівень громадянської відповідальності та національної свідомості, що стимулює суспільну активність та інституалізацію громадянського суспільства.

Роль історичної пам'яті в регіональних конфліктах особливо помітна в країнах, де політики пам'яті впливають на національну ідентичність та громадську думку (Китай, Японія, Південна Корея). Як зазначає O. Marchenko *et al.* (2024) індивідуальна пам'ять втрачає зв'язок із минулим у умовах симульованої ідентичності, тоді як колективна пам'ять асоціюється з традицією, що зберігає уявлення про минуле. Сьогодні колективна пам'ять піддається ризику фальсифікації та негативного впливу. Основною цінністю залишається автентичність пам'яті в культурних практиках, де індивідуум взаємодіє з колективом.

За словами T. Vasylevska & T. Bevez (2024), історична пам'ять є не лише ключовим елементом соціальної консолідації, але й потужним інструментом, який допомагає формувати спільне розуміння минулого серед членів суспільства. Вона служить основою для створення колективної ідентичності, забезпечуючи стабільність та цілісність спільнот. Завдяки історичній пам'яті суспільства здатні не лише зберігати важливі події та уроки минулого, але й виробляти спільні наративи, які укріплюють національну єдність і забезпечують спільні цінності.

Як зазначає I.V. Boginska (2021), конфлікти пам'яті у міжнародних відносинах виникають через різні інтерпретації минулого, що використовуються для досягнення політичних цілей. У таких умовах історична пам'ять перетворюється на інструмент пропаганди. Політика пам'яті може приймати різні форми: від конфронтації та компромісу до солідарності та примирення.

Дослідження M. Murphy (2022), підкреслює, що домінуючі наративи про Другу світову війну часто ігнорують або маргіналізують досвід меншин та колонізованих народів. Це сприяє формуванню однобоких історичних уявлень, які можуть бути використані для виправдання сучасних політичних позицій та дій. Автори наголошують на необхідності врахування множинності пам'ятей для досягнення більш об'єктивного розуміння минулого та запобігання повторенню конфліктів.

У колективній монографії за редакцією S. Huang *et al.* (2022) розглядається, як складна спадщина колоніального минулого та націоналістичні прагнення впливають на формування політик пам'яті в постколоніальних суспільствах Азії. Дослідження демонструвало, що процеси збереження та інтерпретації історичних подій часто використовуються для зміцнення національної ідентичності, але можуть також загострювати міжетнічні та міждержавні суперечності.

Аналізуючи тривалість історичних суперечок між Китаєм та Японією, K. Gustafsson (2020) зазначає, що

розбіжності в колективній пам'яті та інтерпретації минулого сприяють постійному напруженню у відносинах між двома країнами. Автор підкреслює, що процес забування є невід'ємною частиною пам'яті, і пропонує концептуальний підхід, який враховує як пам'ять, так і забування для покращення міжнародних відносин.

Як зазначає V. Gudz & O. Sytnyk (2023), конфлікти навколо історичної пам'яті в Східній Азії суттєво впливають на політичні та соціальні відносини між Китаєм, Південною Кореєю та Японією. Аналізуючи комеморації, риторику, освіту, компенсації та покарання, автор виявив, що Китай і Південна Корея підтримують стабільні історичні наративи, тоді як Японія демонструє більш мінливий підхід.

Аналіз сучасних протиріч в азійських політиках пам'яті, зокрема кейсів, пов'язаних із розділом Британської Індії у 1947 році, японською агресією в Азії у XX столітті та військовими конфліктами в Камбоджі й В'єтнамі, дозволяє зрозуміти складність і суперечливість політик пам'яті в сучасних умовах. Ці кейси демонструють, як різні інтерпретації історичних подій можуть впливати на сучасні політичні відносини та комеморативні практики, формуючи основу для конфліктів або співпраці. Метою дослідження була оцінка впливу комеморативних практик на сучасні міждержавні відносини та внутрішню політику.

Матеріали та методи

У дослідженні застосовано комплексний підхід, спрямований на аналіз впливу політик пам'яті на політичні процеси та міжнародні відносини. Дослідження ґрунтується на концептуальних та теоретичних рамках історичної пам'яті, транскордонного націоналізму та конструктивістських підходів до формування національної ідентичності. Методи наукового пізнання включали контент-аналіз, порівняльний аналіз, дискурс-аналіз. Контент-аналіз застосовувався для вивчення офіційних документів, промов політичних лідерів. Це допомогло визначити, яким чином уряди використовують історичні події для формування національної ідентичності та легітимації політичного курсу. Порівняльний аналіз сприяв виявленню відмінностей та подібностей у державних політиках пам'яті різних країн. Було встановлено, що деякі країни використовують пам'ять про конфлікти для мобілізації суспільства та підвищення рівня патріотизму, тоді як інші застосовують стратегії примирення для покращення міждержавних відносин. Дискурс-аналіз використовувався для оцінки риторики політичних діячів, що відображає інструменталізацію історичної пам'яті в політичному просторі. Аналіз офіційних промов, парламентських дебатів та публічних заяв дозволив виявити, які історичні події найчастіше використовуються у внутрішньополітичній боротьбі та міжнародних переговорах. Застосування цих методів дозволило всебічно оцінити політики пам'яті у різних країнах, визначити їхні сильні та слабкі сторони, а також простежити їхній вплив на політичні процеси та міжнародні відносини.

Послідовність дослідження включала кілька етапів. Перший етап складався зі збору та систематизації даних про політики пам'яті в Індії, Пакистані, Японії, Кореї, Китаї, Камбоджі та В'єтнамі. На другому етапі

проводився аналіз комеморативних практик і правових рамок, що регулюють політики пам'яті. Третій етап передбачав порівняльне дослідження, спрямоване на виявлення сильних і слабких сторін підходів різних країн до використання історичної пам'яті у внутрішній та зовнішній політиці.

Джерельна база дослідження включала офіційні позиції держав (Mr. Jinnah's presidential address..., 1947; Ministry of Foreign Affairs of Japan, 1995; Government of Pakistan, 2024), які дозволили простежити еволюцію підходів до формування політик пам'яті на національному рівні та їхній вплив на міжнародні відносини. Використано аналітичні звіти провідних дослідницьких центрів та інформаційних агентств (Australian Institute of International Affairs, 2019; Talustan, 2023; Kelly, 2024; Asian Military Review, 2024), що містять актуальні оцінки впливу історичної пам'яті на сучасні геополітичні процеси, а також виявляють тенденції та конфліктні зони, пов'язані з політиками історичної спадщини.

Результати

Історичний фундамент сучасних політик пам'яті в Азії та ключові лінії протистояння. Сучасні політики пам'яті в Азії відзначаються суперечливістю, оскільки історичні інтерпретації часто використовуються для легітимації політичних режимів і конструювання національних наративів. Документальне підґрунтя майбутніх історичних наративів сягає періоду колоніального панування. Наприклад, Британська імперія контролювала Індію (1858-1947), Бірму (1824-1948) і Малайзію (1826-1957), що призвело до кардинальної зміни адміністративних систем, економічних структур і соціальних відносин. Франція здійснювала колоніальне управління у В'єтнамі, Лаосі та Камбоджі, тоді як Нідерланди домінували в Індонезії. Японська окупація Кореї (1910-1945) та частини Китаю (Маньчжурія, 1931-1945) спричинила глибокі травми в національній пам'яті цих країн. Наслідком колоніального панування стали конфлікти пам'яті, що загострилися після здобуття незалежності.

Процеси деколонізації супроводжувалися збройними конфліктами, що стали джерелом колективної травми та формування суперечливих національних наративів. Найбільш значущими були Війна за незалежність Індонезії (1945-1949) проти Нідерландів, Індокитайські війни (1946-1954, 1955-1975), Корейська війна (1950-1953), а також конфлікт між Індією та Пакистаном після їхнього розділення у 1947 році. Особливо напруженою була ситуація в Кашмірі, що призвела до трьох воєн між цими країнами (1947-1948, 1965, 1999).

Ці війни мали глибокий вплив як на внутрішньо-політичний розвиток постколоніальних держав, так і на структуру міжнародних відносин у регіоні. Війна за незалежність Індонезії змінила баланс сил у Південно-Східній Азії, заклавши основи нової державної ідентичності. Індокитайські війни мали далекосяжні наслідки не лише для В'єтнаму, Лаосу та Камбоджі, а й для всього світу. Перша війна поклала край французькому колоніальному пануванню, але Друга війна, відома як В'єтнамська, стала ареною глобального протистояння між США та СРСР у контексті Холодної війни. Ці конфлікти залишили спадщину політичної

нестабільності, мілітаризації суспільства та глибоких соціальних травм, що досі впливають на національну пам'ять країн регіону.

Корейська війна (1950-1953) закріпила поділ Корейського півострова на дві держави з протилежними політичними системами. Вона сприяла мілітаризації як Південної, так і Північної Кореї, а також загострила протистояння між США та КНР. Досі конфлікт залишається нерозв'язаним, і пам'ять про нього відіграє ключову роль у внутрішній політиці обох корейських держав, формуючи образ зовнішнього ворога та виправдовуючи авторитарні заходи. Ці війни стали визначальними моментами для національних ідентичностей новостворених держав, сформували довготривалі конфлікти пам'яті та посилили розмежування між державами, ускладнюючи регіональну інтеграцію та діалог.

Конфлікти пам'яті знаходять відображення в офіційних версіях історії, які формують суспільне сприйняття минулого. У Китаї політика пам'яті щодо японської окупації включала створення музею «Меморіал жертв Нанкінської різанини», який закріпив наратив про жорстокість японської армії. В Японії, навпаки, підручники з історії часто мінімізують або виправдовують воєнні злочини, що спричиняє напругу у відносинах із сусідами (Pasquier & Sawada, 2024). В Індії урядова риторика підкреслює героїзм у боротьбі проти колоніального панування, тоді як у Пакистані наголошується на релігійному аспекті розділення та ролі Мухаммада Алі Джинни як засновника незалежної держави (Sreevatsa, 2022).

Шанхайська організація співробітництва (ШОС), членами якої є Китай, Росія, Індія, Пакистан, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан і Узбекистан, також відіграє роль у регіональній стабілізації. Однією з її ключових цілей є зниження напруги між державами-учасницями, що включає роботу над історичними суперечками. Наприклад, 13 березня 2025 року Киргизстан і Таджикистан підписали Treaty on the State Border between the Kyrgyz Republic and the Republic of Tajikistan (2025), що стало результатом переговорів, спрямованих на мирне врегулювання прикордонних питань. ШОС привітала це підписання, підкресливши важливість угоди для миру, безпеки та стабільності в регіоні. У межах ШОС функціонують багатосторонні платформи для дипломатичного діалогу, які дозволяють Індії та Пакистану уникати відкритих конфронтацій та підтримувати контакти навіть у періоди загострення двосторонніх відносин. Різні інтерпретації подій часто стають проблемою в дипломатичних відносинах між країнами, перешкоджаючи формуванню стабільних і довірливих партнерських відносин. Водночас ці суперечності можуть мати далекосяжні наслідки для регіональної стабільності, оскільки створюють додаткові перешкоди для співпраці у сфері безпеки, економіки та культури.

Японська експансія у XX столітті була зумовлена низкою факторів, зокрема економічними труднощами після світової економічної кризи, інтенсивною мілітаризацією, а також прагненням контролювати стратегічно важливі ресурси, зокрема нафту, вугілля та залізну руду. Однак на практиці ця політика призвела до жорстокої окупації, економічної експлуатації та численних збройних зіткнень. Така стратегія

викликала тривалі конфлікти та залишила глибокий слід у міждержавних відносинах, формуючи історичну пам'ять та політичну напруженість у регіоні.

Окупація Кореї (1910-1945) і агресивні дії Японії щодо Китаю, включаючи події у Маньчжурії та Нанкінську різанину, призвели до значних втрат серед мирного населення, зруйнування інфраструктури та порушень прав людини. У Кореї японська окупація супроводжувалася політикою культурної асиміляції, включаючи примусове впровадження японської мови та культури. Ця політика передбачала заборону корейської мови в школах, викладання виключно японською, зміну корейських імен на японські та поширення імперської пропаганди через освітні матеріали. Зокрема, корейська мова була заборонена в школах, а викладання здійснювалося виключно японською. Корейців змушували змінювати свої імена на японські, а історія Кореї була вилучена з навчальних програм, що мало на меті знищення національної ідентичності. За офіційними даними, у ході Нанкінської різанини 1937 року загинуло від 200 тисяч до 300 тисяч китайських громадян, що стало одним із найжорстокіших воєнних злочинів того періоду (Kailing, 2024).

Суперечності загострюються у періоди політичних криз або в контексті територіальних суперечок. Спірні острови Сенкаку (Дяюйдао) між Китаєм і Японією (Kim, 2021) та Такешіма (Докдо) між Південною Кореєю і Японією (Huth & Kim, 2021) часто стають ареною для посилення історичних претензій. Китай посилюється на історичні карти та документи, що вказують на його права на Дяюйдао, тоді як Японія наполягає на праві власності, яке сягає кінця XIX століття. Аналогічно, Південна Корея наголошує на історичному контролі над островами Докдо, зокрема періодом династії Чосон, тоді як Японія заявляє (Q&A About the Takeshima Dispute, n.d.) про анексію цих островів у 1905 році. Спроби міжнародного врегулювання включають заклики ООН до мирного діалогу (Min-uck, 2012), проте жодна зі сторін не погоджується на міжнародний арбітраж. Китай і Корея апелюють до історичного минулого, підкреслюючи агресивну політику Японії в минулому як причину своєї непоступливості в сучасних територіальних конфліктах.

Разом з тим Японія, прагнучи зміцнити свої позиції як регіонального лідера, намагається балансувати між визнанням минулих помилок та захистом власного національного інтересу. Уряд Японії у 1995 році опублікував вибачення за агресію в Азії, відоме як «Заява Муроями» (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 1995), у якій висловлювалося глибоке розкаяння за колоніальне панування та воєнні злочини. Однак ця заява була сприйнята неоднозначно, оскільки деякі політики в Японії згодом ставили під сумнів її формулювання, а в сусідніх країнах, зокрема у Кореї та Китаї, вважали, що вона не супроводжувалася конкретними кроками, такими як юридично закріплені компенсації або освітні ініціативи для інформування населення про ці події.

Розділення Британської Індії у 1947 році стало однією з найбільш драматичних геополітичних подій XX століття, що призвела до створення двох незалежних держав – Індії та Пакистану. Британська імперія, яка після Другої світової війни зазнавала значного

економічного та політичного тиску, прагнула якнайшвидше завершити своє колоніальне правління в регіоні. Рішення про розподіл приймалося поспіхом, без належної підготовки та врахування складної етнорелігійної ситуації, що спричинило масові насильницькі конфлікти та гуманітарну катастрофу. Британська адміністрація не розробила плану запобігання насильству, що супроводжувало поділ. Непродуманість британської політики створила основу для довготривалих міждержавних конфліктів та нестабільності в Південній Азії. Поспішне ухвалення рішень, неврахування соціокультурних особливостей регіону та відсутність ефективного управління процесом розділення перетворили незалежність на гуманітарну катастрофу, наслідки якої відчуються й досі.

Після оголошення Британією про намір залишити колонію, внутрішні конфлікти між мусульманською та індуською громадами призвели до масових заворушень і кровопролиття. Лорд Маунтбеттен, останній віцекороль Індії, за сприяння політичних лідерів Махатми Ганді, Джавахарлала Неру і Мухаммеда Алі Джинни, провів процес розділення, який закінчився у серпні 1947 року. За офіційними даними, під час розділення загинуло близько трьох мільйонів людей, і понад 18 мільйонів стали біженцями (Pawell, 2018), змушеними переселитися через нові кордони, що розділили Пенджаб та Бенгалію між Індією та Пакистаном.

Для Пакистану розділення є символом триумфу (Mr. Jinnah's presidential address..., 1947), втіленням ідеї створення окремої мусульманської держави, яка забезпечує збереження ісламської ідентичності та захист від домінування індуської більшості. Цей наратив підтримує ідеологічне обґрунтування існування Пакистану як держави, заснованої на релігійних відмінностях, і сприяє зміцненню національної єдності навколо цієї історичної події. У той час як в Індії, розділення розглядається переважно як трагедія (Ahmad, 2019), яка стала причиною одного з найбільших масових переміщень населення в історії, що супроводжувалося масштабним насильством, втратами життя та розпадом багатоконфесійної спільноти. У цьому контексті, розділення сприймається як символ руйнування гармонії і єдності, які могли існувати в незалежній Індії. Такі події, як насильницькі переселення та конфлікти, що виникли внаслідок розділення, залишаються відкритою раною в колективній пам'яті Індії, впливаючи на її сучасну політику і відносини з Пакистаном.

У Камбоджі, що перебувала під французьким колоніальним правлінням з 1863 до 1953 року, було кілька етапів збройних конфліктів, кожен з яких мав серйозний вплив на її внутрішню стабільність і зовнішньополітичну ситуацію. Одним із найтемніших періодів у її історії став режим червоних кхмерів, який тривав з 1975 по 1979 рік. Цей період, відомий як геноцид, призвів до загибелі близько 1,7 мільйона людей, що становить близько чверті населення країни (Hunt, 2024). Жорстока політика режиму, що включала масові страти, примусову працю та радикальні соціально-економічні експерименти, викликала широкий міжнародний резонанс.

Політика червоних кхмерів призвела до глибокої міжнародної ізоляції Камбоджі. Більшість західних країн розірвали дипломатичні відносини з режимом

Пол Пота, засуджуючи його злочини проти людяності. Водночас Китай залишався головним союзником червоних кхмерів, надаючи їм фінансову та військову підтримку, що ще більше посилювало напруженість у регіоні. Після вторгнення В'єтнаму в 1979 році та повалення режиму новий уряд, підтримуваний Ханом, зіткнувся з дипломатичними ускладненнями. ООН та багато західних держав продовжували визнавати уряд червоних кхмерів як офіційного представника Камбоджі до 1993 року, що свідчило про глибокий поділ у міжнародному співтоваристві.

Сприйняття Камбоджі на міжнародній арені значною мірою формувалося через призму її кривавого минулого. Тривала громадянська війна, наявність численних біженців та гуманітарна криза призвели до того, що країна асоціювалася з нестабільністю, порушенням прав людини та безкарністю. Лише після Паризьких мирних угод 1991 року та миротворчої місії ООН (UNTAC) Камбоджа почала поступово відновлювати свою міжнародну репутацію.

Попри значні зусилля з відбудови, проблема відповідальності за злочини червоних кхмерів довгий час залишалася чутливою темою. Лише в 2006 році під егідою ООН було створено Спеціальний трибунал для судового переслідування лідерів режиму, що стало важливим кроком у боротьбі з безкарністю. Водночас Камбоджа й досі стикається з викликами у сфері прав людини, що впливає на її міжнародне позиціонування та відносини з ключовими партнерами, зокрема Європейським Союзом і США.

В'єтнам, як і Камбоджа, також зазнав колоніального гніту Франції. Після Першої індокитайської війни (1946-1954) В'єтнам здобув незалежність, але країна зазнала серйозних потрясінь під час В'єтнамської війни (1955-1975), у якій взяли участь США Південний В'єтнам, Південна Корея, Австралія, Таїланд, Філіппіни, що підтримували антикомуністичні сили (Black, 2024). Після об'єднання Північного та Південного В'єтнаму в 1975 році країна зіткнулася з численними проблемами у відновленні своєї економіки, відновленні соціальної стабільності та інтеграції різних політичних систем, що існували внаслідок розділення на дві частини (Nguyen, 2024a).

Окрім внутрішніх збройних конфліктів, Камбоджа і В'єтнам мають напружені міждержавні відносини, що посилюються територіальними суперечками та історичними образами. Уряди обох країн періодично проводять переговори щодо демаркації кордону, однак розбіжності залишаються. Міжнародні посередницькі зусилля, зокрема з боку АСЕАН та ООН, спрямовані на зниження напруги, проте їхня ефективність обмежена через націоналістичні настрої та внутрішньополітичні чинники.

Вторгнення В'єтнаму в Камбоджу в 1978 році, коли в'єтнамські війська здійснили операцію, щоб повалити режим червоних кхмерів, який тероризував країну. Це втручання було сприйняте частиною камбоджійців як акт агресії, що призвело до довготривалих дипломатичних суперечок між двома державами. В'єтнам, з іншого боку, вважав свою інтервенцію необхідною для стабілізації регіону та боротьби з геноцидом, який здійснювався червоними кхмерами.

Офіційні наративи Камбоджі акцентують на режимі Пол Пота і на ролі в'єтнамських військ як окупантів, що підкреслюється в освітніх матеріалах, музейних експозиціях, національних днях пам'яті та у риториці політичних лідерів (Thun, 2021). Такі заходи спрямовані на закріплення цих наративів у колективній пам'яті, формуючи образ В'єтнаму як історичного противника, що залишає тривалий відбиток на сучасному політичному та суспільному житті країни. У В'єтнамі офіційний наратив суттєво відрізняється: акцент робиться на визвольній місії в Камбоджі та ролі В'єтнаму у відновленні миру та стабільності після геноциду. В'єтнамська держава активно просуває цей образ, позиціонуючи себе як рятівника, який втрутився для запобігання подальшим злочинам проти людства. Цей наратив використовується не лише для зміцнення внутрішньої легітимності, але й для формування позитивного міжнародного іміджу В'єтнаму як миротворчої держави. Він знаходить відображення в офіційних промовах, шкільних програмах, меморіальних заходах і державній пропаганді.

Політика пам'яті як фактор політичних протистоянь в XXI столітті. Розбіжності у підходах до історичної пам'яті стають основою для націоналістичних дискурсів, які впливають на формування ідентичності молодих поколінь. Вони закріплюють розуміння історії, яке підживлює почуття національної гордості та водночас загострює міждержавні суперечності. Розбіжності у трактуванні подій 1947 року мають глибокий і тривалий вплив на сучасні двосторонні відносини між Індією та Пакистаном, які супроводжуються постійною політичною напругою, територіальними конфліктами, зокрема через регіон Кашмір. Цей регіон залишається предметом гострих суперечок, оскільки обидві країни формують свої історичні наративи, які впливають на громадську думку. В Індії Кашмір розглядається як невід'ємна частина держави, що символізує національну єдність, тоді як у Пакистані його вважають спірною територією, де повинна бути реалізована воля місцевого населення. Вплив цих різних історичних інтерпретацій загострює невдовіру між країнами та ускладнює пошук компромісних рішень. Ці суперечності часто спалахують у вигляді прикордонних конфліктів, дипломатичних криз та політичних звинувачень. Вони перешкоджають нормалізації відносин між країнами та ускладнюють будь-які спроби регіональної співпраці. За даними Міністерства оборони у 2024 році Індія витратила на оборону близько 74 мільярдів доларів, що робить її третім за величиною військовим витратником у світі після США і Китаю (Union Budget, 2024). Ці витрати становлять значну частину індійського бюджету і відображають пріоритетність військових потреб у регіоні, що продовжує залишатися гарячою точкою. Пакистан, своєю чергою, витратив близько 7.6 мільярдів доларів, що є значним показником для країни з менш розвинутою економікою (Government of Pakistan, 2024). Ці витрати спрямовані на підтримку армії та забезпечення безпеки на кордоні з Індією, особливо в Кашмірі.

Політики пам'яті, пов'язані з розділенням, активно використовуються у політичних кампаніях обох країн як засіб мобілізації підтримки населення

(Tavares de Oliveira, 2024). У період з 2020 по 2025 рік політичні лідери Індії та Пакистану активно зверталися до історичних наративів як до інструменту впливу на суспільну свідомість. Ці звернення використовуються для зміцнення національної ідентичності, формування образу зовнішнього ворога та виправдання високих військових витрат. Особливо помітним є залучення таких наративів у риториці, пов'язаній з конфліктом навколо регіону Джамму та Кашмір. У промові прем'єр-міністра Пакистану Імрана Хана на 75-й сесії Генеральної Асамблеї ООН 25 вересня 2020 року чітко простежується використання історичного контексту для формування образу Індії як агресора. Імран Хан послідовно апелював до минулого, говорячи про події 1947 року, коли, за його словами, народ Кашміру не отримав права на самовизначення, гарантованого Резолюцією ООН (Statement by the Prime Minister of Pakistan..., 2020).

З боку Індії прем'єр-міністр Нарендра Моді також активно застосовує історичну риторику, особливо в контексті Кашміру. Під час свого візиту до Сринагара у березні 2024 року – першого за останні п'ять років – Моді виступив із заявою, що Кашмір було «трансформовано» з регіону насильства у регіон миру й розвитку (Sharafat & Rajesh, 2024). У його виступі простежується відсилання до образу об'єднаної Індії, де усі регіони мають бути інтегровані під єдиною ідеологією. При цьому Моді навмисно підкреслює, що скасування особливої статусу Кашміру у 2019 році було актом історичної справедливості, який відновлює цілісність держави.

Одним із найяскравіших прикладів звернення до історії як до інструменту політичної легітимзації в Індії є відкриття у 2024 році індійського храму в Айодх'ї, збудованого на місці мечеті Бабрі, зруйнованої у 1992 році. Прем'єр-міністр Моді взяв участь в урочистостях і заявив, що храм є «символом національного відродження та історичної істини». Така риторика фактично переписує історію з позицій індійського націоналізму, маргіналізуючи мусульманську спільноту та виправдовуючи дії уряду з обмеження релігійних прав (A Hindu temple built atop a razed mosque..., 2024).

Такі наративи використовуються для легітимізації агресивної зовнішньої політики та підкріплення аргументів на користь мілітаризації. Вплив пам'яті на оборонні витрати є особливо помітним у контексті Кашміру, який залишається точкою напруги та предметом територіальної суперечки між Індією та Пакистаном з моменту їх розділення. Статистичні дані засвідчують стійку тенденцію до зростання оборонних витрат як в Індії, так і в Пакистані, при цьому значна частина коштів спрямовується на підтримку та посилення військової присутності в регіоні Кашміру. У 2024-2025 фінансовому році уряд Пакистану заклав у державному бюджеті 2,12 трильйона пакистанських рупій на оборонні потреби, що становить приблизно 1,7 % від ВВП країни та понад 12 % від усіх поточних витрат. Це на 17,6 % більше порівняно з попереднім роком. Майже половина цих коштів призначена для Армії, що свідчить про пріоритетність підтримки сухопутного компоненту, особливо у стратегічно чутливих прикордонних районах, включно з Лінією контролю в Кашмірі (Government of Pakistan, 2024).

Водночас Індія у своєму бюджеті на 2024-2025 рік передбачила виділення 6,22 трильйона індійських рупій на оборонний сектор, що відповідає приблизно 75 мільярдам доларів США та становить 12,9 % від загального бюджету країни. І хоча бюджет не містить розподілу витрат за регіональним принципом, враховуючи стратегічну важливість Джамму та Кашміру, значна частина фінансування традиційно спрямовується на забезпечення інфраструктури, логістики, модернізацію озброєнь

та забезпечення присутності Збройних сил у регіоні. Таким чином, зростання оборонних бюджетів двох країн не лише демонструє їхню послідовну мілітаризацію, а й опосередковано підтверджує пріоритетність Кашміру в їхній національній безпековій стратегії (Union Budget, 2024). Політики пам'яті, пов'язані з розколом 1947 року, продовжують залишатися важливим фактором (Таб. 1), що визначає не лише національну політику, але й міжнародні відносини між Індією та Пакистаном.

Таблиця 1. Основні відмінності в історичних наративах Індії та Пакистану щодо подій 1947 року

Аспект	Індія	Пакистан
Головний акцент	Трагедія, людські втрати, руйнування гармонії.	Тріумф, створення окремої держави для мусульман
Історична оцінка	Розділення сприймається як вимушений, але трагічний крок, що порушив національну єдність і приніс страждання мільйонам людей.	Розділення вважається необхідним і неминучим для забезпечення прав мусульман і захисту їх ідентичності.
Причини розділення	Нездатність вирішити конфлікти між громадами, роль британської адміністрації в посиленні розбіжностей.	Утиски мусульманської меншини в домінуючій індуській культурі, прагнення зберегти ісламську ідентичність.
Роль Британії	Колоніальна політика «розділяй і володарюй» сприяла загостренню міжконфесійних конфліктів	Британія сприймається як необхідний посередник у забезпеченні справедливого розділення.
Сучасна інтерпретація	Збереження пам'яті про жертви і насильство, акцент на єдності та територіальній цілісності.	Вшанування героїв, які боролися за створення Пакистану, підкреслення необхідності розділення.
Геополітичний контекст	Втрата територій і конфлікти через Кашмір розглядаються як несправедливість і загроза національній безпеці.	Боротьба за Кашмір вважається продовженням історичної боротьби за права мусульман.
Економічний аспект	Втрата економічного потенціалу через розподіл ресурсів і ринків.	Початкові труднощі економічного розвитку через необхідність інтеграції нових територій і населення, але зміцнення національної економіки в довгостроковій перспективі.

Джерело: складено автором на основі М. Ahmad (2019), І. Talbot (2019)

Під час окупації Кореї японські війська примусово мобілізували тисячі жінок, відомих як «жінки для втіхи» (Myadar & Davidson, 2020), для сексуального рабства. Кількість таких жінок сягала десятків тисяч, більшість із них були з Кореї, Китаю та Філіппін. Японський уряд неодноразово стикався з вимогами визнати ці злочини, і в 1993 році було опубліковано заяву головного секретаря Ministry of Foreign Affairs of Japan (1993), в якій висловлено співчуття жертвам. Однак, питання компенсацій досі залишається предметом суперечок у міжнародних відносинах. За різними оцінками, кількість таких жінок сягала від 50 до 200 тисяч, більшість із них були корейками. Питання компенсацій для цих жертв залишається важливою темою в сучасних дипломатичних відносинах між Кореєю та Японією.

Міжнародні організації, зокрема ООН, неодноразово закликали Японію до співпраці в рамках Ради з прав людини, а також ініціювали доповіді та резолюції щодо надання компенсацій жертвам. Наприклад, у 1996 році ООН оприлюднила доповідь щодо системи «жінок для втіхи» (United Nations, 1996), а також підтримала освітні ініціативи для розповсюдження правдивої інформації про ці події. визнати відповідальність за ці злочини та виплатити компенсації постраждалим. У 2015 році було підписано угоду між Японією та Південною Кореєю, яка передбачала створення фонду в розмірі 1 мільярда єн для підтримки колишніх «жінок для втіхи» (Ministry of Foreign Affairs

of Japan, 2015). Однак угода викликала суспільне невдоволення у Кореї, оскільки не врахувала думки самих постраждалих.

Окрім офіційних кроків, зусилля щодо примирення здійснюються через культурні обміни, спільні освітні проекти та публічні заходи. Зокрема, в університетах обох країн проводяться лекції та виставки, присвячені історичним подіям, а також реалізуються ініціативи для молоді, спрямовані на формування взаєморозуміння та подолання історичних травм. Офіційні версії історичних подій у Японії, Кореї та Китаї суттєво відрізняються, що ускладнює міждержавні відносини та сприяє тривалим конфліктам пам'яті. Ці розбіжності базуються не лише на різному трактуванні історичних фактів, а й на культурних особливостях підходу до пам'яті про минуле, політичних інтересах урядів та способах комеморації. Пам'ять про японську агресію в Азії у XX столітті залишається ключовим і водночас суперечливим елементом регіональної політики. Історичні події, пов'язані з окупацією Кореї та агресією проти Китаю, залишили глибокий соціальний та культурний відбиток, формуючи національну ідентичність обох країн. Суттєві розбіжності в офіційних версіях трактування цих подій у Японії, Китаї та Кореї сприяють загостренню тривалих конфліктів пам'яті, що ускладнює міждержавні відносини.

Однією з найпомітніших і найбільш контроверсійних комеморативних практик, що викликає

міжнародні суперечки, є діяльність японського святилища Ясукуні в Токіо. Це місце відіграє центральну роль у політиці пам'яті Японії щодо подій Другої світової війни. Святилище вшановує пам'ять приблизно 2,5 мільйона загиблих солдатів, у тому числі 14 засуджених воєнних злочинців класу А, які брали активну участь в агресивній політиці імперіалістичної Японії. Включення цих фігур до списку вшанованих породило глибокі історичні травми в сусідніх країнах, особливо в Китаї та Південній Кореї, які зазнали окупації та насильства з боку японських військ. У квітні 2024 року новим головним священиком Ясукуні було призначено колишнього віцеадмірала Морських сил самооборони Японії Уміо Оцуку (Mesmer, 2024). Це призначення викликало серйозне занепокоєння в регіоні, оскільки воно символічно підсилює зв'язок між сучасними збройними силами Японії та її милітаристським минулим. Така ренатіоналізація святилища є частиною ширшої політики прем'єр-міністра Фуміо Кісиди, спрямованої на зміцнення національної ідентичності шляхом перегляду пам'яті про імперське минуле країни. Китай та Південна Корея традиційно різко реагують на офіційні відвідування японськими політиками святилища Ясукуні. Наприклад, у квітні 2024 року прем'єр-міністр Японії Фуміо Кісида здійснив ритуальну офіру святилищу (Kelly, 2024), що викликало «глибоке розчарування» та заклики до покаяння за воєнне минуле з боку Південної Кореї (Reuters, 2024). Китай також висловив рішучий протест проти подібних дій японських лідерів,

підкреслюючи, що святилище є символом японської військової агресії (Zhuo, 2024).

Конфлікти пам'яті Японії набули яскравого і міжнародного виміру через встановлення пам'ятників жертвам сексуального рабства часів Другої світової війни, відомим як «жінки для втіхи». Встановлення подібних монументів часто супроводжується дипломатичними суперечками та викликає напруженість у міждержавних відносинах. Одним із таких інцидентів стала поява у 2017 році в Сан-Франциско меморіалу “Column of Strength”, присвяченого «жінкам для втіхи», що стало приводом до розірвання побратимських відносин між Сан-Франциско та Осакою. Мер Осаки Хірофумі Йошімура відкрито засудив встановлення пам'ятника, назвавши його перешкодою для збереження дружніх міжміських зв'язків (Osaka cuts San Francisco..., 2018).

Подібні конфлікти пам'яті виникають і в інших країнах. Так, встановлення Статуї Миру в Берліні у 2020 році викликало різку реакцію з боку Японії: японські дипломати наполягали на її демонтажі, що спричинило напруження у відносинах між Німеччиною та Японією (Ryall, 2020). Ще раніше, у 2013 році, в американському місті Глендейл (штат Каліфорнія) було відкрито меморіал «жінкам для втіхи», що викликало протести японських дипломатів і частини місцевої японської громади (Levine, 2013). Пам'ять про колоніальне та воєнне минуле дедалі частіше стає інструментом не лише внутрішньої, а й міжнародної політики, активно впливаючи на дипломатичні відносини Японії з її партнерами (Таб. 2).

Таблиця 2. Основні відмінності в наративах Японії, Китаю та Південної Кореї

Аспект	Японія	Китай	Південна Корея
Головний акцент	Більше акцентується на розвитку країни після війни, намагається уникати детального обговорення воєнних злочинів. Вшанування загиблих японських солдатів	Жорстокість японської агресії, особливо в Маньчжурії та Нанкінській різанині. Пам'ять про жертви та спротив окупації.	Трагедія окупації, примусова асиміляція, сексуальне рабство («жінки для втіхи») та боротьба за незалежність. Акцент на героїзмі борців за свободу.
Історична оцінка	Офіційна позиція визнає «помилки», але часто без конкретизації.	Наголошується на систематичному знищенні мирного населення, руйнуваннях та порушеннях прав людини. Нанкінська різанина сприймається як символ японського варварства.	Японська окупація вважається періодом геноциду корейської культури та ідентичності. Політика асиміляції розглядається як спроба стерти корейську самобутність.
Сучасна інтерпретація	Існують політичні сили, які наполягають на перегляді історії, зокрема в підручниках, часто применшуючи масштаби воєнних злочинів. Офіційні візити до Ясукуньського храму викликають міжнародний резонанс.	Активно підтримується пам'ять про агресію через меморіальні заходи та освіту. Китай використовує історичні претензії для зміцнення національної єдності та посилення дипломатичного тиску на Японію.	В пам'яті про окупацію формується національна ідентичність, особливо через шкільну освіту та культурну спадщину. Південна Корея регулярно вимагає вибачень і компенсацій від Японії.
Геополітичний контекст	Японія намагається збалансувати між необхідністю визнання минулих помилок і зміцненням своїх позицій як регіонального лідера. Прагне нормалізувати відносини, але часто стикається з критикою через недостатні кроки в цьому напрямку.	Користується історичною пам'яттю для формування антияпонської риторики в зовнішній політиці. Питання Сенкаку/Дяояйдао використовується як продовження історичних суперечок.	Питання окупації залишається центральним у дипломатичних відносинах із Японією. Конфлікти через острови Докдо/Такешіма супроводжуються апеляціями до історичного минулого.

Таблиця 2. Продовження

Аспект	Японія	Китай	Південна Корея
Економічний аспект	Після війни Японія зробила ставку на економічне відновлення і стала однією з провідних економік світу. Часто згадує економічну допомогу Кореї та Китаю після війни, щоб послабити історичні претензії.	Військова агресія Японії призвела до величезних руйнувань інфраструктури та втрат людських ресурсів. Після війни Китай використовує історичну риторику як засіб обґрунтування своїх економічних претензій до Японії.	Японська окупація негативно вплинула на економічний розвиток Кореї, примусова праця та експлуатація природних ресурсів розглядаються як причини економічного занепаду. Сучасна Південна Корея наполягає на компенсації для жертв примусової праці.

Джерело: складено автором на основі Ministry of Foreign Affairs of Japan (1995) та Kh. Jo (2024)

Камбоджійські націоналістичні рухи використовують історичні наративи для мобілізації громадської підтримки та тиску на уряд щодо територіальних питань. Наприклад, у 2015 році активісти та депутати опозиції організували протести проти будівництва в'єтнамських доріг у спірних прикордонних районах, що призвело до сутичок між протестувальниками та в'єтнамськими селянами (Cambodia Protests Against Vietnam's..., 2015). З боку В'єтнаму, офіційні особи наголошують на важливості «політики вдячності», підкреслюючи роль В'єтнаму у звільненні Камбоджі від режиму Пол Пота. Це використовується для легітимації сучасних дипломатичних відносин та впливу на Камбоджу, що сприймається як втручання у внутрішні справи та провокує постійні політичні напруги (Tam Sang & Thao My, 2024).

Хоча пам'ять про минулі конфлікти між В'єтнамом і Камбоджею регулярно використовується в публічному дискурсі, обидві держави не мають інституалізованої, послідовної політики пам'яті у класичному розумінні. Їхні дії переважно зосереджуються на ситуативному застосуванні історичних наративів у внутрішньополітичному та регіональному контексті, без формування спеціалізованих державних установ, музеїв чи довгострокових міжнародних кампаній.

З боку В'єтнаму пам'ять про події 1979 року, коли його армія усунула режим «червоних кхмерів» у Камбоджі, фігурує в офіційному дискурсі як акт гуманітарного втручання та «історична місія зі звільнення». Такий наратив легітимізує сучасні дипломатичні позиції В'єтнаму в регіоні, демонструючи його як стабілізуючу силу й «старшого брата» для Камбоджі. Проте це також формує зверхнє ставлення до сусідньої держави, спричиняючи асиметрію у двосторонньому діалозі. У Камбоджі культивується образ В'єтнаму як історичного експансіоніста. Націоналістичні партії та опозиційні діячі часто послуговуються темами територіальних загроз і спірної демаркації кордону, особливо у виборчі періоди або під час соціальної напруги (Sokvy & Zeiner-Morrish, 2025).

Таким чином, у відносинах В'єтнаму та Камбоджі пам'ять про спільне минуле є радше інструментальною, ніж структурно оформленою. Вона функціонує як засіб політичного впливу та легітимації. Відсутність сталих механізмів комеморації чи діалогу про спільне минуле лише підсилює асиметрію у двосторонніх відносинах і сприяє періодичному загостренню напруги. У 2012 році офіційні заяви прем'єр-міністра

Камбоджі Хун Сена (Main Statement by Samdech Techo Hun Sen..., 2024), в яких він звинуватив В'єтам у незаконному захопленні камбоджійських територій уздовж спільного кордону, викликали хвилю протестів у В'єтнамі. Протестувальники, серед яких були як громадські активісти, так і націоналістично налаштовані групи, звинувачували Камбоджу в перекручуванні історичних фактів і вимагали офіційного спростування заяв. Напруженість у двосторонніх відносинах загострилася, що змусило уряди обох країн провести додаткові дипломатичні консультації (Australian Institute of International Affairs, 2019).

Пам'ять про військові конфлікти та колоніальне минуле відіграє ключову роль у формуванні регіональних відносин між Камбоджею та В'єтнамом, значно впливаючи на сучасний політичний клімат. Одним із центральних територіальних спорів є демаркація сухопутного кордону, особливо в провінціях Takeo, Kampong, Ratanakiri та Mondulakiri. Камбоджійська сторона неодноразово звинувачувала В'єтам у самовільному переміщенні прикордонних стовпів і незаконному будівництві споруд (Reaksmey, 2016), таких як військові пости та дороги, що, на думку Пномпеня, є порушенням суверенітету. Ще одним проблемним питанням є контроль над островами в прибережній зоні, зокрема островом Кох-Трель (відомим у В'єтнамі як Фу-Куок). Камбоджійські націоналісти вимагають повернення острова (Chheang, 2015), який раніше входив до складу Камбоджі, однак після французького колоніального періоду залишився під юрисдикцією В'єтнаму.

Для вирішення цих суперечок використовуються двосторонні переговори в межах Спільного комітету з демаркації кордонів Камбоджі та В'єтнаму. Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) створила консультативні механізми для врегулювання територіальних конфліктів між своїми членами. Однак ефективність цих механізмів обмежена через відсутність механізмів примусового виконання рішень. Це пов'язано з принципом «Шлях АСЕАН», який підкреслює консенсус і невтручання у внутрішні справи держав-членів, що ускладнює прийняття обов'язкових до виконання рішень щодо суперечок. Наприклад, у випадку територіального спору між Таїландом і Камбоджею щодо храму Преах Віхейр, АСЕАН намагалася виступити посередником, але її зусилля були обмежені через відсутність механізмів примусового виконання (Setyowati & Nurulita, 2023). Крім того, у 2016 році Постійний арбітражний суд ухвалив рішення у справі між

Філіппінами та Китаєм щодо Південно-Китайського моря, яке Китай відхилив, підкреслюючи труднощі з виконанням міжнародних рішень без відповідних механізмів примусу (Batista, 2024).

Історичні суперечки, особливо щодо територіальних претензій у прикордонних провінціях на сході Камбоджі, залишаються відкритим питанням, що періодично призводить до збройних сутичок і дипломатичних конфліктів. Ці суперечки мають глибокі історичні корені та проявляються в різних формах, включаючи будівництво інфраструктури, демаркацію кордонів та екологічні проекти. Наприклад, у липні 2018 року Камбоджа офіційно протестувала проти одностороннього встановлення В'єтнамом прикордонних стовпів поблизу острова Кох Сес. Камбоджійське Міністерство закордонних справ вимагало від В'єтнаму демонтувати ці стовпи, заявивши, що вони були встановлені без узгодження та порушують суверенітет Камбоджі. Цей інцидент підкреслив напруженість у відносинах між двома країнами щодо прикордонних питань (Chhengpor, 2019). Іншим випадком є зatoryжний процес демаркації 1 270-кілометрового кордону між Камбоджею та В'єтнамом, що триває з 2006 року. Станом на 2024 рік було демарковано близько 84 % кордону (PM reaffirms purpose..., 2024). Однак залишаються спірні ділянки, особливо в провінціях Мондолкірі, Ратанакірі, Свай Рієнг, Такео та Тбонг Кхмум.

Ці напруження посилюються історичними наративами, які закріплюють образи ворога у колективній пам'яті обох країн, перешкоджаючи розвитку

довірливих відносин. Військові витрати Камбоджі та В'єтнаму демонструють тенденцію до зростання, що є свідченням тривалої недовіри між державами. У 2023 році В'єтнам витратив на оборону близько 7,8 мільярда доларів (Asian Military Review, 2024), тоді як Камбоджа, з набагато меншим бюджетом, також збільшує свої витрати на військові потреби, особливо у прикордонних районах. Військові витрати в Камбоджі зросли з 618,70 млн доларів США у 2022 році до 668 млн доларів США у 2023 році (Trading Economics, 2023). Це свідчить про прагнення обох країн забезпечити військову готовність у разі загострення конфлікту.

Попри історичні суперечки, обидві країни співпрацюють в межах Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН), прагнучи збалансувати свої відносини між необхідністю збереження національних інтересів і регіональною інтеграцією. Спільні економічні проекти, такі як інфраструктурні ініціативи, будівництво транспортних коридорів та торговельні угоди, слугують платформою для зміцнення взаємозв'язків та зменшення напруги. У 2023 році були підписані угоди у сфері торгівлі та науки спрямовані на зміцнення економічного співробітництва (Talustan, 2023). Показники торгівлі за 2022 та 2023 роки свідчать про зміцнення економічних зв'язків, потенційно збільшуючи взаємозалежність між двома країнами в досягненні їхніх цілей розвитку (ОЕС, 2023). Втім, питання пам'яті продовжує відігравати значну роль у визначенні пріоритетів зовнішньої політики обох держав (Таб. 3).

Таблиця 3. Основні відмінності в наративах В'єтнаму та Камбоджі

Аспект	Камбоджа	В'єтнам
Головний акцент	Режим червоних кхмерів, геноцид, вплив колоніальної спадщини та втручання В'єтнаму в 1978 році.	Визвольна місія В'єтнаму в Камбоджі, відновлення миру після геноциду, суперечки з Камбоджею щодо історичних наративів.
Історична оцінка	Оцінка втручання В'єтнаму як агресії, обговорення політики червоних кхмерів. Важливість пам'яті про геноцид для національної ідентичності.	Визволення Камбоджі як важливий етап для стабільності в регіоні. Визнання себе миротворцем та захисником прав людини.
Сучасна інтерпретація	Акцент на внутрішніх травмах, роль червоних кхмерів у національній пам'яті. Втручання В'єтнаму вважається неприязно оціненим у суспільстві.	Позиціювання В'єтнаму як рятівника, який допоміг зупинити геноцид та відновити мир. Використання цієї теми для внутрішньої легітимізації.
Геополітичний контекст	Суперечки з В'єтнамом щодо територіальних претензій та історичних розбіжностей. Важливість співпраці у рамках АСЕАН для зменшення напруги.	Зростання впливу В'єтнаму в Південно-Східній Азії. Спільні економічні ініціативи, але зберігаються напружені відносини з Камбоджею.
Економічний аспект	Зростання військових витрат, активне використання історичних наративів для зміцнення внутрішньої політики.	Спільні економічні проекти з Камбоджею, зокрема в енергетичній та агропромисловій галузях, що зміцнює регіональну співпрацю.

Джерело: складено автором на основі L. Hunt (2024) та H. Nguyen (2024b)

Політичні лідери Індії та Пакистану часто використовують історичні наративи для зміцнення національної ідентичності, розмежування зовнішніх ворогів і виправдання значних військових витрат. У Пакистані національна ідентичність була побудована навколо «теорії двох націй», яка стверджує невід'ємну дихотомію між індусами та мусульманами (Inam, 2023). Ця концепція зображує Індію як постійну загрозу

суверенітету Пакистану, виправдовуючи таким чином підвищену готовність до оборони і військові витрати. З іншого боку, національна ідентичність Індії зазнала зсуву в бік індуїстського націоналізму, особливо під впливом партії «Бхаратія Джаната» (БДП). Ця ідеологія наголошує на індуїстській спадщині Індії, часто зображуючи Пакистан як ворожого сусіда і спонсора транскордонного тероризму (Xiaolian *et al.*, 2024).

Такі образи слугують для об'єднання населення проти спільного зовнішнього ворога, тим самим сприяючи громадській підтримці збільшення військових бюджетів та оборонних ініціатив. Це вимагає від обох країн стратегічного підходу до управління історичною пам'яттю, спрямованого на пошук компромісів та створення нових основ для спільного майбутнього.

Політики пам'яті в країнах Азії мають прямий вплив на формування регіональних конфліктів і безпосередньо пов'язані з дипломатичними напруженнями, збройними сутичками та блокуванням міжнародного діалогу. Протиріччя виявляються як у змісті офіційних історичних наративів, так і в комеморативних практиках, які суперечать одна одній або цілеспрямовано ігнорують травматичні події сусідів, що породжує циклічні дипломатичні демарші, блокування торговельних домовленостей та негативний вплив на двосторонні відносини. Політичні наслідки цих протиріч проявляються на кількох рівнях. У внутрішньополітичному вимірі політики пам'яті використовуються для мобілізації суспільства, консолідації влади та легітимації авторитарних практик через апеляцію до «національного болю» або «національної гідності». На зовнішньополітичному рівні історичні конфлікти пам'яті часто служать інструментом тиску або виправдання жорстких дипломатичних позицій. Виступи політичних лідерів з акцентом на історичні образи стають частиною стратегічного дискурсу, спрямованого як на внутрішню, так і на зовнішню аудиторію.

У XXI столітті можна простежити низку стійких патернів інструменталізації історичної пам'яті в політичному та дипломатичному дискурсі, особливо в країнах Азії. Першим ключовим патерном є зростаюча політизація комеморативних практик, що проявляється в активному залученні держави до регулювання, ініціювання та координації офіційних форм пам'яті. Меморіальні події, ювілейні дати, державні виступи й навчальні програми дедалі частіше використовуються як засоби формування колективної ідентичності та легітимації чинного політичного режиму. Наприклад, у Китаї офіційна історична політика щодо Другої японсько-китайської війни активно транслюється через великі державні медіапроекти, експозиції в музеях, а також через освітню політику, яка підкреслює жертвенність китайського народу та необхідність національної єдності під керівництвом Комуністичної партії.

Другий патерн полягає у використанні історичних наративів для легітимації військових стратегій, оборонних бюджетів і територіальних претензій. Апеляція до минулого дозволяє владі виправдати сучасні політичні кроки, подаючи їх як засіб запобігання повторенню історичних травм або як «відновлення справедливості». Це спостерігається у випадку Індії та Пакистану, де обидві сторони посилюються на історичні кривди, пов'язані з розділом Британської Індії та війнами за Кашмір, щоб виправдати мілітаризацію регіону, зміни у статусі територій.

Третій патерн виявляється у перетворенні меморіальних об'єктів на геополітичні символи, які репрезентують претензії на історичне лідерство чи моральну перевагу в регіоні. Прикладом цього є японське святилище Ясукуні, яке з об'єкта жалоби за загиблими

перетворилося на символ ревізіоністської історичної політики, викликаючи протестні реакції в Китаї та Південній Кореї. Інший приклад – В'єтнам і Камбоджа, де окремі пам'ятники та музеї, присвячені в'єтнамській окупації 1979-1989 років, відіграють роль не лише національної пам'яті, а й дипломатичних індикаторів відносин між країнами: збереження таких об'єктів без спільної інтерпретації посилює недовіру й унеможливорює політичне примирення.

Усі вищезазначені патерни формуються на тлі глобального тренду до посилення ролі національної ідентичності як основи політичної стабільності в умовах загроз з боку транснаціональних викликів, зокрема міграції, економічної нестабільності та зростання впливу недержавних акторів. Саме тому національні уряди прагнуть централізувати історичний дискурс і через нього вибудовувати образ держави як морального суб'єкта, що має право на специфічну політичну поведінку у відповідь на «історичну несправедливість». У XXI столітті політики пам'яті стають дедалі більш багатовимірними: вони охоплюють культурні, безпекові, освітні та дипломатичні сфери, набуваючи системного характеру в зовнішньополітичному позиціонуванні держав. Аналіз зазначених патернів дозволяє зробити висновок, що ефективне врегулювання конфліктів пам'яті вимагатиме не лише історичного діалогу, а й створення нових інституційних рамок для співпраці в питаннях колективного сприйняття минулого.

Обговорення

Аналіз різних аспектів політик пам'яті – історичної, культурної, політичної – дозволяє детально вивчити вплив цих політик на регіональну стабільність та взаємини між державами. Результати цього дослідження підтверджують попередні висновки, зроблені іншими дослідниками, щодо політик пам'яті в формуванні національної ідентичності та їхнього впливу на транскордонні відносини. Політики пам'яті є складним та багатограним феноменом, який потребує комплексного підходу до аналізу.

Дослідження D. Rugo & N. Parish (2021) підтверджують, що маніпуляція історичними наративами може ускладнювати процеси національного примирення та інтеграції. У контексті азійських країн цей аспект набуває особливого значення, оскільки історична пам'ять нерідко стає інструментом політичної боротьби. Водночас результати цього дослідження свідчать, що в Азії кризи не лише виникають через маніпуляції минулим, а й самі по собі стають каталізатором загострення історичних суперечностей. Це підтверджують кейси Японії, Китаю та Кореї, де історичні конфлікти періодично загострюються на тлі сучасних політичних та економічних протистоянь.

У дослідженні H. Kaur & P. Jaggi (2023) та S. Kapila (2024) звертається увага на значення історичної пам'яті про розділ Британської Індії у 1947 році як важливого чинника транскордонної напруги. Автори наголошують, що конфліктні інтерпретації подій, пов'язаних із розділенням Індії та Пакистану, сприяють поглибленню розколу між країнами. Ці суперечності не лише впливають на політичні й економічні відносини, але й формують внутрішню політичну риторику,

посилюючи націоналістичні настрої. Однак проведений аналіз демонструє більш складну картину. Хоча узгодження історичних наративів справді може сприяти пом'якшенню напруги, існують випадки, коли історична пам'ять використовується як інструмент політичної мобілізації, що унеможливорює компромісні рішення. Наприклад, у пакистанській риториці розділ Індії інтерпретується як наслідок несправедливості колоніального режиму, тоді як в Індії акцент робиться на зовнішніх і внутрішніх політичних факторах. Ці розбіжності свідчать про те, що наявність діалогових платформ не завжди гарантує примирення, оскільки історичні наративи можуть бути надто глибоко вкоріненими у суспільну свідомість.

Крім того, висновки Н. Kaur & P. Jaggi (2023) щодо необхідності інтеграції історичних аспектів у діалогові платформи є загалом обґрунтованими, проте вони не враховують випадків, коли надмірна увага до історичних травм може, навпаки, посилити конфліктність. У цьому контексті доцільним є порівняння з іншими регіональними конфліктами, наприклад, з історичною пам'яттю про японську агресію у Східній Азії, де спроби примирення часто натикалися на політичні та ідеологічні перешкоди.

У дослідженні Е. Koh & Т. Takeshima (2020) та К. Fukuoka & С. Takita-Ishii (2022) розглядаються спори щодо інтерпретації японської агресії у ХХ столітті, які зберігають напругу між Японією, Кореєю та Китаєм. Авторі зазначають, що відмінності в офіційних наративах і комеморативних практиках цих країн ускладнюють регіональну співпрацю та провокують нові конфлікти. У даному дослідженні встановлено, що використання історичної пам'яті для консолідації національної ідентичності та мобілізації громадської думки призводить до конкретних наслідків у сфері міжнародних відносин. Зокрема, це унеможливорює підписання двосторонніх угод щодо стратегічного партнерства, як, наприклад, невдалий перегляд військової інформаційної угоди між Південною Кореєю та Японією у 2019 році.

Історичні події, пов'язані з військовими конфліктами та колоніальним минулим Камбоджі та В'єтнаму, як зазначають Н. Tanaka (2020), G. Bagarella (2023) та В. Kiernan (2024), залишили значний відбиток у колективній пам'яті обох країн. Камбоджа і В'єтам мають різні підходи до комеморативних практик: Камбоджа акцентує на національній трагедії та культурних втратах, тоді як В'єтам використовує історичну пам'ять для підсилення ідеологічного підґрунтя державності. У даному дослідженні встановлено, що такі розбіжності у сприйнятті минулого набувають конкретних політичних і соціальних форм, що безпосередньо впливають на регіональну стабільність. Наприклад, у Камбоджі історична пам'ять про в'єтамську окупацію 1979-1989 років активно використовується у внутрішньополітичній боротьбі. Камбоджійські опозиційні партії апелюють до історичних наративів, звинувачуючи чинну владу у співпраці з В'єтнамом, що формує недовіру до офіційної політики держави. Як показують дослідження G. Bagarella (2023), історичні суперечності мають економічний вимір. Попри активну економічну співпрацю між країнами, антив'єтамські настрої в Камбоджі

періодично загострюються, що відображається у протестах проти в'єтамських бізнесів та громадян. Це створює циклічну модель напруги, яка послаблює можливості для довготривалої економічної інтеграції.

У роботах G. Zubrzycki & A. Woźny (2020), O. Fridman (2020) та T. Adams *et al.* (2024) наголошується на впливі наративів пам'яті на суспільну свідомість, що часто призводить до загострення міжнаціональної напруги. Історичні наративи, які висвітлюються через призму національних інтересів, нерідко стають основою для формування стереотипів і негативних уявлень про інші етнічні чи національні групи. Данне дослідження підтверджує ці висновки, зазначаючи, що у контексті Азії активне використання пам'яті часто набуває форми офіційних державних наративів, що закріплюються в освітніх програмах, публічних комемораціях та державних політичних заявах. У відносинах між Китаєм, Південною Кореєю та Японією розбіжності в оцінці історичних подій Другої світової війни, зокрема японської окупації та питання воєнних злочинів, продовжують створювати напругу. Подібні механізми спостерігаються і в Південній Азії, де історична пам'ять про розділ Британської Індії 1947 року використовується в Індії та Пакистані для зміцнення національної ідентичності та мобілізації населення. Державні комеморації трагедії розділу в Індії підкреслюють наслідки для місцевого населення, тоді як у Пакистані ця подія подається як момент національного визволення, що посилює розбіжності в історичних інтерпретаціях.

Одним із ключових факторів є використання пам'яті в політичних цілях, що безпосередньо спричиняє ескалацію напруги. Відповідно до досліджень S. Gensburger & S. Lefranc (2020), I. Dubey (2021) і M. Siddi & L. Klymenko (2022), політики пам'яті застосовуються для мобілізації населення всередині країни шляхом конструювання історичних наративів, які формують образ «ворога» та легітимізують поточний політичний курс. Проведене дослідження підтверджує цю тезу, демонструючи, що в Азії історичні наративи є інструментом внутрішньої легітимації влади (наприклад, у Китаї через інтерпретацію подій Другої японо-китайської війни) та засобом зовнішньополітичного тиску (як у випадку використання історичних претензій у територіальних спорах між Південною Кореєю та Японією).

Успішні приклади управління пам'яттю вказують на важливість інклюзивного підходу, який передбачає залучення різних груп суспільства до обговорення історичних питань. Інклюзивність у цьому контексті означає не лише врахування різних точок зору, а й активне залучення представників меншин, молоді, жінок, етнічних та релігійних груп, які часто залишаються на маргінесі суспільних дискусій. Це дозволяє створити більш збалансоване уявлення про минуле і сприяє зменшенню почуття відчуженості серед окремих груп. Дослідження D. Clarke (2020) та R. Enaim & Y. Alamy (2023) підкреслюють, що такі підходи можуть значно знизити рівень соціальної напруги та сприяти розбудові довіри між громадами. Зроблені дослідниками висновки є цілком доречними, тому що корелюють із результатами, отриманими в даному дослідженні, зокрема в кейсі Малайзії та Індонезії, де

державна політика пам'яті в останні роки дедалі більше включає елементи міжкультурного діалогу та участі громадянського суспільства.

Дослідження демонструє, що політики пам'яті є значущими для формування національної ідентичності та міждержавних відносин. Ці політики можуть мати довготривалий вплив на регіональну стабільність та міжнародну співпрацю, підвищуючи важливість розробки та впровадження ефективних заходів для їхнього пом'якшення. Інноваційні підходи до управління пам'яттю, міжвідомча взаємодія, зокрема з культурними організаціями та місцевими громадами, а також залучення громадськості до участі в ініціативах історичного діалогу, є важливими аспектами у забезпеченні регіональної безпеки та стабільності.

Висновки

Данне дослідження було присвячене аналізу політик пам'яті в Азії як елементу міжнародних відносин і засобу політичного впливу. Метою було виявити зв'язок між історичними наративами, коменоративними практиками та зовнішньополітичними стратегічними підходами держав. Попри відсутність широких статистичних баз і обмежену кількість випадків, аналіз теоретичних і емпіричних досліджень дозволив досягти поставленої мети.

У дослідженні проаналізовано, як пам'ять конструється через державні наративи, символічну політику, музеєфікацію, меморіальну архітектуру, підручники та політичну риторику. Вивчено вплив історичних наративів на дипломатичні процеси, конфлікти і транскордонні взаємодії. Було виявлено, що політика пам'яті є не лише засобом формування національної ідентичності, а й важелем зовнішньополітичного тиску. Спільне минуле стає основою як для регіональної солідарності, так і для ескалації конфліктів, що особливо проявляється в суперечках щодо історичних інтерпретацій, компенсацій, визнання злочинів минулого. Результати свідчать про чітку тенденцію політизації історичної пам'яті в Азії. Історичні події, часто представлені у вигляді травм або героїчних наративів, слугують інструментом мобілізації громадської думки, легітимації владних структур і формування міжнародного іміджу. Політика пам'яті впливає на сучасні конфлікти не лише як елемент символічної риторики,

а й як реальний фактор стратегічного планування – зокрема у переговорах, дипломатичних заявах, санкційній політиці та ініціативах щодо змін у шкільній освіті. З іншого боку, сучасні політичні кризи безпосередньо впливають на трансформацію політик пам'яті – від ліберальної інтерпретації до конфронтаційної. Спостерігається загальна тенденція до ідеологізації минулого, його закріплення в юридичних нормах і підпорядкування зовнішньополітичним інтересам.

Отримані результати поглиблюють розуміння ролі історичної пам'яті в регіональних відносинах, демонструючи, що пам'ять – це не лише символічний ресурс, а важливий чинник прийняття політичних рішень, зокрема в транскордонному вимірі. Це відкриває нові горизонти для аналізу політичної ідентичності, дипломатії пам'яті та конфліктології в регіональному та глобальному контексті.

Отримані результати поглиблюють теоретичне й емпіричне розуміння ролі колективної історичної пам'яті в регіональних відносинах. Виявлено, що пам'ять не обмежується функцією символічного капіталу, а виступає як інструмент легітимації зовнішньополітичних наративів, механізм впливу на прийняття політичних рішень і засіб конструювання політичної реальності в транскордонному контексті. Її активне залучення до формування зовнішньополітичної стратегії свідчить про зростання значущості політики пам'яті, як форми м'якої сили, що поєднує елементи ідеологічного впливу, культурної політики та наративного конструювання міжнародного порядку.

Перспективними напрямками подальших досліджень є аналіз механізмів культурної дипломатії, здатних перетворити політики пам'яті на засіб примирення, а також вивчення транснаціональної пам'яті в епоху цифрових технологій як нового інструмента міжнародного впливу.

Подяки

Немає.

Фінансування

Дослідження не отримувало фінансування.

Конфлікт інтересів

Немає.

UDC: 327.5:351+94(5)
DOI: 10.59214/ua.fa/2.2025.86

Oksana Sidletska*

Postgraduate Student, Department Assistant

Podilskyi State University

32316, 13 Shevchenko Str., Kamianets-Podilskyi, Ukraine

<https://orcid.org/0009-0007-4308-7774>

Memory politics as a factor of cross-border tension: An analysis of contemporary Asian cases

Abstract. This study aimed to examine the impact of Asian countries' memory politics on the development of regional conflicts. A comparative analysis was conducted alongside a discursive analysis of official memory narratives and a content analysis of political documents and commemorative practices. The research explored key concepts and classifications of memory politics. Case analysis demonstrated that official interpretations of historical events and commemorative practices not only generate contradictions but also directly influence contemporary diplomatic relations. In the case of the partition of British India, divergent historical narratives in India and Pakistan continue to fuel tensions, manifesting in border clashes in Kashmir, diplomatic blockades, and confrontations on international platforms, including the United Nations and the Shanghai Cooperation Organisation. Japan's aggression in Asia during the twentieth century remains a source of disputes between Japan, Korea, and China, reflected in mutual economic sanctions, ongoing controversies over historical events, and periodic diplomatic *démarches*. Military conflicts between Cambodia and Vietnam illustrate the enduring impact of the colonial past: memories of military actions and occupation are reflected in border tensions, restrictions on trade relations, and political rivalry for influence within Association of Southeast Asian Nations. Importantly, memory politics not only affect domestic political processes but also play a key role in international politics and the foreign policy identity of states. Analysis of current trends indicated that the use of historical memory as a tool for political legitimisation or the mobilisation of nationalist sentiments contributes not only to the escalation of conflicts but also to the creation of long-term barriers to regional integration and international cooperation. The findings of the study may be applied to the development of strategies for managing historical memory, with the aim of reducing interstate tensions, promoting dialogue and reconciliation, and shaping policies that prevent the manipulation of historical narratives in both foreign and domestic policy

Keywords: historical narratives; regional conflict; diplomacy; national identity; commemorative practices

Introduction

Memory politics plays a key role in the formation of national identity and influences the socio-political development of states, particularly in regions with a historically conflictual past. In Asia, the issue of interpreting historical events remains a sensitive factor affecting diplomatic relations, economic cooperation, and regional security. Research on this topic is particularly relevant in the context of contemporary international challenges, as the use of historical memory as a foreign policy tool is increasingly becoming a cause of diplomatic crises and sanctions. For instance, in 2024, South Korea boycotted a memorial ceremony at Japan's Sado mines due to the lack of official recognition and apology for the use of Korean forced labourers during the Second World War. This step underscored the long-standing historical contradictions

between the two countries and their impact on contemporary diplomatic relations (Seo, 2024). Furthermore, the memory of the 1979 Sino-Vietnamese War remains a sensitive issue in relations between China and Vietnam. Although both countries have attempted to minimise mention of this conflict to improve bilateral relations, periodic tensions related to territorial disputes in the South China Sea re-actualise these historical issues (Nguyen, 2024a). An analysis of the relationship between commemorative practices and their political consequences allows for an assessment of how historical memory in the 21st century acts as a factor in exacerbating cross-border tension.

As noted by L. Klymenko (2022), memory is not merely the result of individual or collective experience but also a product of the processes of national identification, state

Received: 20.12. 2024, Revised: 22.03.2025, Accepted: 25.04.2025

Suggested Citation:

Sidletska, O. (2025). Memory politics as a factor of cross-border tension: An analysis of contemporary Asian cases. *Foreign Affairs*, 35(2), 86-100. doi: 10.59214/ua.fa/2.2025.86.

*Corresponding author

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

ideology, political propaganda, and the social and academic construction of historical narratives. Memory politics becomes the basis for the formation of national identity, influencing public opinion and interstate relations. Commemorative practices, such as national holidays, monuments, and museums, serve as important instruments in constructing collective memory, shaping societal perceptions of the past.

As V. Slyusar *et al.* (2024) observe, historical memory plays a key role in the dynamics of irredentist conflicts, influencing negotiation processes and mediation strategies. Irredentist policy, which aims at integrating ethnic groups within a single state, is based on historical narratives that can either foster consolidation or exacerbate contradictions. Simultaneously, historical memory functions in two dimensions: as a diachronic link between generations and as synchronous communication, shaping perceptions of a common future. In negotiations, this presents challenges for mediators, as the interaction between parties relies not only on rational historical knowledge but also on myths, symbols, and cultural archetypes. Considering these aspects is critically important for successful mediation in conflicts related to territorial claims and ethnonational identities.

Memory politics is closely related to historical policy, the political use of the past, mythmaking, collective identity, historical narrative, and public commemoration. As noted by K.O. Goldenstein (2023), historical policy reflects a political interpretation of the past, aimed at shaping cultural infrastructure and legislation. The political use of the past is manifested in the recourse to history for achieving political goals. The process of forming collective and political identities through historical resources requires the use of symbols that consolidate memory and ensure social integrity for future generations. States employ memory politics to create a positive or negative image of other countries, which can have long-term consequences for international relations.

The research by O. Horban & R. Martych (2020) demonstrates that contemporary approaches to the study of historical memory have been shaped by methodological changes in historical science, particularly the crisis of traditional historiography and the postmodern critique of metanarratives. Initially, historical memory was viewed as a way of reconstructing the past following current societal needs, but subsequently, it acquired new significance as a tool of collective identity. Its re-actualisation is manifested through commemorative practices, the museification of heritage, and the development of memorial tourism. At the same time, the contemporary stage of its development is accompanied by a crisis of the idea of objectivity and a rethinking of historical perceptions, which transforms the role of memory in political and social processes.

Collective memory plays a key role in the formation of civil society, contributing to the construction of national identity and the strengthening of social norms. As research by O. Batrymenko *et al.* (2024) shows, it increases the level of civic responsibility and national consciousness, which stimulates social activity and the institutionalisation of civil society. The role of historical memory in regional conflicts is particularly noticeable in countries where memory politics influences national identity and public opinion

(China, Japan, South Korea). As O. Marchenko *et al.* (2024) note, individual memory loses its connection with the past under conditions of simulated identity, whereas collective memory is associated with tradition, preserving notions of the past. Today, collective memory is subject to the risk of falsification and negative influence. The main value remains the authenticity of memory in cultural practices, where the individual interacts with the collective.

According to T. Vasylevska & T. Bezv (2024), historical memory is not only a key element of social consolidation but also a powerful tool that helps shape a common understanding of the past among members of society. It serves as a basis for creating collective identity, ensuring the stability and integrity of communities. Thanks to historical memory, societies are able not only to preserve important events and lessons from the past but also to produce shared narratives that strengthen national unity and provide common values.

As noted by I.V. Boginska (2021), conflicts of memory in international relations arise due to differing interpretations of the past, which are utilised to achieve political goals. Under such conditions, historical memory is transformed into an instrument of propaganda. Memory politics can take various forms, ranging from confrontation and compromise to solidarity and reconciliation. The research by M. Murphy (2022) highlights that dominant narratives about the Second World War often ignore or marginalise the experiences of minorities and colonised peoples. This contributes to the formation of one-sided historical perceptions, which can be used to justify contemporary political positions and actions. The author emphasises the need to consider the multiplicity of memories to achieve a more objective understanding of the past and prevent the recurrence of conflicts.

The collective monograph edited by S. Huang *et al.* (2022), examines how the complex legacy of the colonial past and nationalist aspirations influence the formation of memory politics in post-colonial societies in Asia. The research demonstrated that the processes of preserving and interpreting historical events are often used to strengthen national identity but can also exacerbate inter-ethnic and interstate contradictions. Analysing the longevity of historical disputes between China and Japan, K. Gustafsson (2020) notes that discrepancies in collective memory and the interpretation of the past contribute to persistent tension in relations between the two countries. The author stresses that the process of forgetting is an integral part of memory and proposes a conceptual approach that considers both memory and forgetting for improving international relations. As V. Gudzyk & O. Sytnyk (2023) observe, conflicts surrounding historical memory in East Asia significantly influence political and social relations between China, South Korea, and Japan. Analysing commemorations, rhetoric, education, compensation, and punishment, the authors found that China and South Korea maintain stable historical narratives, whereas Japan exhibits a more variable approach.

Analysis of contemporary contradictions in Asian memory politics, specifically cases related to the Partition of British India in 1947, Japanese aggression in Asia in the 20th century, and military conflicts in Cambodia and Vietnam, allows for an understanding of the complexity and

contradictory nature of memory politics in contemporary conditions. These cases demonstrate how different interpretations of historical events can influence contemporary political relations and commemorative practices, forming a basis for either conflicts or cooperation. This study aimed to assess the impact of commemorative practices on contemporary interstate relations and domestic policy.

Materials and Method

The study employed a comprehensive approach aimed at analysing the influence of memory politics on political processes and international relations. The research is grounded in the conceptual and theoretical frameworks of historical memory, cross-border nationalism, and constructivist approaches to the formation of national identity. Methods of scientific inquiry included content analysis, comparative analysis, and discourse analysis. Content analysis was applied to the study of official documents and speeches by political leaders. This helped to determine how governments use historical events for the formation of national identity and the legitimisation of their political course. Comparative analysis facilitated the identification of differences and similarities in the state memory politics of various countries. It was established that some countries use the memory of conflicts to mobilise society and increase the level of patriotism, while others employ reconciliation strategies to improve interstate relations. Discourse analysis was used to assess the rhetoric of political figures, reflecting the instrumentalisation of historical memory in the political sphere. Analysis of official speeches, parliamentary debates, and public statements allowed for the identification of which historical events are most frequently used in domestic political struggles and international negotiations. The application of these methods facilitated a comprehensive assessment of memory politics in different countries, enabling the determination of their strengths and weaknesses and the tracing of their influence on political processes and international relations.

The sequence of the study included several stages. The first stage consisted of collecting and systematising data on memory politics in India, Pakistan, Japan, Korea, China, Cambodia, and Vietnam. The second stage involved the analysis of commemorative practices and the legal frameworks regulating memory politics. The third stage entailed a comparative study aimed at identifying the strengths and weaknesses of different countries' approaches to utilising historical memory in domestic and foreign policy.

The source base of the study included official positions of states (Mr. Jinnah's presidential address..., 1947; Ministry of Foreign Affairs of Japan, 1995; Government of Pakistan, 2024), which allowed for tracing the evolution of approaches to forming memory politics at the national level and their influence on international relations. Analytical reports from leading research centres and information agencies (Australian Institute of International Affairs, 2019; Talustan, 2023; Kelly, 2024; Asian Military Review, 2024) were also used, containing current assessments of the impact of historical memory on contemporary geopolitical processes, as well as identifying trends and conflict zones related to historical heritage policies.

Results

The historical foundation of contemporary memory politics in Asia and key lines of confrontation. Contemporary memory politics in Asia are marked by contradictoriness, as historical interpretations are frequently employed to legitimise political regimes and construct national narratives. The documentary basis for future historical narratives dates back to the period of colonial rule. For instance, the British Empire controlled India (1858-1947), Burma (1824-1948), and Malaya (1826-1957), leading to fundamental changes in administrative systems, economic structures, and social relations. France exercised colonial rule in Vietnam, Laos, and Cambodia, while the Netherlands dominated Indonesia. The Japanese occupation of Korea (1910-1945) and parts of China (Manchuria, 1931-1945) caused deep traumas in the national memory of these countries. A consequence of colonial rule was memory conflicts that intensified after independence was gained.

The processes of decolonisation were accompanied by armed conflicts, which became a source of collective trauma and the formation of contradictory national narratives. The most significant included the Indonesian War of Independence (1945-1949) against the Netherlands, the Indochina Wars (1946-1954, 1955-1975), the Korean War (1950-1953), and the conflict between India and Pakistan following their partition in 1947. The situation in Kashmir was particularly tense, leading to three wars between these countries (1947-1948, 1965, 1999).

These wars had a profound impact on both the domestic political development of postcolonial states and the structure of international relations in the region. The Indonesian War of Independence changed the balance of power in Southeast Asia, laying the foundations for a new state identity. The Indochina Wars had far-reaching consequences not only for Vietnam, Laos, and Cambodia but also globally. The First War ended French colonial rule, but the Second War, known as the Vietnam War, became an arena for global confrontation between the USA and the USSR in the context of the Cold War. These conflicts left a legacy of political instability, the militarisation of society, and deep social traumas, which continue to affect the national memory of the region's countries.

The Korean War (1950-1953) solidified the division of the Korean Peninsula into two states with opposing political systems. It contributed to the militarisation of both South and North Korea and exacerbated the confrontation between the USA and the PRC. To this day, the conflict remains unresolved, and the memory of it plays a key role in the domestic politics of both Korean states, shaping the image of an external enemy and justifying authoritarian measures. These wars became defining moments for the national identities of the newly formed states, shaped long-lasting memory conflicts, and intensified the divisions between states, complicating regional integration and dialogue.

Memory conflicts are reflected in official versions of history, which shape public perception of the past. In China, memory politics regarding the Japanese occupation included the establishment of the "Memorial Hall of the Victims in Nanjing Massacre", which solidified the narrative of the Japanese army's brutality. In Japan, conversely,

history textbooks often minimise or justify war crimes, causing tension in relations with neighbours (Pasquier & Sawada, 2024). In India, government rhetoric emphasises heroism in the struggle against colonial rule, while in Pakistan, the religious aspect of the partition and the role of Muhammad Ali Jinnah as the founder of the independent state are stressed (Sreevatsa, 2022).

The Shanghai Cooperation Organisation (SCO), whose members include China, Russia, India, Pakistan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, and Uzbekistan, also plays a role in regional stabilisation. One of its key objectives is to reduce tension among member states, which includes addressing historical disputes. For example, on 13 March 2025, Kyrgyzstan and Tajikistan signed the Treaty on the State Border between the Kyrgyz Republic and the Republic of Tajikistan (2025), which was the result of negotiations aimed at the peaceful settlement of border issues. The SCO welcomed this signing, stressing the importance of the agreement for peace, security, and stability in the region. Within the SCO, multilateral platforms for diplomatic dialogue function, allowing India and Pakistan to avoid open confrontations and maintain contacts even during periods of heightened bilateral relations. Different interpretations of events frequently become a problem in diplomatic relations between countries, hindering the formation of stable and trusting partnerships. Concurrently, these contradictions can have far-reaching consequences for regional stability, as they create additional obstacles to cooperation in the spheres of security, economy, and culture.

Japanese expansion in the 20th century was driven by several factors, including economic difficulties after the global economic crisis, intense militarisation, and the desire to control strategically important resources, specifically oil, coal, and iron ore. However, in practice, this policy led to brutal occupation, economic exploitation, and numerous armed clashes. Such a strategy caused prolonged conflicts and left a deep mark on interstate relations, shaping historical memory and political tension in the region.

The occupation of Korea (1910-1945) and Japan's aggressive actions towards China, including events in Manchuria and the Nanjing Massacre, resulted in significant civilian casualties, the destruction of infrastructure, and human rights violations. In Korea, the Japanese occupation was accompanied by a policy of cultural assimilation, including the forced imposition of the Japanese language and culture. This policy involved prohibiting the Korean language in schools, teaching exclusively in Japanese, requiring Koreans to change their names to Japanese, and spreading imperial propaganda through educational materials. Specifically, the Korean language was banned in schools, and teaching was conducted solely in Japanese. Koreans were forced to change their names to Japanese ones, and the history of Korea was removed from the curricula, aiming to eradicate national identity. According to official data, between 200,000 and 300,000 Chinese citizens died during the Nanjing Massacre in 1937, making it one of the most brutal war crimes of that period (Kailing, 2024).

Contradictions escalate during periods of political crises or in the context of territorial disputes. The disputed Senkaku Islands (Diaoyu Islands) between China and Japan (Kim, 2021) and Takeshima (Dokdo) between South Korea and Japan (Huth & Kim, 2021) often become an arena

for the intensification of historical claims. China refers to historical maps and documents indicating its rights to the Diaoyu Islands, whereas Japan insists on ownership rights dating back to the late 19th century. Similarly, South Korea emphasises historical control over the Dokdo Islands, including the Joseon Dynasty period, while Japan claims (Q&A About the Takeshima Dispute, n.d.) the annexation of these islands in 1905. Attempts at international settlement include UN calls for peaceful dialogue (Minuck, 2012), however, neither side agrees to international arbitration. China and Korea appeal to the historical past, stressing Japan's aggressive policy in the past as the reason for their inflexibility in contemporary territorial conflicts.

At the same time, Japan, seeking to strengthen its position as a regional leader, attempts to balance between acknowledging past mistakes and protecting its own national interest. In 1995, the Japanese government issued an apology for its aggression in Asia, known as the "Murayama Statement" (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 1995), in which deep remorse was expressed for colonial rule and war crimes. However, this statement was received ambiguously, as some politicians in Japan subsequently questioned its wording, and in neighbouring countries, particularly Korea and China, it was considered that it was not accompanied by concrete steps, such as legally mandated compensation or educational initiatives to inform the public about these events.

The Partition of British India in 1947 became one of the most dramatic geopolitical events of the 20th century, leading to the creation of two independent states – India and Pakistan. The British Empire, which was under significant economic and political pressure after the Second World War, sought to end its colonial rule in the region as quickly as possible. The decision to partition was made in haste, without adequate preparation or consideration of the complex ethnoreligious situation, causing mass violent conflicts and a humanitarian disaster. The British administration failed to develop a plan to prevent the violence that accompanied the partition. The ill-conceived nature of British policy created the basis for long-lasting interstate conflicts and instability in South Asia. The hasty decision-making, disregard for the socio-cultural specificities of the region, and lack of effective management of the partition process turned independence into a humanitarian catastrophe, the consequences of which are still felt today.

After Britain announced its intention to leave the colony, internal conflicts between the Muslim and Hindu communities led to mass riots and bloodshed. Lord Mountbatten, the last Viceroy of India, with the assistance of political leaders Mahatma Gandhi, Jawaharlal Nehru, and Muhammad Ali Jinnah, oversaw the process of partition, which concluded in August 1947. According to official data, around three million people died during the partition, and over 18 million became refugees (Pawell, 2018), forced to relocate across the new borders that divided Punjab and Bengal between India and Pakistan.

For Pakistan, the partition is a symbol of triumph (Mr. Jinnah's presidential address..., 1947), the embodiment of the idea of creating a separate Muslim state that ensures the preservation of Islamic identity and protection from the dominance of the Hindu majority. This narrative supports the ideological justification for Pakistan's

existence as a state founded on religious differences and contributes to the strengthening of national unity around this historical event. While in India, the partition is primarily regarded as a tragedy (Ahmad, 2019), which caused one of the largest mass displacements of population in history, accompanied by large-scale violence, loss of life, and the disintegration of a multi-confessional community. In this context, the partition is perceived as a symbol of the destruction of harmony and unity that could have existed in independent India. Events such as the forced relocations and conflicts that arose as a result of the partition remain an open wound in India's collective memory, influencing its contemporary politics and relations with Pakistan.

Cambodia, which was under French colonial rule from 1863 to 1953, experienced several stages of armed conflicts, each having a serious impact on its internal stability and foreign policy situation. One of the darkest periods in its history was the Khmer Rouge regime, which lasted from 1975 to 1979. This period, known as the genocide, led to the deaths of around 1.7 million people, representing about a quarter of the country's population (Hunt, 2024). The brutal policies of the regime, which included mass executions, forced labour, and radical socio-economic experiments, caused widespread international outcry.

The policies of the Khmer Rouge led to Cambodia's deep international isolation. Most Western countries severed diplomatic relations with the Pol Pot regime, condemning its crimes against humanity. Concurrently, China remained a key ally of the Khmer Rouge, providing them with financial and military support, further exacerbating tensions in the region. Following Vietnam's invasion in 1979 and the overthrow of the regime, the new government, supported by Hanoi, faced diplomatic complications. The UN and many Western states continued to recognise the Khmer Rouge government as the official representative of Cambodia until 1993, indicating a deep division within the international community.

Cambodia's perception on the international stage was largely shaped through the lens of its bloody past. The prolonged civil war, the presence of numerous refugees, and the humanitarian crisis led to the country being associated with instability, human rights violations, and impunity. Only after the 1991 Paris Peace Agreements and the United Nations Transitional Authority in Cambodia (UNTAC) peacekeeping mission that Cambodia began to gradually restore its international reputation.

Despite significant reconstruction efforts, the issue of responsibility for the Khmer Rouge crimes long remained a sensitive topic. Only in 2006, under the aegis of the UN, was a Special Tribunal established for the prosecution of the regime's leaders, which became an important step in combating impunity. Concurrently, Cambodia still faces challenges in the field of human rights, affecting its international positioning and relations with key partners, particularly the European Union and the USA.

Vietnam, like Cambodia, also suffered from French colonial oppression. After the First Indochina War (1946-1954), Vietnam gained independence, but the country experienced serious upheavals during the Vietnam War (1955-1975), in which the USA, South Vietnam, South Korea, Australia, Thailand, and the Philippines participated,

supporting anti-communist forces (Black, 2024). Following the unification of North and South Vietnam in 1975, the country faced numerous problems in restoring its economy, rebuilding social stability, and integrating the different political systems that existed as a result of the division into two parts (Nguyen, 2024a).

In addition to internal armed conflicts, Cambodia and Vietnam have tense interstate relations, exacerbated by territorial disputes and historical grievances. The governments of both countries periodically conduct negotiations regarding border demarcation; however, disagreements persist. International mediation efforts, including those by ASEAN and the UN, are aimed at reducing tension, but their effectiveness is limited due to nationalist sentiment and domestic political factors.

A key point of contention is Vietnam's invasion of Cambodia in 1978, when Vietnamese troops launched an operation to overthrow the Khmer Rouge regime, which was terrorising the country. This intervention was perceived by some Cambodians as an act of aggression, leading to long-lasting diplomatic disputes between the two states. Vietnam, conversely, considered its intervention necessary for stabilising the region and combating the genocide being carried out by the Khmer Rouge.

Cambodia's official narratives focus on the Pol Pot regime and the role of Vietnamese troops as occupiers, which is emphasised in educational materials, museum exhibits, national days of remembrance, and in the rhetoric of political leaders (Thun, 2021). Such measures are aimed at consolidating these narratives in collective memory, shaping the image of Vietnam as a historical adversary, and leaving a lasting imprint on the country's contemporary political and social life. In Vietnam, the official narrative differs significantly: the focus is on the liberation mission in Cambodia and Vietnam's role in restoring peace and stability after the genocide. The Vietnamese state actively promotes this image, positioning itself as a saviour who intervened to prevent further crimes against humanity. This narrative is used not only to strengthen domestic legitimacy but also to shape Vietnam's positive international image as a peacemaking state. It is reflected in official speeches, school curricula, commemorative events, and state propaganda.

Memory politics as a factor in political confrontations in the 21st century. Discrepancies in approaches to historical memory become the basis for nationalist discourses that influence the formation of identity among younger generations. They consolidate an understanding of history, which fuels a sense of national pride and simultaneously exacerbates interstate contradictions. Discrepancies in the interpretation of the 1947 events have a profound and lasting impact on contemporary bilateral relations between India and Pakistan, which are accompanied by constant political tension and territorial conflicts, particularly over the Kashmir region. This region remains a subject of acute disputes, as both countries shape their historical narratives, which influence public opinion. In India, Kashmir is regarded as an integral part of the state, symbolising national unity, while in Pakistan, it is considered a disputed territory where the will of the local population should be realised. The influence of these differing historical interpretations exacerbates mistrust between the countries

and complicates the search for compromise solutions. These contradictions frequently erupt in the form of border conflicts, diplomatic crises, and political accusations. They hinder the normalisation of relations between the countries and complicate any attempts at regional cooperation. According to the Ministry of Defence, in 2024 India spent around 74 billion USD on defence, making it the third largest military spender in the world after the USA and China (Union Budget, 2024). These expenditures constitute a significant part of the Indian budget and reflect the priority of military needs in the region, which continues to be a flashpoint. Pakistan, in turn, spent around 7.6 billion USD (Government of Pakistan, 2024), which is a significant figure for a country with a less developed economy. These expenditures are directed towards supporting the army and ensuring security on the border with India, especially in Kashmir.

Memory politics related to the partition are actively used in political campaigns in both countries as a means of mobilising public support (Tavares de Oliveira, 2024). In the period from 2020 to 2025, political leaders of India and Pakistan actively referred to historical narratives as a tool for influencing public consciousness. These references are used to strengthen national identity, shape the image of an external enemy, and justify high military expenditures. Particularly noticeable is the inclusion of such narratives in rhetoric related to the conflict over the Jammu and Kashmir region. In the speech by Prime Minister of Pakistan Imran Khan at the 75th session of the UN General Assembly on 25 September 2020, the use of historical context to shape the image of India as an aggressor is clearly traceable. Imran Khan consistently appealed to the past, speaking about the events of 1947, when, according to him, the people of Kashmir did not receive the right to self-determination guaranteed by a UN Resolution (Statement by the Prime Minister of Pakistan..., 2020).

From the Indian side, Prime Minister Narendra Modi also actively employs historical rhetoric, particularly in the context of Kashmir. During his visit to Srinagar in March 2024 – the first in five years – Modi stated that Kashmir had been “transformed” from a region of violence into a region of peace and development (Sharafat & Rajesh, 2024). His speech included a reference to the image of a united India, where all regions should be integrated under a single ideology. Furthermore, Modi deliberately stressed that the abrogation of Kashmir’s special status in 2019 was an act of historical justice which restores the integrity of the state.

One of the most striking examples of recourse to history as a tool of political legitimisation in India is the inauguration in 2024 of a Hindu temple in Ayodhya, built on the site of the Babri Mosque, destroyed in 1992. Prime Minister Modi participated in the ceremonies and stated that the temple is a “symbol of national resurgence and historical truth”. Such rhetoric effectively rewrites history from the perspective of Hindu nationalism, marginalising the Muslim community and justifying the government’s actions restricting religious rights (A Hindu temple built atop a razed mosque..., 2024).

Such narratives are used to legitimise aggressive foreign policy and reinforce arguments in favour of militarisation. The impact of memory on defence spending is particularly noticeable in the context of Kashmir, which has remained a point of tension and a subject of territorial dispute between India and Pakistan since their partition. Statistical data show a consistent trend of increasing defence expenditure in both India and Pakistan, with a significant portion of funds allocated to maintaining and strengthening military presence in the Kashmir region. In the 2024–2025 financial year, the Pakistani government allocated 2.12 trillion PKR for defence needs in its national budget, which accounts for approximately 1.7% of the country’s GDP and over 12% of all current expenditures. This represents a 17.6% increase compared to the previous year. Almost half of these funds are designated for the Army, indicating the prioritisation of supporting the land component, particularly in strategically sensitive border areas, including the Line of Control in Kashmir (Government of Pakistan, 2024).

Concurrently, India in its 2024–2025 budget allocated 6.22 trillion INR for the defence sector (Union Budget, 2024), which corresponds to approximately 75 billion USD and constitutes 12.9% of the country’s total budget. Although the budget does not contain a breakdown of expenditures by region, considering the strategic importance of Jammu and Kashmir, a significant portion of funding is traditionally directed towards providing infrastructure, logistics, modernising armaments, and ensuring the presence of the Armed Forces in the region. Thus, the growth of the two countries’ defence budgets not only demonstrates their consistent militarisation but also indirectly confirms the priority of Kashmir in their national security strategy (Union Budget, 2024). Memory politics related to the 1947 partition continue to be an important factor (Table 1), determining not only national policy but also international relations between India and Pakistan.

Table 1. Key differences in the historical narratives of India and Pakistan regarding the events of 1947

Aspect	India	Pakistan
Main emphasis	Tragedy, human losses, destruction of harmony	Triumph, creation of a separate state for Muslims
Historical assessment	Partition is perceived as a forced but tragic step that violated national unity and brought suffering to millions of people	Partition is considered necessary and inevitable for ensuring the rights of Muslims and protecting their identity
Reasons for partition	Inability to resolve conflicts between communities, the role of the British administration in exacerbating differences	Oppression of the Muslim minority in the dominant Hindu culture, and the desire to preserve Islamic identity
Role of Britain	The colonial “divide and rule” policy contributed to the escalation of interconfessional conflicts	Britain is seen as a necessary mediator in ensuring a just partition
Contemporary interpretation	Preservation of the memory of victims and violence, emphasis on unity and territorial integrity	Commemoration of heroes who fought for the creation of Pakistan, emphasis on the necessity of partition

Table 1. Continued

Aspect	India	Pakistan
Geopolitical context	Loss of territories and conflicts over Kashmir are viewed as an injustice and a threat to national security	The struggle for Kashmir is considered a continuation of the historical struggle for the rights of Muslims
Economic aspect	Loss of economic potential due to the division of resources and markets	Initial difficulties in economic development due to the need to integrate new territories and population, but strengthening the national economy in the long term

Source: compiled by the author based on M. Ahmad (2019), I. Talbot (2019)

During the occupation of Korea, Japanese troops forcibly mobilised thousands of women, known as “comfort women” (Myadar & Davidson, 2020), for sexual slavery. The number of such women reached tens of thousands, most of them were from Korea, China, and the Philippines. The Japanese government has repeatedly faced demands to acknowledge these crimes, and in 1993, a statement by the Chief Secretary of the Ministry of Foreign Affairs of Japan (1993) was issued, expressing sympathy to the victims. However, the issue of compensation still remains a subject of dispute in international relations. According to various estimates, the number of such women ranged from 50 to 200 thousand, most of whom were Koreans. The issue of compensation for these victims remains an important topic in contemporary diplomatic relations between Korea and Japan.

International organisations, particularly the UN, have repeatedly called on Japan to cooperate within the framework of the Human Rights Council and have initiated reports and resolutions regarding the provision of compensation to victims. For instance, in 1996, the UN released a report on the “comfort women” system (United Nations, 1996) and supported educational initiatives to disseminate accurate information about these events, urging Japan to recognise responsibility for these crimes and pay compensation to those affected. In 2015, an agreement was signed between Japan and South Korea, which provided for the establishment of a fund amounting to 1 billion JPY to support former “comfort women” (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2015). However, the agreement caused public dissatisfaction in Korea, as it did not take into account the opinions of the victims themselves.

In addition to official steps, reconciliation efforts are undertaken through cultural exchanges, joint educational projects, and public events. Specifically, universities in both countries hold lectures and exhibitions dedicated to historical events, and initiatives for youth are implemented, aimed at fostering mutual understanding and overcoming historical traumas. Official versions of historical events in Japan, Korea, and China differ significantly, which complicates interstate relations and contributes to long-lasting memory conflicts. These discrepancies are based not only on different interpretations of historical facts but also on cultural specificities of the approach to memory of the past, the political interests of governments, and methods of commemoration. The memory of Japanese aggression in Asia in the 20th century remains a key and simultaneously controversial element of regional politics. Historical events related to the occupation of Korea and aggression against China have left a deep social and cultural imprint, shaping the national identity of both countries. Significant discrepancies in the official versions of the interpretation of these events in Japan, China, and

Korea contribute to the escalation of long-lasting memory conflicts, complicating interstate relations.

One of the most prominent and controversial commemorative practices causing international disputes is the activity of the Japanese Yasukuni Shrine in Tokyo. This site plays a central role in Japan’s memory politics concerning the events of the Second World War. The shrine commemorates the memory of approximately 2.5 million deceased soldiers, including 14 convicted Class A war criminals who actively participated in the aggressive policy of imperialist Japan. The inclusion of these figures among those honoured has generated deep historical traumas in neighbouring countries, especially in China and South Korea, which experienced occupation and violence at the hands of Japanese troops. In April 2024, former Vice-Admiral of the Japan Maritime Self-Defence Force, Umio Otsuka, was appointed as the new chief priest of Yasukuni (Mesmer, 2024). This appointment caused serious concern in the region, as it symbolically strengthens the link between Japan’s modern armed forces and its militarist past. Such a renationalisation of the shrine is part of Prime Minister Fumio Kishida’s broader policy aimed at strengthening national identity by re-examining the memory of the country’s imperial past. China and South Korea traditionally react strongly to official visits by Japanese politicians to the Yasukuni Shrine. For example, in April 2024, Japanese Prime Minister Fumio Kishida made a ritual offering to the shrine (Kelly, 2024), which prompted “deep disappointment” and calls for repentance for the wartime past from South Korea (Reuters, 2024). China also expressed strong protest against similar actions by Japanese leaders, stressing that the shrine is a symbol of Japanese military aggression (Zhuo, 2024).

Japan’s memory conflicts have acquired a vivid and international dimension through the erection of monuments to victims of sexual slavery during the Second World War, known as “comfort women”. The erection of such monuments is often accompanied by diplomatic disputes and causes tension in interstate relations. One such incident was the appearance in 2017 in San Francisco of the “Column of Strength” memorial, dedicated to “comfort women”, leading to the severing of sister-city relations between San Francisco and Osaka. Osaka Mayor Hirofumi Yoshimura openly condemned the erection of the monument, calling it an obstacle to maintaining friendly inter-city ties (Osaka cuts San Francisco..., 2018).

Similar memory conflicts arise in other countries as well. Thus, the erection of the Statue of Peace in Berlin in 2020 provoked a strong reaction from Japan: Japanese diplomats insisted on its dismantling, causing tension in relations between Germany and Japan (Ryall, 2020). Even earlier, in 2013, a memorial to “comfort women” was unveiled in the

American city of Glendale, California (Levine, 2013), which caused protests from Japanese diplomats and a segment of the local Japanese community. Memory of the colonial and

wartime past is increasingly becoming a tool not only of domestic but also of international politics, actively influencing Japan's diplomatic relations with its partners (Table 2).

Table 2. Key differences in the narratives of Japan, China, and South Korea

Aspect	Japan	China	South Korea
Main emphasis	More emphasis is placed on the country's post-war development, attempting to avoid detailed discussion of war crimes. Commemoration of deceased Japanese soldiers	Brutality of Japanese aggression, especially in Manchuria and the Nanjing Massacre. Memory of victims and resistance to occupation	Tragedy of occupation, forced assimilation, sexual slavery ("comfort women"), and the struggle for independence. Emphasis on the heroism of freedom fighters
Historical assessment	Official position acknowledges "mistakes", but often without specific details	Emphasis is placed on the systematic destruction of civilians, devastation, and human rights violations. The Nanjing Massacre is perceived as a symbol of Japanese barbarism	Japanese occupation is considered a period of genocide against Korean culture and identity. The assimilation policy is viewed as an attempt to erase Korean distinctiveness
Contemporary interpretation	There are political forces that insist on re-examining history, particularly in textbooks, often downplaying the scale of war crimes. Official visits to Yasukuni Shrine cause international controversy	Memory of the aggression is actively maintained through memorial events and education. China uses historical claims to strengthen national unity and increase diplomatic pressure on Japan	National identity is formed through the memory of the occupation, especially via school education and cultural heritage. South Korea regularly demands apologies and compensation from Japan
Geopolitical context	Japan attempts to balance the need to acknowledge past mistakes with strengthening its position as a regional leader. It seeks to normalise relations but often faces criticism for insufficient steps in this direction	Uses historical memory to shape anti-Japanese rhetoric in foreign policy. The Senkaku/Diaoyu Islands issue is used as a continuation of historical disputes	The issue of the occupation remains central in diplomatic relations with Japan. Conflicts over the Dokdo/Takeshima Islands are accompanied by appeals to the historical past
Economic aspect	After the war, Japan focused on economic recovery and became one of the world's leading economies. It often mentions economic assistance to Korea and China after the war to weaken historical claims	Japan's military aggression led to enormous destruction of infrastructure and loss of human resources. After the war, China uses historical rhetoric to substantiate its economic claims against Japan	The Japanese occupation negatively affected Korea's economic development; forced labour and exploitation of natural resources are seen as reasons for economic decline. Contemporary South Korea insists on compensation for victims of forced labour

Source: compiled by the author based on the Ministry of Foreign Affairs of Japan (1995) and Kh. Jo (2024)

Cambodian nationalist movements use historical narratives to mobilise public support and pressure the government regarding territorial issues. For example, in 2015, activists and opposition members organised protests against the construction of Vietnamese roads in disputed border areas, which led to clashes between protesters and Vietnamese villagers (Cambodia Protests Against Vietnam's..., 2015). From the Vietnamese side, officials emphasise the importance of a "gratitude policy", stressing Vietnam's role in liberating Cambodia from the Pol Pot regime. This is used to legitimise contemporary diplomatic relations and influence Cambodia, which is perceived as interference in domestic affairs and provokes constant political tensions (Tam Sang & Thao My, 2024).

Although the memory of past conflicts between Vietnam and Cambodia is regularly used in public discourse, neither state has institutionalised, consistent memory politics in the classical sense. Their actions primarily focus on the situational application of historical narratives in the domestic political and regional context, without the formation of specialised state institutions, museums, or long-term international campaigns.

From the Vietnamese side, the memory of the 1979 events, when its army removed the Khmer Rouge regime

in Cambodia, features in official discourse as an act of humanitarian intervention and a "historical mission of liberation". Such a narrative legitimises Vietnam's contemporary diplomatic positions in the region, demonstrating it as a stabilising force and an "older brother" to Cambodia. However, this also creates a condescending attitude towards the neighbouring state, causing asymmetry in bilateral dialogue. In Cambodia, the image of Vietnam as a historical expansionist is cultivated. Nationalist parties and opposition figures often resort to themes of territorial threats and disputed border demarcation, especially during electoral periods or times of social tension (Sokvy & Zeiner-Morrish, 2025).

Thus, in the relations between Vietnam and Cambodia, the memory of the shared past is rather instrumental than structurally formalised. It functions as a means of political influence and legitimisation. The absence of stable mechanisms for commemoration or dialogue about the shared past only reinforces asymmetry in bilateral relations and contributes to periodic escalation of tension. In 2012, official statements by Prime Minister of Cambodia Hun Sen (Main Statement by Samdech Techo Hun Sen..., 2024), in which he accused Vietnam of illegal seizure of Cambodian territories along the common border, caused a wave of

protests in Vietnam. Protesters, including both civic activists and nationalist groups, accused Cambodia of distorting historical facts and demanded official refutation of the statements. Tension in bilateral relations escalated, forcing the governments of both countries to hold additional diplomatic consultations (Australian Institute of International Affairs, 2019).

Memory of military conflicts and the colonial past plays a key role in shaping regional relations between Cambodia and Vietnam, significantly influencing the contemporary political climate. One of the central territorial disputes is the demarcation of the land border, especially in the provinces of Takeo, Kampot, Ratanakiri, and Mondulakiri. The Cambodian side has repeatedly accused Vietnam of unilaterally moving border markers and illegally constructing structures (Reaksmey, 2016), such as military posts and roads, which, according to Phnom Penh, constitutes a violation of sovereignty. Another problematic issue is control over islands in the coastal zone, specifically the island of Koh Tral (known in Vietnam as Phu Quoc). Cambodian nationalists demand the return of the island (Chheang, 2015), which was previously part of Cambodia but remained under Vietnam's jurisdiction after the French colonial period.

Bilateral negotiations within the framework of the Joint Committee on Border Demarcation between Cambodia and Vietnam are used to resolve these disputes. The Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) has created consultative mechanisms for resolving territorial conflicts between its members. However, the effectiveness of these mechanisms is limited due to the absence of enforcement mechanisms for decisions. This is related to the "ASEAN Way" principle, which emphasises consensus and non-interference in the internal affairs of member states, complicating the adoption of legally binding decisions regarding disputes. For example, in the case of the territorial dispute between Thailand and Cambodia regarding the Preah Vihear Temple, ASEAN attempted to act as a mediator, but its efforts were limited due to the absence of enforcement mechanisms (Setyowati & Nurulita, 2023). Furthermore, in 2016, the Permanent Court of Arbitration ruled in a case between the Philippines and China regarding the South China Sea, a decision which China rejected, highlighting the challenges of enforcing international rulings without the necessary enforcement mechanisms (Batista, 2024).

Historical disputes, particularly regarding territorial claims in the border provinces in eastern Cambodia, remain an open issue that periodically leads to armed

clashes and diplomatic conflicts. These disputes have deep historical roots and manifest in various forms, including infrastructure construction, border demarcation, and environmental projects. For example, in July 2018, Cambodia officially protested against Vietnam's unilateral placement of border markers near Koh Ses island (Chhengpor, 2019). The Cambodian Ministry of Foreign Affairs demanded that Vietnam dismantle these markers, stating that they were installed without agreement and violate Cambodia's sovereignty. This incident underscored the tension in relations between the two countries regarding border issues. Another case is the protracted process of demarcating the 1,270-kilometre border between Cambodia and Vietnam, which has been ongoing since 2006. As of 2024, about 84% of the border had been demarcated (PM reaffirms purpose..., 2024). However, disputed sections remain, especially in the provinces of Mondulakiri, Ratanakiri, Svay Rieng, Takeo, and Tboung Khmum.

These tensions are exacerbated by historical narratives that solidify enemy images in the collective memory of both countries, hindering the development of trusting relations. The military expenditures of Cambodia and Vietnam show a tendency to increase, indicating lingering mistrust between the states. In 2023, Vietnam spent around 7.8 billion USD on defence (Asian Military Review, 2024), while Cambodia, with a much smaller budget, is also increasing its expenditures on military needs, especially in border areas. Military expenditures in Cambodia increased from 618.70 million USD in 2022 to 668 million USD in 2023 (Trading Economics, 2023). This indicates the desire of both countries to ensure military readiness in case of conflict escalation.

Despite historical disputes, both countries cooperate within the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN), seeking to balance their relations between the need to preserve national interests and regional integration. Joint economic projects, such as infrastructure initiatives, the construction of transport corridors, and trade agreements, serve as a platform for strengthening interconnections and reducing tension. In 2023, agreements in the areas of trade and science aimed at strengthening economic cooperation were signed (Talustan, 2023). Trade figures for 2022 and 2023 indicate the strengthening of economic ties (OEC, 2023), potentially increasing interdependence between the two countries in achieving their development goals. However, the issue of memory continues to play a significant role in determining the foreign policy priorities of both states (Table 3).

Table 3. Key differences in the narratives of Vietnam and Cambodia

Aspect	Cambodia	Vietnam
Main emphasis	The Khmer Rouge regime, genocide, the influence of the colonial legacy, and Vietnam's intervention in 1978	Vietnam's liberation mission in Cambodia, the restoration of peace after the genocide, and disputes with Cambodia regarding historical narratives
Historical assessment	Assessment of Vietnam's intervention as aggression, discussion of Khmer Rouge policies. The importance of the memory of the genocide for national identity	The liberation of Cambodia as an important stage for stability in the region. Recognition of itself as a peacemaker and human rights defender
Contemporary interpretation	Emphasis on internal traumas, the role of the Khmer Rouge in national memory. Vietnam's intervention is considered unfavourably viewed in society	Positioning Vietnam as a saviour that helped stop the genocide and restore peace. The use of this theme for internal legitimisation.

Table 3. Continued

Aspect	Cambodia	Vietnam
Geopolitical context	Disputes with Vietnam regarding territorial claims and historical disagreements. The importance of cooperation within ASEAN for reducing tension	The growth of Vietnam's influence in Southeast Asia. Joint economic initiatives, but strained relations with Cambodia persist
Economic aspect	The growth of military expenditures, the active use of historical narratives to strengthen domestic policy	Joint economic projects with Cambodia, particularly in the energy and agro-industrial sectors, strengthening regional cooperation

Source: compiled by the author based on L. Hunt (2024) and H. Nguyen (2024b)

Political leaders in India and Pakistan frequently employ historical narratives to strengthen national identity, delineate external enemies, and justify significant military expenditures. In Pakistan, national identity has been constructed around the “Two-Nation Theory”, which posits an inherent dichotomy between Hindus and Muslims (Inam, 2023). This concept portrays India as a constant threat to Pakistan's sovereignty, thus justifying heightened defence readiness and military spending. On the other hand, India's national identity has shifted towards Hindu nationalism, particularly under the influence of the Bharatiya Janata Party (BJP). This ideology emphasises India's Hindu heritage (Xiaolian *et al.*, 2024), often portraying Pakistan as a hostile neighbour and sponsor of cross-border terrorism. Such images serve to unite the population against a common external enemy, thereby fostering public support for increased military budgets and defence initiatives. This necessitates a strategic approach to historical memory management from both countries, aimed at finding compromises and creating new foundations for a shared future.

Memory politics in Asian countries have a direct influence on the formation of regional conflicts and are directly linked to diplomatic tensions, armed clashes, and the blockage of international dialogue. Contradictions are evident both in the content of official historical narratives and in commemorative practices, which contradict each other or deliberately ignore the traumatic events experienced by neighbours. This gives rise to cyclical diplomatic demarches, the blockage of trade agreements, and a negative impact on bilateral relations. The political consequences of these contradictions manifest at several levels. In the domestic political dimension, memory politics are used for social mobilisation, the consolidation of power, and the legitimisation of authoritarian practices through appeal to “national pain” or “national dignity”. At the foreign policy level, historical memory conflicts often serve as a tool for pressure or the justification of rigid diplomatic positions. Speeches by political leaders with an emphasis on historical images become part of a strategic discourse aimed at both domestic and external audiences.

In the 21st century, several stable patterns of instrumentalisation of historical memory can be traced in political and diplomatic discourse, particularly in Asian countries. The first key pattern is the growing politicisation of commemorative practices, manifesting in the active involvement of the state in regulating, initiating, and coordinating official forms of memory. Memorial events, anniversaries, state speeches, and educational programmes are increasingly used as means of forming collective identity and legitimising the current political regime. For example, in China, the official historical policy regarding the

Second Sino-Japanese War is actively conveyed through large state media projects, museum exhibitions, and educational policy, which emphasises the sacrifice of the Chinese people and the need for national unity under the leadership of the Communist Party.

The second pattern lies in the use of historical narratives to legitimise military strategies, defence budgets, and territorial claims. Appeals to the past allow authorities to justify contemporary political steps, presenting them as a means of preventing the recurrence of historical traumas or as “restoration of justice”. This is observed in the case of India and Pakistan, where both sides refer to historical grievances related to the partition of British India and the wars over Kashmir to justify the militarisation of the region and changes in the status of territories.

The third pattern is evident in the transformation of memorial objects into geopolitical symbols which represent claims to historical leadership or moral superiority in the region. An example of this is the Japanese Yasukuni Shrine, which has transformed from an object of mourning for the deceased into a symbol of revisionist historical policy, causing protest reactions in China and South Korea. Another example is Vietnam and Cambodia, where individual monuments and museums dedicated to the Vietnamese occupation of 1979-1989 play the role not only of national memory but also of diplomatic indicators of relations between the countries: the preservation of such objects without joint interpretation strengthens mistrust and makes political reconciliation impossible.

All the aforementioned patterns are formed against the backdrop of a global trend towards strengthening the role of national identity as a basis for political stability in the face of threats from transnational challenges, including migration, economic instability, and the growing influence of non-state actors. This is precisely why national governments seek to centralise the historical discourse and, through it, construct the image of the state as a moral subject with the right to specific political behaviour in response to “historical injustice”. In the 21st century, memory politics is becoming increasingly multidimensional: it encompasses cultural, security, educational, and diplomatic spheres, acquiring a systemic character in the foreign policy positioning of states. Analysis of these patterns allows for the conclusion that effective resolution of memory conflicts will require not only historical dialogue but also the creation of new institutional frameworks for cooperation on issues of collective perception of the past.

Discussion

Analysis of the various aspects of memory politics – historical, cultural, and political – allows for a detailed study

of the influence of these policies on regional stability and relations between states. The results of this study confirm previous conclusions made by other researchers regarding memory politics in the formation of national identity and their influence on cross-border relations. Memory politics is a complex and multifaceted phenomenon which requires a comprehensive approach to analysis.

The research by D. Rugo & N. Parish (2021) confirms that the manipulation of historical narratives can complicate processes of national reconciliation and integration. In the context of Asian countries, this aspect acquires particular significance, as historical memory often becomes an instrument of political struggle. Concurrently, the results of this study indicate that in Asia, crises not only arise due to manipulation of the past but also themselves become a catalyst for the escalation of historical contradictions. This is confirmed by the cases of Japan, China, and Korea, where historical conflicts periodically escalate against the backdrop of contemporary political and economic confrontations.

In the research by H. Kaur & P. Jaggi (2023) and S. Kapila (2024), attention is drawn to the significance of historical memory regarding the Partition of British India in 1947 as an important factor in cross-border tension. The authors emphasise that conflicting interpretations of the events related to the partition of India and Pakistan contribute to deepening the divide between the countries. These contradictions not only affect political and economic relations but also shape domestic political rhetoric, intensifying nationalist sentiment. However, the analysis conducted demonstrates a more complex picture. Although the harmonisation of historical narratives can indeed contribute to mitigating tension, there are cases where historical memory is used as a tool of political mobilisation, making compromise solutions impossible. For example, in Pakistani rhetoric, the partition of India is interpreted as a consequence of the injustice of the colonial regime, while in India, the emphasis is placed on external and internal political factors. These discrepancies indicate that the existence of dialogue platforms does not always guarantee reconciliation, as historical narratives can be too deeply ingrained in public consciousness.

Furthermore, the conclusions of H. Kaur & P. Jaggi (2023) regarding the necessity of integrating historical aspects into dialogue platforms are generally well-founded; however, they do not consider cases where excessive focus on historical traumas can, conversely, exacerbate conflict. In this context, a comparison with other regional conflicts is appropriate, for example, with historical memory regarding Japanese aggression in East Asia, where reconciliation attempts often encountered political and ideological obstacles.

In the research by E. Koh & T. Takeshima (2020) and K. Fukuoka & S. Takita-Ishii (2022), disputes regarding the interpretation of Japanese aggression in the 20th century are examined, which maintain tension between Japan, Korea, and China. The authors note that differences in the official narratives and commemorative practices of these countries complicate regional cooperation and provoke new conflicts. In this study, it has been established that the use of historical memory for consolidating national identity and mobilising public opinion leads to concrete

consequences in the sphere of international relations. Specifically, this prevents the signing of bilateral agreements regarding strategic partnership, such as the unsuccessful reconsideration of the military information agreement between South Korea and Japan in 2019.

Historical events related to the military conflicts and colonial past of Cambodia and Vietnam, as noted by H. Tanaka (2020), G. Bagarella (2023), and B. Kiernan (2024), have left a significant imprint on the collective memory of both countries. Cambodia and Vietnam have different approaches to commemorative practices: Cambodia focuses on national tragedy and cultural losses, while Vietnam uses historical memory to reinforce the ideological basis of statehood. In this study, it has been established that such discrepancies in the perception of the past take concrete political and social forms, which directly influence regional stability. For example, in Cambodia, historical memory of the Vietnamese occupation of 1979–1989 is actively used in domestic political struggle. Cambodian opposition parties appeal to historical narratives, accusing the current authorities of collaboration with Vietnam, which fosters mistrust towards the state's official policy. As shown by the research of G. Bagarella (2023), historical contradictions have an economic dimension. Despite active economic cooperation between the countries, anti-Vietnamese sentiment in Cambodia periodically escalates, reflected in protests against Vietnamese businesses and citizens. This creates a cyclical model of tension which weakens opportunities for long-term economic integration.

In the studies of G. Zubrzycki & A. Woźny (2020), O. Fridman (2020), and T. Adams *et al.* (2024), the influence of memory narratives on public consciousness is emphasised, which often leads to the escalation of inter-ethnic tension. Historical narratives that are presented through the prism of national interests frequently become the basis for forming stereotypes and negative perceptions of other ethnic or national groups. This study confirms these conclusions, noting that in the context of Asia, the active use of memory often takes the form of official state narratives, which are consolidated in educational programmes, public commemorations, and state political statements. In relations between China, South Korea, and Japan, discrepancies in the assessment of historical events of the Second World War, particularly the Japanese occupation and the issue of war crimes, continue to create tension. Similar mechanisms are observed in South Asia as well, where historical memory of the 1947 Partition of British India is used in India and Pakistan to strengthen national identity and mobilise the population. State commemorations of the tragedy of the Partition in India emphasise the consequences for the local population, while in Pakistan, this event is presented as a moment of national liberation, reinforcing discrepancies in historical interpretations.

One of the key factors is the use of memory for political purposes, which directly causes the escalation of tension. According to the research of S. Gensburger & S. Lefranc (2020), I. Dubey (2021), and M. Siddi & L. Klymenko (2022), memory politics are applied for mobilising the population within a country by constructing historical narratives that form the image of an “enemy” and legitimise the current political course. The conducted research

confirms this thesis, demonstrating that in Asia, historical narratives are a tool for internal legitimization of power (for example, in China through the interpretation of the events of the Second Sino-Japanese War) and a means of foreign policy pressure (as in the case of using historical claims in territorial disputes between South Korea and Japan).

Successful examples of memory management indicate the importance of an inclusive approach, which involves the participation of different societal groups in discussing historical issues. Inclusivity in this context means not only considering different points of view but also the active involvement of representatives of minorities, youth, women, and ethnic and religious groups who often remain on the periphery of public discussions. This allows for the creation of a more balanced perception of the past and contributes to reducing the feeling of alienation among certain groups. The research by D. Clarke (2020) and R. Enaim & Y. Alamy (2023) highlights that such approaches can significantly reduce the level of social tension and contribute to building trust between communities. The conclusions made by these researchers are entirely relevant as they correlate with the results obtained in this study, particularly in the case of Malaysia and Indonesia, where state memory policy in recent years has increasingly included elements of intercultural dialogue and civil society participation.

The study demonstrates that memory politics is significant for the formation of national identity and interstate relations. These policies can have a long-term impact on regional stability and international cooperation, increasing the importance of developing and implementing effective measures for their mitigation. Innovative approaches to memory management, inter-agency cooperation, particularly with cultural organisations and local communities, as well as engaging the public in historical dialogue initiatives, are important aspects in ensuring regional security and stability.

Conclusions

This study was dedicated to the analysis of memory politics in Asia as an element of international relations and a means of political influence. The aim was to identify the link between historical narratives, commemorative practices, and the foreign policy strategic approaches of states. Despite the absence of extensive statistical databases and a limited number of cases, the analysis of theoretical and empirical studies allowed for the achievement of the stated aim.

The study analysed how memory is constructed through state narratives, symbolic politics, museification, memorial architecture, textbooks, and political rhetoric. The influence of historical narratives on diplomatic processes, conflicts, and cross-border interactions was examined. It was revealed that memory politics is not only a means of forming national identity but also a lever of

foreign policy pressure. The shared past becomes a basis for both regional solidarity and the escalation of conflicts, which is particularly evident in disputes regarding historical interpretations, compensation, and the recognition of past crimes. The results indicate a clear tendency towards the politicisation of historical memory in Asia. Historical events, often presented in the form of traumas or heroic narratives, serve as a tool for mobilising public opinion, legitimating power structures, and shaping the international image. Memory politics influences contemporary conflicts not only as an element of symbolic rhetoric but also as a real factor in strategic planning, specifically in negotiations, diplomatic statements, sanctions policy, and initiatives regarding changes in school education. On the other hand, contemporary political crises directly influence the transformation of memory politics, from liberal interpretation to confrontational. A general tendency towards the ideologisation of the past, its consolidation in legal norms, and subordination to foreign policy interests is observed.

The results obtained deepen the understanding of the role of historical memory in regional relations, demonstrating that memory is not just a symbolic resource but an important factor in political decision-making, particularly in the cross-border dimension. This opens new horizons for the analysis of political identity, memory diplomacy, and conflictology in the regional and global context.

The results obtained deepen the theoretical and empirical understanding of the role of collective historical memory in regional relations. It has been revealed that memory is not limited to the function of symbolic capital but acts as an instrument for legitimising foreign policy narratives, a mechanism for influencing political decision-making, and a means of constructing political reality in a cross-border context. Its active involvement in shaping foreign policy strategy indicates the growing significance of memory politics as a form of soft power, combining elements of ideological influence, cultural policy, and the narrative construction of the international order.

Promising directions for further research include the analysis of cultural diplomacy mechanisms capable of transforming memory politics into a means of reconciliation, as well as the study of transnational memory in the era of digital technologies as a new instrument of international influence.

Acknowledgements

None.

Funding

The research received no funding.

Conflict of Interest

None.

References

- [1] Adams, T., Heimann, G., & Kampf, Z. (2024). How do states reminisce? Building relations through bonding narratives. *Cooperation and Conflict*, 59(1), 47-65. doi: 10.1177/00108367231177795.
- [2] Ahmad, M. (2019). Understanding India-Pakistan relations: Memory keeps getting in the way of history. *Jadavpur Journal of International Relations*, 23(1), 69-80. doi: 10.1177/0973598418804289.
- [3] Asian Military Review. (2024). *Modernization initiatives to spur Vietnam defense budget at 5.6% CAGR over 2025-29*. Retrieved from <https://www.asianmilitaryreview.com/2024/03/modernization-initiatives-to-spur-vietnam-defense-budget-at-5-6-cagr-over-2025-29-forecasts-globaldata/>.

- [4] Australian Institute of International Affairs. (2019). *Hun Sen's glorification of 7 January must be rejected*. Retrieved from https://www.internationalaffairs.org.au/australianoutlook/hun-sens-glorification-7-january-must-be-rejected/?utm_source=chatgpt.com.
- [5] Bagarella, G. (2023). Curating memory: Cold-War narratives in museums and memorials in Taiwan, Vietnam, South Korea, and Cambodia. In K.P. Tan (Ed.) *Asia in the old and new cold wars* (pp. 25-53). Singapore: Palgrave Macmillan. doi: [10.1007/978-981-19-7681-0_2](https://doi.org/10.1007/978-981-19-7681-0_2).
- [6] Batista, M. (2024). *Dispute settlement in Southeast Asia*. Retrieved from <https://www.cejmgv.com/post/dispute-settlement-in-southeast-asia>.
- [7] Batrymenko, O., Tkach, O., & Vasko, S. (2024). Collective memory as a factor of civil society activation. *Political Life*, 1, 11-18. doi: [10.31558/2519-2949.2024.1.2](https://doi.org/10.31558/2519-2949.2024.1.2).
- [8] Black, S. (2024). *Vietnam War*. Retrieved from doi: [10.1093/obo/9780190280024-0130](https://doi.org/10.1093/obo/9780190280024-0130).
- [9] Boginska, I.V. (2021) Memory conflicts in international relations. *Regional Studies*, 24, 103-109. doi: [10.32782/2663-6170/2021.24.14](https://doi.org/10.32782/2663-6170/2021.24.14).
- [10] Cambodia protests against Vietnam's Road construction projects in border area. (2015). Retrieved from <https://www.rfa.org/english/news/cambodia/cambodia-protests-against-vietnams-road-construction-projects-in-border-area-07012015142551.html>.
- [11] Chheang, V. (2015). *How Cambodian nationalism is driving border disputes with Vietnam*. Retrieved from <https://eastasiaforum.org/2015/10/16/how-cambodian-nationalism-is-driving-border-disputes-with-vietnam/>.
- [12] Chhengpor, A. (2019). *Border spat shows Cambodia-Vietnam relations tested, while Chinese influence grows*. Retrieved from https://khmer.voanews.com/a/border-spat-shows-cambodia-vietnam-relations-tested-while-chinese-influence-grows/4754214.html?utm_medium=referral&utm_campaign=redirect&utm_source=voacambodia.
- [13] Clarke, D. (2020). Cultural diplomacy. *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*. doi: [10.1093/acrefore/9780190846626.013.543](https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190846626.013.543).
- [14] Dubey, I. (2021). Remembering, forgetting and memorialising: 1947, 1971 and the state of memory studies in South Asia. *India Review*, 20(5), 510-539. doi: [10.1080/14736489.2021.1993709](https://doi.org/10.1080/14736489.2021.1993709).
- [15] Enaim, R., & Alamy, Y. (2023). Cultural diplomacy's effectiveness in boosting mutual understanding. *International Journal of Linguistics, Literature and Translation*, 6, 108-113. doi: [10.32996/ijllt.2023.6.12.14](https://doi.org/10.32996/ijllt.2023.6.12.14).
- [16] Fridman, O. (2020). Conflict, memory, and memory activism: Dealing with difficult pasts. In *The Palgrave encyclopedia of peace and conflict studies*. Cham: Palgrave Macmillan. doi: [10.1007/978-3-030-11795-5_38-1](https://doi.org/10.1007/978-3-030-11795-5_38-1).
- [17] Fukuoka, K., & Takita-Ishii, S. (2022). Judging the past: Memory, others, and intergenerational responsibility among the Japanese youth. *Memory Studies*, 15(4), 798-826. doi: [10.1177/17506980211049901](https://doi.org/10.1177/17506980211049901).
- [18] Gensburger, S., & Lefranc, S. (2020). *Beyond memory: Can we really learn from the past?* Cham: Palgrave Pivot. doi: [10.1007/978-3-030-34202-9](https://doi.org/10.1007/978-3-030-34202-9).
- [19] Goldenstein, K.O. (2023). Memory politics as a resource of symbolic politics. *Bulletin of the Vasil' Stus Donetsk National University. Series Political Sciences*, 8, 66-71. doi: [10.31558/2617-0248.2023.8.10](https://doi.org/10.31558/2617-0248.2023.8.10).
- [20] Government of Pakistan (2024). *Budget in brief 2024-25*. Islamabad: Government of Pakistan Finance Division.
- [21] Gudz, V., & Sytnyk, O. (2023). Comprehensive study of national memory and historical policy in the international dimension (review of the monograph). *East European Historical Bulletin*, 26, 207-218. doi: [10.24919/2519-058X.26.275197](https://doi.org/10.24919/2519-058X.26.275197).
- [22] Gustafsson, K. (2020). Understanding the persistence of history-related issues in Sino-Japanese relations: From memory to forgetting. *International Politics*, 57, 1047-1062. doi: [10.1057/s41311-020-00219-7](https://doi.org/10.1057/s41311-020-00219-7).
- [23] Horban, O., & Martych, R. (2020). The phenomenon of historical memory in the context of the genesis of historical methodology. *Skhid*, 5(169), 13-17. doi: [10.21847/1728-9343.2020.5\(169\).215014](https://doi.org/10.21847/1728-9343.2020.5(169).215014).
- [24] Huang, S., Lee, H. & Vickers, E. (Eds.). (2022). *Frontiers of memory in the Asia-Pacific: Difficult heritage and the transnational politics of postcolonial nationalism*. Hong Kong: Hong Kong University Press.
- [25] Hunt, L. (2024). Review of the Khmer Rouge Tribunal, power politics, and resistance in transitional justice, by J. Bernath. *Contemporary Southeast Asia*, 46(1), 183-185. doi: [10.1355/cs46-1](https://doi.org/10.1355/cs46-1).
- [26] Huth, P., & Kim, S. (2021). Why is a pathway to peaceful resolution of the Dokdo/Takeshima dispute so elusive? In *The Dokdo/Takeshima dispute* (pp. 13-38). London: Brill Nijhoff. doi: [10.1163/9789004447899_003](https://doi.org/10.1163/9789004447899_003).
- [27] Inam, M.Z.B. (2023). *Re-visiting the traditional conflict: analysis of Kashmir dispute using constructivist framework*. *ISSRA Papers*, 15(1), 49-59.
- [28] Jo, Kh. (2024). The Second World War in Japanese historical memory, the Korean question, and the making of post-war American order. In *East Asian international relations in history* (pp. 125-157). Singapore: Springer. doi: [10.1007/978-981-97-4832-7_5](https://doi.org/10.1007/978-981-97-4832-7_5).
- [29] Kailing, X. (2024). The affective life of the Nanjing Massacre: Reactivating historical trauma in governing contemporary China. *Journal of Ethnographic Theory*, 11(3). doi: [10.1086/717688](https://doi.org/10.1086/717688).
- [30] Kapila, S. (2024). Learning to remember: The Indian partition of 1947. In *Postmemory and the partition of India*. Palgrave Macmillan Memory Studies. Cham: Palgrave Macmillan. doi: [10.1007/978-3-031-43397-9_1](https://doi.org/10.1007/978-3-031-43397-9_1).
- [31] Kaur, H., & Jaggi, P. (2023). Intergenerational trauma in the context of the 1947 India-Pakistan partition. *Psychological Studies*, 68, 374-387. doi: [10.1007/s12646-023-00730-w](https://doi.org/10.1007/s12646-023-00730-w).
- [32] Kelly, T. (2024). *Japan ministers visit controversial war shrine on World War Two anniversary*. Retrieved from <https://www.reuters.com/world/japan/japan-ministers-visit-controversial-war-shrine-world-war-two-anniversary-2024-08-15/>.

- [33] Kiernan, B. (2024). Anti-colonial and civil conflict in Cambodia: From the First World War to the First Indochina War. *Journal of Contemporary Asia*. doi: 10.1080/00472336.2024.2426574.
- [34] Kim, S.K. (2021). The Senkaku Islands dispute between Japan and China: A note on recent trends. *Ocean Development & International Law*, 52(3), 260-273. doi: 10.1080/00908320.2021.1957242.
- [35] Klymenko, L. (2022). The international politics of memory. *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*. doi: 10.1093/acrefore/9780190846626.013.664.
- [36] Koh, E. & Takeshima, T. (2020). *The long-term effects of Japan's traumatic experience in the Second World War and its implications for peace in Northeast Asia*. *New England Journal of Public Policy*, 32(5), article number 5.
- [37] Levine, B. (2013). *Glendale approves Korean "comfort woman" statue despite protest*. Retrieved from <https://www.latimes.com/socal/glendale-news-press/news/tn-gnp-me-glendale-approves-comfort-woman-statue-despite-japanese-protest-20130709-story.html>.
- [38] Main Statement by Samdech Techo Hun Sen "Demarcation of Land Boundary and Maritime Delimitation between the Kingdom of Cambodia and the Socialist Republic of Vietnam". (2012, August). Retrieved from <https://pressocm.gov.kh/en/archives/101676>.
- [39] Marchenko, O., Pushonkova, O., Kondratieva, I., Hladun, O., Kolomiets, O., Kalinichenko, B., & Sipko, L. (2024). The phenomenon of collective memory in the semantic contexts of post-modernity. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 15(3), 271-280. doi: 10.70594/brain/15.3/21.
- [40] Mesmer, P. (2024). *Japan: Former admiral appointed head of controversial Yasukuni shrine*. Retrieved from https://www.lemonde.fr/en/international/article/2024/04/02/japan-former-admiral-appointed-head-of-controversial-yasukuni-shrine_6667083_4.html#.
- [41] Ministry of Foreign Affairs of Japan. (1993). *Statement by the Chief Cabinet Secretary*. Retrieved from https://www.mofa.go.jp/a_o/rp/page25e_000343.html.
- [42] Ministry of Foreign Affairs of Japan. (1995). *Statement by Prime Minister Tomiichi Murayama "On the occasion of the 50th anniversary of the war's end"*. Retrieved from <https://www.mofa.go.jp/announce/press/pm/murayama/9508.html>.
- [43] Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2015). *Japan's efforts on the issue of comfort women*. Retrieved from https://www.mofa.go.jp/policy/postwar/page22e_000883.html.
- [44] Min-uck, C. (2012). *UN secretary general calls for dialogue on Dokdo*. Retrieved from <https://www.koreatimes.co.kr/southkorea/20120813/un-secretary-general-calls-for-dialogue-on-dokdo>.
- [45] Mr. Jinnah's presidential address to the Constituent Assembly of Pakistan. (1947). Retrieved from https://www.pakistani.org/pakistan/legislation/constituent_address_11aug1947.html.
- [46] Murphy, M. (2022). Entangled memories of two world wars. *Asia-Pacific Journal*, 20(11), article number e5. doi: 10.1017/S1557466022019027.
- [47] Myadar, O., & Davidson, R.A. (2020). Remembering the "comfort women": Geographies of displacement, violence, and memory in the Asia-Pacific and beyond. *Gender, Place & Culture*, 28(3), 347-369. doi: 10.1080/0966369X.2020.1715351.
- [48] Nguyen, B. (2024b). *From silence to remembrance: Vietnam's shifting approach to China*. Retrieved from <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/silence-remembrance-vietnam-s-shifting-approach-china>.
- [49] Nguyen, H. (2024a). Conflict recovery in socialist utopia: A critical analysis of Vietnam's postwar reconstruction policies through a visual interpretation of 1976-1986 propaganda posters. *Journal of Public Policy & Marketing*, 44(1), 160-178. doi: 10.1177/07439156241246243.
- [50] OEC. (2023). *Vietnam-Cambodia trade*. Retrieved from <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/vnm/partner/khm?dynamicBilateralTradeSelector=year2023>.
- [51] OpIndia. (2022). *PM Modi's big push on decolonization as India celebrates 75th year of Independence*. Retrieved from <https://www.opindia.com/2022/08/pm-modi-big-push-decolonization-75-years-independence-day-speech/>.
- [52] Osaka cuts San Francisco ties over "comfort women" statue. (2018). Retrieved from <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-45747803>.
- [53] Pasquier, F., & Sawada, M. (2025). Discourses of Japanese history textbooks: From doxa to critical thinking. In M. Sawada & F. Andres (Eds.), *Impacts of museums on global communication* (pp. 45-86). Hershey: IGI Global Scientific Publishing. doi: 10.4018/979-8-3693-2129-4.ch003.
- [54] Pawell, A. (2018). *Getting to the why of British India's bloody partition*. Retrieved from <https://news.harvard.edu/gazette/story/2018/04/harvard-scholars-take-fresh-look-at-the-partition-of-british-india-which-killed-millions/>.
- [55] PM reaffirms purpose of the border demarcation between Cambodia and Vietnam. (2024). Retrieved from <https://www.khmertimeskh.com/501534502/pm-reaffirms-purpose-of-the-border-demarcation-between-cambodia-and-vietnam/>.
- [56] Q&A About the Takeshima Dispute. (n.d.). Retrieved from https://www.mofa.go.jp/a_o/na/takeshima/page1we_000066.html.
- [57] Reaksmey, H. (2016). *Cambodia calls on Vietnam to end "encroachment"*. Retrieved from <https://www.voanews.com/a/cambodia-calls-on-vietnam-stop-encroachment/3478438.html>.
- [58] Reuters. (2024). *South Korea protests Japanese leaders' offerings to Yasukuni shrine*. Retrieved from <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/south-korea-protests-japanese-leaders-offerings-yasukuni-shrine-2024-04-21/>.
- [59] Rugo, D. & Parish, N. (2021). *Memories from the margins: Violence, conflict and counter-narratives*. London, UK: The British Academy.

- [60] Ryall, J. (2020). *Comfort woman statue in Berlin angers Japan*. Retrieved from <https://www.dw.com/en/japan-comfort-women-korea-berlin-sexual-slavery-world-war-ii/a-55117648>.
- [61] Seo, J. (2024). *Korean officials boycott Sado Mines memorial service in Japan*. Retrieved from <https://koreajoongangdaily.joins.com/news/2024-11-24/national/diplomacy/Korean-officials-boycott-Sado-Mines-memorial-service-in-Japan/2184874>.
- [62] Setyowati, H., & Nurulita, A. (2023). The role of ASEAN in dispute Resolution between Thailand and Cambodia. *International Law Discourse in Southeast Asia*, 2(1), 149-170. doi: 10.15294/ildisea.v2i1.66152.
- [63] Sharafat, A., & Rajesh, Y. (2024). *Kashmir has been transformed, Indian PM says on first visit in five years*. Retrieved from <https://www.reuters.com/world/india/kashmir-has-been-transformed-indian-pm-says-first-visit-five-years-2024-03-07/>.
- [64] Siddi, M., & Klymenko, L. (2022). *Historical memory and foreign policy (1st ed.)*. Cham: Palgrave Macmillan. doi: 10.1007/978-3-031-15194-1.
- [65] Slyusar, V., Mosiyenko, O., & Slyusar, M. (2024). Historical memory as a mediation factor for resolving irredential conflicts in the world. *International and Political Studies*, 1(2), 59-63. doi: 10.26642/sas-2024-1(2)-59-63.
- [66] Sokvy, R., & Zeiner-Morrish, O. (2025). *Why Cambodia has started distancing itself from Vietnam*. Retrieved from <https://vietnam-aujourd'hui.info/2025/02/06/why-cambodia-has-started-distancing-itself-from-vietnam/>.
- [67] Sreevatsa, V. (2022). National identity and war: The case of India and Pakistan. *European Journal of Social & System Studies*, 3, 87-104. doi: 10.47362/EJSS.2022.3106.
- [68] Statement by the Prime Minister of Pakistan H.E. Imran Khan to the Seventy-fifth Session of the UN General Assembly. (2020). Retrieved from <https://mofa.gov.pk/press-releases/statement-by-the-prime-minister-of-pakistan-h-e-imran-khan-to-the-seventy-fifth-session-of-the-un-general-assembly-25-september-2020>.
- [69] Talbot, I. (2019). *Legacies of the partition for India and Pakistan*. *Politeja*, 16(59), 7-25.
- [70] Talustan, Z. (2023). A “New era” in Vietnam-Cambodia relations. Retrieved from <https://www.ankasam.org/anka-analizler/a-new-era-in-vietnam-cambodia-relations/?lang=en>.
- [71] Tam Sang, H., & Thao My, M.V. (2024). *How the “Politics of gratitude” inflames Cambodia-Vietnam relations*. Retrieved from <https://thedi diplomat.com/2024/06/how-the-politics-of-gratitude-inflames-cambodia-vietnam-relations>.
- [72] Tanaka, H. (2020). *Historical narratives of East Asia in the 21st century: Overcoming the politics of national identity*. New York: Routledge. doi: 10.4324/9781003010555.
- [73] Tavares de Oliveira, V. (2024). The formation of the Indian state and its post-colonial condition: Field, capital, and doxa. In *Necropolitics, habitus, and the Kashmiri resistance: We are here still*. *Global political sociology* (pp. 55-92). Cham: Palgrave Macmillan. doi: 10.1007/978-3-031-52367-0_2.
- [74] Thun, T. (2021). “Invasion” or “liberation”? Contested commemoration in Cambodia and within ASEAN. *TRANS: Trans-Regional and National Studies of Southeast Asia*, 9(2), 219-235. doi: 10.1017/trn.2020.17.
- [75] Trading Economics. (2023). *Cambodia military expenditure*. Retrieved from <https://tradingeconomics.com/cambodia/military-expenditure>.
- [76] Treaty on the State Border between the Kyrgyz Republic and the Republic of Tajikistan. (2025, March). Retrieved from <https://eng.sectsco.org/20250313/1713241.html>.
- [77] Union Budget. (2024). *Budget 2024-25*. Retrieved from <https://www.india.gov.in/spotlight/union-budget-2024-25>.
- [78] United Nations. (1996). *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Ms. Radhika Coomaraswamy, in accordance with Commission on Human Rights Resolution 1994/45*. Retrieved from <http://hrlibrary.umn.edu/commission/country52/53-add1.htm>.
- [79] Vasylevska, T., & Bevez, T. (2024). Constructing a policy of national memory: Ideas, meanings, accents. *Political Studies*, 1(7), 135-158. doi: 10.53317/2786-4774-2024-1-7
- [80] Xiaolian, S., Siraj, U., & Din, A.U. (2024). Modi’s Hindutva policy and its impact on Indo-Pak relations. *Margalla Papers*, 28(1). doi: 10.54690/margallapapers.28.1.236.
- [81] Zhuo, Ch. (2024). *China protests Japanese govt’s offering, visit to Yasukuni Shrine*. Retrieved from <http://eng.chinamil.com.cn/VOICES/16331515.html>.
- [82] Zubrzycki, G., & Woźny, A. (2020). The comparative politics of collective memory. *Annual Review of Sociology*, 46(1), 175-194. doi: 10.1146/annurev-soc-121919-054808.

УДК 327.7:614
DOI: 10.59214/ua.fa/2.2025.113

Конрад Бродачевський

Magistr

Грена Лімітед

1000, TW8 9NH Грейт Вест Роуд, м. Лондон, Сполучене Королівство

<https://orcid.org/0009-0004-7330-6585>

Структура глобальної дипломатії охорони здоров'я та значення ВООЗ у міжнародній політиці

Анотація. Метою дослідження був аналіз механізмів міжнародної співпраці у сфері охорони здоров'я, оцінка ефективності глобальних інституцій та ролі Всесвітньої організації охорони здоров'я у формуванні політики у цій галузі. Застосовано структурний, порівняльний та контент-аналіз, зокрема політичних документів і фінансових потоків Всесвітньої організації охорони здоров'я. Вивчено структуру глобальної дипломатії охорони здоров'я, принципи міжнародної взаємодії та діяльність основних акторів – урядів Сполучених Штатів Америки, Китаю, Європейського Союзу, міжнародних організацій, неурядових ініціатив, приватного сектору і наукових центрів. Проаналізовано участь України в ініціативі COVID-19 Vaccines Global Access, співпрацю з Всесвітньою організацією охорони здоров'я. Встановлено, що Всесвітня організація охорони здоров'я виконує ключову координаційну функцію, однак її ефективність обмежується політичним тиском з боку Сполучених Штатів Америки, Китаю, Європейського Союзу, фінансовою залежністю, бюрократизацією процедур і проблемами комунікації під час криз. Рекомендовано збільшити частку обов'язкових внесків, створити незалежний наглядовий орган, реформувати керівні структури та удосконалити механізми оперативного реагування. Для підвищення ефективності Всесвітньої організації охорони здоров'я необхідні структурні реформи, зокрема: перехід до більшої частки обов'язкових внесків у бюджет організації для зменшення залежності від цільового фінансування донорів; створення незалежного наглядового органу з мандатом контролю прозорості прийняття рішень; удосконалення процедур екстреного реагування шляхом запровадження чітких стандартів оперативного інформування держав-членів про спалахи захворювань; реформування керівних органів Всесвітньої організації охорони здоров'я з метою посилення участі країн з низьким і середнім рівнем доходу. Ці заходи сприятимуть підвищенню автономності організації та її здатності ефективно реагувати на глобальні виклики у сфері здоров'я. Результати дослідження можуть бути застосовані для покращення глобального управління у сфері охорони здоров'я та зміцнення міжнародної безпеки

Ключові слова: координація заходів; досвід пандемії; імплементація; конфлікт інтересів; геополітичний вплив

Вступ

Глобальна дипломатія охорони здоров'я є ключовим механізмом міжнародної співпраці, спрямованим на розв'язання проблем глобального масштабу, таких як пандемії, біозагрози, доступ до медичних технологій та посилення систем охорони здоров'я. Вона охоплює широкий спектр питань, зокрема координацію міжнародних зусиль у боротьбі з епідеміями, розподіл вакцин, забезпечення доступу до життєво необхідних ліків та сприяння інноваціям у сфері медицини. Актуальність дослідження визначається зростаючою роллю глобальних механізмів охорони здоров'я у міжнародній політиці, особливо в умовах пандемії COVID-19, загроз біобезпеці та нерівного доступу до медичних ресурсів. Пандемія продемонструвала слабкі місця міжнародної системи реагування на надзвичайні

ситуації в галузі охорони здоров'я, зокрема недостатню координацію між державами, нерівномірний розподіл вакцин та обмежену фінансову спроможність міжнародних організацій.

Попри значні зусилля міжнародної спільноти, зокрема діяльність ВООЗ та глобальних ініціатив, ефективність механізмів охорони здоров'я залишається обмеженою через політичні розбіжності між країнами, фінансову залежність від великих донорів та труднощі у реалізації міжнародних угод. Це створює прогалини у міжнародному співробітництві та вимагає переосмислення підходів до глобального управління охороною здоров'я. У цьому контексті важливо також враховувати український вимір: з 2022 року ВООЗ активізувала гуманітарну підтримку України у відповідь

Отримано: 29.12.2025, Перевірено: 25.03.2025, Прийнято: 25.04.2025

Suggested Citation:

Brodaczewski, K. (2025). The structure of global health diplomacy and the significance of the WHO in international policy. *Foreign Affairs*, 35(2), 113-125. doi: 10.59214/ua.fa/2.2025.113.

*Corresponding author

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

на військову агресію з боку Росії, включно з постачанням медикаментів, мобільних медичних бригад та психологічною допомогою населенню. Україна, своєю чергою, бере участь у розробці міжнародних підходів до біозахисту та координує дії з ВООЗ у межах плану відновлення системи охорони здоров'я.

Глобальна дипломатія охорони здоров'я розвивалася як окрема сфера міжнародних відносин, що поєднує медичні, політичні та економічні аспекти. Як зазначає K. Viktorov *et al.* (2021), еволюція дипломатії охорони здоров'я тісно пов'язана зі зростанням загроз біобезпеці, глобалізацією медичних ринків та необхідністю міжнародної координації під час криз. Збільшення кількості нових вірусних захворювань, розвиток антимікробної резистентності та потенційні біологічні загрози вимагають розширення міжнародного співробітництва та зміцнення механізмів реагування. Дослідження O. Zahorodnieva & L. Ponomaryova (2021) свідчать, що ВООЗ відіграла центральну роль у формуванні сучасних підходів до боротьби з пандеміями та розробці глобальних стратегій у сфері охорони здоров'я. Зокрема, організація забезпечила розробку міжнародних санітарних правил, сприяла створенню глобальної системи спостереження за інфекційними захворюваннями та ініціювала програми з вакцинації в країнах з обмеженими ресурсами. Проте автори залишали поза увагою фінансові обмеження цих програм та виклики, пов'язані з політичним впливом окремих донорів.

Міжнародні угоди відіграють важливу роль у регулюванні охорони здоров'я. N.V. Hendel (2020) аналізувала ефективність Міжнародних медико-санітарних правил (ММСП) як основного інструменту запобігання поширенню інфекційних хвороб. Хоча ММСП покликані забезпечити швидку відповідь на глобальні загрози, досвід пандемії COVID-19 виявив проблеми в їхній імplementації, особливо через недостатню готовність національних систем охорони здоров'я.

Глобальні ініціативи, такі як COVAX (COVID-19 Vaccines Global Access) та Глобальний фонд боротьби зі СНІДом, відіграють важливу роль у забезпеченні доступу до медичних ресурсів у країнах із низьким рівнем доходу. Як зазначалося V. Heyets *et al.* (2021), COVAX став унікальним прикладом міжнародної співпраці, проте його ефективність була обмежена. Авторами відмічалося, що розвиток фіскального простору для забезпечення вакцинації, свідчить про його ключову роль у подоланні економічних наслідків пандемії, особливо в умовах глобальної нерівності у доступі до вакцин і залежності від великих фармацевтичних компаній.

Політичний вплив великих держав на діяльність ВООЗ є предметом наукових дискусій. Як зазначалося о A. Zhukovska *et al.* (2021), США, Китай та ЄС використовують дипломатичні механізми для просування власних інтересів у глобальній охороні здоров'я. Під час пандемії COVID-19 відбувалися суперечки щодо походження вірусу та фінансування ВООЗ, що вплинуло на імідж організації та її здатність до ефективного реагування. Дослідження B.B. V.V. Berehuta (2022) підкреслило, що зростаюча політизація охорони здоров'я може послабити довіру до ВООЗ та ускладнити координацію міжнародних зусиль. Проте обидві праці

здебільшого фокусуються на трансатлантичному просторі й недостатньо аналізують ситуацію у країнах Східної Європи, що мають власну динаміку участі у ВООЗ, зокрема в контексті війни та гуманітарної кризи.

Пандемія COVID-19 висвітлила недоліки глобальних механізмів реагування на кризи, зокрема й у діяльності ВООЗ. Як зазначає V. Chernysh (2021), необхідність реформування ВООЗ та загальних механізмів зумовлена потребою у більшій прозорості процесу ухвалення рішень, розширенні механізмів фінансування та створенні ефективних структур для швидкого реагування на пандемії. Важливим є забезпечення незалежності організації від політичного тиску окремих держав, що може сприяти підвищенню її авторитету та ефективності на глобальному рівні.

Проблематика даного дослідження полягала в тому, що наукові праці зосереджувалися переважно на нормативно-організаційній ролі ВООЗ та її діяльності у боротьбі з пандеміями, але недостатньо висвітлювали вплив геополітичної конкуренції великих держав на ефективність глобальної дипломатії охорони здоров'я. Недостатньо проаналізованими залишалися питання політичного тиску на ВООЗ, фінансової залежності організації від основних донорів, а також впливу міжнародних конфліктів на імplementацію міжнародних угод у сфері охорони здоров'я. Крім того, у науковому дискурсі виявлено відсутність цілісного підходу до оцінки участі окремих країн, зокрема України, у формуванні глобальної політики охорони здоров'я та в реалізації ініціатив ВООЗ. Необхідно було заповнити вказаний аналітичний пробіл, інтегруючи геополітичні, фінансові та інституційні аспекти функціонування глобальної системи охорони здоров'я. Тому метою дослідження обрано вивчення ролі та ефективності міжнародних механізмів співпраці у сфері охорони здоров'я, зокрема діяльності Всесвітньої організації охорони здоров'я в умовах глобальних викликів. Основними завданнями дослідження були оцінка ефективності міжнародних угод та ініціатив у сфері охорони здоров'я, аналіз ключових викликів, пов'язаних із фінансуванням, автономією та інституційною спроможністю ВООЗ, а також дослідження геополітичних факторів, що впливають на ухвалення рішень у сфері глобального здоров'я. Окрему увагу було приділено впливу міжнародних конфліктів, політичних інтересів окремих держав (США, Китай, ЄС) на функціонування ВООЗ.

Матеріали та методи

Дослідження здійснене на основі комплексного методологічного підходу, який охоплював нормативно-правовий аналіз, інституційний аналіз, політичний та економічний аналіз, а також компаративні дослідження. Дослідження проводилося в три етапи з жовтня 2024 року по березень 2025 року з використанням офіційних документів, аналітичних звітів міжнародних організацій, наукових статей, а також відкритих баз даних міжнародних угод у сфері охорони здоров'я. Вибір джерел ґрунтувався на їхній актуальності, авторитетності та відповідності тематиці дослідження.

Вибір Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) як об'єкта аналізу у дослідженні структури глобальної дипломатії охорони здоров'я обумовлений її

центральною роллю в міжнародному управлінні здоров'ям. ВООЗ відіграє вирішальну роль у розробці глобальних стандартів, координації міжнародних заходів під час пандемій та реагуванні на глобальні загрози здоров'ю. Організація часто стає об'єктом дипломатичного тиску з боку провідних держав, таких як США, Китай і ЄС, що створює підґрунтя для аналізу геополітичних аспектів її діяльності.

На першому етапі дослідження застосовано нормативно-правовий аналіз для оцінки розвитку глобальної дипломатії охорони здоров'я. Особливу увагу приділено аналізу Міжнародних медико-санітарних правил (ММСП) (International Health Regulations, 2005), які є основним нормативним документом у сфері реагування на загрози здоров'ю. Також розглянуто Convention on Tobacco Control (2003). Аналізувалась діяльність Глобального фонду (The Global Fund) як фінансового механізму підтримки глобальної політики у сфері здоров'я. Фонд відіграє ключову роль у боротьбі зі СНІДом, туберкульозом і малярією, фінансуючи національні та регіональні програми охорони здоров'я та забезпечуючи доступ до необхідних лікарських засобів у країнах, що розвиваються (Data Explorer, 2025).

Другий етап дослідження передбачав інституційний аналіз діяльності ключових гравців у сфері глобального здоров'я, включаючи уряди США (Withdrawing The United..., 2025), Китаю (Lancaster *et al.*, 2020; Gan, 2021), ЄС (Work Programme..., 2025), міжнародні організації, такі як Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) (International Health..., 2005), Світовий банк і Глобальний альянс з вакцин та імунізації (GAVI, 2023), неурядові організації, зокрема «Лікарі без кордонів» (Responding to COVID-19... 2020), та Фонд Білла і Мелінди Гейтс (Gates Foundation..., 2022; 2023), компанії Pfizer (Pfizer R&D..., 2024) та Moderna (Research Moderna, n.d.), а також провідні наукові інституції, включаючи Інститут Пастера (Work Programme..., 2025), Національний інститут здоров'я США (NIH) (Impact of NIH Research, n.d). Проаналізовано механізми взаємодії цих держав із міжнародними організаціями через фінансування ВООЗ, участь у міжнародних ініціативах, таких як платформа співробітництва COVAX, Глобальний фонд боротьби зі СНІДом, туберкульозом і малярією, а також через державні програми підтримки глобального здоров'я.

Третій етап дослідження був зосереджений на політичному та економічному аналізі діяльності ВООЗ у міжнародній політиці. Досліджено її роль у координації міжнародної відповіді на загрози здоров'ю. Методом описової статистики проаналізовано динаміку захворюваності та смертності від COVID-19 в світі у 2021–2024 роках. Проведено порівняльний аналіз обсягів фінансування (бюджету) ВООЗ між країнами-членами та ключовими організаціями-спонсорами протягом 2022–2023 років. Аналізувалися обсяги добровільних та обов'язкових внесків та їхній вплив на незалежність організації.

Результати

Структура глобальної дипломатії охорони здоров'я. Міжнародна взаємодія у сфері охорони здоров'я базується на кількох ключових принципах, що визначають

ефективність глобальних ініціатив та механізмів реагування на загрози здоров'ю. Суверенітет держав залишається визначальним фактором, оскільки кожна країна має право самостійно визначати свою політику у сфері охорони здоров'я, включаючи питання регулювання фармацевтичного ринку, системи охорони здоров'я та механізмів епідеміологічного контролю. Проте глобалізація та зростання міждержавної мобільності зробили міжнародне співробітництво необхідною умовою ефективного реагування на сучасні виклики, зокрема пандемії, зміни клімату та біологічні загрози.

Важливим принципом міжнародної взаємодії є солідарність, згідно з якою держави, міжнародні організації, неурядові структури та приватний сектор повинні співпрацювати для забезпечення глобального здоров'я. Це проявляється у фінансовій підтримці слабших систем охорони здоров'я, наданні вакцин, медичних технологій та кваліфікованих кадрів країнам, які цього потребують. Однак механізми реалізації цього принципу часто стикаються з фінансовими та організаційними труднощами. Наприклад, ініціатива COVAX, яка мала забезпечити рівномірний доступ до вакцин проти COVID-19, зазнала проблем із нерівномірним розподілом препаратів та залежністю від фінансування з боку окремих країн і приватних донорів, що вплинуло на її ефективність.

Принцип прозорості та обміну інформацією є ключовим для своєчасного реагування на надзвичайні ситуації у сфері охорони здоров'я. Відкритість у розкритті епідеміологічних даних, обмін досвідом у розробці вакцин і медичних препаратів, а також координація стратегій боротьби з пандеміями дозволяють запобігти масштабному поширенню хвороб. Проте на практиці цей принцип часто порушується, оскільки деякі країни обмежують доступ до інформації з політичних або економічних причин. Наприклад, під час початкової фази пандемії COVID-19 були затримки у передачі даних щодо поширення вірусу, що негативно вплинуло на глобальну підготовку до боротьби з пандемією. Таким чином, неефективність механізмів обміну інформацією може призводити до уповільнення міжнародної відповіді на загрози здоров'ю.

Крім того, всі заходи у сфері охорони здоров'я повинні відповідати міжнародним стандартам прав людини, щоб не порушувати основоположні свободи (Khazhanets, 2024). Будь-які карантинні заходи, вимоги щодо вакцинації або обмеження пересування повинні враховувати право на свободу пересування, доступ до медичної допомоги та особистий вибір. Проте пандемія COVID-19 виявила численні проблеми у балансуванні безпекових заходів та прав людини. Наприклад, запровадження жорстких карантинних обмежень у ряді країн спричинило дискусії щодо їх правомірності та впливу на економічну стабільність.

Ефективність механізмів глобальної дипломатії охорони здоров'я значною мірою залежить від здатності міжнародної спільноти знаходити баланс між державним суверенітетом, колективною відповідальністю, фінансовими ресурсами та дотриманням прав людини. Хоча існуючі механізми міжнародної співпраці дозволяють досягати значних результатів у боротьбі з глобальними загрозами здоров'ю, їх

ефективність залишається нерівномірною через політичні, економічні та структурні виклики.

У сфері глобального здоров'я функціонують різноманітні ключові гравці, кожен із яких виконує специфічну роль у формуванні та реалізації політики охорони здоров'я на міжнародному рівні. Взаємодія між державними, міжнародними, неурядовими, приватними та науковими інституціями визначає ефективність реагування на глобальні виклики, зокрема пандемії, епідемії, зміну клімату та зростаючу антибіотикорезистентність.

Національні уряди відіграють центральну роль у розробці та впровадженні політики охорони здоров'я, встановленні стандартів та фінансуванні систем медичного обслуговування. Вони визначають пріоритети, ухвалюють рішення щодо медичних програм і несуть відповідальність за забезпечення доступу громадян до медичних послуг. Прикладами успішної міжнародної взаємодії є реалізація спільних програм боротьби з інфекційними захворюваннями, участь у глобальних ініціативах вакцинації та координація зусиль у відповідь на пандемії. Разом із тим, існують значні виклики, серед яких відсутність належної координації між країнами, вакцинний націоналізм та нерівномірний розподіл ресурсів, що ускладнює забезпечення рівного доступу до медичних технологій.

Міжнародні організації є ключовими суб'єктами у координації глобальних зусиль у сфері охорони здоров'я. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) розробляє міжнародні стандарти, надає експертні рекомендації та здійснює координацію дій у разі надзвичайних ситуацій. Водночас її діяльність значною мірою залежить від фінансування країн-донорів, що зумовлює вразливість до політичного впливу. Глобальний фонд боротьби зі СНІДом, туберкульозом і малярією та Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) здійснюють фінансову та організаційну підтримку програм охорони здоров'я в країнах з низьким і середнім рівнем доходу, що сприяє зниженню рівня захворюваності та смертності. Разом із тим, їхня діяльність стикається з бюрократичними обмеженнями, політичними розбіжностями між країнами-членами та нестабільністю фінансування.

Неурядові організації (НУО) здійснюють значний вплив на глобальну охорону здоров'я, оскільки можуть оперативніше реагувати на кризи та надавати підтримку безпосередньо в регіонах, які цього найбільше потребують. «Лікарі без кордонів» (Responding to COVID-19..., 2020) надають медичну допомогу в умовах гуманітарних криз. Глобальний альянс з вакцин та імунізації (GAVI) сприяє розширенню доступу до вакцин у країнах з низьким рівнем доходу. Благодійні фонди, такі як Фонд Білла та Мелінди Гейтс, інвестують значні кошти у розробку нових медичних технологій, боротьбу з інфекційними захворюваннями та покращення санітарних умов. У 2022 році загальний обсяг фінансування охорони здоров'я з боку Фонду Білла та Мелінди Гейтс перевищив 6,7 мільярда доларів США, з яких понад 1,5 мільярда спрямовано на боротьбу з малярією, туберкульозом, ВІЛ/СНІДом та іншими інфекційними хворобами, а близько 900 мільйонів – на підтримку інновацій у сфері вакцин (Gates Foundation, 2022). У 2023 році загальні витрати Фонду Білла та Мелінди Гейтс

зросли до 7,2 мільярда доларів, при цьому понад 2 мільярди виділено на програми, пов'язані з розширенням доступу до первинної медичної допомоги в країнах з низьким рівнем доходу (Gates Foundation, 2023). У 2024 році бюджет Фонду досяг 7,6 мільярда доларів, з яких значна частина спрямована на ініціативи з глобальної імунізації, дослідження вакцин проти туберкульозу та підтримку систем епідеміологічного нагляду за новими інфекціями (Amidst Ongoing..., 2024). Водночас діяльність НУО може бути обмежена через політичний тиск, брак ресурсів або складність координації з державними структурами.

Приватний сектор, представлений фармацевтичними та біотехнологічними компаніями, відіграє важливу роль у розробці, виробництві та постачанні лікарських засобів, вакцин і медичних технологій. Партнерства між державними установами та бізнесом, такі як ініціатива COVAX, спрямовані на забезпечення рівномірного доступу до вакцин, що є одним із прикладів ефективної співпраці. Водночас питання патентного захисту, цінової політики та комерційної вигоди створюють ризики для рівномірного розподілу медичних засобів у світі, що особливо помітно в країнах з обмеженими фінансовими ресурсами.

Наукові установи та дослідницькі центри відіграють системоутворюючу роль у формуванні глобальної політики охорони здоров'я, оскільки забезпечують епістемологічну основу для прийняття міжнародних рішень, стандартизації медичних протоколів і розробки стратегій реагування на загрози біобезпеці. Їхня діяльність охоплює широкий спектр завдань – від базових біомедичних досліджень до прикладної розробки вакцин, діагностичних методів і оцінки ефективності глобальних програм. Завдяки науковій автономії та міждисциплінарним підходам, ці установи виступають не лише як постачальники знань, а й як авторитетні суб'єкти глобальної дипломатії охорони здоров'я.

Національний інститут здоров'я США (NIH) є найбільшим державним джерелом фінансування біомедичних досліджень у світі (Impact of NIH Research, n.d.). Європейський центр профілактики та контролю захворювань (ECDC) функціонує як аналітичний та координаційний центр ЄС у сфері епідеміологічного нагляду. Його щорічна програма роботи ґрунтується на Рамковій програмі здоров'я ЄС (EU4Health) (Regulation of the European Parliament and of the Council No. 2021/522, 2021). У 2024 році пріоритетними напрямками стали зміцнення цифрового епідеміологічного нагляду, управління антимікробною резистентністю та підготовка до пандемічних сценаріїв (Work Programme..., 2025). Інститут Пастера, що базується у Франції, є одним зі світових лідерів з дослідження інфекційних агентів та розробки вакцин. Цей інститут активно співпрацює з ВООЗ, а також із мережею альянсів інституту у понад 25 країнах. Згідно зі звітом 2023 року, Інститут координує програми з вивчення вірусів-носіїв пандемічного потенціалу, а також дослідження, пов'язані з новими мутаціями вірусів (Institute Pasteur, 2023).

Попри науковий статус, перераховані інституції не позбавлені впливу політичного та економічного середовища. Наприклад, фінансування окремих

програм NIH залежить від політичного курсу адміністрації США, а деякі дослідження можуть стати предметом геополітичних суперечок. Ризики політизації науки у сфері біобезпеки, що може знижувати довіру до результатів досліджень та гальмувати прийняття оперативних рішень на міжнародному рівні. Інституціональна політика прозорості, відповідальності та відкритих даних є ключовим інструментом для забезпечення наукової об'єктивності.

Оскільки вищезазначені актори функціонують у різних політичних, економічних та інституційних контекстах, їхній внесок у глобальну охорону здоров'я є багатовимірним і взаємозалежним. Для кращого розуміння специфіки їхніх функцій, прикладів діяльності та ключових викликів доцільно систематизувати цю інформацію (Таб. 1), що дозволить порівняти ролі основних суб'єктів міжнародної взаємодії та виявити структурні закономірності у їхній взаємодії в умовах глобальних криз.

Таблиця 1. Роль, інструменти та виклики основних суб'єктів глобальної охорони здоров'я

Суб'єкт	Основна роль	Приклади діяльності	Джерела фінансування	Ключові виклики
Національні уряди	Формування політики, фінансування, епідемконтроль	Програми вакцинації, національні відповіді на COVID-19	Державні бюджети	Вакцинний націоналізм, нерівність доступу
Міжнародні організації	Координація, стандартизація, підтримка	ВООЗ, ЮНІСЕФ, Глобальний фонд	Внески держав-членів, донорські кошти	Політична залежність, нестабільне фінансування
Неурядові організації та фонди	Екстрена допомога, інновації, підтримка вразливих	MSF, GAVI, Фонд Гейтсів	Благодійні внески, гранти	Політичний тиск, обмежений доступ до регіонів
Приватний сектор	Розробка та виробництво медичних технологій	Pfizer, Moderna	Комерційна діяльність, партнерства	Патентний захист, нерівний розподіл вакцин
Наукові установи	Дослідження, оцінка ризиків, розробка вакцин	NIH, ECDC, Інститут Пастера	Державні бюджети, гранти	Політизація науки, геополітичні бар'єри

Джерело: складено автором на основі Research Moderna (n.d.), Regulation of the the European Parliament and of the Council No. 2021/522 (2021), Gates Foundation (2022; 2023), GAVI (2023), Institute Pasteur (2023), Pfizer R&D Rotational Program (2024), Work Programme 2025 of the EU Initiative on Health Security (2025), Data Explorer (2025)

Ефективність глобальної системи охорони здоров'я значною мірою залежить від рівня координації між зазначеними суб'єктами. Попри значний прогрес у сфері боротьби з інфекційними захворюваннями, розробки вакцин та забезпечення доступу до медичних послуг, зберігаються суттєві виклики, пов'язані з нерівномірним розподілом ресурсів, політичними конфліктами та економічними інтересами. Зміцнення міжнародної співпраці, підвищення прозорості фінансування та усунення бар'єрів для доступу до медичних технологій є ключовими завданнями для подальшого розвитку глобальної системи охорони здоров'я.

Проте всі ключові гравці у сфері глобального здоров'я керуються певними угодами, міжнародними конвенціями та нормативно-правовими актами, які регламентують їхню діяльність. Серед них міжнародні медико-санітарні правила (ММСП), які є юридично зобов'язуючим документом для 196 країн, включаючи всі держави-члени ВООЗ (International Health Regulations, 2005). Вони спрямовані на запобігання міжнародному поширенню хвороб, забезпечуючи при цьому мінімальне втручання в міжнародний трафік і торгівлю. Механізм дії ММСП передбачає, що країни повинні виявляти, оцінювати та повідомляти про події, які можуть становити надзвичайну ситуацію в галузі охорони здоров'я, а також реагувати на них. Впровадження цих правил включає створення ефективних національних систем моніторингу, зміцнення лабораторних потужностей та налагодження механізмів міжнародного обміну інформацією. Виклики імплементації включають недостатню готовність національних

систем охорони здоров'я до швидкого реагування, обмежені ресурси для виконання вимог ММСП, а також розбіжності в спроможності різних країн дотримуватися встановлених стандартів. Деякі держави також постають перед труднощами у фінансуванні необхідних інфраструктурних змін та навчанні персоналу, що може призводити до затримок у реагуванні на спалахи небезпечних інфекційних захворювань.

Рамкова конвенція ВООЗ із боротьби проти тютюну, прийнята у 2003 році, є першим міжнародним договором, укладеним під егідою ВООЗ, і спрямована на зменшення поширеності тютюнопаління та впливу тютюнового диму на здоров'я (Convention on Tobacco Control, 2005). Конвенція встановлює зобов'язання для країн щодо впровадження заходів контролю над тютюном, включаючи підвищення податків, заборону реклами та забезпечення захисту від впливу тютюнового диму в громадських місцях. Держави-учасниці також зобов'язуються вживати заходів щодо боротьби з нелегальною торгівлею тютюновими виробами, зменшення доступності тютюну для молоді та популяризації здорового способу життя. Проте впровадження конвенції ускладнюється протидією з боку тютюнових компаній, економічними факторами та недостатнім рівнем контролю в деяких країнах (Bialous, n.d.). Конвенція стала важливим кроком у зниженні глобального рівня тютюнопаління, стимулюючи розробку національних програм боротьби з тютюновою залежністю.

Угоди з біобезпеки та контролю над пандеміями включають Міжнародну конвенцію про біологічну зброю, яка була ухвалена для запобігання використанню

патогенів у військових цілях та забезпечення глобальної біобезпеки (Convention on the Prohibition of the Development..., 1972). Попри статус першої багатосторонньої угоди, яка забороняє цілу категорію зброї масового ураження, ефективність її реалізації залишається предметом критики. Відсутність чітких механізмів перевірки та контролю сприяла неоднозначному виконанню зобов'язань з боку деяких держав. Хоча Конвенція відіграла ключову роль у формуванні нормативної бази глобальної біобезпеки, зокрема в аспектах етичного регулювання біотехнологічних досліджень, підвищення прозорості політик з біозахисту та запобігання біотерористичних загроз, її вплив на стримування потенційного військового застосування патогенів обмежений.

Багато країн залишаються недостатньо підготовленими до біологічних загроз, а нерівність у рівні технічного розвитку та фінансування унеможливує ефективну координацію. Попри формальні зобов'язання, реальні механізми контролю за дотриманням Конвенції досі не створені, а спроби ухвалити додатковий протокол перевірки у 2001 році провалилися. У результаті, Конвенція радше виконує декларативну та нормативну функцію, ніж діє як ефективний інструмент запобігання біологічним загрозам. Її оновлення та зміцнення залишаються критично необхідними у контексті зростаючих глобальних викликів, пов'язаних із біозахистом та пандеміями.

Проект COVAX, розпочатий у 2020 році як ініціатива ВООЗ, Коаліції за інновації в галузі забезпечення готовності до епідемій (CEPI) та Глобального альянсу з вакцин та імунізації (GAVI), мав на меті забезпечити справедливий доступ до вакцин проти COVID-19 для всіх країн, незалежно від їхнього рівня доходу (GAVI, 2023). Його метою було подолання нерівності у доступі до вакцин та запобігання монополізації їх розподілу багатими країнами. Попри початкові амбіції, учасники COVAX зіткнулися з проблемами, включаючи дефіцит вакцин, затримки у постачанні та нерівномірний розподіл між країнами з різним рівнем доходу. Обмежений рівень виробництва, експортні обмеження та труднощі у логістиці транспортування вакцин до малорозвинених країн суттєво ускладнили реалізацію ініціативи. До кінця 2021 року COVAX поставив близько 1,4 мільярда доз вакцин, що було менше запланованого обсягу, однак ця ініціатива стала важливим кроком у глобальній боротьбі з пандемією

та створила основу для майбутніх механізмів реагування на подібні кризи.

Глобальний фонд боротьби зі СНІДом, туберкульозом і малярією, заснований у 2002 році, є однією з наймасштабніших фінансових ініціатив у сфері охорони здоров'я (Data Explorer, 2025). Він надає фінансування для програм боротьби з цими захворюваннями в країнах з низьким та середнім рівнем доходу, підтримує національні програми, спрямовані на профілактику, лікування та догляд за пацієнтами, а також сприяє зміцненню систем охорони здоров'я. Завдяки діяльності Фонду вдалося значно знизити рівень смертності від СНІДу, туберкульозу та малярії у країнах, що отримують його підтримку. Водночас Фонд стикається з проблемами, такими як корупційні ризики, нестача стабільного фінансування та необхідність адаптації до змінних умов поширення захворювань.

Ініціативи у сфері доступу до ліків та медичних технологій включають програми, спрямовані на зниження цін на життєво необхідні препарати, підтримку виробництва генериків та забезпечення технологічної підтримки для країн, що розвиваються. Важливим кроком у цьому напрямі є Програма ВООЗ щодо забезпечення основними лікарськими засобами, яка сприяє поширенню доступних та якісних медикаментів у всьому світі (Essential medicines, 2024). Окрім того, партнерства між державами, міжнародними організаціями та фармацевтичними компаніями сприяють розширенню доступу до інноваційних медичних розробок, що покращує якість медичної допомоги. Водночас високі витрати на розробку нових препаратів, патентний захист та нерівномірний розподіл медичних технологій залишаються ключовими викликами у сфері забезпечення глобальної охорони здоров'я.

Для ефективної оцінки глобальної дипломатії охорони здоров'я важливо дослідити наслідки пандемії COVID-19, рівень поширення інфекційних хвороб, а також заходи, які вживаються міжнародною спільнотою для їх стримування (Таб. 2). COVID-19 став не лише глобальною кризою охорони здоров'я, а й показав важливість скоординованих зусиль між урядами, міжнародними організаціями, науковими інституціями та приватним сектором у боротьбі з глобальними загрозами. Пандемія підкреслила необхідність міжнародного співробітництва для подолання не тільки безпосередніх медичних наслідків, але й соціально-економічних, які вона викликала.

Таблиця 2. Динаміка захворюваності COVID-19 та смертності у 2021–2024 роках (у млн осіб на рік)

Рік	2021	2022	2023	2024
Захворювання (млн за рік)	200.5	440.3	50.7	3.5
Смертність (млн за рік)	3.5	1.2	0,3 (300 тисяч)	0,07 (70 тисяч)

Джерело: складено автором на основі ПАНО (2021), COVID-19 epidemiological update – 22 December (2023), COVID-19 dashboard by the Center for Systems Science and Engineering (CSSE) at Johns Hopkins University (JHU) (2023), Cumulative confirmed COVID-19 cases by world region (2025)

Дані таблиці 2 підтвердили тенденцію зменшення рівня захворюваності та смертності впродовж 2021–2024 років. Це свідчило про поступове, але стабільне приборкання пандемії COVID-19 у глобальному

масштабі. Якщо у 2021–2022 роках світ стикався з піковими навантаженнями на системи охорони здоров'я та високими людськими втратами, то вже у 2023–2024 роках показники значно знижуються, що є результатом

впровадження комплексних і координованих заходів боротьби з вірусом. Ключовими факторами такого поліпшення можна вважати масову вакцинацію, удосконалення системи тестування й моніторингу, а також глобальне поширення протоколів лікування, адаптованих до нових штамів.

Не менш важливою стала роль інформаційних кампаній і підвищення рівня колективної відповідальності населення. Світові уряди, попри різну економічну спроможність, змогли адаптувати політики охорони здоров'я до швидкозмінної ситуації, вчасно впроваджуючи обмежувальні заходи. Зменшення смертності навіть за умов коливань рівня захворюваності упродовж деяких років вказує також на те, що COVID-19 поступово переходить у форму менш летального, але контролюваного захворювання, подібно до сезонного грипу.

Сучасна архітектура глобальної охорони здоров'я формується як результат постійної взаємодії між політичними, економічними та науковими чинниками. В умовах політичної фрагментації, зростання транснаціональних загроз і нестабільного фінансування міжнародні механізми мають розвиватися у напрямі більшої інституційної стійкості, прозорості та інклюзивності. Без посилення довіри між державами, ефективного розподілу ресурсів і захисту наукової автономії жодна ініціатива не зможе забезпечити належну реакцію на загрози, що постійно еволюціонують.

Геополітичний вплив США, ЄС, Китаю та їх роль у формуванні міжнародної політики ВООЗ. ВООЗ відіграє ключову роль у координації міжнародної відповіді на загрози здоров'ю, особливо під час пандемій. Її діяльність охоплює широкий спектр заходів, спрямованих на запобігання поширенню інфекційних захворювань, надання рекомендацій щодо охорони здоров'я та підтримку національних систем охорони здоров'я.

Під час спалаху лихоманки Ебола у 2014 році, яка охопила країни Західної Африки, ВООЗ оголосила ситуацію надзвичайною подією, що має міжнародне значення. Це рішення було прийнято після того, як кількість випадків захворювання перевищила 1 000, а рівень смертності сягнув 50-70 % (Statement on the 1st meeting..., 2014). Організація надала рекомендації щодо посилення контролю в аеропортах і на кордонах, а також сприяла мобілізації міжнародної допомоги для постраждалих країн. Завдяки скоординованим зусиллям, до кінця 2015 року вдалося зупинити активну фазу епідемії. У 2019 році, під час нового спалаху

Еболи в Демократичній Республіці Конго, ВООЗ знову оголосила міжнародну надзвичайну ситуацію. Це рішення було прийнято після того, як кількість випадків перевищила 2 500, а вірус поширився на густонаселені райони. ВООЗ координувала зусилля з вакцинації понад 200 000 осіб та надання медичної допомоги, що сприяло стримуванню епідемії.

Під час пандемії COVID-19 ВООЗ активно співпрацювала з глобальною мережею експертних лабораторій для підтримки тестування та моніторингу вірусу. Організація розробила рекомендації щодо поведінки під час пандемії, включаючи носіння масок, дотримання соціальної дистанції та використання антисептиків. Також ВООЗ ініціювала створення програми COVAX для забезпечення рівного доступу до вакцин для країн із середнім та низьким рівнем доходу. Станом на кінець 2023 року, через механізм COVAX було доставлено понад 2 мільярди доз вакцин до 146 країн (GAVI, 2023).

ВООЗ відіграє ключову роль у реагуванні на глобальні пандемії, мобілізуючи міжнародні ресурси, координуючи наукові дослідження та розробляючи стратегії боротьби з поширенням інфекцій. Однак ефективність її діяльності часто залежить від оперативності ухвалення рішень, рівня міжнародної співпраці та достатності фінансування. Реакція ВООЗ на спалахи пандемій демонструють сильні сторони організації, зокрема її здатність до координації вакцинних кампаній та мобілізації міжнародної допомоги, так і її вразливості, пов'язані з бюрократичними обмеженнями та політичним тиском з боку держав-членів. Попри критику щодо затримок у реагуванні на COVID-19 та залежність від фінансування окремих країн, ВООЗ залишається найважливішим глобальним механізмом боротьби з пандеміями. Її подальша ефективність залежатиме від реформування механізмів швидкого реагування, зміцнення фінансової незалежності та розширення можливостей з надання технічної підтримки національним системам охорони здоров'я.

Для підтримання діяльності, як і будь-яка організація, ВООЗ потребує фінансування. Фінансування ВООЗ складається з обов'язкових та добровільних внесків держав-членів. Обов'язкові внески розраховуються на основі економічного потенціалу кожної країни, тоді як добровільні внески надаються за бажанням держав або інших донорів для підтримки конкретних програм чи ініціатив. У період 2022–2023 років бюджет ВООЗ становив приблизно 7,887 мільярда доларів США (Таб. 3.).

Таблиця 3. Спонсори ВООЗ протягом 2022–2023 років

Країна	Обов'язковий внесок, \$ млн*	Добровільний внесок, \$ млн	Відсоток від загального бюджету ВООЗ, %
США	218,5	1 065,8	16,3 %
Німеччина	58,3	797,7	10,9 %
Фонд Гейтсів		829,5	10,5%
GAVI Alliance		480,9	6,1 %
ЄС		468,2	5,9 %
Велика Британія	43,7	352,2	5 %
Канада	26,2	177,5	2,6 %
Rotary International		176,5	2,2 %
Японія	82	84,9	2,1 %

Таблиця 3. Продовження

Країна	Обов'язковий внесок, \$ млн*	Добровільний внесок, \$ млн	Відсоток від загального бюджету ВООЗ, %
Франція	42,4	118,2	2%
Китай	114,9	42	2%
Central Emergency Response Fund		139,9	1,8%
Всі інші	370,9	2 196,8	32,6%
Разом	956,9	6 930,1	100%

Примітки: фонди та організації не мають фіксованого обов'язкового внеску, тому вони платять лише добровільний
Джерело: складено автором на основі Contributors (2023)

Китай послідовно зміцнює свою позицію у Всесвітній організації охорони здоров'я (ВООЗ), збільшуючи фінансові внески та розширюючи дипломатичний вплив. У 2022-2023 роках обов'язковий внесок Китаю становив приблизно 114 мільйона доларів США, що робить його другим за величиною платником після Сполучених Штатів. Проте що стосується добровільних внесків, то за той самий період Китай надав близько 41 мільйона доларів США, що становить близько 0,6 % від загального обсягу добровільного фінансування ВООЗ (Contributors, 2023).

Залежність від добровільних внесків впливає на незалежність ВООЗ. Бюджет організації формується переважно коштом добровільних внесків, які становлять близько 80 % загального фінансування. Це означає, що ключові донори мають непряний вплив на визначення пріоритетних напрямів діяльності організації. Коли значна частина фінансування надходить від окремих країн або організацій з певними інтересами, з'являється ризик, що політика ВООЗ зміщується відповідно до побажань донорів, а не глобальних потреб у сфері охорони здоров'я. Наприклад, у 2020 році адміністрація США на чолі з президентом Дональдом Трампом тимчасово призупинила фінансування ВООЗ, аргументуючи це необхідністю реформування організації та звинувачуючи її у неналежній реакції на пандемію COVID-19 (Withdrawing The United States..., 2025). Це рішення спричинило кризу у фінансуванні, оскільки США на той момент були найбільшим донором ВООЗ.

Аналогічний випадок відбувся у 2025 році, коли США, знову під керівництвом Дональда Трампа, офіційно вийшли з ВООЗ, аргументуючи це тим, що організація не здатна до структурних реформ і неефективно координує боротьбу з пандеміями (Withdrawing The United States..., 2025). Цей вихід суттєво скоротив бюджет організації та поставив під загрозу низку її програм, зокрема ініціативи щодо боротьби з туберкульозом, малярією та іншими інфекційними захворюваннями. Крім того, це рішення спричинило дипломатичну напругу між США та іншими країнами, які залишилися в складі ВООЗ і намагалися компенсувати фінансовий дефіцит шляхом збільшення власних внесків.

Геополітичний вплив США, Китаю та ЄС безпосередньо визначає функціонування Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), впливаючи на її бюджет, політику та оперативну діяльність у сфері глобальної охорони здоров'я. Динаміка відносин між цими державами створює як можливості, так і виклики

для організації, яка часто опиняється в центрі дипломатичних конфліктів та ідеологічного протистояння.

США традиційно були одним із найбільших фінансових донорів ВООЗ, забезпечуючи значну частку її бюджету. Однак, як зазначалось вище, у 2025 році адміністрація президента Дональда Трампа прийняла рішення про вихід з ВООЗ, мотивуючи це звинуваченнями в упередженості на користь Китаю, недостатньо ефективному реагуванні на пандемію та нездатності до реформ. Це рішення призвело до серйозних фінансових труднощів у ВООЗ та спричинило побоювання щодо потенційного посилення впливу Китаю, який одразу почав нарощувати свою присутність у структурі організації.

Китай, зі свого боку, використав фінансовий вакуум, який утворився після скорочення внесків США, і почав активно збільшувати свою роль у ВООЗ. Пекін поступово наростив свій внесок до понад 156 мільйонів доларів у 2022-2023 році, що більш ніж удвічі перевищувало його внески у 2020-2021 році (Contributors, 2023). Окрім фінансової підтримки, Китай активно використовує дипломатичне лобіювання для просування своїх інтересів у ВООЗ. Це включає як неформальні переговори з представниками інших країн, так і участь у розробці ключових ініціатив організації.

Одним із головних механізмів впливу є підтримка призначення лояльних кандидатів на керівні посади у ВООЗ, зокрема на посаду Генерального директора. Згідно зі Статутом ВООЗ, Генерального директора обирає Всесвітня асамблея охорони здоров'я (World Health Assembly) з-поміж кандидатів, запропонованих Виконавчою радою. Кожна держава-член має один голос, і рішення ухвалюється простою більшістю. Цей механізм відкриває можливість для країн із розгалуженою дипломатичною мережею та значним політичним і економічним впливом на держави мобілізувати підтримку потрібного кандидата, що активно використовує Китай. Завдяки реалізації інфраструктурних проєктів у межах ініціативи «Один пояс, один шлях», наданню фінансової допомоги та пільгових кредитів, а також постачанню вакцин і медичних товарів під час пандемії COVID-19, Китай посилив свої позиції в країнах Африки, Південно-Східної Азії та Латинської Америки. Це дозволяє Пекіну формувати коаліції голосів на Всесвітній асамблеї охорони здоров'я та лобіювати призначення кандидатів, які поділяють його політичні пріоритети або є менш критичними до його глобальної стратегії. Прикладом цього впливу стала затримка міжнародного розслідування походження COVID-19,

яке мало на меті визначити джерело пандемії та виявити можливі порушення в управлінні кризою на ранніх етапах. У 2021 році міжнародна група експертів, спрямована ВООЗ для дослідження походження вірусу в Вухань, зіткнулася з численними обмеженнями, включаючи відмову китайської влади в наданні доступу до сирих епідеміологічних даних. Це викликало хвилю критики з боку США, Європейського Союзу та інших країн, які звинуватили Пекін у спробах приховати важливу інформацію.

У 2023 році, коли ВООЗ оголосила про плани провести новий етап розслідування походження пандемії, Китай відкрито відмовився співпрацювати, назвавши ініціативу «політично вмотивованою». Офіційний Пекін продовжив наполягати на версії, згідно з якою вірус міг мати зовнішнє походження та потрапити в Китай через заморожені продукти або лабораторні виutki в інших країнах. Водночас китайська дипломатія активно працювала над тим, щоб переконати країни, що розвиваються, підтримати китайський наратив і блокувати ініціативи, які могли б зашкодити його міжнародному іміджу.

Дипломатичний тиск Китаю на ВООЗ простежується не лише у питанні розслідування COVID-19, але й у ширшому контексті прийняття рішень організації. Зокрема, у 2022-2024 роках китайські представники активно просували кандидатури, які підтримували офіційну лінію Пекіна, у ключових комітетах ВООЗ, що займаються питаннями глобальної безпеки у сфері охорони здоров'я. Політична напруженість навколо впливу Китаю у ВООЗ створює виклики для міжнародної співпраці у сфері охорони здоров'я.

Ряд країн, включаючи США та їхніх союзників, закликають до реформування ВООЗ, зокрема до підвищення прозорості процесів прийняття рішень і створення механізмів незалежного розслідування критично важливих питань. Наразі ключові рішення в межах організації ухвалюються на Всесвітній асамблеї охорони здоров'я, де кожна держава-член має один голос, а виконавчий комітет, до якого входять представники обмеженого кола країн, формує порядок денний та рекомендації. Однак ці процедури часто позбавлені чітких критеріїв прозорості, а також належних механізмів контролю за конфліктами інтересів. Відсутність незалежного аудиту рішень та закритість частини консультативних процесів створюють прогалини, які дозволяють впливовим державам використовувати політичні й фінансові важелі для просування власних інтересів у структурі ВООЗ.

Проте, з огляду на складну систему прийняття рішень у ВООЗ та необхідність досягнення консенсусу серед держав-членів, значні зміни у найближчій перспективі залишаються малоімовірними. Поряд із цим Китай використовує ВООЗ як платформу для просування своєї глобальної ініціативи «Здоров'я для всіх» (Health Silk Road) (Lancaster *et al.*, 2020), інтегруючи її в офіційні дискусії та співпраці в межах технічної допомоги, а також через фінансування спільних проєктів із країнами Глобального Півдня. У межах цієї ініціативи Китай активно надає медичну допомогу країнам, що розвиваються, забезпечуючи їх медичним обладнанням, вакцинами та іншими ресурсами. Це сприяє

зміцненню впливу Китаю в Африці, Південно-Східній Азії та Латинській Америці, створюючи альтернативу західним моделям медичної допомоги.

ЄС активно виступає за необхідність реформування ВООЗ із метою підвищення її прозорості, ефективності та незалежності від впливу окремих держав. У 2021 році ЄС ініціював створення Міжнародного договору з питань пандемій, який передбачав посилення зобов'язань країн щодо обміну інформацією, координації заходів з реагування на епідемії та забезпечення оперативного доступу до вакцин та лікувальних препаратів. Проте ця ініціатива зіткнулася зі спротивом з боку Китаю та Росії, які побачили в ній спробу ЄС обмежити їхній вплив у ВООЗ та посилити контроль над міжнародними механізмами реагування на пандемії. Попри це, частка ЄС у фінансуванні ВООЗ у 2023 році склала близько 6 % загального бюджету організації, що робить його одним із ключових гравців у формуванні її політики (Contributors, 2023).

Дипломатичні конфлікти між провідними державами, особливо між США та Китаєм, суттєво впливають на ефективність роботи ВООЗ. Політизація процесу ухвалення рішень стала однією з найбільших проблем організації, що виявилось під час пандемії COVID-19. Суперечки між США та Китаєм ускладнили процес розслідування походження вірусу, а конкуренція між західними та китайськими вакцинами спричинила фрагментацію міжнародної політики вакцинації. У той час як Китай та Росія активно просували свої вакцини Sinopharm, Sinovac і Sputnik V, США та ЄС фінансували програму COVAX, спрямовану на рівномірний розподіл вакцин у країнах, що розвиваються. Це призвело до конфліктів щодо механізмів постачання вакцин і створило ситуацію, коли країни змушені були вибирати між різними геополітичними блоками у сфері охорони здоров'я.

Геополітичні інтереси великих держав значно ускладнюють діяльність ВООЗ, підриваючи її нейтральність і ефективність. Фінансова нестабільність, яка виникає через різкі зміни у внесках основних донорів, ставить під загрозу довгострокові програми організації. Політизація ухвалення рішень знижує довіру до ВООЗ як незалежного міжнародного органу. Водночас конкуренція між США, Китаєм та ЄС ускладнює координацію глобальних заходів у боротьбі з пандеміями та іншими загрозами здоров'ю.

У цих умовах реформування ВООЗ стає надзвичайно складним завданням, що потребує врахування інтересів усіх ключових гравців та пошуку компромісних рішень. Посилення прозорості організації можливе шляхом впровадження незалежного механізму зовнішнього аудиту рішень, регулярної публікації протоколів засідань виконавчих органів, а також забезпечення відкритого доступу до інформації про джерела фінансування та їхнє цільове призначення. Для уникнення політичного тиску доцільно запровадити чіткі регламенти участі донорів у процесі формування програм, збільшити частку обов'язкових внесків у бюджет організації та створити незалежний наглядовий орган, який здійснював би контроль за дотриманням принципу нейтральності. Проте, враховуючи сучасні геополітичні тенденції, досягнення цих цілей

вимагатиме активної дипломатичної роботи та широкого міжнародного консенсусу.

Обговорення

Проведене дослідження структури глобальної дипломатії охорони здоров'я та ролі ВООЗ у міжнародній політиці є важливим кроком у розумінні механізмів взаємодії між урядами, міжнародними організаціями та приватним сектором у сфері охорони здоров'я. Аналіз різних аспектів глобальної співпраці – політичних, економічних і юридичних – дозволив детально оцінити ефективність існуючих механізмів управління кризами у сфері здоров'я. Результати дослідження вказують на те, що ВООЗ відіграє центральну роль у координації міжнародних зусиль у боротьбі з пандеміями, проте її діяльність часто ускладнюється політичним тиском з боку окремих держав, нестачею фінансування та необхідністю узгодження інтересів багатьох зацікавлених сторін. Слабкі сторони організації проявилися під час пандемії COVID-19, коли нерівномірний розподіл вакцин, складнощі у забезпеченні оперативного реагування та недостатня незалежність у прийнятті рішень негативно вплинули на ефективність заходів боротьби з кризою.

Результати дослідження підтвердили попередні висновки науковців про те, що дипломатія охорони здоров'я є ключовим елементом міжнародних відносин, особливо в умовах глобальних пандемій. S. Taghizade *et al.* (2021) та I. Kickbusch & A. Liu (2022) вказано, що протягом останніх двох десятиліть глобальна дипломатія охорони здоров'я, зовнішня політика охорони здоров'я та глобальна політика охорони здоров'я зазнали суттєвих змін. Проведений аналіз підтвердив ці трансформації, проте виявив розбіжності в оцінках причин і наслідків. Наприклад, хоча зазначені автори акцентували на необхідності адаптації дипломатичних механізмів до нових викликів, в проведеному дослідженні встановлено, що ці зміни часто мали реактивний, а не проактивний характер, що свідчить про обмеженість чинних механізмів реагування на кризи.

Пандемія COVID-19 виявила вразливість глобальної системи співпраці, поставивши під загрозу багатосторонні механізми взаємодії, і зробила глобальне здоров'я важливою частиною геополітичних процесів. Це не узгоджується з оптимістичними оцінками, поданими в роботах L.M. Fathun & N. Situmeang (2021) та S. Pattanshetty *et al.* (2024), які підкреслювали потенціал глобальної солідарності у сфері охорони здоров'я. Причина різних трактувань може полягати у відмінностях контексту аналізу: якщо названі дослідники зосереджуються на потенційних перевагах багатостороннього підходу, то в проведеному дослідженні виявлено його обмеження в кризових умовах. Крім того, твердження про здатність теоретичних підходів міжнародних відносин глибше пояснювати феномен глобальної дипломатії охорони здоров'я видаються дискусійними, позаяк багато з цих підходів ігнорують нелінійний характер взаємодії між акторами на тлі глобальних загроз. Як наслідок, існує потреба у переосмисленні наявних теоретичних рамок. Зроблені у цьому дослідженні висновки є цілком доречними, тому що вони дозволяють не лише уточнити існуючі аналітичні

моделі, але й окреслити нові напрями для подальших емпіричних досліджень.

Дипломатія охорони здоров'я ґрунтується на міжнародних угодах, які формують правову базу для координації дій між державами та міжнародними організаціями. Міжнародні медико-санітарні правила (ММСП), як зазначають A. Wilder-Smith & S. Osman (2020) та M. Sohn *et al.* (2022), є центральним документом у сфері глобальної охорони здоров'я, що встановлює механізми реагування на транскордонні загрози здоров'ю. Ключовим елементом цих правил є оголошення надзвичайних ситуацій у сфері охорони здоров'я, що становлять міжнародне занепокоєння (PHEIC), яке є важливим інструментом для координації глобальних зусиль під час кризових ситуацій. Проте виклики, пов'язані з імплементацією цих норм, зокрема через недостатнє фінансування та відмінності у національних політиках, ускладнюють їхню ефективність. Це підтверджує і проведений вище аналіз, який вказує на значну фрагментованість правових механізмів реагування у різних юрисдикціях.

У дослідженні S. Zhao *et al.* (2020) та Y. Jee (2020) стверджується, що двоїста природа оголошення PHEIC – з одного боку, здатність до мобілізації, з іншого – можливість затягування з ухваленням рішення – створює неоднозначність у кризових ситуаціях. Однак, проведений аналіз демонструє іншу картину: ефективність таких оголошень значною мірою залежить не лише від інституційного механізму, а й від політичного контексту, в якому ухвалюються рішення. Причина різних трактувань може полягати у різних очікуваннях стейкхолдерів щодо терміновості реагування, а також у відмінностях систем епідеміологічного моніторингу. Попри це, зроблені дослідниками висновки щодо позитивних аспектів декларації PHEIC є цілком доречними, тому що такі оголошення дозволяють пришвидшити мобілізацію ресурсів, об'єднати наукові зусилля та стимулювати міжнародну солідарність. Це узгоджується з результатами проведеного аналізу, який показує, що в умовах COVID-19 саме правова визначеність і політична рішучість сприяли ефективному початковому реагуванню в низці країн. Водночас, обмежена фінансова підтримка і відсутність універсальних зобов'язань для держав-учасниць залишають прогалини у глобальному механізмі реагування.

Глобальні ініціативи, спрямовані на подолання основних загроз здоров'ю, відіграють важливу роль у розподілі медичних ресурсів та підтримці систем охорони здоров'я в країнах, що розвиваються. Програма COVAX, у дослідженнях A. Von Bogdandy & P. Villarreal (2020) та A. Pushkaran *et al.* (2023), розглядається як важливий інструмент розподілу вакцин проти COVID-19. Зроблені дослідниками висновки вказують на значний потенціал COVAX у глобальному реагуванні на пандемію. Проте в проведеному дослідженні виявлено: хоча COVAX відіграв важливу координаційну роль, вплив цієї ініціативи був обмежений через нерівний доступ до вакцин, фінансові труднощі та політичні суперечності між державами. Це не узгоджується з оцінками, які акцентують на ефективності програмного механізму, тому що на практиці системні виклики призвели до уповільнення доставки вакцин

та порушення принципу справедливості. Отже, ініціативи такого масштабу потребують більшої підтримки з боку міжнародного співтовариства та реформування механізмів фінансування, щоб забезпечити справедливий розподіл життєво необхідних ресурсів.

ВООЗ є центральним гравцем у глобальній системі охорони здоров'я, проте діяльність організації часто стикається з фінансовими та політичними обмеженнями. Н.Р. Aust & P. Feihle (2022) та O. Iwunna *et al.* (2023) вказували, що структура фінансування ВООЗ, яка складається переважно з добровільних внесків, створює ризики залежності від донорів і впливає на незалежність організації. Висновки дослідників підтвердили, що фінансова нестабільність знижує оперативність та автономність рішень ВООЗ. Проте в даному дослідженні додатково зазначено, що нестача гарантованого фінансування не лише обмежує здатність ВООЗ ефективно реагувати на глобальні загрози здоров'ю, а й ускладнює координацію міждержавних дій у кризових умовах. Таким чином, через брак внутрішньої бюджетної гнучкості та прозорості витрат реформа фінансової системи ВООЗ є критично необхідною для зміцнення її незалежності, легітимності та довгострокової ефективності в системі глобального управління охороною здоров'я.

Політичні чинники також відіграють важливу роль у діяльності ВООЗ, оскільки великі держави, такі як США, Китай і ЄС, мають значний вплив на її рішення. Як зазначають Н.С. Turner *et al.* (2021) та R.K. Dehury (2022), політичний тиск, що чиниться на ВООЗ, може змінювати її пріоритети та підірвати довіру до організації. Зроблені авторами висновки є важливими, однак проведений аналіз дозволяє доповнити це твердження: геополітична конкуренція не лише змінює зовнішні вектори діяльності ВООЗ, а й ускладнює її внутрішню управлінську стабільність. Це особливо помітно під час пандемії COVID-19, коли міждержавні розбіжності у стратегіях реагування та інформаційній політиці поставили під сумнів здатність ВООЗ виступати нейтральним координатором. Таким чином, отримані результати узгоджуються з наявною науковою позицією, але водночас розширюють її, оскільки демонструють, що проблема полягає не лише у зовнішньому політичному тиску, а й у системній вразливості організації до глобальних політичних трендів. Це підтверджує необхідність посилення її інституційної незалежності та розробки механізмів, які б гарантували оперативну нейтральність у ситуаціях глобальних загроз.

Глобальні партнерства між урядами, міжнародними організаціями, приватним сектором і науковими установами є важливим інструментом для розвитку систем охорони здоров'я. Даний результат узгоджується з висновками Q.C. Xue & L.L. Ouellette (2020), L.C. Druedahl *et al.* (2021) та S.P. Park *et al.* (2023), якими зазначалося, що успішна співпраця між державами та фармацевтичними компаніями сприяє швидкому розробленню вакцин і медичних технологій, однак проблеми з доступом до ліків та патентною політикою залишаються серйозними викликами. Проте в проведеному дослідженні, окрім реформування патентної політики, визнано необхідним також створення

нових, інституційно закріплених механізмів контролю за справедливим доступом до інноваційних медичних рішень у країнах з низьким рівнем доходу. Лише за цієї умови глобальні партнерства справді зможуть сприяти боротьбі з медичними кризами на принципах рівності та солідарності.

Наукові інституції відіграють ключову роль у виробленні глобальної політики охорони здоров'я, надаючи докази для ухвалення рішень та оцінюючи ефективність заходів боротьби з епідеміями. У дослідженнях D.B. Oerther & H. Klopfer (2021) та J. Vince *et al.* (2024) вказано, що пандемія COVID-19 показала: інтеграція наукових даних у політичні рішення не завжди є ефективною через політичні інтереси та недостатню комунікацію між урядами й науковою спільнотою. Висновки авторів є обґрунтованими, проте проведений аналіз в даному дослідженні дозволив їх розширити. Зокрема, встановлено, що проблема не обмежується браком комунікації: часто йдеться про структурну неузгодженість між часовими горизонтами політичного процесу та довгостроковими науковими прогнозами. Це частково пояснює, чому рекомендації науковців не завжди трансформуються в політичні дії – причина різних трактувань може полягати у прагматичній перевазі короткотермінової вигоди над системним реагуванням. Отримані результати узгоджуються з попередніми висновками, але водночас доповнюють їх, акцентуючи на необхідності не лише вдосконалення каналів комунікації, а й інституційного узгодження процедур, за якими наукові дані інтегруються у процеси ухвалення рішень на глобальному рівні.

Біологічні загрози потребують комплексного підходу до управління глобальною охороною здоров'я. Окрім пандемій, важливими проблемами є виникнення нових інфекційних хвороб, а також біотехнологічні та біохімічні загрози, які можуть мати катастрофічні наслідки. Даний результат підтверджено в роботах R. Djalante *et al.* (2020) та A. Behl *et al.* (2022), якими вважалося важливим створити міжнародні механізми для швидкої ідентифікації та реагування на нові біологічні загрози, забезпечуючи тим самим своєчасне введення карантинних заходів та профілактичних рішень. Проте в проведеному дослідженні виявлено, що ефективність таких механізмів значною мірою залежить не лише від наявності технологій і протоколів, а й від політичної волі та рівня довіри між державами.

Результати дослідження вказують на необхідність реформування глобальної системи охорони здоров'я та зміцнення ролі ВООЗ як координаційного центру. Політична незалежність, стабільне фінансування та широка міжнародна підтримка є ключовими факторами для підвищення ефективності роботи організації. Як зазначають O. Iwunna *et al.* (2023) та L.O. Gostin *et al.* (2023), зміцнення глобального управління охороною здоров'я вимагає більшої прозорості, інклюзивності та координації між усіма зацікавленими сторонами. Однак проведений вище аналіз демонструє, що пропозиції щодо інституційного посилення ВООЗ не є вичерпними, оскільки не враховують потреби у створенні нових механізмів оперативного реагування та політико-економічного узгодження дій між державами.

Загалом, проведене дослідження засвідчило, що ефективність глобальної дипломатії охорони здоров'я та діяльності ВООЗ значною мірою визначається поєднанням політичного контексту, фінансової стабільності та здатності до адаптації в умовах криз. Водночас виявлені структурні обмеження підкреслюють необхідність перегляду теоретичних підходів та реформування інституційних механізмів глобального управління у сфері охорони здоров'я.

Висновки

Аналіз структури глобальної дипломатії охорони здоров'я та ролі Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) у міжнародній політиці засвідчив, що міжнародна співпраця у сфері охорони здоров'я базується на розгалуженій системі взаємодії держав, міжнародних організацій, неурядового сектору та приватного бізнесу. Ключовим завданням глобальної дипломатії охорони здоров'я є координація заходів щодо запобігання, контролю та подолання загроз здоров'ю на глобальному рівні, що потребує ефективних механізмів взаємодії та належного фінансування.

Результати дослідження показали, що міжнародна взаємодія у сфері охорони здоров'я спирається на багаторівневі механізми, серед яких центральне місце займає ВООЗ. Однак її діяльність стикається з низкою викликів, зокрема політичною фрагментацією, нестачею фінансування та складністю імплементації міжнародних угод. Аналіз міжнародних ініціатив, таких як COVAX та Глобальний фонд боротьби зі СНІДом, туберкульозом і малярією, засвідчив, що хоча ці програми відіграють важливу роль у боротьбі з інфекційними захворюваннями та забезпеченні доступу до медичних технологій, їхня ефективність часто залежить від політичних та економічних факторів.

ВООЗ, як головний координатор глобальної відповіді на пандемії та кризові ситуації у сфері охорони здоров'я, залишається ключовим механізмом міжнародної співпраці. Її діяльність охоплює широкий спектр функцій, зокрема розробку міжнародних стандартів у сфері охорони здоров'я, моніторинг епідеміологічної ситуації, надання технічної та фінансової допомоги країнам, а також координацію зусиль для боротьби з інфекційними та неінфекційними захворюваннями. Аналіз показав, що структура

фінансування ВООЗ, яка значною мірою спирається на добровільні внески, може створювати дисбаланс у розподілі ресурсів та впливати на пріоритети організації. Геополітичний вплив на діяльність ВООЗ залишається значним, що проявляється у політичному тиску з боку провідних держав та дипломатичних суперечностях щодо реформування організації. Впливові країни, такі як США, Китай та ЄС, відіграють провідну роль у визначенні політичного курсу ВООЗ, що іноді може спричинити розбіжності у стратегічних рішеннях. Політичні інтереси цих держав часто формують порядок денний організації, впливаючи на процес ухвалення рішень та імплементацію міжнародних програм.

Для підвищення ефективності глобальної дипломатії охорони здоров'я необхідно вжити конкретних заходів. Варто поступово зменшувати залежність організації від добровільних внесків, які часто визначаються політичними пріоритетами окремих держав і впливають на незалежність організації. Також необхідно посилити прозорість в управлінні ВООЗ, зокрема через відкриту звітність про джерела фінансування, процеси прийняття рішень та розподіл ресурсів. Це дозволить зберегти довіру до організації і зменшить можливості для маніпуляцій із боку окремих держав або груп інтересів. Одним з ключових кроків також є створення незалежного наглядового органу, що дозволить контролювати не тільки фінансування ВООЗ, а й процеси прийняття рішень, забезпечуючи баланс інтересів усіх країн.

Обмеженням дослідження був аналіз переважно політичних чинників на діяльність ВООЗ та інших міжнародних гравців у сфері глобальної дипломатії охорони здоров'я. В подальшому можна зосередитися на розробці механізмів підвищення незалежності ВООЗ від політичного впливу та аналізі ефективності її фінансування.

Подяки

Немає.

Фінансування

Дослідження не отримувало фінансування.

Конфлікт інтересів

Немає.

UDC: 327.7:614
DOI: 10.59214/ua.fa/2.2025.114

Konrad Brodaczewski*

Master Degree

Grena Limited

1000, TW8 9HH Great West Road, London, United Kingdom

<https://orcid.org/0009-0004-7330-6585>

The structure of global health diplomacy and the significance of the WHO in international policy

Abstract. The study aimed to analyse the mechanisms of international cooperation in the field of health care, to assess the effectiveness of global institutions, and to examine the role of the World Health Organization in shaping policy in this sector. Structural, comparative, and content analysis methods were applied, including the examination of political documents and the financial flows of the World Health Organization. The structure of global health diplomacy, the principles of international interaction, and the activities of key actors – including the governments of the United States of America, China, and the European Union, as well as international organisations, non governmental initiatives, the private sector, and academic centres – were studied. Ukraine's participation in the COVID-19 Vaccines Global Access initiative and its cooperation with the World Health Organization were also analysed. It was found that the World Health Organization performs a key coordinating function; however, its effectiveness is limited by political pressure from the United States of America, China, and the European Union, financial dependency, bureaucratisation of procedures, and communication challenges during crises. It was recommended to increase the proportion of mandatory contributions, establish an independent oversight body, reform the governing structures, and enhance mechanisms for rapid response. Structural reforms are necessary to improve the effectiveness of the World Health Organization, including: increasing the share of mandatory contributions to the organisation's budget to reduce dependence on earmarked donor funding; establishing an independent oversight body with a mandate to monitor the transparency of decision-making; improving emergency response procedures by introducing clear standards for promptly informing member states about disease outbreaks; and reforming the World Health Organization's governing bodies to strengthen the participation of low- and middle-income countries. These measures would contribute to enhancing the organisation's autonomy and its capacity to respond effectively to global health challenges. The findings of the study may be applied to strengthen global health governance and improve international security

Keywords: coordination of activities; pandemic experience; implementation; conflict of interest; geopolitical influence

Introduction

Global health diplomacy serves as a crucial mechanism for international cooperation aimed at addressing global-scale issues such as pandemics, biothreats, access to medical technologies, and strengthening healthcare systems. It encompasses a broad spectrum of matters, including coordinating international efforts in combating epidemics, vaccine distribution, ensuring access to essential medicines, and fostering innovation in the medical field. The relevance of the study is underscored by the increasing role of global health mechanisms in international politics, particularly in the wake of the COVID-19 pandemic, biosecurity threats, and unequal access to medical resources. The pandemic highlighted weaknesses in the international health emergency response system, notably insufficient coordination among states, the uneven

distribution of vaccines, and the limited financial capacity of international organisations.

Despite significant efforts by the international community, including the activities of the WHO and global initiatives, the effectiveness of healthcare mechanisms remains limited due to political disagreements between countries, financial dependence on major donors, and difficulties in implementing international agreements. This creates gaps in international cooperation and necessitates a rethinking of approaches to global health governance. In this context, it is also important to consider the Ukrainian dimension: since 2022, the WHO has intensified its humanitarian support to Ukraine in response to the military aggression by Russia, including the provision of medical supplies, mobile medical teams, and psychological

Received: 29.12. 2025, Revised: 25.03.2025, Accepted: 25.04.2025

Suggested Citation:

Brodaczewski, K. (2025). The structure of global health diplomacy and the significance of the WHO in international policy. *Foreign Affairs*, 35(2), 113-125. doi: 10.59214/ua.fa/2.2025.113.

*Corresponding author

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

assistance to the population. Ukraine, in turn, is participating in the development of international approaches to biosecurity and coordinating actions with the WHO within the framework of the healthcare system recovery plan.

Global health diplomacy has evolved as a distinct domain within international relations, integrating medical, political, and economic dimensions. As highlighted by K. Viktorov *et al.* (2021), the evolution of health diplomacy is closely linked to the growing threats in biosecurity threats, the globalisation of health markets, and the necessity for international coordination during crises. The increasing incidence of novel viral diseases, the development of antimicrobial resistance, and potential biological threats necessitate expanded international cooperation and strengthened response mechanisms. Research by O. Zahorodnieva & L. Ponomaryova (2021) indicates that the WHO has played a central role in shaping contemporary approaches to pandemic control and developing global health strategies. Specifically, the organisation has been instrumental in developing international health regulations, fostering a global surveillance system for infectious diseases, and initiating vaccination programmes in resourcelimited countries. However, these authors did not focus on the financial constraints of these programmes and the challenges associated with the political influence of individual donors.

International agreements play a significant role in health regulation. N.V. Hendel (2020) analysed the effectiveness of the International Health Regulations (IHR) as a primary instrument for preventing the spread of infectious diseases. Although the IHR are intended to ensure a swift response to global threats, the experience of the COVID-19 pandemic revealed challenges in their implementation, particularly due to the inadequate preparedness of national health systems.

Global initiatives, such as COVAX (COVID-19 Vaccines Global Access) and the Global Fund to Fight AIDS, have played a significant role in providing access to medical resources in low-income countries. As noted by V. Heyets *et al.* (2021), COVAX represented a unique instance of international cooperation, though its effectiveness was limited. The authors observed that the development of fiscal space to support vaccination underscores its pivotal role in mitigating the economic consequences of the pandemic, especially amidst global inequities in vaccine access and reliance on large pharmaceutical companies.

The political influence exerted by major powers on the WHO's activities is a subject of academic debate. As highlighted by A. Zhukovska *et al.* (2021), the USA, China, and the EU utilise diplomatic mechanisms to advance their respective interests in global health. During the COVID-19 pandemic, disagreements arose concerning the virus's origins and the WHO's funding, which impacted the organisation's image and its capacity for effective response. Research by V.V. Berehuta (2022) underscored that the increasing politicisation of healthcare could erode trust in the WHO and complicate the coordination of international efforts. However, both studies primarily focus on the transatlantic sphere and do not adequately analyse the situation in Eastern European countries, which exhibit their own dynamic of engagement with the WHO, particularly in the context of war and humanitarian crisis.

The COVID-19 pandemic illuminated shortcomings in global crisis response mechanisms, including those within the WHO's operations. As V. Chernysh (2021) notes, the imperative to reform the WHO and overarching mechanisms stems from the need for greater transparency in decision-making processes, expanded funding mechanisms, and the creation of effective structures for rapid pandemic response. Ensuring the organisation's independence from the political pressure of individual states is crucial, as this could contribute to enhancing its authority and effectiveness on a global scale.

The problematic aspect of this research lay in the fact that scholarly studies primarily focused on the normative and organisational role of the WHO and its activities in combating pandemics, but did not adequately highlight the impact of geopolitical competition among major powers on the effectiveness of global health diplomacy. Issues concerning political pressure on the WHO, the organisation's financial dependence on key donors, and the influence of international conflicts on the implementation of international health agreements remained insufficiently analysed. Furthermore, the academic discourse revealed a lack of a comprehensive approach to evaluating the participation of individual countries, particularly Ukraine, in shaping global health policy and implementing WHO initiatives. It was necessary to address this analytical gap by integrating the geopolitical, financial, and institutional aspects of the global health system's functioning. Therefore, the research aimed to examine the role and effectiveness of international health cooperation mechanisms, specifically the activities of the World Health Organization, in the context of global challenges. The main objectives of the study were to assess the effectiveness of international health agreements and initiatives, analyse the key challenges related to the WHO's funding, autonomy, and institutional capacity, and investigate the geopolitical factors influencing global health decision-making. Particular attention was paid to the impact of international conflicts and the political interests of specific states (USA, China, EU) on the WHO's operations.

Materials and Methods

The study was conducted based on a comprehensive methodological approach encompassing legal and regulatory analysis, institutional analysis, political and economic analysis, as well as comparative studies. The research was carried out in three stages from October 2024 to March 2025, utilising official documents, analytical reports from international organisations, academic articles, and open databases of international health agreements. The selection of sources was based on their relevance, authority, and alignment with the research topic.

The choice of the World Health Organization (WHO) as the object of analysis in studying the structure of global health diplomacy is dictated by its central role in international health governance. The WHO plays a crucial part in developing global standards, coordinating international efforts during pandemics, and responding to global health threats. The organisation frequently becomes subject to diplomatic pressure from leading powers such as the USA, China, and the EU, which provides a basis for analysing the geopolitical aspects of its activities.

The first stage of the study involved applying a legal and regulatory analysis to evaluate the development of global health diplomacy. Particular attention was paid to analysing the International Health Regulations (IHR) (International Health Regulations, 2005), which serve as the primary normative instrument for responding to health threats. The Convention on Tobacco Control (2003) was also considered. The activities of the Global Fund were analysed as a financial mechanism supporting global health policy. The Fund plays a key role in combating AIDS, tuberculosis, and malaria by financing national and regional health programmes and ensuring access to essential medicines in developing countries (Data Explorer, 2025).

The second stage of the study entailed an institutional analysis of the activities of key actors in global health, including the governments of the USA (Withdrawing The United..., 2025), China (Lancaster *et al.*, 2020; Gan, 2021), and the EU (Work Programme..., 2025), international organisations such as the World Health Organization (WHO) (International Health..., 2005), the World Bank, and the Gavi, the Vaccine Alliance (GAVI, 2023), non-governmental organisations, notably Médecins Sans Frontières (Responding to COVID-19... 2020), and the Gates Foundation (Gates Foundation..., 2022; 2023), pharmaceutical companies Pfizer (Pfizer R&D..., 2024) and Moderna (Research Moderna, n.d.), as well as leading scientific institutions, including the Pasteur Institute (Work Programme..., 2025) and the US National Institutes of Health (NIH) (Impact of NIH Research, n.d.). Mechanisms of interaction between these states and international organisations were analysed through WHO funding, participation in international initiatives such as the COVAX collaboration platform, the Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria, and through state programmes supporting global health.

The third stage of the study focused on a political and economic analysis of the WHO's activities in international politics. Its role in coordinating the international response to health threats was investigated. Descriptive statistics were used to analyse the dynamics of COVID-19 incidence and mortality worldwide between 2021 and 2024. A comparative analysis of the WHO's funding (budget) volumes from member states and key sponsor organisations was conducted for the period 2022-2023. The amounts of voluntary and assessed contributions and their impact on the organisation's independence were also analysed.

Results

The structure of global health diplomacy. International cooperation in healthcare is based on several key principles that determine the effectiveness of global initiatives and mechanisms for responding to health threats. State sovereignty remains a defining factor, as each country has the right to independently determine its health policy, including matters of pharmaceutical market regulation, the healthcare system, and epidemiological control mechanisms. However, globalisation and increased cross-border mobility have made international cooperation a necessary condition for effective responses to contemporary challenges, particularly pandemics, climate change, and biological threats.

An important principle of international interaction is solidarity, according to which states, international

organisations, non-governmental bodies, and the private sector should collaborate to ensure global health. This is demonstrated through financial support for weaker healthcare systems, the provision of vaccines, medical technologies, and skilled personnel to countries in need. Nevertheless, the mechanisms for implementing this principle often encounter financial and organisational difficulties. For instance, the COVAX initiative, intended to ensure equitable access to COVID-19 vaccines, experienced problems with uneven distribution of doses and dependence on funding from specific countries and private donors, which affected its effectiveness.

Transparency and information sharing are key principles for the timely response to public health emergencies. Openness in disclosing epidemiological data, sharing expertise in developing vaccines and medical treatments, and coordinating strategies for combating pandemics enable the prevention of large-scale disease spread. However, in practice, this principle is often violated, as some countries restrict access to information for political or economic reasons. For instance, during the initial phase of the COVID-19 pandemic, there were delays in transmitting data regarding the virus's spread, which negatively impacted global preparedness for the pandemic response. Thus, ineffective information exchange mechanisms can lead to a slowdown in the international response to health threats.

Furthermore, all healthcare measures must comply with international human rights standards to avoid infringing fundamental freedoms (Khazhanets, 2024). Any quarantine measures, vaccination requirements, or travel restrictions must consider the right to freedom of movement, access to medical care, and personal choice. Nevertheless, the COVID-19 pandemic exposed numerous challenges in balancing security measures and human rights. For example, the implementation of stringent lockdown measures in several countries led to debates concerning their legality and impact on economic stability.

The effectiveness of global health diplomacy mechanisms significantly depends on the international community's ability to strike a balance between state sovereignty, collective responsibility, financial resources, and the observance of human rights. While existing mechanisms of international cooperation facilitate substantial achievements in combating global health threats, their effectiveness remains uneven due to political, economic, and structural challenges.

Diverse key actors operate within the global health sphere, each fulfilling a specific role in shaping and implementing health policy at the international level. The interaction among state, international, non-governmental, private sector, and academic institutions determines the efficacy of responses to global challenges, including pandemics, epidemics, climate change, and increasing antibiotic resistance.

National governments play a central role in developing and implementing health policy, setting standards, and funding healthcare systems. They determine priorities, make decisions regarding health programmes, and are responsible for ensuring citizens' access to medical services. Examples of successful international collaboration include the implementation of joint programmes to

control infectious diseases, participation in global vaccination initiatives, and the coordination of efforts in response to pandemics. Nevertheless, significant challenges persist, such as a lack of adequate coordination among countries, vaccine nationalism, and the unequal distribution of resources, which complicates the assurance of equitable access to medical technologies.

International organisations are pivotal actors in coordinating global health efforts. The World Health Organization (WHO) develops international standards, provides expert guidance, and coordinates actions during emergencies. Simultaneously, its operations are significantly reliant on funding from donor countries, which makes it susceptible to political influence. The Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria and the United Nations Children's Fund (UNICEF) provide financial and organisational support for health programmes in low- and middle-income countries, contributing to reduced morbidity and mortality rates. Nevertheless, their activities are hampered by bureaucratic constraints, political disagreements among member states, and funding instability.

Non-governmental organisations (NGOs) exert considerable influence on global health due to their capacity for more rapid crisis response and direct support delivery in the regions most in need. Médecins Sans Frontières (Responding to COVID-19..., 2020) provides medical assistance in humanitarian crisis settings. The Gavi, the Vaccine Alliance, facilitates expanded access to vaccines in low-income countries. Charitable foundations, such as the Gates Foundation, invest substantial funds in the development of new medical technologies, the control of infectious diseases, and the improvement of sanitation. In 2022, the total health funding from the Gates Foundation exceeded 6.7 billion USD, of which over 1.5 billion USD was directed towards combating malaria, tuberculosis, HIV/AIDS, and other infectious diseases, and around 900 million USD supported innovation in the vaccine field (Gates Foundation, 2022). In 2023, the total expenditure of the Gates Foundation rose to 7.2 billion USD, with over 2 billion USD allocated to programmes related to expanding access to primary healthcare in low-income countries (Gates Foundation, 2023). In 2024, the Foundation's budget reached 7.6 billion USD, a significant portion of which was directed towards global immunisation initiatives, tuberculosis vaccine research, and supporting epidemiological surveillance systems for new infections (Amidst Ongoing..., 2024). Nevertheless, the activities of NGOs can be limited by political pressure, resource constraints, or difficulties in coordinating with state bodies.

The private sector, represented by pharmaceutical and biotechnology companies, plays a significant role in the development, manufacture, and supply of medicines, vaccines, and medical technologies. Partnerships between state institutions and businesses, such as the COVAX initiative, aimed at ensuring equitable access to vaccines, serve as an example of effective cooperation. Nevertheless,

issues of patent protection, pricing policies, and commercial interests create risks for the equitable distribution of medical supplies globally, which is particularly evident in countries with limited financial resources.

Scientific institutions and research centres play a systemic role in shaping global health policy by providing the epistemological foundation for international decision-making, standardising medical protocols, and developing strategies for responding to biosecurity threats. Their activities encompass a broad range of tasks, from basic biomedical research to the applied development of vaccines, diagnostic methods, and the evaluation of global programmes. Owing to their scientific autonomy and interdisciplinary approaches, these institutions act not only as purveyors of knowledge but also as authoritative actors in global health diplomacy.

The US National Institutes of Health (NIH) is the world's largest public source of funding for biomedical research (Impact of NIH Research, n.d.). The European Centre for Disease Prevention and Control (ECDC) functions as the EU's analytical and coordination hub for epidemiological surveillance. Its annual work programme is based on the EU4Health Framework Programme (Regulation of the European Parliament and of the Council No. 2021/522, 2021). In 2024, priority areas included strengthening digital epidemiological surveillance, managing antimicrobial resistance, and pandemic preparedness (Work Programme..., 2025). The Pasteur Institute, based in France, is a global leader in research into infectious agents and vaccine development. This institute collaborates actively with the WHO, as well as with its network of alliances in over 25 countries. According to its 2023 report, the Institute coordinates programmes for studying viruses with pandemic potential, as well as research related to novel viral mutations (Institute Pasteur, 2023).

Despite their scientific status, the aforementioned institutions are not immune to political and economic influences. For instance, the funding of certain NIH programmes is contingent on the political direction of the US administration, and some research may become a subject of geopolitical contention. Risks of politicisation of science in the biosecurity domain can erode trust in research findings and impede timely decision-making at the international level. Institutional policies of transparency, accountability, and open data are crucial tools for ensuring scientific objectivity.

As the actors mentioned above operate within diverse political, economic, and institutional contexts, their contributions to global health are multidimensional and interdependent. To facilitate a better understanding of the specifics of their functions, examples of their activities, and key challenges, it is advisable to systematise this information (Table 1), which will allow for a comparison of the roles of the main subjects of international interaction and the identification of structural patterns in their engagement during global crises.

Table 1. Role, instruments, and challenges of key actors in global health

Actor	Main role	Examples of activities	Sources of funding	Key challenges
National governments	Policy formulation, funding, and epidemic control	Vaccination programmes, national COVID19 responses	State budgets	Vaccine nationalism, unequal access

Table 1. Continued

Actor	Main role	Examples of activities	Sources of funding	Key challenges
International organisations	Coordination, standardisation, support	WHO, UNICEF, The Global Fund	Member state contributions, donor funds	Political dependence, unstable funding
Nongovernmental organisations and foundations	Emergency aid, innovation, and support for vulnerable	MSF, GAVI, Gates Foundation	Charitable donations, grants	Political pressure, limited access to regions
Private sector	Development and manufacturing of medical technologies	Pfizer, Moderna	Commercial activities, partnerships	Patent protection, inequitable vaccine distribution
Scientific institutions	Research, risk assessment, vaccine development	NIH, ECDC, Pasteur Institute	State budgets, grants	Politicisation of science, geopolitical barriers

Source: compiled by the author based on Research Moderna (n.d.), Regulation of the European Parliament and of the Council No. 2021/522 (2021), Gates Foundation (2022; 2023), GAVI (2023), Institute Pasteur (2023), Pfizer R&D Rotational Program (2024), Work Programme 2025 of the EU Initiative on Health Security (2025), Data Explorer (2025)

The effectiveness of the global health system is significantly contingent on the level of coordination among these aforementioned actors. Despite considerable progress in controlling infectious diseases, developing vaccines, and ensuring access to medical services, substantial challenges persist, linked to the unequal distribution of resources, political conflicts, and economic interests. Strengthening international cooperation, increasing funding transparency, and removing barriers to accessing medical technologies are key objectives for the future development of the global health system.

However, all key players in the global health sphere are governed by specific agreements, international conventions, and legal and regulatory instruments that regulate their activities. Among these are the International Health Regulations (IHR), a legally binding document for 196 countries, including all WHO member states (International Health Regulations, 2005).

The International Health Regulations (IHR) are aimed at preventing the international spread of diseases while minimising interference with international traffic and trade. The mechanism of the IHR stipulates that countries are required to detect, assess, notify, and respond to events that may constitute a public health emergency. The implementation of these regulations involves establishing effective national surveillance systems, strengthening laboratory capabilities, and setting up mechanisms for international information exchange. Implementation challenges include insufficient preparedness of national health systems for rapid response, limited resources to meet IHR requirements, and disparities in the capacity of different countries to adhere to the established standards. Some states also face difficulties in funding necessary infrastructure improvements and staff training, which can lead to delays in responding to outbreaks of dangerous infectious diseases.

The WHO Framework Convention on Tobacco Control, adopted in 2003, is the first international treaty concluded under the aegis of the WHO. It aims to reduce the prevalence of tobacco use and exposure to tobacco smoke (Convention on Tobacco Control, 2005). The Convention establishes obligations for countries to implement tobacco control measures, including raising taxes, banning advertising, and ensuring protection from exposure to tobacco smoke in public places. States Parties also undertake to

adopt measures to combat the illicit trade in tobacco products, reduce youth access to tobacco, and promote healthy lifestyles. However, the Convention's implementation is complicated by opposition from tobacco companies, economic factors, and insufficient levels of enforcement in some countries (Bialous, n.d.). The Convention has been a significant step in reducing global tobacco use rates, stimulating the development of national tobacco dependence control programmes.

Agreements on biosecurity and pandemic control include the Biological Weapons Convention, which was adopted to prevent the use of pathogens for military purposes and to ensure global biosecurity (Convention on the Prohibition of the Development..., 1972). Despite its status as the first multilateral treaty banning an entire category of weapons of mass destruction, the effectiveness of its implementation remains subject to criticism. The absence of clear verification and control mechanisms has contributed to ambiguous adherence to obligations by some states. While the Convention has played a key role in shaping the normative framework for global biosecurity, particularly concerning the ethical regulation of biotechnological research, enhancing transparency in biodefence policies, and preventing bioterrorist threats, its impact on deterring the potential military application of pathogens is limited.

Many countries remain inadequately prepared for biological threats, and disparities in technical development and funding impede effective coordination. Despite formal commitments, real mechanisms for verifying compliance with the Convention have yet to be established, and attempts to adopt a supplementary verification protocol in 2001 failed. Consequently, the Convention serves more of a declarative and normative function than acting as an effective instrument for preventing biological threats. Its updating and strengthening remain critically necessary in the context of growing global challenges related to biosecurity and pandemics.

The COVAX project, launched in 2020 as an initiative by the WHO, the Coalition for Epidemic Preparedness Innovations (CEPI), and Gavi, the Vaccine Alliance, aimed to ensure equitable access to COVID-19 vaccines for all countries, irrespective of their income level (GAVI, 2023). Its objective was to overcome inequalities in vaccine access and prevent their monopolisation by wealthy nations. Despite initial ambitions, COVAX participants encountered

difficulties, including vaccine shortages, supply delays, and uneven distribution among countries with differing income levels. Limited production capacity, export restrictions, and logistical challenges in transporting vaccines to less developed countries significantly hampered the initiative's implementation. By the end of 2021, COVAX had delivered approximately 1.4 billion vaccine doses, which was below the planned volume. However, this initiative represented a crucial step in the global fight against the pandemic and laid the groundwork for future mechanisms responding to similar crises.

The Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria, established in 2002, stands as one of the most substantial financial initiatives in the health sector (Data Explorer, 2025). It provides funding for programmes tackling these diseases in low- and middle-income countries, supports national initiatives focused on prevention, treatment, and patient care, and contributes to strengthening healthcare systems. The Fund's activities have led to a significant reduction in mortality rates from AIDS, tuberculosis, and malaria in the countries it supports. Concurrently, the Fund faces challenges such as corruption risks, a lack of stable funding, and the need to adapt to changing disease prevalence patterns.

Initiatives concerning access to medicines and medical technologies encompass programmes aimed at

reducing the prices of essential drugs, supporting the production of generic medicines, and providing technological assistance to developing countries. A crucial step in this regard is the WHO's Essential Medicines Programme, which promotes the availability of affordable and quality medications worldwide (Essential medicines, 2024). Furthermore, partnerships between states, international organisations, and pharmaceutical companies help broaden access to innovative medical developments, thereby improving the quality of healthcare. Nevertheless, the high costs associated with developing new treatments, patent protection, and the uneven distribution of medical technologies remain key challenges in ensuring global healthcare provision.

To effectively evaluate global health diplomacy, it is crucial to examine the consequences of the COVID-19 pandemic, the prevalence of infectious diseases, and the measures taken by the international community to contain them (Table 2). COVID-19 not only represented a global health crisis but also underscored the importance of coordinated efforts among governments, international organisations, scientific institutions, and the private sector in tackling global threats. The pandemic highlighted the necessity of international cooperation to address not only the direct medical consequences but also the socio-economic impacts it triggered.

Table 2. Dynamics of COVID-19 incidence and mortality, 2021–2024 (in millions of people per year)

Year	2021	2022	2023	2024
Incidence (millions per year)	200.5	440.3	50.7	3.5
Mortality (millions per year)	3.5	1.2	0.3 (300 thousand)	0.07 (70 thousand)

Source: compiled by the author based on PAHO (2021), COVID-19 epidemiological update – 22 December (2023), COVID-19 dashboard by the Center for Systems Science and Engineering (CSSE) at Johns Hopkins University (JHU) (2023), Cumulative confirmed COVID-19 cases by world region (2025)

The data presented in Table 2 confirmed a decreasing trend in both incidence and mortality rates throughout 2021–2024. This indicated the gradual but steady containment of the COVID-19 pandemic on a global scale. While the world faced peak pressures on healthcare systems and significant human losses in 2021–2022, the figures show a substantial decline in 2023–2024. This improvement is a result of the implementation of comprehensive and coordinated measures to combat the virus. Key factors contributing to this amelioration include mass vaccination programmes, enhanced testing and surveillance systems, and the widespread global adoption of treatment protocols adapted to new variants.

The role of information campaigns and increased public collective responsibility also became crucial. Global governments, despite varying economic capacities, managed to adapt healthcare policies to the rapidly changing situation, implementing restrictive measures in a timely manner. The reduction in mortality, even amidst fluctuating incidence rates in some years, also suggests that COVID-19 is gradually transitioning into a less lethal, albeit controlled, disease, akin to seasonal influenza.

The contemporary architecture of global health is shaped by the constant interplay of political, economic, and scientific factors. In an environment of political fragmentation, escalating transnational threats, and unstable funding, international mechanisms must evolve towards

greater institutional resilience, transparency, and inclusivity. Without enhanced trust between states, effective resource allocation, and the protection of scientific autonomy, no initiative will be capable of delivering an adequate response to threats that are continuously evolving.

The geopolitical influence of the USA, the EU, and China, and their role in shaping the WHO's international policies. The WHO plays a pivotal role in coordinating the international response to health threats, particularly during pandemics. Its activities encompass a wide range of measures aimed at preventing the spread of infectious diseases, providing public health guidance, and supporting national healthcare systems.

During the 2014 Ebola outbreak that affected countries in West Africa, the WHO declared the situation a public health emergency of international concern. This decision was made after the number of cases exceeded 1,000 and the mortality rate reached 50–70% (Statement on the 1st meeting..., 2014). The organisation provided recommendations on strengthening controls at airports and borders and facilitated the mobilisation of international aid for the affected countries. Thanks to coordinated efforts, the active phase of the epidemic was brought under control by the end of 2015. In 2019, during a new Ebola outbreak in the Democratic Republic of Congo, the WHO again declared an international emergency. This decision was taken after the number of cases surpassed 2,500 and

the virus had spread to densely populated areas. The WHO coordinated vaccination efforts for over 200,000 people and the provision of medical assistance, which helped contain the epidemic.

During the COVID-19 pandemic, the WHO actively collaborated with a global network of expert laboratories to support virus testing and monitoring. The organisation developed guidelines for behaviour during the pandemic, including mask-wearing, social distancing, and the use of hand sanitiser. The WHO also initiated the COVAX programme to ensure equitable access to vaccines for countries with middle and low incomes. By the end of 2023, over 2 billion vaccine doses had been delivered to 146 countries through the COVAX mechanism (GAVI, 2023).

The WHO plays a crucial role in responding to global pandemics, mobilising international resources, coordinating scientific research, and developing strategies to combat the spread of infections. However, the effectiveness of its activities often depends on the speed of decisionmaking, the level of international cooperation, and the adequacy of funding. The WHO's response to pandemic

outbreaks demonstrates both the organisation's strengths, such as its ability to coordinate vaccination campaigns and mobilise international aid, as well as its vulnerabilities, including bureaucratic constraints and political pressure from member states. Despite criticism over delays in responding to COVID-19 and its reliance on funding from individual countries, the WHO remains the most important global mechanism for combating pandemics. Its future effectiveness will depend on reforms to rapid response mechanisms, strengthening financial independence, and expanding its capacity to provide technical support to national health systems.

To sustain its activities, like any organisation, the WHO requires funding. The WHO's funding consists of both mandatory and voluntary contributions from member states. Mandatory contributions are calculated based on the economic capacity of each country, while voluntary contributions are provided at the discretion of states or other donors to support specific programmes or initiatives. For the period 2022-2023, the WHO's budget amounted to approximately 7.887 billion USD (Table 3).

Table 3. WHO sponsors for 2022-2023

Country	Mandatory contribution, million USD*	Voluntary contribution, million USD	Percentage of total WHO budget, %
USA	218.5	1,065.8	16.3%
Germany	58.3	797.7	10.9%
Gates Foundation	–	829.5	10.5%
GAVI Alliance	–	480.9	6.1%
EU	–	468.2	5.9%
United Kingdom	43.7	352.2	5%
Canada	26.2	177.5	2.6%
Rotary International	–	176.5	2.2%
Japan	82	84.9	2.1%
France	42.4	118.2	2%
China	114.9	42	2%
Central Emergency Response Fund	–	139.9	1.8%
All others	370.9	2,196.8	32.6%
Total	956.9	6,930.1	100%

Notes: foundations and organisations do not have a fixed mandatory contribution and therefore only make voluntary contributions

Sources: compiled by the author based on Contributors (2023)

China has consistently strengthened its position within the World Health Organization (WHO) by increasing its financial contributions and expanding its diplomatic influence. In 2022-2023, China's assessed contribution amounted to approximately 114 million USD, making it the second largest contributor after the United States. However, concerning voluntary contributions during the same period, China provided around 41 million USD, representing about 0.6% of the total voluntary funding for the WHO (Contributors, 2023).

Dependence on voluntary contributions impacts the WHO's independence. The organisation's budget is primarily funded by voluntary contributions, which account for approximately 80% of its total funding. This means that key donors exert indirect influence on the determination of the organisation's priority areas of activity. When a significant portion of funding comes from

individual countries or organisations with specific interests, there is a risk that the WHO's policies may shift in line with donors' preferences rather than global health needs. For instance, in 2020, the US administration led by President Donald Trump temporarily suspended WHO funding, citing the need for organisational reform and accusing it of an inadequate response to the COVID-19 pandemic (Withdrawing The United States..., 2025). This decision triggered a funding crisis, as the US was the largest donor to the WHO at the time.

An analogous situation occurred in 2025 when the USA, again under the leadership of Donald Trump, officially withdrew from the WHO, justifying the decision by claiming the organisation was incapable of structural reform and ineffective in coordinating pandemic responses (Withdrawing The United States..., 2025). This withdrawal significantly reduced the organisation's budget and

jeopardised a number of its programmes, including initiatives aimed at combating tuberculosis, malaria, and other infectious diseases. Furthermore, this decision generated diplomatic tension between the USA and other countries, which remained members of the WHO and attempted to compensate for the financial shortfall by increasing their own contributions.

The geopolitical influence of the USA, China, and the EU directly determines the functioning of the World Health Organization (WHO), impacting its budget, policies, and operational activities in the sphere of global health. The dynamic of relations between these powers creates both opportunities and challenges for the organisation, which frequently finds itself at the nexus of diplomatic conflicts and ideological opposition.

The USA has traditionally been one of the largest financial contributors to the WHO, providing a significant portion of its budget. However, as mentioned earlier, in 2025, the administration of President Donald Trump decided to withdraw from the WHO, justifying this with accusations of bias in favour of China, an insufficiently effective response to pandemics, and an inability to implement reforms. This decision led to serious financial difficulties for the WHO and raised concerns about the potential strengthening of China's influence, as the country immediately began to increase its presence within the organisation.

China, for its part, exploited the financial vacuum created by the reduction in US contributions and actively began to increase its role in the WHO. Beijing gradually increased its contribution to over 156 million USD in 2022-2023, more than double its contributions in 2020-2021 (Contributors, 2023). In addition to financial support, China actively employs diplomatic lobbying to promote its interests within the WHO. This includes both informal negotiations with representatives of other countries and participation in the development of the organisation's key initiatives.

One of the principal mechanisms of influence is supporting the appointment of loyal candidates to leadership positions within the WHO, particularly to the post of Director-General. According to the WHO Constitution, the Director-General is elected by the World Health Assembly from a list of candidates nominated by the Executive Board. Each Member State has one vote, and decisions are made by a simple majority. This mechanism presents an opportunity for countries with extensive diplomatic networks and significant political and economic leverage over other states to mobilise support for their preferred candidate, a tactic actively employed by China. By implementing infrastructure projects under the "Belt and Road" initiative, providing financial aid and preferential loans, and supplying vaccines and medical goods during the COVID-19 pandemic, China has strengthened its standing in countries across Africa, Southeast Asia, and Latin America. This allows Beijing to form blocs of votes at the World Health Assembly and lobby for the appointment of candidates who align with its political priorities or are less critical of its global strategy. An example of this influence was the delay in the international investigation into the origin of COVID-19, which aimed to determine the source of the pandemic and identify potential shortcomings in crisis management during the early stages. In 2021, an

international team of experts dispatched by the WHO to investigate the origin of the virus in Wuhan encountered numerous limitations, including the refusal of the Chinese authorities to provide access to raw epidemiological data. This prompted a wave of criticism from the USA, the European Union, and other countries, who accused Beijing of attempting to conceal crucial information.

In 2023, when the WHO announced plans to conduct a new phase of the pandemic origin investigation, China openly refused to cooperate, labelling the initiative as "politically motivated". Official Beijing continued to insist on a narrative suggesting the virus could have originated outside China and entered the country via frozen products or laboratory leaks in other nations. Simultaneously, Chinese diplomacy actively sought to persuade developing countries to support the Chinese narrative and obstruct initiatives that could potentially harm its international image.

China's diplomatic pressure on the WHO is discernible not only in the context of the COVID19 investigation but also more broadly in the organisation's decision-making processes. Notably, between 2022 and 2024, Chinese representatives actively promoted candidates who supported Beijing's official stance within key WHO committees responsible for global health security. The political tension surrounding China's influence within the WHO presents challenges for international cooperation in the health sector.

Several countries, including the USA and its allies, are calling for reforms to the WHO, specifically advocating for increased transparency in decision-making processes and the creation of mechanisms for independent investigation of critically important issues. Currently, key decisions within the organisation are made at the World Health Assembly, where each Member State holds one vote, and the Executive Board, comprising representatives from a limited number of countries, shapes the agenda and recommendations. However, these procedures frequently lack clear criteria for transparency and adequate mechanisms for controlling conflicts of interest. The absence of independent auditing of decisions and the closed nature of some consultative processes create loopholes that allow influential states to utilise political and financial leverage to advance their own interests within the WHO structure.

However, given the complex decision-making system within the WHO and the necessity of achieving consensus among Member States, significant changes are likely to remain improbable in the foreseeable future. Alongside this, China is leveraging the WHO as a platform to advance its global "Health Silk Road" initiative (Lancaster *et al.*, 2020), integrating it into official discussions and collaborations within the framework of technical assistance, as well as through funding joint projects with countries in the Global South. As part of this initiative, China is actively providing medical aid to developing nations, supplying them with medical equipment, vaccines, and other resources. This contributes to strengthening China's influence in Africa, Southeast Asia, and Latin America, offering an alternative to Western models of healthcare assistance.

The EU actively advocates for the necessity of reforming the WHO to enhance its transparency, effectiveness, and independence from the influence of individual states. In 2021, the EU initiated the creation of an International Pandemic Treaty, which proposed strengthening

countries' obligations regarding information sharing, co-ordination of epidemic response measures, and ensuring timely access to vaccines and therapeutic agents. However, this initiative encountered resistance from China and Russia, who perceived it as an attempt by the EU to limit their influence within the WHO and increase control over international pandemic response mechanisms. Notwithstanding this, the EU's share of WHO funding in 2023 amounted to approximately 6% of the organisation's total budget, positioning it as one of the key players in shaping its policy (Contributors, 2023).

Diplomatic conflicts between leading powers, particularly between the USA and China, significantly impact the effectiveness of the WHO's operations. The politicisation of decisionmaking has become one of the organisation's most substantial challenges, a fact clearly demonstrated during the COVID-19 pandemic. Disputes between the USA and China complicated the investigation into the virus's origin, while competition between Western and Chinese vaccines led to a fragmentation of international vaccination policy. Whilst China and Russia actively promoted their Sinopharm, Sinovac, and Sputnik V vaccines, the USA and the EU funded the COVAX programme, aimed at equitable vaccine distribution in developing countries. This resulted in conflicts over vaccine supply mechanisms and created a situation where countries felt compelled to choose between different geopolitical blocs in the healthcare sphere.

The geopolitical interests of major powers considerably complicate the WHO's activities, undermining its neutrality and effectiveness. Financial instability arising from sharp fluctuations in contributions from key donors jeopardises the organisation's long-term programmes. The politicisation of decision-making erodes confidence in the WHO as an independent international body. Simultaneously, competition between the USA, China, and the EU hinders the coordination of global measures to combat pandemics and other health threats.

Under these circumstances, reforming the WHO becomes an exceedingly complex undertaking, necessitating the consideration of all key players' interests and the pursuit of compromise solutions. Enhancing the organisation's transparency is possible through implementing an independent external audit mechanism for decisions, regular publication of executive body meeting minutes, and ensuring open access to information regarding funding sources and their earmarked purposes. To mitigate political pressure, it would be advisable to introduce clear regulations for donor participation in programme formulation, increase the proportion of assessed contributions to the organisation's budget, and establish an independent oversight body tasked with monitoring adherence to the principle of neutrality. However, given current geopolitical trends, achieving these objectives will demand active diplomatic engagement and broad international consensus.

Discussion

The conducted study into the structure of global health diplomacy and the WHO's role in international politics represents a significant step in comprehending the mechanisms of interaction between governments, international organisations, and the private sector within the health

sphere. The analysis of various facets of global cooperation – political, economic, and legal – has facilitated a detailed assessment of the efficacy of existing health crisis management mechanisms. The findings indicate that the WHO plays a central role in coordinating international efforts to combat pandemics; however, its activities are frequently hampered by political pressure from individual states, insufficient funding, and the necessity of reconciling the diverse interests of numerous stakeholders. The organisation's weaknesses became apparent during the COVID-19 pandemic, when the uneven distribution of vaccines, difficulties in ensuring a timely response, and inadequate independence in decision-making negatively impacted the effectiveness of crisis control measures.

The findings of the study corroborated previous academic conclusions that health diplomacy is a pivotal element of international relations, particularly in the context of global pandemics. S. Taghizade *et al.* (2021) and I. Kickbusch & A. Liu (2022) indicated that global health diplomacy, foreign health policy, and global health policy have undergone significant transformations over the past two decades. The analysis conducted in this research confirmed these changes but revealed discrepancies in evaluating their causes and consequences. For example, while the aforementioned authors emphasised the necessity for diplomatic mechanisms to adapt to new challenges, this study established that these changes were often reactive rather than proactive, suggesting limitations in the existing crisis response mechanisms.

The COVID-19 pandemic exposed the vulnerabilities of the global cooperation system, threatening multilateral interaction mechanisms, and made global health a crucial component of geopolitical processes. This contradicts the optimistic assessments presented in the studies of L.M. Fathun & N. Situmeang (2021) and S. Pattanshetty *et al.* (2024), which emphasised the potential of global solidarity in health. The cause of the differing interpretations may lie in the different contexts of the analyses: while the aforementioned researchers focus on the potential benefits of a multilateral approach, the study conducted here identifies its limitations in crisis conditions. Furthermore, the claim that theoretical approaches to international relations can offer a deeper understanding of global health diplomacy appears debatable, as many of these approaches overlook the non-linear nature of interactions between actors in the face of global threats. As a result, there is a need to reconsider the existing theoretical frameworks. The conclusions drawn in this study are entirely relevant, as they not only refine existing analytical models but also outline new directions for future empirical research.

Health diplomacy is underpinned by international agreements that form the legal framework for coordinating actions between states and international organisations. The International Health Regulations (IHR), as highlighted by A. Wilder-Smith & S. Osman (2020) and M. Sohn *et al.* (2022), serve as a central document in global health, establishing mechanisms for responding to cross-border health threats. A key element of these regulations is the declaration of a Public Health Emergency of International Concern (PHEIC), which is a vital instrument for coordinating global efforts during crisis situations. However, challenges associated with the implementation of

these regulations, particularly due to insufficient funding and variations in national policies, impede their effectiveness. This is further supported by the preceding analysis, which indicates significant fragmentation of legal response mechanisms across different jurisdictions.

In the research by S. Zhao *et al.* (2020) and Y. Jee (2020), it is contended that the dual nature of declaring a PHEIC – on the one hand, the capacity for mobilisation, and on the other, the potential for delaying a decision – creates ambiguity in crisis situations. However, the analysis conducted here presents a different perspective: the effectiveness of such declarations is significantly dependent not only on the institutional mechanism but also on the political context in which decisions are made. The reason for differing interpretations may lie in varying stakeholder expectations regarding the urgency of response, as well as in differences in epidemiological monitoring systems. Nonetheless, the conclusions drawn by the researchers regarding the positive aspects of PHEIC declarations are entirely pertinent, as such declarations facilitate the acceleration of resource mobilisation, unify scientific endeavours, and stimulate international solidarity. This aligns with the results of the analysis undertaken, which indicates that during the COVID-19 pandemic, legal certainty and political resolve were conducive to effective initial responses in several countries. At the same time, limited financial support and the absence of universal obligations for Member States leave gaps in the global response mechanism.

Global initiatives aimed at addressing major health threats play a vital role in the distribution of medical resources and the support of healthcare systems in developing countries. The COVAX programme, in studies by A. Von Bogdandy & P. Villarreal (2020) and A. Pushkaran *et al.* (2023), is regarded as a crucial instrument for the distribution of COVID-19 vaccines. The conclusions drawn by these researchers indicate COVAX's significant potential in the global response to the pandemic. However, the conducted research revealed that although COVAX played an important coordinating role, the impact of this initiative was limited by unequal access to vaccines, financial difficulties, and political disagreements between states. This does not align with assessments that solely emphasise the effectiveness of the programme's mechanism, as in practice, systemic challenges led to delays in vaccine delivery and a violation of the principle of equity. Consequently, initiatives of this scale require greater support from the international community and a reformation of funding mechanisms to ensure the equitable distribution of essential resources.

The WHO is a central actor in the global health system; however, the organisation's activities frequently encounter financial and political constraints. H.P. Aust & P. Feihle (2022) and O. Iwunna *et al.* (2023) indicated that the structure of WHO funding, which relies predominantly on voluntary contributions, creates risks of donor dependency and affects the organisation's independence. The researchers' conclusions confirmed that financial instability diminishes the WHO's operational capacity and the autonomy of its decisions. Nevertheless, this study additionally posits that the lack of guaranteed funding not only restricts the WHO's ability to respond effectively to global health threats but also complicates the

coordination of inter-state actions during crises. Thus, owing to a lack of internal budgetary flexibility and transparency of expenditure, reforming the WHO's financial system is critically necessary to bolster its independence, legitimacy, and long-term effectiveness within the framework of global health governance.

Political factors also play a significant role in the WHO's operations, as major powers such as the USA, China, and the EU exert considerable influence on its decisions. As noted by H.C. Turner *et al.* (2021) and R.K. Dehury (2022), the political pressure exerted on the WHO can alter its priorities and undermine trust in the organisation. The conclusions drawn by these authors are important, yet the present analysis allows for an expansion of this assertion: geopolitical competition not only changes the external vectors of the WHO's activities but also complicates its internal managerial stability. This was particularly evident during the COVID-19 pandemic, when inter-state disagreements on response strategies and information policy cast doubt on the WHO's capacity to function as a neutral coordinator. Thus, the results obtained are consistent with the existing academic stance but simultaneously broaden it, as they demonstrate that the issue lies not solely in external political pressure but also the organisation's systemic vulnerability to global political trends. This underscores the necessity of strengthening its institutional independence and developing mechanisms that would guarantee operational neutrality in situations presenting global threats.

Global partnerships between governments, international organisations, the private sector, and scientific institutions represent a crucial tool for advancing healthcare systems. This finding aligns with the conclusions of Q.C. Xue & L.L. Ouellette (2020), L.C. Druedahl *et al.* (2021), and S.P. Park *et al.* (2023), who noted that successful collaboration between states and pharmaceutical companies facilitates the rapid development of vaccines and medical technologies. However, they also highlighted that challenges concerning access to medicines and patent policy remain significant obstacles. In contrast, the present study, beyond advocating for patent policy reform, also identifies the necessity of establishing new, institutionally entrenched mechanisms to ensure equitable access to innovative medical solutions in low-income countries. Only under this condition will global partnerships truly be able to contribute to combating medical crises based on the principles of equality and solidarity.

Scientific institutions play a pivotal role in shaping global health policy by providing evidence for decision-making and evaluating the effectiveness of measures to control epidemics. Studies by D.B. Oerther & H. Klopfer (2021) and J. Vince *et al.* (2024) indicated that the COVID19 pandemic demonstrated that the integration of scientific data into political decisions is not always effective due to political interests and inadequate communication between governments and the scientific community. The authors' conclusions are well-founded, yet the analysis conducted in this study has allowed for their expansion. Specifically, it has been established that the problem is not limited to a lack of communication; it often concerns a structural misalignment between the temporal horizons of the political process and long-term scientific forecasts. This partly explains why scientific recommendations do

not always translate into political actions – the reason for differing interpretations may lie in the pragmatic prioritisation of short-term gain over systemic response. The results obtained are consistent with previous conclusions but simultaneously augment them by highlighting the necessity of not only improving communication channels but also the institutional alignment of procedures by which scientific data are integrated into decision-making processes at the global level.

Biological threats necessitate a comprehensive approach to global health management. Beyond pandemics, significant concerns include the emergence of novel infectious diseases, as well as biotechnological and biochemical threats, which could have catastrophic consequences. This finding is substantiated by the research of R. Djalante *et al.* (2020) and A. Behl *et al.* (2022), who considered it essential to establish international mechanisms for the rapid identification of and response to new biological threats, thereby ensuring the timely implementation of quarantine measures and preventative solutions. However, the conducted research revealed that the effectiveness of such mechanisms depends considerably not merely on the availability of technology and protocols, but also on political will and the level of trust between states.

The findings of the study indicate the necessity of reforming the global health system and reinforcing the WHO's role as a coordinating centre. Political independence, stable funding, and extensive international support are identified as key factors for enhancing the organisation's effectiveness. As noted by O. Iwunna *et al.* (2023) and L.O. Gostin *et al.* (2023), strengthening global health governance necessitates greater transparency, inclusivity, and coordination among all stakeholders. However, the preceding analysis indicates that proposals for the institutional reinforcement of the WHO are not exhaustive, as they do not account for the requirement to establish new mechanisms for rapid operational response and political-economic alignment of actions between states.

Overall, the conducted research has demonstrated that the effectiveness of global health diplomacy and the WHO's activities is largely determined by a combination of the political context, financial stability, and the capacity for adaptation during crises. Simultaneously, the structural limitations identified underscore the need to reassess theoretical approaches and reform the institutional mechanisms of global health governance.

Conclusions

An analysis of the structure of global health diplomacy and the role of the World Health Organization (WHO) in international politics has indicated that international cooperation in healthcare is based on a complex system of interaction among states, international organisations, non-governmental organisations, and the private sector. The key objective of global health diplomacy is the coordination of measures for the prevention, control, and mitigation of health threats at a global level, which necessitates effective interaction mechanisms and adequate funding.

The research findings showed that international interaction in the healthcare sphere relies on multi-level mechanisms, with the WHO occupying a central position. However, its activities are confronted by a range of

challenges, including political fragmentation, funding shortfalls, and difficulties in implementing international agreements. An analysis of international initiatives such as COVAX and the Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria demonstrated that while these programmes play a significant role in combating infectious diseases and ensuring access to medical technologies, their effectiveness is frequently contingent on political and economic factors.

The WHO, as the principal coordinator of the global response to pandemics and health crises, remains a key mechanism for international cooperation. Its activities encompass a broad spectrum of functions, including the development of international health standards, monitoring of epidemiological situations, providing technical and financial assistance to countries, and coordinating efforts to combat infectious and non-infectious diseases. The analysis indicated that the WHO's funding structure, which relies considerably on voluntary contributions, can lead to imbalances in resource allocation and influence the organisation's priorities. Geopolitical influence on the WHO's operations remains substantial, manifesting in political pressure from leading states and diplomatic disagreements concerning the organisation's reform. Influential countries such as the USA, China, and the EU play a prominent role in determining the WHO's political direction, which can occasionally result in divergences in strategic decisions. The political interests of these states frequently shape the organisation's agenda, impacting the decision-making process and the implementation of international programmes.

To enhance the effectiveness of global health diplomacy, specific measures are necessary. It is advisable to gradually reduce the organisation's reliance on voluntary contributions, which are often determined by the political priorities of individual states and influence the organisation's independence. It is also essential to increase transparency in the WHO's governance, particularly through open reporting on funding sources, decision-making processes, and resource allocation. This would help preserve trust in the organisation and mitigate opportunities for manipulation by individual states or interest groups. One of the key steps is also the establishment of an independent oversight body, which would allow for monitoring not only the WHO's funding but also its decision-making processes, ensuring a balance of interests among all countries.

A limitation of the study was its focus predominantly on political factors influencing the activities of the WHO and other international actors in the field of global health diplomacy. Future research could concentrate on developing mechanisms to enhance the WHO's independence from political influence and analysing the effectiveness of its funding.

Acknowledgements

None.

Funding

The research received no funding.

Conflict of Interest

None.

References

- [1] Amidst ongoing global crises, Gates Foundation announces largest budget ever: \$8.6 Billion in 2024 to save and improve lives. (2024). Retrieved from <https://www.gatesfoundation.org/ideas/media-center/press-releases/2024/01/annual-budget-funding-future-health>.
- [2] Aust, H.P., & Feihle, P. (2022). The who foundation and the law of international organizations: Towards better funding for global health? *International Organizations Law Review*, 19(2), 332-364. doi: 10.1163/15723747-19020005.
- [3] Behl, A., et al. (2022). Threat, challenges, and preparedness for future pandemics: A descriptive review of phylogenetic analysis based predictions. *Infection, Genetics and Evolution*, 98, article number 105217. doi: 10.1016/j.meegid.2022.105217.
- [4] Berehuta, V.V. (2022). Competitive narratives about the origin of the SARS-CoV-2 virus as a factor of the COVID-19 pandemic politicization in international relations. *Bulletin of Student Scientific Society*, 1(14), 25-30.
- [5] Bialous, S. (n.d.). *Impact of implementation of the WHO FCTC on the tobacco industry's behaviour*. Retrieved from <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/372038/fctc-cop7-suppl-inf-3-en.pdf?sequence=1>.
- [6] Chernysh, V. (2021). Effectiveness of decision-making by government bodies in the new conditions of responding to crisis situations. In *2021: XI International scientific and practical conference "Modern problems of management: Transformation of public administration in the post-covid world"* (pp. 100-104). Kyiv: KPI. doi: 10.20535/spu2021.248898.
- [7] Contributors. (2023). Retrieved from <https://open.who.int/2022-23/contributors/contributor>.
- [8] Convention on the Prohibition of the Development, Production and Stockpiling of Bacteriological (Biological) and Toxin Weapons and on Their Destruction. (1972, April). Retrieved from <https://treaties.unoda.org/t/bwc>.
- [9] COVID-19 dashboard by the Center for Systems Science and Engineering (CSSE) at Johns Hopkins University (JHU). (2023). Retrieved from <https://coronavirus.jhu.edu/map.html>.
- [10] COVID-19 epidemiological update – 22 December 2023. (2023). Retrieved from <https://www.who.int/publications/m/item/covid-19-epidemiological-update---22-december-2023>.
- [11] Cumulative confirmed COVID-19 cases by world region. (2025). Retrieved from <https://ourworldindata.org/grapher/cumulative-covid-cases-region>.
- [12] Data Explorer. (2025). Retrieved from <https://data.theglobalfund.org/>.
- [13] Dehury, R.K. (2022). Relevance of the world health organization in a multipolar world in solving global health challenges. *Frontiers in Public Health*, 10, article number 1037734. doi: 10.3389/fpubh.2022.1037734.
- [14] Djalante, R., Shaw, R., & DeWit, A. (2020). Building resilience against biological hazards and pandemics: COVID-19 and its implications for the Sendai Framework. *Progress in Disaster Science*, 6. doi: 10.1016/j.pdisas.2020.100080.
- [15] Druedahl, L.C., Minssen, T., & Price, W.N. (2021). Collaboration in times of crisis: A study on COVID-19 vaccine R&D partnerships. *Vaccine*, 39(42), 6291-6295. doi: 10.1016/j.vaccine.2021.08.101.
- [16] Essential medicines. (2024). Retrieved from <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/essential-medicines>.
- [17] Fathun, L.M., & Situmeang, N. (2021). Concept of global health diplomacy in international relations. *AEGIS: Journal of International Relations*, 5(1). doi: 10.33021/aegis.v5i1.1681.
- [18] Gan, N. (2021). *14 countries and WHO chief accuse China of withholding data from pandemic origins investigation*. Retrieved from <https://edition.cnn.com/2021/03/31/asia/who-report-criticism-intl-hnk/index.html>.
- [19] Gates Foundation. (2022). *Annual report 2022*. Retrieved from <https://www.gatesfoundation.org/about/financials/annual-reports/annual-report-2022>.
- [20] Gates Foundation. (2023). *Annual report 2023*. Retrieved from <https://www.gatesfoundation.org/about/financials/annual-reports/annual-report-2023>.
- [21] GAVI. (2023). *About COVAX*. Retrieved from <https://www.gavi.org/covax/about>.
- [22] Gostin, L.O., Friedman, E.A., & Finch, A. (2023). The global health architecture: Governance and international institutions to advance population health worldwide. *The Milbank Quarterly*, 101(1), 734-769. doi: 10.1111/1468-0009.12627.
- [23] Hendel, N.V. (2020). The activities of the WHO World Health Assembly in combating the spread of COVID-19. *Ukrainian Journal of International Law*, 2, 91-95. doi: 10.36952/uail.2020.2.91-95.
- [24] Heyets, V., Lunina, I., & Stepanova, O. (2021). The formation of fiscal space while overcoming vaccine nationalism and ensuring sustainability of development. *Science and Innovation*, 17(1), 29-41. doi: 10.15407/scine.17.01.029.
- [25] Impact of NIH Research. (n.d.). Retrieved from <https://www.nih.gov/about-nih/what-we-do/impact-nih-research/our-stories>.
- [26] Institute Pasteur. (2023). *2023 Annual report*. Retrieved from <https://www.pasteur.fr/en/home/press-area/resources-medias/2023-annual-report-institut-pasteur>.
- [27] International Health Regulations. (2005). Retrieved from https://www.who.int/health-topics/international-health-regulations#tab=tab_1.
- [28] Iwunna, O., Kennedy, J., & Harmer, A. (2023). Flexibly funding WHO? An analysis of its donors' voluntary contributions. *BMJ Global Health*, 8(4), article number e011232. doi: 10.1136/bmjgh-2022-011232.
- [29] Jee, Y. (2020). WHO international health regulations emergency committee for the COVID-19 outbreak. *Epidemiology and Health*, 42, article number e2020013. doi: 10.4178/epih.e2020013.
- [30] Khazhanets, V. (2024). Current challenges of ensuring patients' rights in Europe and the USA. *Law. Human. Environment*, 15(3), 121-136. doi: 10.31548/law/3.2024.121.
- [31] Kickbusch, I., & Liu, A. (2022). Global health diplomacy-reconstructing power and governance. *Lancet*, 399(10341), 2156-2166. doi: 10.1016/S0140-6736(22)00583-9.

- [32] Lancaster, K., Rubin, M., & Rapp-Hooper, M. (2020). *Mapping China's Health silk road*. Retrieved from <https://www.cfr.org/blog/mapping-chinas-health-silk-road>.
- [33] Oerther, D.B., & Klopfer, H. (2021). Improved health diplomacy is necessary for resilience after COVID-19. *Journal of Environmental Engineering*, 147(11), article number 01821003. doi: 10.1061/(ASCE)EE.1943-7870.0001939.
- [34] PAHO. (2021). *Epidemiological update: Coronavirus disease (COVID-19)*. Retrieved from <https://iris.paho.org/handle/10665.2/54717>.
- [35] Park, S.P., Lee, H.J., Yu, Y., Lee, E.Y.J., & Park, Y.S. (2023). Designing the global vaccine supply chain: Balancing intellectual property rights with post COVID-19 vaccine equity. *BMJ Global Health*, 8(11), article number e013669. doi: 10.1136/bmjgh-2023-013669.
- [36] Pattanshetty, S., Inamdar, A., Dsouza, V.S., Bhatt, K., Jash, A., Gudi, N., & Brand, H. (2024). An overview of theories of international health security relations: A signal for health diplomacy. *F1000Research*, 13, article number 184. doi: 10.12688/f1000research.145568.1.
- [37] Pfizer R&D Rotational Program. (2024). Retrieved from <https://www.pfizer.com/en/about/careers/pfizer-rd-rotational-program>.
- [38] Pushkaran, A., Chattu, V.K., & Narayanan, P. (2023). A critical analysis of COVAX alliance and corresponding global health governance and policy issues: A scoping review. *BMJ Global Health*, 8(10), article number e012168. doi: 10.1136/bmjgh-2023-012168.
- [39] Regulation of the European Parliament and of the Council No. 2021/522 “On a Programme for the Union’s Action in the Field of Health (“EU4Health Programme”) for the Period 2021-2027, and Repealing Regulation (EU) No. 282/2014”. (2021, March). Retrieved from <http://data.europa.eu/eli/reg/2021/522/oj>.
- [40] Research Moderna. (n.d.). Retrieved from <https://www.modernatx.com/research/product-pipeline>.
- [41] Responding to COVID-19: Global accountability report – March to May 2020. (2020). Retrieved from <https://www.msf.org/msf-and-covid-19>.
- [42] Sohn, M., Ro, D., Koh, D.H., Lee, S., & Kim, S.Y. (2022). The problems of International Health Regulations (IHR) in the process of responding to COVID-19 and improvement measures to improve its effectiveness. *Journal of Global Health Science*, 3(2), article number e18. doi: 10.35500/jghs.2021.3.e18.
- [43] Statement on the 1st meeting of the IHR Emergency Committee on the 2014 Ebola outbreak in West Africa. (2014). Retrieved from <https://www.who.int/news/item/08-08-2014-statement-on-the-1st-meeting-of-the-ihc-emergency-committee-on-the-2014-ebola-outbreak-in-west-africa>.
- [44] Taghizade, S., Chattu, V. K., Jaafaripooyan, E., & Kevany, S. (2021). COVID-19 pandemic as an excellent opportunity for Global Health Diplomacy. *Frontiers in Public Health*, 9. doi: 10.3389/fpubh.2021.655021.
- [45] Turner, H.C., Archery, R., Downey, L.E., Isaranuwatthai, W., Chalkidou, K., Jit, M., & Teerawattananon, Y. (2021). An introduction to the main types of economic evaluations used for informing priority setting and resource allocation in healthcare: Key features, uses, and limitations. *Frontiers in Public Health*, 9. doi: 10.3389/fpubh.2021.722927.
- [46] Viktorov, K., Bazhan, Ya., & Kovtun, O. (2021). Evolution of the concept and components of humanitarian diplomacy. *Scientific and Theoretical Almanac of Grani*, 24(7-8), 77-86. doi: 10.15421/172180.
- [47] Vince, J., Fudge, M., Fullbrook, L., & Haward, M. (2024). Understanding policy integration through an integrative capacity framework. *Policy and Society*, 43(3), 381-395. doi: 10.1093/polsoc/puae027.
- [48] Von Bogdandy, A., & Villarreal, P. (2020). The role of international law in vaccinating against COVID-19: Appraising the COVAX initiative. *SSRN*. doi: 10.2139/ssrn.3733454.
- [49] WHO Framework Convention on Tobacco Control. (2004). Retrieved from <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/42811/9241591013.pdf>.
- [50] Wilder-Smith, A., & Osman, S. (2020). Public health emergencies of international concern: A historic overview. *Journal of Travel Medicine*, 27(8), article number taaa227. doi: 10.1093/jtm/taaa227.
- [51] Withdrawing The United States from the world. (2025). Retrieved from <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/01/withdrawing-the-united-states-from-the-worldhealth-organization/>.
- [52] Work Programme 2025 of the EU Initiative on Health Security. (2025). Retrieved from <https://www.ecdc.europa.eu/en/publications-data/work-programme-2025-eu-initiative-health-security>.
- [53] Xue, Q.C., & Ouellette, L.L. (2020). Innovation policy and the market for vaccines. *Journal of Law and the Biosciences*, 7(1), article number Isaa026. doi: 10.1093/jlb/Isaa026.
- [54] Zahorodnieva, O., & Ponomaryova, L. (2021). The role of the world health organization in solving international public health problems: History, modernity and development prospects. *Actual Problems of Modern Medicine*, 7, 89-97. doi: 10.26565/2617-409X-2021-7-10.
- [55] Zhao, S., et al. (2020). A quality evaluation of guidelines on five different viruses causing public health emergencies of international concern. *Annals of Translational Medicine*, 8(7). doi: 10.21037/atm.2020.03.130.
- [56] Zhukovska, A. (2021). Sovereignty policy under the COVID-19 pandemic conditions: Unification VS differentiation. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics*, 2(215), 31-40. doi: 10.17721/1728-2667.2021/215-2/4.

**Журнал
«ЗОВНІШНІ СПРАВИ»**

**Том 35, № 2
2025**

Відповідальний редактор:
Т. Прокопчук

Підписано до друку з оригінал-макета 25.04.2025
Ум. друк. арк. 14,8
Наклад 300 примірників

Видавництво:
Громадська спілка «Редакція журналу «Зовнішні справи»
01001, пров. Рильський, 6, м. Київ, Україна
Тел.: +38 099 178 5370
E-mail: info@uaforeignaffairs.com
<https://uaforeignaffairs.com/uk>

**Journal
“FOREIGN AFFAIRS”**

**Volume 35, No. 2
2025**

Managing Editors:
T. Prokopchuk

Signed to the print with the original layout 25.04.2025
Conventional Printed Sheet 14.8
Circulation 300 copies

Publisher:
Public Union Editorial Board of the Journal “Foreign Affairs”,
01001, 6 Rylskyi Ln, Kyiv, Ukraine
Tel.: +38 099 178 5370
E-mail: info@uaforeignaffairs.com
<https://uaforeignaffairs.com/en>